رۆژنامەیەکی هەفتانەی گشتی یە
لەدەزگای هاوکاری چاپ و بلاو کردنـــەوەی کوردی دەرئەچێت

دار التضامن للطباعة والنشر الكردية
بغداد – شارع الجمهورية – ساحة الخلاني
هاتف ٦٨٣١١ ، ٦٨٣١٢ ، ٦٨٣١٣

هاوکاری

(٨) لاپەڕە
نرخی
(٢٥) فلسە
لە (دارالحرية)
چاپ ئەکرێ

سالی ١٩٧٠ دامەزراوە

HAWKARI Tel - 68311 68312, 68313.

ژمارە (٢٥١) ٢٤-١-١٩٧٥

● لەم ژمارەیەدا ●
● تەواوبـــوونی کۆنگرەی کۆمەك کردن بەگەلی کۆریا ل.٢.
● چەند سەرنجێك لە : تاریك و روون و لەبۆچونێکی مرۆڤانەدا ل : ٣
● چەندین پرۆژەی نوێ لەکوردستان ل : ٤
● مێژوی ئاوێستا ل . ٥
● ئەو ئافرەتەی دەستی خۆی نەبریەوە ل : ٦
لەگەڵ چەند باس و لێکۆلینەوەو بابەتێکی تـــردا ئەخوێنیتەوە..

عیراق وهیندستان : بەبێ رزگارکردنی خاکی زەوت کراوی عەرەب ئاشتی لە ناوچەکەدا جێگیر نابێ .

رۆژی سێ شەممە ٢٢-١ وتووێژی نێوان عیراق و هیندستان تەواو بوو ، دوای وتووێژەکەش ئەم بەیاننامە دوو قۆڵیەی خوارەوە بلاو کرایەوە : لە سەر داخوازی بەرێز صدام حسین جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش لە کۆماری عیراق بەرێز ئەندیرا غاندی سەرەك وەزیرانی هیندستان لە ١٨ تا ٢١ کانونی دووەمی سالی ١٩٧٥ سەری لـــە کۆماری عێراق دا .. بەرێز ئەندیرا دیدەنی بەرێز مهیب احمد حسن بکر سەرکۆماری عیراقی کرد و وتووێژی لەگەل بەرێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش و کاربەدەستانی تری عیراقدا کرد .. بەرێز ئەندیرا سەری لە چەند شوێنەوارێکی شارستانی دەزگا ئابوری و پیشەسازی یەکانی بەغدا وموسل دا ..

راستەکەی بەغدا دکتورای فەخری لە یاسادا بە بەرێز سەرەك وەزیرانی هیندستان بەخشی .. بەرێز سەرەك وەزیرانی هیندستان و ئەو وەفدەی لەگەڵیا بوو بە گەرمی یەوە پێشوازی کران ئەمەش پتەوی دۆستایەتی کلاسیکی نێوان هەردوو گەل و ئارەزوومەندیان بۆ پتەوکردن و فراوان کردنی هاوکاری نێوانیان ساغ ئەکاتەوە .

بەرێز سەرەك وەزیرانی هیندستان لەگەڵ بەرێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش دەربارەی پەیوەندی دوو قۆڵی نێوان هەردوو وڵات و باری نێوان دەوڵەتان وتووێژیان کردەوە ئەو وتووێژانە دا وەفدی هەردوولا ئامادە ببون .

هەردوولا رایانگەیاند کە پەیڕەوی یاساکانی نەتەوە یەکگرتوەکان ئەکەن و بڕوایان هەیە بە یاساکانی بە ئاشتی پێکەوە ژیان و دەست نەخستنە کاروباری ناوخۆی دەوڵەتانی تر .. هەروەها هەردوو لا رایانگەیاند کەسیاسەتی بێ لایەنی بەردەوام بەکارو سود بەخشەو خزمەتێکی زۆری کۆمەڵگای نێو دەوڵەتانی کردووە . هەروەها لەسەر ئەوە رێککەوتن کە پێویستە یەکێتی و هاوکاری بزوتنەوەی بێلایەنی بپارێزرێ و هەردوولا هاوکاری بکەن لە پێناو سەرخستنی کۆنگرەی دەوڵەتانی بێلایەن کە لە کۆلۆمبۆ ئەگیرێ .. بەرێز جێگری سەرۆکی

ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش و بەرێز سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی هیندستان باسی ئەوگۆڕان و پەرەسەندنانەیان کرد کەبەسەر ئابوری نێو دەولەتاندا هاتووەو کاری کردۆتە سەر وڵاتانی تازە پێگەیشتوو ، وە داوایان کرد بە وڵاتە پێشکەوتووەکان لەسەر بنچینەی دادو یەکسانی پەیوەندی ئابوری لەگەڵ وڵاتە تازە پێگەیشتووەکاندا دابمەزرێنن .

سەرۆکی هەردوو وەفدەکە بایەخیان بەو هەنگاوانە دا کەبۆ پاکۆدانی ئیمپریالیزم ئەدرێ لە - مستعمره - کانی پێشوی پورتوگال لەئەفەریقادا و بایەخیان بەسەربەخۆ بوونی ئەنگولادا لە ١١ی تشرینی دووەمی ١٩٧٥ .

هەروەها لەبەیاننامە دوو قۆڵیەکە هەردوولا نارەزایی خۆیان دەربڕی دژی سیاسەتە رەگەزپەرستەکەی خوارووی ئەفەریقا کە بەرێگایەکی ناڕەوا خاکی نامیبیای داگیر کردوە . ئنجا باسی ئەوەیان کرد کە پێویستە ئوقیانوسی هیمن ناوچەیەکی ئاشتی بێ و باسی باری گرژ بووی خلیج و سەر سنوری عیراقیان کرد لەگەل ئەو هەڕەشەیەی لەئاشتی و ئاسایشی ناوچەکەی ئەکات.. وە هەردوو لارایانگەیاند کە پێویستە ئەوگیروگرفتانە بەپێی ناوەرۆکی پەیمان و یاسا نێو دەوڵەتی و سەرەتاکانی بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووە- کان چارەسەربکرێن ..

وەلەکاتی باسکردنی دۆخی ناوچەی عەرەب هەردوولا ئەودەست درێژیانەیان رسوا کرد کە ئەکرێنە سەر گەلی عەرەب و رایانگەیاند کە بەبێ رزگارکردنی تێکرای خاکی زەوت کراوی عەرەب دەستخستنەوەی مافەکانی گەلی عەرەبی فەلەستین ئاشتی یەکی دادپەروەرانە لەناوچەکەدا ناچەسپێ هەروەها رایانگەیاند کە هەردوو حکومەت پشتگیری خەباتی گەلی فەلەستین ئەکەن لە پێناو دەستخستنەوەی نیشتمانەکەیدا .

یادی دامەزراندی کۆماری مەهاباد خەباتی گەلەکەمان بەرەوپێش ئەبات

رۆژی چوارشەممەی رابوردوو (٢٢-١) یادەوەرییەکی تێجگار گرنگ بوو لە مێژوی سەخت و لە خۆبوردن و قوربانیدان و پڕ فیداکاری گەلی کورد ئەو یادەوەرییە هەرگیز لە یاد ناچێتەوە وەکو خاڵ و ئەستێرەیەکی پرشنگدار رۆژگاری تاریك و شەوەزەنگی مێژوی لەمەولای نەتەوەکەمان روون ئەکەنەوە و گەنجینەیەکی گران بەها ئەخەنە سەر تاقی کردنەوە پڕ شکۆکانی گەلی کورد و بە تەوژم هانی ئەدەن کە لە سەر رێگای خەبات بەردەوام پێش چووندا هەنگاوی گەورەتر بنێ و حیساب بۆ هەموو شتێك بکات کە لە مەیدانی تێکۆشاندا دێتە پێشەوە ..

لەم رۆژەدا وە لە مەیدانی چوار چرای شاری مەهابادی خوێناوی بەرەسمی دامەزرانی کۆماری دیموکراتی کوردستان راگەیەنراو پێشەوا قازی محەمەدی نەمر بە سەرۆك هەڵبژێردرا ..

جا لەو رۆژەوە شاری مەهاباد بوو بە قیبلەی گەلی کورد و سەرانسەری خاکی کوردستان و بووە جێگای سەرنج راکێشانی تێکۆشەر و نیشتمان پەروەرەکانی نەتەوەکەمان ، ئەوە بوو پەیتا پەیتا رۆڵە دلێرەکانی کورد لە هەموو ناوچەکانی تری کوردستانەوە بە دەنگ بانگەوازەکانی کۆمارە ساواکەوە هاتن و روویان کردە پایتەخت بۆ کۆمەك کردن بە کۆمەلەو ئیش کردن لە ژێر ئالاکەیدا ...

راستە کۆماری دیموکراتی کوردستان – مەهاباد – تەمەنێکی کورتی هەبوو ، وە مەشخەلی بلێسەکەی لە سەرەتای رێگادا کوژایەوە و بە جوانە مەرگی سەری نایەوە ... هەر لەو ماوە کورتەدا وە لە چاو ئەو بارو زروفە ناوخۆیی و نێو دەوڵەتیەی تیایدا سەری هەڵدا .. لە چاو ئەمانە هەموویدا دەتوانین بە بێ چەندو چۆن بڵێین ئەو کۆمارە ساوایە چەندین هەنگاوی گەورەی ناو چەندین گۆڕینی لە ژیانی گەلی کوردا وەدی هێناو دەسکەوت و ئیسلاحات و کاری بایەخداری لە ژیانی گەلی کورددا کرد .. لەشکرێکی رێکوپێکی دامەزراند قوتابخانەی کردەوە ، بەردی بناغەو بنچینەی پەیوەندی دۆستانەو هاوکاری ناو کۆیی لە نێوان گەلی کوردو گەلی ئازربایجان و تێکرای میللەتانی ئێراندا دانا پەیوەندی یەك کە بەند بێ بە یەکسانی و رێزی یەکتری گرتن .. هەروەها پۆل پۆل قوتابیانی کوردی نارد بۆ دەرەوە بۆ ئەوەی بەچەکی زانست چەکدار بن و لە پاشەرۆژدا خزمەتی نەتەوەکەیان بکەن .

لە مەیدانی پەیوەندی نێو دەوڵەتانیش دا ، پەیوەندییەکی توندو تۆڵی کۆمەك و هاوکاری دۆستانەی لەگەڵ وڵاتانی سۆشیالیستیدا بەست وە لەم رووەوە دەوری سەرکردەکانی ئەوسای یەکێتی سۆڤییەت ، بە

بڕوانە ل : ٤

پەسندکردنی دام و دەزگاکانی بەڕێوەبردنی ناوچەی ئۆتۆنۆمی .

هەفتەی رابوردوو ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش سیستەمی دام و دەزگاکانی بەڕێوەبردنی ئۆتونومی ناوچەی کوردستانی ژمارە (٤)ی سالی ١٩٧٥ی پەسندکرد .. وە بەپێی ئەم سیستەمە سەرۆکی ئەنجومەنی تەنفیزی سەرۆکی بەرزی تەنفیزی ناوچەکە ئەبێت و بەناوی ئەوەوە بڕیارو فرمان دەرئەچێ .

هەروەها سەرۆکایەتی کۆبونەوەکانی ئەنجومەنی تەنفیزی و بەڕێوەبردنی ئەکات لەگەڵ دەستەبەرکردنی کاروباری پێویستی جێبەجێ کردنی یاساو بڕیارەکانی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش و سیستەم و بڕیارە یاساکاریەکان و چەسپاندنی دادپەروەری و پاراستنی ئاسایش و دامەزراوە گشتی و نیشتمانی و ناوچەییەکان و ماڵی دەوڵەت و کارکردن بۆ جێبەجێ کردنی بڕیارەکانی ئەنجومەنی تەنفیزی لەسنوری ئەو دەسەلاتەی هەیەتی ... وە ئەمیندارە گشتی و نیشتمانی و پارێزگاکانی ناوچەکەو ئەو دەزگایانەی ئەنجومەن کاریان پێ ئەکات بەسەرۆکی ئەنجومەنی تەنفیزی یەوە بەستراونەتەوە . ئەمینداری گشتی سەرۆکی بەرزی تەنفیزیە لە بەڕێوەبەرایەتیەکەیدا و بەپێی یاسا دەسەلاتی چاودێری و سەرپەرشتی و ئاراستەکردنی – مستخدمە – کانی خۆی هەیە وە چی پێویست کردنی ئامانجەکانی ئەنجومەنی تەنفیزی لە چوارچێوەی ئەوچالاکیانەدا کە بۆ بەڕێوەبەرایەتیەکەی دیاری کراوە . وەبەپێی بڕگە (ب)ی بەندی ١٨ی یاسای ئۆتۆنۆمی دەسەلاتی ناوەندی لەرێگای وەزارەتەکانەوە ئاراستەی گشتی بەڕێوەبەرایەتیەکانی ناوچەکە ئەکات .. بەڕێوەبەرایەتیەکانیش لەرێگای وەزیری دەوڵەتەوە دەربارەی چالاکی بەڕێوەبەرایەتییەکان لە ناوچەی ئۆتونومی راپۆرت پێشکەش ئەکەن . وە وەزیری دەوڵەت چالاکی و کارەکانی دەسەلاتی ناوەندی و دامەزراوەکانی ئۆتونومی رێکئەخات . وە چۆنیەتی پەیوەندیکردن لە نێوانیاندا رێکوپێك ئەکات .

لەسەر پێشنیازی سەرۆکی ئەنجومەنی تەنفیزی یاخود سەرۆکی ئەنجومەنی یاسادانان یان ئەمیندارە گشتییەکان فەرمانبەرانی بەڕێوەبردنی ناوچەی ئۆتۆنومی دائەنرێن بەتایبەتی ئەوانەی بەپێی یاساکانی خزمەت و میلاك پێویست بە مەرسومی جمهوری و بڕیاری سەرکۆمار ناکەن . وە ئەو یاسایانەی فەرمانبەرانی کۆماری عیراق ئەگرێتەوە بەسەر ئەمانیش دا جێبەجێ ئەکرێ .

بەڕێوەبردنی مەکتەبی ئەنجومەنی یاسادانان بە فەرمانبەرێك ئەسپێردرێ کە پلەی بەڕێوەبەری هەبێ وە دەزگاکە لە بەشی کاروباری بەڕێوەبردن و دارایی و بەشی پاسەوانی و ئاسایش پێکدێت .

ئەنجومەنی تەنفیزی دیوانێکی ئەبێ و فەرمانبەرێك بەپلەی بەڕێوەبەری گشتی سەرۆکایەتی ئەکات و پەیوەندی لەگەڵ سەرۆکی ئەنجومەنی تەنفیزیدا ئەبێ وە دامەزراوەکانی ئەنجومەنی تەنفیزی (بارەگای ئەنجومەنی تەنفیزی ، بارەگای پیادا چونەوە وپشکنین مەکتەبی احصاء و نەخشە کێشان) بە بەڕێوەبەری دیوانی گشتیەوە ئەبەسترێنەوە .

سیستەمەکە ئەو دایەرەو بەڕێوەبەرایەتیانەی دەست نیشان کردوە کە ئەخرێنەسەر دەزگاکانی ئۆتونومی بەپێی ئیش و کاریان لە پارێزگاکانی هەولێرو سلێمانی و دهۆك .. وە دایەرەکانی تر کەلەمەدا دیاری نەکراون پەیوەندیان لەگەڵ دەسەلاتی ناوەندی (السلطه المركزيه) دا ئەمێنێتەوە .

ئەنجومەنی یاسادانان دوای وتووێژکردن لەگەڵ دەسەلاتی ناوەندیدا بۆی هەیە کە دایەرەی تر لە ناوچەکەدا دابمەزرێنی بۆ راپەراندنی ئیش و کارو رێکخستنیان .

بەپێی سیستەمەکە بەڕێوەبەرایەتی و دامەزراوەکانی ئۆتونومی بەوشێوەیە ئەبن :-
بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەو خوێندنی بەرز ، بەڕێوەبردنی اشغال و اسکان ، بەڕێوەبردنی کشتوکاڵ و چارەسەرکردنی کشتوکاڵ ، بەڕێوەبردنی کاروباری ناوخۆ ، بەڕێوەبردنی گواستنەوەو هاتووچۆ ، بەڕێوەبردنی رۆشنبیری و لاوان و بەڕێوەبردنی شارەوانی و هاوینەهەوارەکان و بەڕێوەبردنی کاروباری کۆمەلایەتی ، بەڕێوەبردنی کاروباری دارایی و ئابوری ، بەڕێوەبردنی کاروباری ئەوقاف .

(ئا.د.ع)

بەیاننامەی ئەمیندارێتی گشتی یەکێتی نەقابەکانی پۆستەو تەلگرافی عەرەب

ئەم بەیاننامەیەی خوارەوەمان بۆهاتوە وا وەکو خۆی بەکوردی بلاوی ئەکەینەوە :-

یەکێتی نەقابەکانی پۆستەو
تەلـــەگرافی عـــەرەب
٧٦ شەقامی جمهوری قاهیرە

- قطری - عیراقی برا ، لـــەم رۆژانەدا رووبەڕووی هێرشێکی دڕندانە بووە کـــە دەزگاکانی ئیمپریالیزم سازی ئەکەن بەهۆی بەکرێ گیراوەکانیان لەئێران ، ئەویش لەرێگای هێرش و دەستدرێژی کردنەوە ، بەمەبەستی پێشێل کردنی شۆڕش و بزوتنەوەی پێشکەوتوانە لەعیراقدا .

ئەم هێرشانە بەپلەی یەکەم بەمەبەستی پچڕپچڕ کردنی تەقەلاکانی عەرەبی و کەم کردنەوەی هێزوخۆراگری گەلی عەرەب و بێهێز کردنیەتی لەکاتێکدا کە بەرەنگاری سەرکێشی و مەغروری سەهیونی دوژمن ئەکات و هێزو توانای کۆئەکاتەوە بۆ گێڕانی شەڕی چارەنووس .

ئەمیندارێتی گشتی یەکێتی نەقابەکانی پۆستەو تەلگرافی عەرەب لەکاتێکدا کە بەپەشێوییەوە سەرنجی ئەو رووداوە ناخۆشانە ئەدات کـــە بەکرێگیراوانی ئیمپریالیزم لەئێـــران دژی - قطر -ی عیراقی برا ئەیخولقێنن ، داوا لە هەمـــوو هێزە رزگاریخـــوازو پێشکەوتووەکانی جیهان ئەکات کە ڕوو بەڕووی ئـــەو دەستدرێژیانە بووەستن کەهێزە کۆنەپەرستەکان و ئیمپریالیزمی ئەمەریکا ئەیانکەن .

ئێمەش لەکاتێکدا کە ئەم دەستدرێژیە ناڕەوایانە رسوائەکەین بـــە نۆکەری کۆنەپەرستانی ئێرانی رائەگەیەنین کە ئەم دەستدرێژیە دڕندانە سوربوون و خۆراگری کرێکارانی عەرەب پتەوتر ئەکەن بۆ درێژەدان بە خەبات و لێدانی هەموو بەرژەوەندی و دەزگامۆنۆپۆلیەکانی ئیمپریالیزم لە نیشتمانی عەرەب و تێکوشانی بێوچان لەپێناوی بەچوکاهێنانیاندا ئەم رووداوانـــە کرێکارانی کەرتی پوستەو تەلگـــراف ئەخـــەنە بەردەم ئەرك و لێپرسراوی سەرشانیان لەپێناو کۆکردنەوەی هێـــزو تواناوتەقەللایان بۆ خەباتکردن و بەخێرایی جولاننەوە بۆ جێبەجێ کردنی بڕیارەکانی کونگـــرەو کۆبونەوەکانی یەکێتی نەقابەکانی کرێکارانی پۆستەوتەلگرافی عەرەب لەپێناوی کۆتایی هێنان بە سەردەمی دەستبەسەراگرتن و حوکم کردن بەسەر - مقدرات -ی گەلانەوە .

بژی خەباتی کرێکارانی عەرەب

محمد خیری هاشم
ئەمینداری گشتی

دانانی دەستورێکی نوێ لەچین

هەفتەی رابوردوو ئاژانسی دەنگوباسی چینی نوێ (شینخوا) بلاوی کردەوە کە دەستورێکی نوێ لەچین دانراوە . بەپێی ئەم دەستورەش (منصب)ی سەرۆکی دەوڵەت هەڵگیراوەو سەرۆکی پارتی کۆمۆنیستی چین کە ئێستاکە ماوتسی تۆنگە کراوە بە فەرماندەی هێزی چەکدار .

ئاژانسەکە وتی :- ئـــەم دەستورە نوێیـــە لەدوا کۆبونەوەکانی ئەنجومەنی نیشتمانی گەلدا لەریکەوتی ١٣-تا ١٧-١-١٩٧٥ پەسندکرا . دەستورەکە لە ٣٠ بەند پێکهاتووەو کراوە بە چواربەشەوەو دەربارەی سەرەتاو یاساو کاروبارە گشتی یەکانی دەوڵەتن .

بەشی دووەمی دەستورەکـــە پەیوەندی بە هەیکەلی گشتی دەوڵەت و ئەنجومەنی نیشتمانی گەل و ئەنجومەنی دەوڵەت و ئەنجومەنە ناوچەییـــەکانی گەل و لیژنە ناوچەییـــە شۆڕشگێڕەکانەوە هەیـــە .. لەبەشی سێیەمیشدا باسی ئەرك و فەرمانە سەرەکی یەکانی هاووڵاتیان کراوەو بەشی چوارەم دەربارەی ئـــالای نیشتمانی و دروشمی نیشتمانی و رێکخستنی پایتەختە .

Institut Kurde de Paris

لە مێژووی پڕشنگداری خەباتی گەلانەوە
نۆصەد ساڵ خەبات
دژی داگیرکەرە ئینگلیزەکان

مەسەلەی ئێرلەندە

-٣-

وەرگێڕ : ڕەنج

شۆڕشی (١٩٠٥)ی ڕوسیا ئاگری بەربەرەکانێی لە بزوتنەوەی نەتەوایەتی ئێرلەندەدا خۆش کرد ، بەتایبەتی لەناوخوێندەواران و بورژوازی بچوکـــدا ئەوەبو پاش ماوەیەك پارتی (سن فاین) کە داوای سەربەخۆیی دەکرد دامەزرا ، وەشان بەشانی ئەم پارتی‌یە ، کونەپەرستەکان پارتی (هوم رول)یان دامەزراند ٠٠ هەر لەم وەختەدا بزوتنەوەی کرێکاران دەستی پێ‌کرد ئەوەبو کرێکـــارانی لیمان (عمال المیناء) لە ١٩٠٧دا مانیان‌گرت وە لە ١٩١٢ پارتی کرێکارانی ئێرلەندە لە سەرشێوەی پارتی کرێکارانی ئینگلیز دامەزرا ٠ لە ســـەرەتای ١٩١٣ کرێکـــارانی تراموای بوماوەی پێنج مانگ لەدبلن مانیـــان گـــرت ، بەڵام ئینگلیزە ئیمپریالستەکان دڕندانە ئەم مانگرتنەیان وەستاند ٠٠٠

لینین بەم بۆنەیەوە وتی:(ئەم مانگرتنە هەنگاوێکی ئاشکرایە بۆ ڕزگارکردنی کرێکارە ئێرلەندیەکان لە چنگی بورژوازیەکان) ٠

ئەوەی شایانی باسە کە لەکاتی ئــەم مانگرتنەدا ڕیکخستنێکی سەربازی لەناو کرێکارەکاندا دامەزرا ناویان نا « سوپای هاووڵاتیەکان » چونکە ئەم ڕێکخراوە لەدوا ڕۆژدا دەورێکی باڵای دەبێت ٠

پاش هەڵگیرسانی جەنگی یەکەمی جیهان کرێکارانی ئێرلەندە کەوتنە خەبات‌و خۆ دەرخستن دژی شـــەڕو ئیمپریالزم‌و لەپێناوی کشانـــەوەی سوپای ئینگلیز لـــە ئێرلەندە ٠ ئەم خەباتە گەیشتە رادەیەك کـــە « سوپای هاووڵاتیەکان »و بەشی چەپەکی پارتی « سن فاین » و هەمو نیشتمان‌پەروەرەکان لە ١٩١٦دا شۆڕشی « جەژنی فوصحیان » هەڵگیرساندو وئاڵای ئێرلەنـــدەی ئازادیان لەسەر پۆستەخانەی دبلن بەرزکردەوە ، بەسەرۆکایەتی ڕۆڵەی دڵسوزو شورشگێری ئێرلەندە جیمس کونالی کە ئینگلیزەکان خنکاندیان ٠ ئەم ڕاپەرینە بوو بە بناغەی دامەزراندنی سوپای کوماری ئێرلەندە کە لەدوایدا لە کوڕی خەباتی نیشتمانی دژی ئینگلیزە ئیمپریالستەکان بوبە لاوێکی چوارپەڵقەوی جەنگاوەر ٠ لەگەڵ ئەوەی ئەم شۆڕشە تەنها حەوت ڕۆژی خایاند چونکە بەریتانیا ١٢ هەزار سەربازی کرد بـــەگژ هەزارو دو صـــــەد شۆورشگێردا ، بەڵام ئەو قارەمانـــی‌و مەردایـــــەتیەی شۆڕشگێرەکان نیشانیاندا بوو بە مەشخەڵی خەبات بۆ تێکوشەرەکانی دوا ڕۆژی ئێرلەندە ٠

پاش سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتوبەری سوشیالستی لە ڕوسیا بزوتنەوەی ڕزگاری خوازی لە ئێرلەندە کڵپەی سەند ، ئەوەبو جەماوەری میللەت مانگرتنێکی گشتی دژی حکومەتی لوید جورج لە نیسانی ١٩١٧دا کرد ٠ هەروەها کرێکارەکانی ئێرلەندە پشتی برا کرێکارە ئینگلیزەکانیان گرت لەخەباتدا بو وەستاندنی دەستدرێژی‌کردنە سەر سۆڤیەت ٠٠٠ لەم گەرمەی تێکوشـــانەدا بێ‌بـــاری‌و هەلپەرستێتی پارتی کرێکارانی ئێرلەندە دەرکەوت کـــە نۆکەرو سەرشوڕی بورژوازیەکان بو بە پێچەوانەی پارتی (سن فاین) بو بەسەرکردەی خەباتی میللی وە لـــە هەڵبژاردندا توانی ٧٣ لـــە مەجموعی ١٠٣ نوینـــەر وەربگرێت کە بۆ ئێرلەندە دانرابو لە پەرلەمانی بەریتانیادا ٠٠٠ وە لەجیـــاتی ئەوەی بچن بۆ لەندەن لـــە دەبلن کوبونەوەو ئاشکرایان کرد کە ئەوان ئەندامی پەرلەمانی نیشتمانی خۆیانن وە دووبارە بەیاننامەکـــەی شۆڕشی ١٩١٦ یان بڵاوکردەوە کە داوای دامەزراندنی کـوماری ئێرلەندە دەکات بەڵام هەروەکو جاران ئینگلیزە ئیمپریا- لستەکان دڕندانە بەرەنگاری ئەم بزوتنەوەیەشیان کرد کەئەمە گەلی ئێرلەندەی ناچارکرد لـــە ١٩١٩ - ١٩٢١ شەڕی پارتیزانە دژی بەریتانیا دەست پێ بکات ٠

- ماویتی -

تەواو بوونی کۆنگرەی کۆمەك کردن بەگەلی کۆریا .

ڕۆژی شەممە - ١٨-١ لە هۆڵی زانستگای مستنصریە لە بەغدا کۆنگرەی جیهانی کۆمەك کردن بەگەلی کۆریا کرایەوە ٠٠ وە ســـەرکۆمار نامەیەکی ئاراستەی کۆنگرەکـــە کردو مامۆستا نعیم حداد ئەنـــدامی سەرکردایەتی قطـــری پارتی بەعسی سوشیالیستی عـــەرەب‌و

دوژمنی ناوکۆیی ئیمپریالیـــزم‌و زایونیزم‌و کۆنەپەرستانی‌جیهانی بەسەرۆکایەتی‌ئیمپریالیستەکانی ئەمەریکا ٠٠

چۆن گەلی کۆریا دووچـــاری خۆتی هەڵقورتانـــدنی ئیمپریا- لیستە کۆنەپەرستەکان بووە کە ئەمەش‌لەلایەن‌و بەسەرکردایەتی ئەمەریکا ســـازئـــەکرێ ٠٠٠

خوتی هەڵقوتینەرەکـــان ٠٠٠ زید حیدر ئەندامی‌سەرکردایەتی هەروەها بایەخ بەدەســـکەوتە نەتـــەوەیی پارتی بەعســـی گرنگەکانی ئەدەین لەپێنـــاو سوشیالیستی عەرەب‌و نوێنەری بنیـــاتنان‌و پەرەســـەندن‌و ١٠٠ ڕیکخراوی پێشکەوتنخوازو پێشکەوتن‌دا ٠ دیموکراتی ٨٠ دەوڵەت‌و بەڕێز

ئێمە پشتگیری خەباتی گەلی نوێنەری ئەنجومەنی ئاشتی کۆریا ئەکەین لەپێناوکشانەوەی جیهان‌و یەکێتـــی ئافرەتـــە هەموو هێزەکانی بێگانە لـــە دیموکراتی‌یەکانی جیهـــان‌و خوارووی وڵات‌و پاکۆدانی‌بوونی پارێزەرانی عەرەب‌و یەکێتـــی

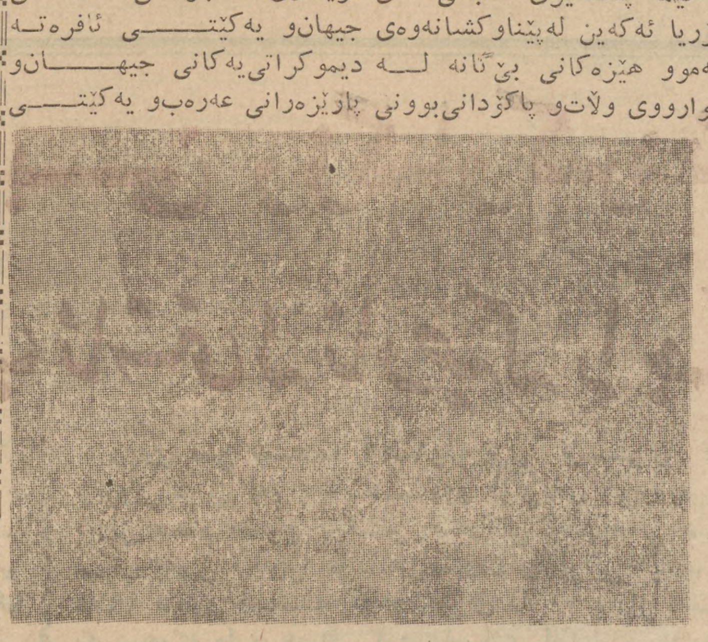

سکرتێری گشـــتی بـــەرەی نیشتمانی‌و نەتەوەیی پێشکەو تنخواز نامەکەی خوێندەوە ٠٠ ئەمەش تەواوی نامەکەیە :

بەسترانی ئەو کۆنگرەیەتان لەبەغدا ، پایەختی کۆمـــاری عێراق نیشـــانەیەکی دیارە لەسەر ڕێگـــای هاوکاری‌کردنی گەل‌و حکومەتی کۆمارەکەمـــان لەگەڵ خەباتی ڕەوای گـــەلان تر‌ەوە ٠ دژی دەست لە کاروباری ناوخۆ وەردان‌و دەست درێژی کردنی کۆنەپەرستانەی ئیمپریالیزم ٠

هەروەها نیشانەی یەکێتـــی خەباتی گەلەکانمـــانە دژی خوارەووی وڵات لەهێزە بێگانە

ئێمەش بەهەمان‌شێوە لەناوچەی عـــەرەبی دوو چـــاری خۆتێ هەڵقورتاندنی ئیمپریالیـــزم بووین کـــە بە سەرکردایەتی ئیمپریالیزمی ئەمەریکاو هێـــزە کۆنەپەرستە ئاڵقە لەگوێکـــانی ئەکرێ ، بەتایبەتی ، قەوارەی سەهیونیەکان لەلایەك‌و حوکمی کۆنەپەرستی ئێران لەلایـــەکی- ترەوە ٠

ئێمەبایەخێکی زۆر بەخەباتی گـــەلی کۆریا ئەدەین دژی ئیمپریالیزمی ئەمەریکاو لەپێناو بەتەواوەتی ڕزگارکـــردنی

ئەمەریکا تیایدا ٠٠ وە لەپێناوی یەکخستنەوەی ئاشـــتی‌و سەربەخۆیانەی هەردووبەشـــی وڵاتی کۆریا ٠٠٠ هیوادارین کە کۆنگرەکەتان سەربکـــەوێ بۆ ئامادەکردن‌و سازکـــردنی ڕای گشتی جیهان بۆ ئەم مەبەستەو لەپێناو پتەوکردنی هاوکـــاری کردن لەگەڵ خەباتی تێکـــڕای گەلان دژی ئیمپریالیـــزم‌و زایونیزم‌و کۆنەپەرســـتانی جیهان ٠

احمد حسن بکر
سەر کۆماری عێراق

کرکارانی جیهان بەشـــداری کۆنگرەکەیان کردووە ٠٠٠دوای ئەوەی چەند باس‌و وتارێك لـــە کۆنگرەکەدا خوێنرایەوە چەند بروســـکەیەکی پیرۆزبایی بۆ خرانەپێش‌چاوکە لەم‌بەڕێزانەوە هاتبون : کاك انور ســـادات سەرۆکی میسر ، کاك یاســـر عرفات سەرۆکی لیژنەی‌تەنفیزی ڕێکخـــراوی ڕزگاریخوازی فەلەســـتین‌و بەڕێز کیم ئیل سۆنگ سەرۆکی کۆمـــاری دیموکراتی گەلی کۆریاو بەڕێز پۆدگۆرنی سەرۆکی سۆڤیتی‌و

ئەوەی شایانی باسە دکتۆر

بروانە ل : ٧

پێویستە ئیمپریالیزمی ئەمەریکا خوارووی کۆریا بکشێتەوە

وابوو بە سی ساڵی ڕەبـــەق‌ئیمپریالیزمی ئەمەریکا کۆریای خوارووی داگیرکردووەو ئەمەش‌بۆتە هۆی کەوت‌کردنی کوریاو گرژکردنی دۆخی ئەو ناوچەیەوەهەڕەشەش لە ئاشتی ئاسیاو ڕۆژهەڵاتی دوور ئەکات ٠

تێکرای گەلی کۆریاو گەلانی‌ئاشتی خوازی جیهان ئیمرۆکە داوای بەدەستوبردی کشانەوەی‌ئیمپریالیستەکانی ئەمەریکا لە خوارووی کۆریا ئەکەن ٠٠ بەڵام‌ئیمپریالیستەکانی ئەمەریکا نایانەوێ دەست لەنەخشـــەوپیلانەکانیـــان هەڵگـــرن بەمەبەستی درێژەدان بەدابەش‌کردنی کۆریای خوارووەدروست کردنی دوو کۆریاو هیچ گوێ‌ش بەڕای ئاشتی جیهان نادەن ٠

بەپێی دوان‌و قسەکـــانی کاربەدەستانی پەنتاگۆن ، (٣٨) هەزار سەربازو ئەفســـەری‌ئەمەریکای بەتازەترین چەکەوە ساروخەوە لەکۆریای‌خوارووەدان‌لیاروك فەرماندەی پێشـــوی حەوتەمین (اسطولی) ئەمەریکالەم‌دواییەدا لە کۆبونەوەیـــەکی لیژنـــەی ئۆتۆمی سەر بـــە ئەنجومەنی سەناو نوێنـــەرانی ئەمەریکا درکاندی کە حکومەتی‌واشنتۆن نەك هەر تەنیا ئـــە ساروخانەی سەرەکەیان ئۆتومەهێناوەتی بۆ کۆریای خـــوارو بەڵکو لەنزیك ناوچـــــەی‌چەکداماڵراودا چـــەکی ئۆتۆمی داناوەو چەند جارێکیش مەشقی‌تاقی‌کردنەوەی تەقەکردنی‌کردووە بۆ ئیستیفزاز کردنی کۆریای‌دیموکرات ٠

وە لەمانگی ئەمووزی ساڵی١٩٧٤دا ئەمەریکا بەخێرایی ئەو هێزە (ئیحتیاتی‌یە‌ی لـــە (هاوای) داینـــاوە ناردی بۆ کۆریای خواروو دەستی‌کرد بـــەمناوەرەی جـــەنگی ، ئیمپریا- لیستەکانی ئەمەریکا بەدەســـت‌تێکەڵاوی شەڕخوازانی کۆریای خواروو هەراو هۆریـــــەکی‌زۆریان هەڵیرساند بە بیانوی مەشق‌کردن لەسەر ب ر ـــــری‌مەدەنی دژی فروکە٠ وە چەندین کاری ناجوامێرانەیان دژی بەشی‌ژووروی کۆریا کـــــرد ٠ ئیمپریالیزمی ئەمەریکا لە هێڵی‌نێوان ژووروو‌خواروو لەکانونی دووەم تاوەکو تشرینی یەکـــەمی‌پار (١٧) هەزارو ٦٠٠ جار دژی کۆماری دیموکراتی گەلی کوریا ڕووداوی دەست‌درێژی کردنیان خولقاندوەو ڕێککەوتننامەکەیان‌شکاندوە ٠ ئیمپریالیـــزمی ئەمەریکـــــا کە هەوڵ‌ئەدات‌هێزەکانی لە کۆریای خواروو بمێنێتەوە مەبەستی ئاشتی نیەبەڵکو دەست درێژی‌کردنە ئەمەش لەوەوە دەرئەکەوێ کە پێشنیازەکەی کۆماری‌دیموکراتی گەلی کۆریا قبوڵ ناکات کـــەداوای لابردنی باری گرژبووی نێوان خواروو ژوورو ئەکـــات‌لەگەڵ مۆرکردنی ڕیککەوتنێکی ئاشتی‌یانە لەنێـــوان کۆریای‌دیموکرات‌و ئەمەریکادا لە پێناو جێگیرکردنی ئاشـــتی‌یەکی‌هەمیشەیی لـــە کۆریادا ٠٠ وە بۆئەوەی پاکانە بۆ سیاســـەتی‌شەڕو دەست درێژی‌کردنە سەرکۆریا بکەن ، ئیمپریالیزمی‌ئەمەریکا « هەڕەشەو دەست‌درێژی‌کردنە ســـەر کۆریای‌خواروو »ی کردۆتە بنێشتە خۆشەی ژێرددانی ، ئـــەم‌قسەیەش‌فڕی‌بەسەر ڕاستی‌یەوە نیەو پوچ‌و بی‌مانایـــە ٠ بۆ ؟چونکە ئیمرۆ کوریای خوارووە لەشکرێکی هەیە لە ٧٠٠ هەزارسەربازو ئەفەســـەرو لە دوو ملیۆن‌و ٥٠٠ هەزار ئەنـــدامی‌ئیحتیـــاتی (میانگ تو) پێك‌هاتووە ، وە لەم ساڵانـــەی‌دواییشدا ئەمەریکـــا ٥٠٠ ملیۆن دۆلاری داوە بە کۆریای‌خواروو ٠٠ لەلایەکی تریشەوە (یوریت مایکلست) فەرماندەی‌پێشوی هێزەکـــانی نەتـــەوە یەکگرتوەکان لە خواروی کوریارایگەیاند کە گوایـــە لەڕووی لەشکرو هێزەوەکۆریای خواروولـــەکۆریای ژووروو دەســـت ڕویشتوترەو کـــوریای خوارووئەتوانێ‌بەسەر کۆریای‌ژووروودا زاڵ ببێ ٠

جالیرەوە ، کە ئەگـــەر ،کوریای خواروو ئەو هێزە زۆرە لەشکرە گەورەیـــەی هـــەبێ ،قسەو بیانوکەی ئەمەریکا کە گوایە « هەڕەشەی دەست‌درێژەکردنەسەر کۆریای خواروو لە ئارادایە » قسەیەکی پوچەو دزودرۆزن نەبێ کەسی تر قسە واناکات٠ ئیمپریالیزمی‌ئەمەریکابەهەموو توانایەوە هەوڵ‌ئەدا بۆ پاراستنی ڕژێمەفاشیزمەکەی‌کۆریای خوارو ، بۆ ئەوەی ئەو بەشەی کۆریا بکات بەبنکەیەکی‌میلیتاریستانەی هەمیشـــەیی خۆی ٠ وە ئەو قسەیەی وەزیری‌بەرگری ئەمەریکـــا لە ٢٤ی تەمووزی پاردا لەبـــەردەم لیژنەیەکی تایبەتی ئەنجومەنی نوێنەرانی ئەمەریکادا درکاندی کـــە ئەمەریکا بۆ پاراستنی (ئاشتی ئاسیا !) درێژە بـــەیارمەتی دانی ئابوری‌وعەسکەری کۆریای‌خوارووئەدات، دیارترین‌بەڵگەیە کە حکومەتی واشنتۆن ئەیەوێ کوریای خواروو بکات‌بە بنکەیەکی میلیتاریستانـــی هەمیشـــەیی خـــۆی ٠ فۆردی‌سەرۆکی ئەمەریکـــاش لەسەردانەکەی ئـــەم دواییەی‌دا لـــەسیئول زیاتر کاربەدەســـتانی کۆریای خواروی هـــــاندا بۆهەڵگیرساندنی ئاگری جەنگ پیلان گێڕان ٠٠ وە وتی :

ئەمەریکا نیازی‌نیە هێزەکانی‌لە کۆریای خواروو بکێشێتەوە وە هاوکاری لەگەڵ لەشـــکری‌کۆریای خورودا ئەکـــات پاراستنی هێزو توانای لەشکری‌سیئول ، خۆئەگەر شـــەڕێ هەڵگیرسا ئەوا بە خێـــرایی‌یارمەتی ئەدات ٠٠٠

ئیمپریالیزمی ئەمەریکـــاچەك‌و تفاقێکی قورسی جـــەنگی هێناوە بۆ کوریای خوارو ئەوچەکەشی لەڤێتنـــامی خوارووە ژاپۆن‌و تایلاند هانیوە ٠ بـــەم‌جۆرە پیلان‌و دەست‌درێژی کردنە بۆتەکاری ڕۆژانەی ئیمپریالیزمی‌ئەمەریکا لە کۆریادا ٠٠ وەلە دواییەدا ئیمپریالیستەکـــانی‌ئەمەریکا کەخۆیان لەبـــەردەم دۆخێکی ناهەمواردا بینـــــی‌سەبارەت بە مانـــەوەی هێزەکانی

بڕوانە - ٧

دەوڵەتە سەرمایەدارەکان بە دەست گیروگرفتی ئابوری‌یەوە دەناڵێنن ..!

لەم سەردەمەماندا جیهـــانی‌سەرمایەداری ڕۆژئاوا دووچاری گەورەترین گیروگرفتی ئابوری‌بووە ، وە ئەو گیروگرفتەش کە چواردەوری وڵاتانی ســـەرمایـــەداری تەنیوەو گـــەمارۆی‌داون بریتی‌یە لە سێ گیروگرفتـــی‌گەورە :

١ - گیروگرفتـــی دەوریی‌زیادە بەرهەم ٠
٢ - ئاوسانی (تضخم)ی‌دارایی ٠
٣ - گیروگرفتـــی پارەوئاڵتون ٠

وە ئەم گیروگرفتانە وەکوچەند نەخۆشـــی‌یەکی ئابوری هێرشیان هێناوەو تەنگیان بـــەرێژیمە سەرمایەدارەکانی جیهان هەڵچنیوەو بەیەکجـــاری باری‌ئابوری ئنجـــا کۆمەلایـــەتی‌و سیاسی‌ئەو ڕێژیم‌و دەوڵەتانەیان‌شێواندوە ، بۆ نموونە بەرهەمی پیشەسازی ئەمەریکا لە مانگی‌تشرینی دووەمی ڕابوردوودا لە چاو مانگی تشـــرینی دووەمی‌ساڵی ١٩٧٣دا بەرادەی ٣ر٤٪ شکستی هێناوە ، تەنانەت سێ‌پیشەسازی‌یە گرینگەکـــەی ئەمەریکا ، لەم نەخۆشـــی‌یەترسناکە دەربازیان نـــەبوون ٠

لە کەرتی بنیات‌نانی خانووکۆشك‌و ئەپارتماندا لەچـــاو ساڵی ١٩٧٣ بەرادەی ٦٠٪ ئەوکەرتە پیشەسازی‌یە کـــورتی هێناوەو بەرهەمی فابریقەکانی‌ئۆتۆمۆبیل دروست‌کردنیش لە ساڵی ١٩٧٤ لەچاو ســـاڵی ١٩٧٣دا (٥٠٪) کەمی‌کردوە ، وە بەرهەمی کارخانەکانی ئاسن‌و پۆلا ١٠٪ ئاچوغی هێناوە ٠٠

ڕۆژنامەی یو ٠ ئێس ٠ نیوز ئەند وەرڵـــد ریپورت ـــی ئەمەریکـــایی دەربارەی ئـــەم مەسەلەیە وتبوی : « وڵاتـــە یەکگرتوەکانی‌ئەمەریکا تـــوشی دووچاری درێژترین‌و ترسناك‌ترین تێشکان‌و گیروگرفتـــی ئابوری‌بووە کە لەجەنگی‌دووەمی جیهانەوە شتی‌وای بەخۆیـــەوە نەدیوە ! »

هەروەها بەرهەمی پیشەسازی لەوڵاتانی ڕۆژئاوای ئەوروپادا بەشێوەیەکی گشتی لەم گیرو گرفتە دەرباز نەبوون ، جائەگەر لەم هەڵوێستەوە بەراوردیـــك لەنێوان مانگی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٧٤و تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٣دا بکەین بۆمـــان دەرئەکەوێ کـــە بەرهـــەمی پیشەسازی لە کۆماری فیدرالی ئەڵەمانیادا بـــەرادەی ٣ر٩٪ وە لە بەریتانیا ١ر٣٪ وە لەفەرەنسا ٦٪ وە لە ئیتالیا ٥٪ هاتۆتـــە خوارەوە ٠ وەبەرهەمی فابریقەی ئۆتۆموبیل دروستکـــردنیش ٣٠٪ لە فەرەنساو لەئەڵەمانیای فیدرال‌دا ٢٠٪ شکستی هێناوە ٠٠٠ ڕۆژنامەی فاینانشیـــەل تایمس‌ لەندەنی لەم بارەیەوە هاواری هێناوەو وتویە :

گیروگرفتو - ڕکود -ی ئابوری جیهانی مەترسی‌یەکـــی گەورەیەو هەڕەشە ئەکات‌و لـــە دەرگامان ئەداو خەریکیشـــــە شوێن‌پێی خۆی ئەکاتەوە ٠

جالیرەوە ، مەسەلەیەکی تر دێتە پێشەوە ، بێکـــــاری کرێکاران‌و هەژاری‌و پتر دەست کورتی ڕەنجبـــەرو چینـــــە زەحمەتکێشـــــەکانی وڵاتانی ڕۆژئاوا ٠٠٠ لەئەنجامی ئـــەو گیروگرفتە ئابوری‌یانـــەوە ڕۆژ بەڕۆژ دەستەوتاقمی‌تر دێتـــە سەر ئوردوو لەشکری کرێکارە بێ‌ئیشەکان‌و ژمارەیان پتـــر دەبێ٠ تەنانەت‌و لەمانگی‌کانونی یەکەمی ڕابوردووا لە ئەمەریکا ، وە بەپێی ڕاپۆرتی دەزگـــا ڕەسمی‌یەکان ٦ ملیـون‌و ٥٠٠ هەزار کـــەس بێ‌کاربوون ، ئەمەش یەکەم جارە ، لەجەنگی دووەمی دنیاوە کە ئەوەندەکەس لە ئەمەریکا کاریان دەســـت نەکەوێ‌و بەبێ‌ئیشی بمێنینەوە٠ وە لە فەرەنساش ٦٩٠ هەزارو لە ئەڵەمانیای فیـــدرال ٨٠٠ هەزار کرێکار بێ‌ئیش‌وکـــار بوون ٠

شان‌بەشانی شکست هێنانی بەرهەم، لەوڵاتانی سەرمایەداردا

پروانە ل -٧-

نەخشەو پیلانی ئەمەریکاو وڵاتانی خاوەن نەوت بە فریو نابات

هەر وەکو ئاشـــــــکرایەمەسەلەی‌و زەو گـــــرانبوونی پیترۆڵ کار بە دەســـــتانی‌پانتاگۆن‌و کۆشـــکی سـپی ئەمەریکای نارەحەت کـــردووبەو ڕۆژگارە مێشـــکی خۆیان ئەگوشن بۆ ئەوەی هەر نـــەبێ‌نەخشەو پیلانێکی نوێ دابنێن‌و قورسایی ئەو گیروگرفتە لـــەســـەر تێکرای داودەزگـــــاو دامەزراوە کۆمەڵی یەکانی ئەمەریکا لابەرن ٠

ئەوە بوو لەم ڕۆژانـــــەدالیژنەیەکی تایبـــەتی سەر بـــە ئەنجومەنی سەنای ئەمەریکـــاداوای‌کرد کە لەمەولا ئەمەریکا کەم‌تر لە جاران نەوت سەرف‌بکات بۆ ئەوەی هەر نەبێت‌نەوت لەبازاری وڵاتانی خاوەن نەوت‌دابکەوێتەوەو لە ئەنجامدا وڵاتانی بەرهەم هێنەری نەوت ناچـــارئەبن کە نەوتەکەیان هـــەرزان بکەن ، وەســـیناتورێك داوای‌کردبوو کە بۆ ئەم مەبەســـتە بەرنامەیەك دابنرێ‌و بەپێی ئەم‌بەرنامەیە لەمـــەولا ئەمەریکـــا بەرادەی دوو ملیۆن‌و پێنج‌سەدهەزار بەرمیل نەوت ڕۆژانـــە کەمتر لە جاران سەرف بکات ،وە نەوت‌و بەرهەمەکانی بـــە بیتاقە دابەش بکرێت هەروەهائەو سیناتۆرە وتبوی ئەم کارە وا لە وڵاتانی بەرهەم هێنـــەری‌نەوت ئەکات کە نەوتەکـــەیان هەرزان بکەن ، وەوتبوی ئـــەونەخشە ئابوریەی‌کە کیسنجەری وەزیری دەرەوەو ولیم‌سالیمونی‌وەزیری بودجەی ئەمەریکـــا دایان‌نابوو کاریکی ئـــەو تۆناکاتە سەر وڵاتانی بەرهـــەم هێنەری نەوت ٠

جۆرە پسپۆرە سیاسیەکانی‌کۆشکی سپی ئەمەریکا بیـــر ئەکەنەوەو ڕەنگی نەخشـــەوپیلان دژی‌وڵاتانی تازەپێگەیشتو ئەرێژن‌و ڕووی ڕاستەقینـــەی‌ڕژێمـــە ئیمپریالیزمەکـــەیان ئەشـــــارنەوە ئـــەوئیمپریالیزمەی کـــە سەرۆکی ئۆردوگای ئیمپریالیستەکـــانی‌جیهانەو دڕندەترین دوژمنـــــی مرۆڤایەتی پێشـــکەوتنخوازەومێژوی ئەم سەدەیەمان هەڵـــەی

ڕیسوا کردن‌و نیشانەی تاوان باریەتی بە ناوچاوانەوە ئەنێ ٠

لەم سەردەمەماندا کـــــە سەردەمی ڕاپەرینی میللەتانەو گەلانی سێیەمی جیهان بازووی خەباتیان‌لێ‌هەڵمالیوەو دڵیرانەو بە گژ دوژمناندا ئەچن ڕۆژ بە ڕۆژ بە هەنگاوی گەورە بەرەو پێش ئەچن‌و چۆن لەمەو بـــەر نەخشەو دەست درێژی‌و نیازە چەپەڵەکانی ئیمپریالیزمیـــــان زیندە بە چاڵ‌کرد ئاواش ئـــەم ڕۆو دوا ڕۆژیش هەموو پیلان‌و نەخشەو جموجۆڵی‌و دەســـت درێژی‌یەکانی ئیمپریالیـــزمی ئەمەریکاو تێکرای ئیمپریالیستەکانی جیهان زیندە بە چـــاڵ ئەکەن ٠

مەسەلە گیروگرفتی نەوت‌و وزەو پیترۆڵ نی‌یەبەو شێوەیەی ڕەنگ ڕێژانی سیاسەتی‌کۆشکی سپی ئەمەریکا بیری لێ‌ئەکەنەوە بەڵکو گیروگرفتی ڕێژیمـــــە ئیمپریالیستە بە ساڵا چووەکەی ئەمەریکایە ئەو ئەمەریکایەی کە خاوەنی تازەترین چـــــەکی

فەوتاندنی ئادەمیزادەو بـــەوهەموو تواناو هێزە عەسکەری- یەوە نەی‌توانی تۆزقاڵێك لـــەورەو خۆڕاگری گەلانی خواروی ڕۆژهەڵاتی ئاسیا کەم بکاتەوە ،بەڵکو ، گەلانی ڤێتنام ولائوس‌و کەمبۆدیا دەستی وا دڵیرانەیان‌لێ‌وەشاندکە هەرگیزاو هەرگیز لە یاد ناچێتەوەو مێژوش بـــەشانازی‌یەوە بۆ نەوەی دوارۆژی ئەگێرێتەوە ، لە لایەکی‌تریشەوەئەمرۆکە کەسەردەمی ڕزگـــاری گەلانەو خۆری ئیمپریالیزم لـــەئاوابوون دایە هیچ کاتێك وە لە توانای هیچ هێزێك دانی‌یە باخاوەنی چەکی نوێ‌و کارخانەی دروست کردنی کـــــە ڕەسەی‌جەنگ‌و هێزو دەسەڵاتێکی زۆر بێ،ڕەوڕەوەی‌مێژوو بەرەودواوەبگرێتەوە ، بگرە دۆخی ئێستای نێو دەوڵەتان بە شـــێوەیەك‌هاتۆتە پێشەوە کە خزمەتی بەر ژەوەندی‌و پاشە ڕۆژی گـــەلانی‌سێهەمی جیهان دەکات ٠

خۆ ئەگەر گەلان لەقۆناغێکداتوشی گیروگرفت ببن ئەمـــە تەنیا شتێکی‌وەختی‌یەو گەیشتنەئامانج تۆزێك دوا ئەخات‌و لەو نووچ دانەدا تاقی‌کردنەوەیەکی‌تازە وەردەگرن بۆ ئەوەی لـــە جاران بە تەوژم‌تر بەرەو پێش‌بچن سەر کەوتنیش هەر بـــۆ گەلانە ٠

جا لەبەر ئـــــەوە هـــەموو بیر کردنەوەیەك بو دوزینەوەی پیلانی نوێ لەلایـــەن ئیمپریا-لیستە ســــــەرمایەدارەکـــان ئەنجامەکـــــەی هەر بـــە بوچ‌دەرچونـــەو تەنیـــارەنگە بو ماوەیەکی‌کەم تەمەنیـــــان درێژبکات ٠ ئەگینا ئەوروژە ڕەشەی چاوەری‌یان ئەکات هەر ئـــەبی‌تی‌ی بکەون‌و بەچـــاوی خویان ببینن ٠

محمود حاجی
ئامادەی کردووە

کاك دڵشاد محمد أمین لەسەرلاپەڕەی ئەم ڕۆژنامەیە پێنج ئەڵقەی دوورو درێژی دەربارەی دیوانەکەی مامۆستا (هێمن) بڵاوکردەوە ، دوابەدوای ڕەتکردنەوەی پێشەکی دیوانەکە کە دکتور قاسملو نووسیبووی، مامۆستا کەریم حیسامی هاتە دەنگ و ئەویش شەش وتاری درێژخایەنی بەزنجیرە بڵاوکردەوە . ئەنجا مامۆستا کاکەی فەلاح چوار ئەڵقەی لەسەر هەردوولا بڵاوکردەوە و ڕای خۆی بەووردی و پوختی لەسەر بابەتی نووسینەکان و چۆنیەتی ڕەخنەو ڕەخنەگەری دەربڕی و تا ڕادەیەکی زۆر من لەگەڵ ڕایەکانی ئەوم و نووسینەکانیم بەدڵ بوو ، هەرچەندە ئەم جۆرە نووسین و ڕەخنەگرتنە لە ڕاستیدا دیاردەیەکی ڕاست و دروستن و دەرگا ئەکەنەوە بۆ ساغکردنەوەی گەلێ مەسەلەی ئەدەبی ، بەڵام لەسنووردەرچوون و پەل هاویشتن بۆ هەندێ بابەتی لاوەکی هەرگیز خزمەتی بزوتنەوەی ئەدەبی نەتەوەکەمان ناکات ، بەڵکو ورامان ئەکێشێت بۆ شتی بێ‌سوودو کات کوشتنێکی بەفیرۆیانەیە ، هەربۆیە منیش بەپێویستم زانی چەند سەرنجێکی خۆم لەئاستی نووسینەکانی مامۆستا دڵشادوا دەربڕم کە لە زۆرشت لەگەڵیانیم و وابزانم مافی خۆی نەداوەتە دیوانەکەو پێشەکی‌یەکەو نەیتوانیوە نیشانەبپێکی، لەوانەشە خۆی واتێ بگات کە ڕووناکی‌یەکی تەواوی خستۆتە سەر دیوانەکەی (هێمن) و لەسەر بنچینەیەکی زانستی‌یانەو بەگیانێکی دوور لایەنگیرانەو هەندێ کارتێکردنی تایبەتی هۆنراوەکانی یەکالاکردۆتەوە .

ڕەتکردنەوەی پێشەکی‌یەکەی دیوانەکەو پەنجە درێژکردن بۆ چەند خاڵێکی تایبەتی و ڕەفزکردنی هەموو نووسینەکە کارێکی نادروستە چونکە ڕەتکردنەوەو ڕەفزکردنی هەر شتێك ئاوا بەسووك و ئاسانی نابێت ، بەڵکو ئەبێت لەجیاتی (بدیل) یەکی لەشوێنا دابنرێت ئەگینا مەسەلەکە بەبۆشی ئەمێنێتەوە ، ئەو کاتەش هەردەستی لێ‌نەدرابایە ماقوول تربوو ...

سەرنجێك لە نووسینەکانی نووسەر ئەمان گەیێنێ بەچەند خاڵێکی تایبەتی کە ئەتوانین بەڕوونی دەستنیشانیان بکەین :ـ

بیری سەربەستی

چەند سەرنجێك لە : تاریك و روون لە بۆچوونێکی مرۆڤانەدا .

کەماڵ غەمبار

١ ـ ئیلتیزام هونەرمەندو نووسەر بەرزئەکاتەوە وەك پروپاگەندەیەکی تایبەتی جارادەی هونەری هەرچۆنێك بێت . هەروەها ئیلتیزام ڕێگەی داهێنان و پێشکەوتن لەنووسەر ئەگرێت .

٢ ـ هێمن شاعیری ئافرەت و بەس .

٣ ـ شیعرە سیاسی‌یەکانی هێمن مەرجی شیعریان لێ نایەتەدی و بریتین لە قسەی کتیب و لافیتە .

٤ ـ مەسەلەی ڕەش‌بینی و ڕوون بینی ئەدیب .

لەم بەشەدا ئەمەوێ لە خاڵی یەکەم بدێم و چەند ڕوویێکی ئەم مەسەلەیە ڕوون کەمەوە ، ئەوەی کە کاك دڵشاد نوسیویەتی ئەوە ئەگەیێنێ کە شاعیرێك سەر بەپارتێك یا کۆمەڵێکی سیاسی بوو پروپاگەندەی بۆ ئەکرێت و لەهیچەوە ئەبێت بەشت و بەپێی ئایدیولۆژیەتی پارتی‌یەکە بەرهەمەکەی سەیر ئەکرێت ، وە ئەگەر شاعیر مولتەزیم بوو ئەبێ لەچوار چیوەیەکی تایبەتی سەرهەڵبداو لەو سنوورەی بۆی کێشراوە دەرنەچێت ، وەك بڵێی ئیلتیزام جۆرە کۆت و پەیوەندێکە لەدەستوپێی نووسەری دەئاڵێنن لەم ڕووەوە کاك دڵشاد دەڵێت : « ئەوانەی دەربارەی ڕەخنە تاقی‌کردنەوەیێك یان زیاتریان هەیە ، گەربە خۆیان و تاقی‌کردنەوەکانیاندا بچنەوە دەبینین هەموو خاوەنی بیرو ڕایەکی سیاسی تایبەت و ئیلتیزامێکیان هەیە بەپارتێکی سیاسی‌یەوە تاقی‌کردنەوەکانیان بەشێوەیەکی کونترۆڵی ووشك بەستراوەتەوە بە ئیلتیزامەکەیانەوەو هەموو دەم پێشتر خۆیان و بیروڕا تایبەتیکانی خۆیان مەبەستە وەك ناخ و ئیحساسی ئەو ئەدیبەی ڕەخنەی لێ دەگرن »(١) دیسانەوە نووسەر لەدانیشتنێکی تایبەتی‌دا لەو ڕایەدابووە کە ئەگەر (پیکاسۆ) ئیلتیزامی نەبوایە وابەرزنەئەکرایەوە ، چونکە زۆر هونەرمەندی جیهانی ڕادەی هونەریان لەزوور توانست و داهێنانی پیکاسۆ بوو بەڵام لەبەرئەوەی مولتەزیم نەبوون ئەو ناوبانگەیان وەرنەگرت .. وادیارە ئیلتیزام جۆرە پرۆپاگەندەیێکەو زۆرشتی پوچەڵی لەسەر بنیادئەنرێت . خۆ ئەگەر ئەوبۆچوونەی مامۆستا دڵشاد ڕاست بوایە ، ئەبوایە شاعیری مولتەزیمی لێ نەهاتوو شوێنی بەهرەدارو کارامە بگرێتەوە .

گەرچاوێك بەژیانی نووسەرە بەناوبانگەکانی جیهاندا بگێڕین بەچاکی بۆمان ئاشکرا ئەبێت کە ئیلتیزام هەرگیز نەبۆتە کێوێك لەبەردەم داهێنان و گەشەپێدانی بەرهەمی ئەدەبی و هونەری و ڕیگەی لەنووسەرو هونەرمەند نەگرتووە کەبایەخ بەڕادەی ئیستاتیکی بەرهەمەکانیان نەدەن .

نووسەری بەناوبانگی سۆڤیەتی شۆلۆخۆف دەڵێت : دوژمنانی ناحەز لەدەرەوە ئەڵێن ئێمەی نووسەرانی سوڤیەت لەسەرداواو فرمانی حزب دەنووسین، بەڵکو بەپێچەوانەوە هەریەکێك لەئێمە بەپێی دڵ و دەروونی خۆمان ئەنووسین ، دڵیشمان هی حزب و گەلی خۆشەویستەکە بەهونەری خۆمان خزمەتی دەکەین »(٢) .

لینین پێی‌وابوو کە نابێت ئەدەب لەڕووی ڕەوشتی داهێنانەوە پێشێل بکرێت و بکەوێتە ژێر باری دەسەڵاتی زۆرینە بەسەر کەمینەو هیچ گومان لەوادانیە کەماوەدانی فراوان بۆ دەس‌پێشکەری شەخسی و ئارەزووی تاکەکەسی و بیروئەندیشەو فۆرم و ناوەرۆك هیجگار پێویستە »(٣) .

بەهەڵە ناچم گەر بڵێم نووسەری مولتەزیم لەڕێگەی ئیلتیزامێکی هۆشمەندانەوە ئەبێتە مرۆڤێکی خاوەن‌بینینێکی سیاسی‌یانە (روءیه سیاسیه) و بەرهەمەکانی نموونەی شی‌کردنەوەی واقیعی ژیانی کۆمەڵن . وە لەبەر ڕۆشنایی هەڵویستی ئایدیۆلوژی‌یانەی خۆیدا مەسەلەی ئەدەب ئەبێتە بەشێکی گرینگ لەتێکۆشانی گەل ، نەك مەسەلەیەکی تایبەتی خۆیی (ذاتی) ، لەم ڕووەوە لیۆنید سوبولێڤ وتویەتی : « ئێمە هەموو مافێکمان وەرگرتووە تەنیایەك هەق نەبێ ئەویش ئەوەیە کەناتوانین ئەدەبێکی پڕوپووچ بنووسین »(٤) .

هەروەها نووسەری هاوچەرخی سۆڤیەتی دەڵێت : « ئەدەبی سوڤیەتی پڕە لە داهێنانی هەمەجۆرە ، داهێنانی هونەریمان هەبووە وەکو رۆمانتیکی و دواروژی و هیچنا ـ الانطباعیه والمستقبلیه‌و اللاشیئیه ـ بەڵام ئەم داهێنانانە پاشەکشەیان کرد ، سەبارەت بە گۆڕانی ئایدیۆلۆژی‌یەتی ئەو بیروباوەڕە سوشیالیزمانەی کە بڕوامان پێ هەیە »(٥) .

کە واتە مەسەلەی داهێنان و جۆری فۆرم و ناوەرۆك ئەگەڕێتەوە سەرنووسەر بۆخۆی نەك شتێکە لەدەرەوە بەزۆر سەپانرابێت و نابێت لێی لابدات . هەرلەکۆنەوەش مایکۆفسکی وتویەتی :

« ئێمە پێویستمان بە شاعیری زۆرهەیە بەڵام ئەبێ جیاوازیان هەبیت لەنیواندا » .

جانووسەری خاوەن بەهرە لەریزی پارتێکی سیاسی‌دا هەردەم گەشە بەبەهرەو توانستی داهێنانی خۆی ئەدات و باوەشی گەرمی بۆ ئەکرێتەوەو سەربەرزی‌یە بۆ ئەو حیزبەکەلەم ڕێگەوە پەرە بەبەرهەمەکانی بدات هەروەکو لینین دەڵێت :

« بەهرە شتێکی بەدەگمەنە ئەبێ بەشێوەیێکی ڕێکوپێك و دروست بایەخی پێ بدرێت » .

(پیکاسۆ) هونەرمەند بەگیان لەبەرێکی سیاسی ئەداتە قەڵەم کە هەردەم وریایە لەئاستی ڕووداوەکانی جیهان‌داو گشتیان کاری تێ ئەکەن . جائەگەر ئەو ڕووداوانە ، ڕووداوای جەرگ بڕبن ، یاناسك و دڵ بەجۆش بن» (٦) .

پێکاسۆ بەرلەوەی ئیلتیزامی هەبێ هونەرمەندێکی کارامە بوو بەچەند قۆناخ و قوتابخانەی هونەری تێپەڕی و کەبووە هونەرمەندێکی مولتەزیم نەبووە مرۆڤێکی تر ، بەجۆری ئیلتیزامەکە ڕادەی هونەرەکەی وەك گەرماپیوێك بهێنێتە خوارەوەو بچێتە قاوغێکی ترەوە ، تەنیا ئەوەندە نەبێت کە هونەرەکەی ڕوویێکی تری وەرگرت ئەویش خزمەت کردنی مرۆڤایەتی بوو ، بەپێی ئایدیۆلۆژیەتی پێشکەوتنخوازانەی هۆشمەندانە . یا شاعیرێکی گەورەی وەك لویس ئاراگۆن کە لەسەرەتای دامەزراندنی قوتابخانەی سوریالیزم یەکێك بوو لە ستوونە زلەکان و خوێن گەرمەکانی بەڵام کە ساڵی ١٩٣٠ز لە کۆنگرەی (کارۆف) گەڕایەوەو بڕوای بە ڕیالیزمی سوشیالیست هێناو پاش ئەوەی کە ئەندرێ بریتۆن لەساڵی ١٩٢٩دا بەیانی دووەمی خۆی بڵاوکردەوەو هەڵویستی خۆی تیادا دیاری کرد کە هەڵوێستێکی شۆڕشگێرانەی مولتەزیمە ، شورشی چەپڕەوی سەرکیشانەی دوور لە هەموو حیزبێکی سیاسی ، چونکە ڕای‌وابوو کەنابێت هونەرمەند سەر بە هیچ ڕێکخراوەیێکی کۆمەڵایەتی بێت ، جاهەرچۆنێك بێت تەنانەت شێوەیەکی شۆڕشگێرانەشی هەبێت »(٧) .

وابزانم ڕایەکەی کاك دڵشادیش لەگەڵ ڕای بریتۆن جووتە لەرووی نامولتەزیمی هونەرمەند بەپارتی‌یەکی ساسی‌یەوە هەروەها پۆڵ ئێلواری شاعیری ناسراویش لەساڵی ١٩٣٨دا لە بریتون جیابۆوەو ئەویش بووە شاعیریکی مولتەزیم و ئەندرێ بریتۆن بەتەنیایی مایەوەو چرای جوولانەوەی سوریالی کوژایەوەو کۆمەڵەکە ، هەڵوەشایەوە .

چاکترین بەڵگە کە بەدەستمانەوە بێت ئیلتیزامی شاعیری جیلی مەزن پاپلۆ نیرۆدایە کە ئەبێت چ جیاوازی یەك ببینین لە نیوان ئەو کاتەی کە لەدەرەوەی کۆڕی ئیلتیزامدا وەستابوو وەکو شاعیرێك و دوای ئەوەی بوو بە شاعیریکی مولتەزیم ، مەگەر جۆرە گۆڕانێکی هەست پێکراو نەبێت لە ڕووی ڕوون بینی و داهێنانی هونەری دروستکەرانەو لایەنی مروڤایەتی پڕشنگداردا ، وە گومان لەوەدا نیە نەك تەنیا هاو بیرەکانی شاعیر بەڵکو نووسەرە بورژوایەکانیش نێرۆدا بە شاعیرێکی گەورە ئەدەنە قەڵەم . بروسکەکەی ئاژانسی یۆنایتید پرێس کە هەواڵی خەڵاتی نۆبلی ئادابی ساڵی ١٩٧١ی بڵاو کردەوە چاکترین نموونەیە کە ئیلتیزامە سیاسی‌یەکەی شاعیر نەبووە پەساپۆرتێك بەرەو ئەوبەری خەڵاتەکە وەك بۆچوونەکەی کاك دڵشاد ..دەقی بروسکەکە بەم شیوە بوو « نیرۆدا کە ئیستا بالوێزی ولاتەکەیەتی لە پایتەختی فەرەنسا خەڵاتی (نۆبل)ی پێ ڕەوا بینرا ، چونکە هۆنراوە هەڵقوڵیوەکانی بە زیندوویەتی خۆڕسك ، سەرەنجام و خەوی سەرجەمی کیشوەرێك بە ژیان ئەبەخشنەوە » . ئەم بڕیارە گەورە پڕ لە ڕێز لێ گرتنەی مەزنی جیهانی وەك شاعیرێك ـ سەرەڕای وەستانی نووسەرو روشنبیرە بۆرژواکان دژی ئەم بڕیارە ـ بە نموونەیەکی هاوچەرخ ئەدرێتە قەڵەم کە نیرۆدا شوێنی « س . ئەلیوت و ئێزرا پاوند و هی تر ئەگرێتەوە ئەوەش لە توانستی هونەری ئەوانە کەم ناکاتەوە ، بەڵکو سەلماندنی هەڵبژاردنی ئەو نموونانەن کە پێداویستەکانی کۆمەڵایەتی و مرۆڤایەتی ئەیسەپێنی »(٨) .

دیسانەوە هەڵوێستی شاعیری شۆڕشگێری سوشیالیزم ـ مایکۆفسکی ـ گەورەترین بەڵگەیە بۆ مەسەلەی ئیلتیزام کە بەر ئیلتیزام واتا ساڵی ١٩١٢ چ هەڵویستێکی هەبوو بەرامبەر شاعیرانی تر کە چۆن لەگەڵ (بۆرلیۆك کرو چینیخ و کلینۆف) بە ناوی (زللەیێك لە رووی چێژی گشتی دا) بەیانیگیان دەرکرد تیادا نووسرابوو : هەر ئێمەی بەتەنیا نوێنەری سەردەمی خۆمان ، ووشەکانی هونەر کە ئێمە دای ئەرێژین شەپۆرێکە زەمانە فووی پیا ئەکات .. رابوردوو هەناسە برە ، ئەکادیمیەت و شیعرەکانی پۆشکین لە دروشمەکانی هیروغلیفی تەماوی ترن .. لە کەشتی سەردەمەوە (عصر) پۆشکین و دوستۆیفسکی و تۆلستۆی وهی تر بخەنە دەریاوە »(٩) .

ئاخود کە مایکۆفسکی ئیلتیزامی پەیدا کرد لە شاعیریەت کەوت ؟ لێرەدا پرسیارێك ئەکەین مایکۆفسکی چ دەورێکی بینی لە نوێ‌کردنەوەو پێشخستنی شیعری سۆڤیەتی و پێشکەوتنخوازی لوبنانی ـ حەننا مینە ـ وەلامی ئەم پرسیارەمان ئەداتەوە مایکۆفسکی لە ڕێگەی توانستی شیعرەکانی‌یەوە کە ئیستاتیکی‌یەتی دروستکەری داهێنەر بوو شۆڕشێکی بەرپا کرد بەجوری ئامرازی گرتەوەو بە ئاوازی هەڵقوڵیو دیمەنی شیرینی هونراوە سەردەمی خۆی بە قسە هێنا »(١٠) .

لە سەرەوەش مایکۆفسکی لە ڕووی هونەری شیعرەوە لە پوشکین بالاتر نەبوو بەڵگەشمان بۆ ئەم بۆچوونە قسەکەی ـ لینین ـە کە جارێك کتێبێك بەدەست یەکێکەوە ئەبینێ و پێی ئەڵێت چ دەخوێنیتەوە ؟ دەڵێت : مایکۆفسکی لینینیش دەڵێت : پوشکین بخوێنەرەوە . کە واتە تاقی‌کردنەوەی نووسەر بە شیوەیەکی کونترولی ووشك بە ئیلتیزامەکەوە بەستراوەتەوە وەك مامۆستا دڵشاد تێی گەیشتووە . وتراوە : « هیچ گیروگرفتی نیە کە هونەرمەند مروڤیکی مولتەزیم بێت بەڵکو بنچینەیەو مەرجێکی سەرەکی‌یە لە ژیانی هونەرمەندو هونەرەکەیدا » . خۆ بلزاك کە لە ئاستی سیاسەتدا دوورەپەرێز ئەوەستا . هەموو سۆزو هەستی بەلای ئەو چینە بوو کە خەریکی هەرەس هێنان بوو سەرەڕای ئەوەش هەروەکو ئینگلس دەڵێت : شاکارە نایابەکانی حەتمیەتی ئەم چینەی ـ چینی بورژوا ـ زۆر چاك نەخشە کێشاو وبۆیە بلزاك بە گەورەترین سەرکەوتنی ریالیزم دەژمێردرێت »(١) .

یا شاعیرێکی وەکو ئەلیوت کە هەرگیز ناتوانین بیخەینە پشت گوێ و لە بەهرەی شیعری کەم کەینەوە هەر لەبەر ئەوەی کە ڕایە کۆمەڵایەتی و سیاسی‌یەکانی پوچەڵ و کۆنەپەرستانەن مەحموود دەرویش کە شاعیرێکی پێشکەوتنخوازی مولتەزیمە دەڵێت : « ناتوانم شیعری ئەزرا پاوند یا خود ئەلیوت بە شیعرێکی

بڕوانە ل ٧

ئەوکاتەی لەنین تەواو بوو
دەڵێن : سەربازێکی پاسەوانی ئارامگە
بە ئاواڵەکانی گوت : من نەمدەویست بڕوابکەم
جابۆ چوومە ئەو شوێنەی لێی ڕاکشابوو
لەبن گوێی‌دا قیژاندم :
« ئیلیچ چەوسێنەران هاتن »
ئەو گنجی پێدانەهات ، نەبزووت
ئەو جار زانیم مردووە .
کاتێك پیاو چاکێك خەریکە بڕوا
چۆن بەرگری لەرۆینی دەکەن
پێی دەڵێن مانەوەی پێویستە
ئەوندە ئەو ڕاگیردەکا
چ‌شتێك دەیتوانی لەنین ڕابگرێ
سەرباز وای بیرکردەوە :
ئەگەر ببیسێ چەوسێنەران هاتن
تەنانەت بە نەخۆشیش ڕاستەوە دەبێ
ڕەنگە بە وەکازەوە بێ
ڕەنگە بڵێ لە قەلاندۆشم بکەن
بەڵام ئەو هەڵدەستێ و دێ
تابەگژ چەوسێنەران دابچێ .
ئەو سەربازە ئەوەی دەزانێ کە لەنین
لە سەرانسەری ژیانی خۆیدا
لەدژی چەوسێنەران خەباتی کردوە
ئەو سەربازەش پاش ئەوەی لەپەلاماردانی کۆشکی
زستانی تەزاردا(١) بەشداری کرد بوو
ویستی بگەڕێتەوە ماڵی خۆی
چونکە کێڵگەکانی خاوەن‌ملکیان بەش دەکرد
لەوێ بوو کە لەنین پێ گوتبوو
هەربمێنەوە چونکە چەوسێنەران ماون
تا چەوسێنەران هەن دەبێ بەرەنگاریان ببی
تا تۆ هەی دەبێ بەرەنگاریان ببی .
ئەوانەی بێ هێزن بەگژدا ناچن
ئەوانەی بەهێزن ڕەنگە تاوێك بەربەرەکانی بکەن
ئەوانەی زۆر بەهێزترن گەلێك ساڵ بەربەرەکانی دەکەن
بەڵام لەهەمووان بەهێزتر ئەوکەسانەن کەلە سەرانسەری
ژیانی خۆیاندا بەربەرەکانی دەکەن
ئەوانەن کە ئاگری چاویان لێ بڕوشێ

١ ـ تەزار : قەیسەر
لە گۆڤاری (بیکار) وەرگیراوە

لەوتی مەرگی لینین

وەرگێڕ : هێمن

چیسان تاهیر بەهجەت مەریوانی

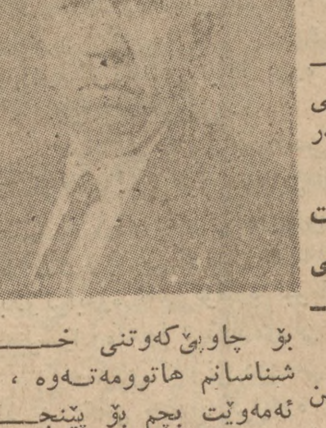

لەژمارە (٢٣٨)ی ڕۆژنامەی هاوکاری ڕبانی کوردەواری مامۆستا جەمال بابان زۆر بەدرێژی و جوانی لەبابەت خوابەخشیوەوە ، تاهیر بەهجەت مەریوانی دووابو ، بەراستی ئەبێ نووسین ئاوابێت نەڕژێت دەست و خامە شیرینەکەی .

من لەرۆژنامەی ژینی خۆولاتیدا ژمارە ـ ٥٢ ـ ڕێکەوتی ٦ـ١ـ١٩٧٢ کە لەبابەت ناوبراوەوە بەکورتی دووابووم لەبەر ئەوەبوو کە ئەو ڕۆژنامە بچووکە هەر ئەمەندەی لەویزدابوو .

منیش بەلامەوە جوان نی‌یە بنووسی «ماویەتی »ی بەتایبەت ڕۆژنامەیەك کە هەفتانە بێت .زۆر لەخوێندەواران پێشەکی ئەو شتەیان خوێندەوە تاپاش‌ماوەکەی دێت پێشەکی‌یەکەیان باش لەبیر نامێنێت .

ئەنجا ئەم هۆیە بووبەکورتی باسم‌کردبوو . من هەرشتێ لەزاری خۆیم وەرنەگرتبێت ،تاهیر مەریوانی، نەم خستووەتە سەرکاغەزو ناوبراوو من کە زیاد لە حەوت ساڵ پێکەوە بووین و ئەوچەن‌وەختەش لەبەغدا لەیەك ماڵابووین خوابەخشیوە بەمنی‌وتوە لە خزمەت باوکی قورئانی پیرۆزو فارسی و نەحووسەرف و هەندێ مەنتیق و بەلاغەی خوێندووەو نەی‌وتوە چوومەتە قوتابخانەی میری‌یەوە ڕەنگیشە مامۆستا مستەفاسائب وتارەکانی تەواوبێت ، لای ئەو وتبێتی لەقوتابخانەی‌میری خوێندومە ، من ئەوەتی دەسم‌داوەتە پێنووس لەخۆمەوە شتم نەنوسیوە تا نەچووبمە بنج و بنەوانی کەتا ئەم مێژوە (٤٧) ساڵە پێ‌نووسم بەدەسەوەیە ئەوساڵەی کە ویستی بچی بۆ ئەمەریکا لەبەغدا پاش چەن‌مانگێ پێم‌گوت کاکی خۆشەویست هێشتا نەڕۆیشتویت ؟ لەوەلاما وتی ئەمین زەکی بەگ خەریکە بۆم جێبەجێ ئەکات .

پاش ساڵ و نیوێك لەئەمەریکاوە نامەیەکی بۆم نارد کە ئەمەوێت بگەڕێمەوە چونکە باخەڵم قورسیەکەی سووك بووە .

بەڵام ئەمین بەگ بۆمی نووسیوە مەگەڕێ‌ڕەوە ڕەنگە کۆمەکم بکات . ئەگەر کۆمەکی کردم دەمێنمەوەو ئەو ساڵەش کە لەوێوە هاتەوە لەسلێمانی دیم گوتم ئۆخەی کاکی بەنرخم ئەوە خوێندنتان تەواوکردو هاتنەوە بۆ خزمەتی نیشتمان ؟ وەلامی دامەوە خوێندن تەواو بەڵام بۆ چاوپێکەوتنی خزم و شناسانم هاتوومەتەوە ، وە ئەمەوێت بچم بۆ پێنجوین بەشکو بەولاتریشەوە ، میری ڕێگەم نادات چونکە لەعێراقیەت کەوتووم ناچار ئەگەڕێمەوە بۆ ئەمەریکا .. وەکو وتمان من هەرشتێ نەچمە بنج و بنەوانی لەخۆمەوە نای‌خەمە سەر قاقەز وەکو فارس ئەڵێت :

سەرزدە داخیل مەشەو مەی‌کەدە حەمام نیست ، یانی لەپڕ لەخۆتەوە مەیرە ژوورەوە ئەم مەیخانەیە خۆ گەرماو نی‌یە .

ئەمانەش گشتی بەرجابێت نازانم (٣٨) چۆن بووبو بە (٣٧) من حەوت و هەشتم لێ تێك چووبوو یان پیت ڕێکخرەکانی ڕۆژنامەی ژین (٨) یان کردبوو بە «٧» دوو فلەقانەکانی یەکە ئەنجا نازانم (٨) چۆن بووبو بە «٧»لەمەش سەرم سوورماوە .

د . شۆ
سلیمانی

Institut kurde de Paris

١٩ کۆمپانیای جیهانی بۆ دروست کردنی ٨ پاپۆڕ راداکاری یەکانیان پێشکەش کردووە .

کومپانیایی گواستنەوەی دەریایی عیراق لەو (عروض)انە ئەکۆلیتەوە کە ١٩ کۆمپانیایی جیهانی بۆ بونیاتنانی ٨پاپوری ١٣ هەزارو ٥٠٠ تەن هەلگر لەگەل پاپوریك بۆ دۆشاوی خورما هەلگری ٧ هەزار تەنی پیشکەشیان کردووە .

کاك موەید العانی بەرێوەبەری گشتی کومپانیای ناوبراو بلاوی کردۆتەوە کە نوێنەری ئەو کۆمپانیا جیهانیانە بانگ کراوە بۆ ئەوەی لەگیان قسە بکریت و لە (عروض)ەکانیان بکولدریتەوە بە نیازی ئەوەی لەسەر مەرجیکی گونجاو ریك بکەون و ریککەوتننامە مۆر بکەن .

ناوبراو وتویەتی : جگە لەمانە کومپانیای گواستنەوە بەتەمایە دوو پاپوری گەورە بۆ گواستنەوەی ئاسنی خاو کە هەر پاپورەی ٣٥ هەزار تەن هەلبگریت لەگەل ٦ پاپوری تر کە هەریەکەی ١٣ هەزارو ٥٠٠ تەن بار هەلبگرن بۆ ئەوەی لە هیلی دەریای سپی ناوەراستەوە ئیش بکەن .

وە سالی پاریش کومپانیای گواستنەوە دوو ریککەوتننامەی لەگەل دوو کومپانیای جیهانی مۆرکردووە بۆ ئەوەی ٨ پاپوری بوبونیات بنێن کە ١٣ ملیون و ٩٠٠ هەزار دیناریان تێ ئەچیت و لە سالی ٧٦ تا ١٩٧٧ وەرئەگیرین .

ئەمانە هەموی جێ بەجێ کردنی ئەو بریارەن کە ئەنجومەنی نەخشەکیشان بۆ کرینی پاپوری گەورە داویەتی .

کاك عانی وتویەتی : تا ئیستا ٨٥ قوتابی لە دەرچوانی قوتابخانە ئامادەییەکان (بەشی زانست) بۆ یوغوسلافیا لە مانگی رابوردودا ناردراوون وە ئەم قوتابیانە چوار سال لە دەرەوە ئەخوێنن .

ئەوەی شایانی باسە وا چاوەڕوان ئەکرێت کە لە مانگی ئەیلولی داهاتوودا کۆلیجی دەریایی لە پارێزگای بصرە بکریتەوەو قوتابی عیراق بو ماوەی چوار سالی تیا بخوێنن .

چەند پرۆژەیەکی خشت لە سلێمانی و هەولێرو ئەنبارو نەینەوا .

لە کۆمپانیای کانی وولات ئامەرجەکانی قونتەرات کردنی چوار پرۆژەی خشت بلاوکرایەوە، کە لە پارێزگای ئەنبارو نەینەواو سلێمانی و هەولێردائەبن و وزەی بەرهەمی هەر یەکێکیان لە سالێکدا ٣٠ ملیۆن خشت ئەبێت .

وە ئەوەی شایەنی باسەماوەیەك لەمەوبەر لیژنەی ئاراستەکردن بریاری دابوو کە ئەم پرۆژانە جێ بەجێ بکرێن و کۆمپانیا کانی وولاتیش دەست بە پشکنین جیولوجی بکات بۆ ئەوەی بەردی بینا ئامادە بکات لە پارێزگای نەینەوا لە ناوچەی شێخان و بەرتەلەو شەنگارو پارێزگای دهۆك و ئەنبار وە بۆ دروست کردنی پرۆژەی تری بەردبڕین لەم ناوچانەدا .

پرۆژەی ئاو لە کەرکوك و زێ قار

وەزارەتی شارەوانی جێ بەجێ کردنی هەندێ پرۆژەی ئاوی بە ٨٤ هەزار دینار لە چوارچێوەی پەیرەوی بەرهەمهێنانی سالی ٧٤-١٩٧٥ی بە بەلێندەرەکان داوە .

ئەم پرۆژانەش بریتین لە گەیاندنی ئاو بە دێهاتی هەرەوەزیە کشتوکالیەکانی « زاهرەین و سەعدو نیەو شاهریەو خشان » وە نەصر کە دراوسێی ناحیەی ریازە لە پارێزگای کەرکوك - وە ٦ هەزارو ٧٦٧ دیناری بو دانراوەو چاوەڕانی ئەکرێت لە ماوەی پێنج مانگ .

هەروەها ئەمە بریتیە لە دروست کردنی کۆکەرەوەیەکی ئاوی « فەزیلیە » لە پارێزگای زیقار بە ٣٠ هەزار دینار کە ئەبی لە ماوەی (١٤) مانگدا ماوەی پێنج مانگ تەواوبێت .

٤ لق بۆ دەزگای بەکری دانی مەکینە لە هەولێر ئەکرێتەوە .

هەفتەی رابردوو ئەنجومەنی کشتوکالی هەولێر بریاری دا کە چوار لق بۆ ئیزگەی بەکرێ دانی مەکینەو ئالەتی کشتوکالی لە مەخمورو کۆیرو هەولیرو کۆیە بکرێتەوە ، هەروەها بریاری دا کە لیژنەیێك لە چوار ئەندامانی ئەنجومەن پێك بێ بۆ ئەوەی راپۆرتێك بۆ پێویستیەکانی ئەم لقانە ئامادە بکەن هەروەها لە کۆبوونەوەیێکی ئەنجومەن بریار درا کە (٣٩) هەزار دینار بۆ هەرەوزکاری یەکان تەرخان بکرێت وە ٨٦٠٠ دیناریش بۆ هەروزکاری عەنکاوە تەرخان کرا بۆ ئەوەی ئالەت و مەکینەی کشتوکالی پێ بکرێت .

دوو پاپۆڕی نوێ بۆ راوە ماسی

کومپانیای گشتی ماسی لە نیسانی داهاتودا لە دەزگای (بەدمۆشی ئیکسبورت)ی سوقیەتی بە نرخی ٨٣٨ هەزار دینار ئەو دوو پاپۆرە وەرئەگری کە هەریەکەی توانای بارکردنی ١٧٠ تەنیان هەیەو ئیمزای کرینی کراون .

بەرێوەبەری گشتی ئەم کومپانیایە روونی کردەوە کە پەیوەندی هەر لە کاردایە لەگەل هەندی کومپانیای بیگانە بۆ کرینی چەند پاپۆڕیکی راوە ماسی تری گەورە بۆ پرکردنەوەی پێویستی بازاری ناوخۆ بە ماسی . ئەم کومپانیایە لە مانگی ئازاری رابوردودا پەیوەندی لەگەل دەزگایانی ئیسپانیا پەیداکرد بۆ کرینی شەش پاپۆری تایبەتی راوە « ماسی - رۆبیان » کە بڕیار وایە سالی داهاتو وەربگیری . ئێستاکە کومپانیای ناوبراوی عراقی سێ پاپۆری راوەماسی هەیە بێجگە لەو دوو پاپۆرەی کە لە یەکیەتی سوقیەت بەکری گیراوون .

ئەم هەفتەیە لە مێژوودا

نەریمان

ئەم هەفتەیەمان کە لە ٢٥ تا ٣١ی کانونی دووەم ئەگرێتەوەو رێکەوتی ١٣ تا ١٩ی موحەرەمە هەروەها رێکەوتە لەگەل ٥ تا ١١ی رێ بەندانی کوردی ئەم رووداوە گرنگانەی تیادا بووە :

رووداوی کوردی :

لە ٢٥ی کانونی دووەمی ١٩٣٦ دا حاجی مستەفا پاشای یامولکی کۆچی دوایی کرد .

لە ٢٦ی کانونی دووەمی ١٩١٣ دا یەکەم ژمارەی گۆڤاری (بانگی کورد) لە بەغدا لە لایەن جەمال بابانەوە بلاوکرایەوە ئەم گۆڤارە نیومانگی بوو بەکوردی و تورکی ئەنوسرا وە تەنها ٥ ژمارەی لێ بلاوکرایەوە .

لە ٢٩ی کانونی دووەمی ١٩٣٩ دا بەشی کوردی لە ئیستگەی بەغداد کرایەوە .

رووداوی عیراقی و عەرەبی :

لە ٢٦ی کانونی دووەمی ١٩٥٩ دا یەکەم ژمارەی رۆژنامەی (اتحاد الشعب) لە بەغدا بلاوکرایەوە .

لە ٢٦ی کانونی دووەمی ١٩٧٠ دا وەزارەتی راگەیاندن و رۆشنبیری مەرکەزێکی فۆلکلوری دامەزراند .

لە ٢٧ی کانونی دووەمی ١٩٤٨ دا راپەرینی کانون وشەڕی جیسر رویدا ، لەم راپەرینە ٦٠ نیشتمانی شەهیدبون و ١٠٠ یش بریندار بوون ، بەلام لە ئەنجامدا رێکەوتنەکەی صالح جەبرو بیڤن پووچ کرایەوە .

لە ٢٨ی کانونی دووەمی ١٩٦٩ دا کۆمەلی هاوڕیتی عیراق و ئەلمان دامەزرا .

رووداوی جیهانی :

لە ٢٥ی کانونی دووەمی ١٨٢٠ دا یەکەم گۆڤار لە جیهاندا لە لەندەن بەناوی (بن)ەوە بلاو کرایەوە .

لە ٢٦ی کانونی دووەمی ١٩٤٨ دا کۆماری هیندستان سەربەخۆیی وەرگرت .

لە ٢٧ی کانونی دووەمی ١٩٧٣ دا لە پاریس بەپێی رێکەوتنێك لەنیو دەوڵەتانی ڤیەتنامی ژورو خواروو حکومەتی شورشی ڤیەتنام و ئەمەریکا تەقە وەستاندن لە ڤیەتنام ئیمزا کرا .

لە ٢٨ ی کانونی دووەمی ١٨٨٧ دا لە پاریس قولەی (ئیڤل) دروست کرا بەرزی ئەم قولەیە ١٧٩٢ پێیە وە بریتی یە لە سێ نهۆم .

لە ٢٩ی کانونی دووەمی ١٦٣٥ دا کوڕی زانیاری فەرەنسی دامەزرا .

ئەنجومەنی یاسادانان لە جێ بەجێ کردنی پێویستیەکانی ناوچەی کوردستان ئەکۆلێتەوە .

لە کۆبوونەوەیێکی ئەنجومەنی یاسادانان دا لە بەشی سێهەمین راپۆرتی لیژنەی وەختی نایبەتی بە پیویستیەکانی ناوچەی کوردستان کۆلرایەوە .

وە ئەو راپۆرتە بریتی بوو لە چەندگیرو گرفت و پێویستی و پێشنیازی لیژنەکە لەگەل چارەسەرو جێ بەجێ کردنیان .

وە لە لایەکی ترەوە لە کۆبونەوەکەی هەفتەی رابردوودا سەرۆکی سێ لیژنانەش ئەمانەن : لیژنەی ناوبراو هەلبژێردرا .. وە ئەم یژنانەش ئەمانەن : لیژنەی لێکۆلینەوە لە دروستی ئەندامێتی و سکالاو پێشنیاز .. وە لیژنەی کارو باری پەروەردەو رۆشنبیری و ئەوقاف .. وە لیژنەی کارو باری کەمایەتیەکان . هەروەها بریاری دا کە کۆبوونەوەی داهاتووی لە (دە)ی مانگی شوباتی ئایندەدا بێت .

وە ئەم کووبوونەوانەی ئەنجومەن لە رۆژی شەمەی رابردووە وە دەستی پێ کردبوو وە دەربارەی پێویستیەکانی ناوچەی کوردستان وتووێژیان کردو وە لە راپۆرتی لقی لیژنەکانیشیان کۆلیەوە .

بەستن و دامەزراندنی کارگەی گلۆپی - التاجی -

لەوەزارەتی پیشەسازی ومعدن بلاوکرایەوە کە هەمو ئەو مەکینەو کەل و پەلەی پەیوەندی بەکارگەی کارەباو گلۆپی ناوچەی (التاجی) لە بەغداوە هەیە دامەزراون ، بۆ ئەوەی لە ناوەراستی مانگی ئایندە بۆ تاقی کردنەوە بخرێنە ئیشەوە .

کارگەکە لە وزەیدا هەیە کە ١٠ هەزار کلوبی ٢٥ تا ١٠٠ واتی دابگرسێنیت وەئەتوانریت بگەینریتە ١٤ ملیون کلوب وە ٢ ملیون و ١٦٣ هەزاردیناری تێ چووە .

ئەوەی شایانی باسە کارگە ئەشتوانی ٢ ملیون و ٥٠٠ هەزار کلوپی رەنگاو رەنگی ٢٥ واتی و ٣ ملیون کلوپی فلورسنتی ٢٥ تا ٨٠ واتی دروست بکات .

وە وزارەتی ناوبراو لە مانگی کانونی یەکەمی سالی ٩٧١ لەگەل داو دەزگای تنکرامی هەنگاریا ریککەوتننامەکەی مۆر کرد بو بو دروست کردنی ودامەزراندنی ئەوگارگەیە .

٩١ ملیۆن دینار بۆ تەواوکردنی کاروباری ئەندازیاری پرۆژەی غەراف

ئەم پرۆژەیەکە جێ بەجێ کردنی (٤٥) ملیون و (٦٠٠) دیناری تێ ئەچێت بریتیە لە دروست کردنی بەستی ئاودان و جۆگە وە جێ بەجێ کردنی هەندێ جۆگەلەی کشتوکالی و دروست کردنی شەبەکەی جۆگەی داپۆشراوی کشتوکال .

هەروەها بریتیە لە دروست کردنی ٢٨ ئێستگەی ئاو هەلێنجان بۆ جۆگەکان بێجگە لە چاکردن و دروست کردنی هەندی پردوو قولکردن و فراوان کردنی جۆگەلە لە جۆگە سەرەکیەکانەوە .

ئامانجی جێ بەجێ کردنی . ئەم پرۆژەیە بەراوکردنی ١٥٠ هەزار دۆنم زەوی کشتوکالی دەوری پرۆژەی ناوبراوەبە هوی جوگ راکیشانەوە .

پرۆژەکە بەدرێژایی لای چەپی شەتی غەراف تا پارێزگای واسط لە شاری الحی تا نزیك بەشی چەپی جۆگەی (آل ئیبراهیم) بە درێژی ١٢٠ کیلۆمەترو پانای لە ٢٠ تا سێ کیلومەتر تا ناوچەی هۆرەکان لە پارێزگای (زی قار) درێژ ئەبێتەوە .

ئەوەی شایانی باسە وەزارەتی رەی بۆ نەخشەی پێنج سالەی داهاتوی سالانی ٧٦ - ١٩٨٠ چاوی بریوەتە پرۆژەی کۆکردنەوەی ئاو تا ئەو ئاوە بەهەدەر نەروات و بە دروست کردنی چەند پردێکی باش مەترسی لافاویش دور بخاتەوە .. ئەم پرۆژەیە چارەسەری گیروگرفتی ئەو زەویانەی شۆرەیان هەلە ئەکات لە رێگەی دروست کردنی جۆگە سەرەکی جوگەلە پەیناوی کردنی پانتای نوێ ئەو زەوی و زارەکان .

پرۆژەی نیشتەجێ کردنی ئەندامانی ئەنجومەنی تەنفیزی و یاسادانان

هەفتەی رابردوو دەزگای گشتی نیشتەجێ کردن دروست کردنی قۆناغی یەکەمی پرۆژەی دروست کردنی گەرەکی نیشتەجێ بوونی ئەندامانی ئەنجومەنی تەنفیزی و یاسادانانی ناوچەی کوردستان کە ٤٠٠ هەزار دینار بە قونتەراتی دا وە بە پێی ئەم بەلیندانە قوناغی یەکەمی ئەم پرۆژەیە لە مانگی ئایندەدا دەستی پێ ئەکرێت ، کە بریتی یە . لە دروست کردنی سەدو پینج خانو وە لە ماوەی ٣٠٠ رۆژدا تەواو ئەبێت . وە ئەوەی شایەنی باسە بەپێی بەرنامەی بەرهەم هێنانی دەزگاکە دوو بینا بۆ ئەنجومەنی تەنفیزی و یاسادانان و سەدو پێنج خانوو لەگەل (٥٠٠) لە ناوچەی کوردستان بۆ ئەندامانی ئەنجومەنەکان دروست ئەکرێن و (٨) ملیون و ٥٠٠ هەزار دیناریان تێ ئەچێت .

ئا٠د٠ع

دەمەڵبەندی قەلاچۆکردنی نەخوێندەواری لە کەرکوك

لیژنەی ناوەندی قەلاچۆ کردنی نەخوێندەواری کەرنی جووتیارانی پارێزگای کەرکوك بریاری دا کە ١٠ مەلبەند بۆ جووتیاران لە قەزای توز - خورماتوو ناحیەی قەرەتەبەو داقوق دابکرێتەوە . هەروەها دوو مەلبەندیش بۆ ئافرەتان لە ناحیەی ریاض و بەشیر وەسێ لقیش لە گوندی لطمە طارقیەو عاقولیەدا بکرێتەوە .

وە لە کۆبوونەوەیێکی مەکتەبی جووتیارانی کەرکوك دا پێویستیەکانی جێ بەجێ کردنی قەلاچۆکردنی نەخوێندەواری لەناو جووتیارانی کەرکوك باس کرا .

وە ئەوەی شایەنی باسەتا ئیستا لە (٩٠) مەلبەند کە بڕیاری لەسەردراوە (١٤) مەلبەندی ئافرەتان و پیاوان لە پارێزگاکەدا کراوەتەوە .

ئا٠د٠ع

٦ ملیون دینار بۆ ٣١ شەمەنەفەری دیزل

هەفتەی رابردوو دایرەی رێگای ئاسن لەگەل کۆمپانیایێکی کەنەدی پەیمانێکی بۆ کڕینی ٣١ شەمەنەفەری دیزلی کارەبایی زل مۆرکرد بە ٦ ملیون و ٢٦٠ هەزار دینار .

وەبەپێی ئەم پەیمانە شەمەنەفەرەکان کە هێزی هەریەکێکیان دوو هەزار ئەسپە لە ماوەی ١٨ مانگ دا ئەهێنرێت .. وە بۆ گواستنەوەی سەفەرکەران و شتومەکیان لە سەر هەموو هێلە سەرەکی یەکان بەکار ئەهێنرێت .

وەدایرەی ناوبراو بەپێی پەیمانێکی کۆن لە ٣٠ شەمەنەفەر (٦) شەمەنەفەر وەر ئەگرێت ، کەبایی چوار ملیون و ٥٢٣ هەزارو ٦٠٠ دینارن .

بەم جۆرە ژمارەی شەمەنەفەرەکان کە ئەم دەزگایە پەیمانی کرینیانی مۆر کردووە لەگەل کۆمپانیاو دەزگاکانی بێگانەدا ئەگاتە ٦١ شەمەنەفەری زل و ٤٠ شەمەنەفەری بچووك .

سوپاس

پڕ بەدڵ سوپاسی ئەو بەرێزو زاتانە ئەکەین کە بەهۆی کۆچ کردنی خوالێخۆشبوی باوکمانەوە سەرخۆشیان لێ کردین و بروسکەی پرسەنامەیان بۆ ناردین و ئەوانەی لەکاتی ناشتنی تەرمەکەیدا ئامادە بوون و ئەوانەی بۆ فاتحە خوێندن سەریان لێداین ..

داواکارین لەخوای گەورەو میهرەبان کە لە ناخۆشی رۆژگارو کۆستو تەنگو چەلەمەکانی بیان پارێزێت و جارێکی تر سوپاسیان ئەکەین .

بنەمالەی

فاتح محمد بەرزنجەیی

- ببورن -

ئەمانەوێ بەخوێنەرانی خۆشەویستی رابگەیەنین کە لەژمارەی ئەمجارەماندا (ژمارە (٣٧) چەند هەلەیەکی هونەری لەچاپخانە رووی کە لەژێر دەسەلاتی ئێمەدا نەبوو .. تکای لێبوردن لە خوێنەرانی خۆشەویست ئەکەین .

- رۆشنبیری نوێ -

کۆبوونەوەی ئەنجوومەنی بەرزی کشتوکال

هەفتەی رابردوو لە کۆبوونەوەیێکی ئەنجومەنی بەرزی کشتوکال کە بەسەرۆکایەتی کاك (عزت الدوری) ئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆرش سەرۆکی ئەنجومەنەکە گیرا بریاردرا کە دایرەیەك بۆ بەرێوەبردنی کاروباری پرۆژەی اوی کەرکوك دروست بکرێت وەمەبەست لەم بەرێوەبەرایەتی یەسەرپەرشتی وجێ بەجێ کردنی پرۆژەی ئاودانی کەرکوکە کە ملیونێك و ٢٠٠ هەزار دونم لەزەوی کەرکوك و دیالە ئاو ئەدات .

پاشماوەی

یادی دامەزراندنی کۆماری مەهاباد خەباتی گەلەکەمان بەرەو پێش ئەبات

تایبەتی جۆزێف ستالین لە یاد ناکرێت .

لە لایەکی ترەوە ، هەر وەکو لە سەرەوە وتمان کۆمارەکە پێش ئەوەی بپشکوێ بە خونچەیی هەتوەری و بە جوانەمەرگی سەری نایەوە ، ئەویش لەبەر چەند هۆیەکی زاتی و مەوزوعی کە بە تێکڕایی چەندین دەرس و تاقی کردنەوەی گرینگ ئەدەنە دەست کە پێویستە لە مەولا لەبەر چاو بگیرێن و سوودیان لێ دەربگیرێت ، بۆ ئەوەی بە تەوژم خەباتی ئایندەی گەلەکەمان بەرەو پێش بچێ و خۆی لە نوچدان و هەلنگوتن و هەلدێری سەر رێگای تێکوشان بپارێزی .

تێشکانی کۆماری مەهاباد ، سەرەڕای زروفی زاتی ئەوسای گەلەکەمان تووندو تۆل بە باروزروفی ئەو کاتەی نێو دەوڵەتان و ستراتیژی بەرژەوەندی و سیاسەتی دەوڵەتە گەورەکانەوە بەسترابۆوە .. خۆ پێویست بەوە ناکات کە دەست بۆ چەندین میللەتی تر درێژ بکەین کە هەمان دۆخ و زروفی وەکو هی گەلی کوردیان بۆ هاتبۆ پێشەوە کە ستراتیژو بەرژەوەندی دەوڵەتە گەورەکانی ئەوسا هۆیەك بوون لە مانەوەو رەگ داکوتانی کیانی ئەو میللەتانەی تر ..

مەسەلەی پشت بە خۆ بەستن و یەکخستنی ریزی کرێکارو جوتیارو رەنجبەرو رۆشنبیران و راکێشانیان بۆ کوڕی خەبات لە ژێر سەرکردایەتی و ئالای چینەچەوساوەکاندا ، وە پەیڕەو کردنی تیورێکی زانستی شۆرشگێڕانە لە خەبات و تێکوشاندا چەندین دەرسی بە نرخن کە لە کارەساتەکەی کۆماری مەهابادەوە وەرئەگیرێن .

شادی گەلەکەمان بە لایەکی تردا شکایەوەو لە شکری سۆڤییەت لەناوچەکە کشایەوەو بەرژەوەندی دەوڵەتە گەورەکانیش لەگەل خواست و مەرامی گەلی کورد نەگونجا ئەوە بوو لە ١٥ی مارتی سالی ١٩٤٧دا لەشکری فاشیزمی ئێران بە بیانوی هەلبژاردن دڕندانە هێرشی هێنایە سەر کوردستانی ئێران و دەستی کرد بە رەشبگیری و کوشتن و گرتن و تیرە باران کردنی خەلکی ... پێشەوا قازی محەمەدو سەدری قازی و سەیفی قازی لەو شوێنەدا تیرە باران کران کە دامەزراندنی کۆمەلەی تیادا راگەیانرا بو .

رژێمی فاشیزمی ئێران بەم کردەوە نامروڤ و نارەوایەی کە دەرحەق کۆماری جوانەمەرگی مهاباد کردی ئەوەی ساغتر کردەوە کە ئەورژێمە خوین رێژە نەك هەرگیز دۆستی راستی گەلەکەمان نیەو بگرە دوژمنی خوینەخوی سەربەستی و سەرفرازی گەلەکەمانە

دەبا یادی دامەزرانی کۆماری دیموکراتی کوردستان (مەهاباد) هاندەری پتەوکەری تێکۆشانمان بێ دژی ئیمپریالیزم و زایۆنیزم و کۆنەپەرستان سلاو لە یادی کۆماری مەهابادو قازی شەهیدو هەڤالەکانی .

Institut Kurde de Paris

شتێك لە بارەی فیلمی كارتۆنەوە

شێرزاد نانەكەلی

زۆر لە ئێمە كاتێ چاومان بەچیرۆكو وێنە كاریكاتۆرەكانی تەلەفزیۆن دەكەوێت ، سەرسورمانێكی زۆر دامان‌دەگرێو ، هەریەكێك بە پێی لێكدانەوەی خۆی بیر لە جۆری دروستبوونی ئەو فلیمە سەیرانە دەكاتەوە ٠٠ بەڵام لەڕاستی دا زۆربەی بۆ چوونەكانمان خەیاڵی‌یەو لەسەر بنچینەیەكی بەڵگەدار نی‌یە ، سا هەر بۆیەشە شارەزایەكی ئەوتو مان لەو ڕووەوە چنگ نەكەوتووە تا ئێستا ! ناهەقیش نی‌یە ئەگەر لەم بارەوە فرمان بەسەر فرەوە نەبێ ، چونكی كوا تەنیا سەرچاوەیەك ٠٠٠؟! بینەر مەگەر هەر بەڕوۆتی بیر لەوە بكاتەوە بەڵام ئێمە لە ڕێی چەند سەرچاوەیەكی بە بەڵگە ، بە پێی توانا گەشتێ بەناو جیهانی سەیرو سەمەرەی كارتۆن دەكەین ئاخۆ بزانین لەو دونیایە دا چ باسە ٠٠!

« فلادیمێر ئۆگناتفسكی یش مانایەكی تایبەتی پرمانا « ماركۆی پاڵەوان » ٠ دەڵێ : كاتێ فلیمە كارتۆنەكان دەبینین وا هەست دەكەین دا فلیمی كارتۆن پرسیارو تەنیا چەند وێنەیەكی خەیاڵاوی‌وەڵامی منالانە ٠٠ هەستیان دەگەیەنێ ، كە نووسەرەكە لەو فلیمەدا دای‌ئەڕێژێت ٠ لەڕاستی بێگومان نووسەری سیناریۆو ، نووسەری فلیمەكە هەردوكیان پەیوەندیەكی‌بنەرە- لە فلیمەكەدا ، وە لە هەر جوڵانەوەیەكدا وێنەیەكی تایبەتی پێویستە ڕەسم بكرێت ٠ دەكاتە سەر كارتۆنەكە ، بۆیە پێویستە بەگوێرەی ئەو وێنانەبێ بینینی دەكەن ٠٠ ئەگەر بیر لە دابەشكردنی بكەینەوە ، سەرمان سوڕدەمێنێ لەو هەموو فلیمە كارتۆنانەی بەهەموو گۆشەیەكی جیهان بڵاودەكرێنەوە ، بۆ نموونە تەنیا لە ساڵی ١٩٧٢ دا زیاتر لە (١٣٦) فلیم بڵاوكراونەتەوە ٠٠

« تیۆنۆف » لە گرنگی كارتۆنەوە دەڵێ : « بەبڕوای من وایە فلیمی كارتۆن دەورێكی گەورە دەگێڕێ لە گواستنەوەی بیری نووسەرو هونەرمەند بۆ بینەر » بێ دوودڵی ئەوەش دەبێتە هۆی گەشەسەندنی بیرو هەستێكی ناسكی هونەری ٠

ڕووتە ، بەڵام ئەگەر بێو لێیان ڕائەژەنێ ، هەندێ جاریش تێیان بەیەكەوە هەیەو لێكتر بێگومان « فلیمی كارتۆن » خۆی لە خۆیدا كۆمێدیایەكی سەیرە !! ووردبینەوە ، ئەوەمان بۆ ڕوون « تێكۆشان » لەو فلیمانەدا جیاناكرێنەوە ! دەبێتەوە كە هەریەكێكیـ ـان ڕەنگ دەداتەوە وەك فلیمی « مۆسیقا »ش كارێكی زۆر بۆیە خەڵك زیاتر ئارەزووی

بەم نزیكانە میهرەجانێكی فراوان سازكرا دەربارەی فلیمی كارتۆنەوە ، لەو میهرەجانەدا چەندەها هونەرمەند لە هەموو پارچەیەكی سەرزەمین بەشدار- یان كرد ، یەكێك لەوانە « دیمتر كێستێنی » بوو ، كە بەڕێوەبەری « بەڕێوەبەرایەتی دەركردنی كارتۆن »ە ، هەروەها « بریكۆبریكۆف »یش لەو ئاهەنگەدا ئامادەبوو كە یەكێكە لەناودارترین دەرهێنەرانی فلیمی كارتۆن لە بولگاریا دا !! لەو میهرەجانەدا دانیشتوانی هۆڵەكە بەهەڵیان زانی‌و زۆرەها پرسیاری هەمەچەشنەیان ئاراستەی شارەزایان كرد لە مەڕ فلیمی كارتۆن‌و مێژووی داهاتنی‌و شێوەی ئامادەكردنی ، « كۆستیاتین » هەوەڵ جار دووانێكی داو گوتی : مێژووی دروست بوونی فلیمی كارتۆن كەمتر لە (٢٥) ساڵە ، كە چی هەر لەو ماوە كورتەدا زیاتر لە (٢٢٠) فلیمی كارتۆن دەرچوون‌و (٧٥) فلیم لەوانە خەڵاتی هەرەبەرزیان وەرگرتووە !! وە دەركردنی تەنیا فلیمێك شەش مانگ پتر دەخایەنێت ، وەكەم وڵات لە توانای دا هەیە ئەم جۆرە فلیمانە دەر بكات ، چونكە پێویستی بە هونەرمەندی یەكجار لێهاتوو بەهرەمەندە ، بەڵام لە « یەكێتی سۆڤیەت » و « بلگاریا » دا بەشێوەیەكی زۆر ڕازاوە دەردەچن ٠

ئەوەی نابێ نكۆڵی لێ بكرێ ئەوەیە كە « تۆدۆر دۆنۆف » یەكەم هونەرمەندێكی داهێنەری ئەم جۆرە فلیمانەیە كەتوانی چەندەها فلیمی قەشەنگ دەر بكات ٠ پرسیاریان لەم هونەرمەندە كرد كە : بۆچی هەمووژیانت لە پێناوی دەركردنی فلیمی كارتۆن تەرخان كرد ؟! لەوەڵامدا ووتی : زۆر جاران لەو فلیمانەدا چەند وێنەیەكم دروست كردووە ، پاڵەوانانی ئەم كارتۆنانە چوونەتە ناو مانگ‌و ئەستێرەكان ٠٠ كاتێ « بینەر » سەیری دەكات ئەوانە هەمووی خەیاڵە ٠٠ بەڵام لەڕاستیدا وانی‌یە ، بەڵكو هەمووی واقیعە چونكی مرۆڤ هەموو ئاوات‌و مەرامەكانی لەم ڕووەوە هاتەدی ، هەڵبەت ڕۆژێكیش دێ « گوڵ » لەو جیهانەدا بڕوێنێت !!

باجی حەلاو

ئارام

وەك بڵێی زوربەی (حەلاو)ەكان تاڵو چارە ڕەش یاخود كلۆڵن ٠ خۆشكە شیرین‌هەر لەم ڕۆژنامەیەدا ، باسی حەلاوێكی بێچاوی كردبوو ، بەڵام حەلاوەكەی من باسی ئەكەم ڕەقەڵەیەك بوو ، سكی بەپشتیەوە نووسابوو ئەوەندە لاوازبوو ، سەری بەفری لێ‌باری‌بوو ، بەڵام ئەوەندە بەغیرەت‌و تێكۆشەربوو ، هەرگیز نەیئەزانی حەسانەوەو سرەوتن بەریان بەكوێوەیە ، ڕەشەخێنرانی كۆرەگەورە خۆێریەكەی بوبوون بەتەوق‌وچوبونە ملیەوە ٠ مێردەكەی پیرەمێردێكی كۆماوە قۆلچی‌بوولەیەكێك لەدەزگاكانی میری‌داو مانگانەیەكی كەمی هەبوو ، كەهەر بەشی چایێسی خۆی‌و ئالیكی (ئەسپە بۆرە)ی ئەكردئیتر ئەبوایە ، باجی حەلاو مشوری ئەو ورگ دڕاوانە بخوات ، ئەویش خواهەڵناگرێ شەوو ڕۆژ وەك جاڵجاڵۆكە تەونی ئەكرد ، ئەگەر بۆی بلوایە بەرۆیشتنیشەوە هەرئیشی ئەكرد ، بەڵام ئەمە نەئەكرا چونكە ئیشەكەی ئەو لفكەچنین‌بوو ٠ خۆی ئەچو بەدیهاتەكاندا ئەگەڕا یاخود ، ڕای ئەسپاردخوری‌یان بۆئەهێنا ، ئیتر شتنەوەو بژاركردنی‌و شی‌كردنەوەی ، تاڕستنی بەشێوەیەكی وا كە بۆ لفكەدەست‌بدات، هەموی هەرخۆی‌بوو ، دوای ئەوەش شیشی لفكە چنینی‌لەدەست نەئەكەوتە خوارەوە ٠

ئیوارە دوای نان‌خواردن‌لەبەرچرا لەمپاكە لەتەنها لەژوورەكە دا دەستی پێ‌ئەكردئەو هەمو چاوانەی تێ‌ئەڕڕاو ئنجا سەریان بەرزئەكردەوە ،وەك بڵێی لەخوابپاڕێنەوە كە باجی حەلاویان بۆخۆش‌كاوزەلیلی دەست‌وچاو نەبێت ٠ ئەو گوڕەیی باجی حەلاو لێ‌ی ئەبەستەوە ، بەدەم چای خەست‌خواردن‌و جگەرەی‌زەل‌كێشانەوە ، نەئەنوست ، خۆڵو خوێ‌ی ئەكردەچاو ،تالفكەكەی تەواوئەكرد ، بەیانی دوای‌چاخواردن ئەیدابە یەكێك لەكوڕەزاكانی ئەیبرد بۆ فرۆشتن ، یەكسەر ڕاشی ئەسپارد لەویوە بچێتە‌بازار ، چی‌پیویستی ڕۆژانەی ماڵ‌بێت‌هەرجارە شتێك ، ئەكڕڕاو ئەهێنرایەوە ئەمەلەكاتێكداكەباجی حەلاو بناغەی لفكەیەكی تری دامەزراندبوو ٠ ئەوەندەش‌و ریابوو هەر لەپارەی پینج لفكەیەكیانی ئەخستەلاوە بۆخوری‌كڕین‌و بۆ ڕۆژی ڕەش ٠ لەم‌دواییەدا كە باجی حەلاوفەرمانی خوای‌بەجێ هێنا ، بیستم كە چوارلیرەی ئالتونی پێكەوە نابوو ، لای دۆستێكی خۆی دانابوو ، بۆ شاردنەوەو كفن‌و دفنی ، لە ڕاستیشندا باشی فریاكەوت ٠

The History of Aveste. مێژووی ئاوێستا

محەمەد ئەمین هەورامانی
لەكتێبی زمانی ئاوێستاوە :
وەری گێڕاوەتە سەركوردی

٦ ـ ئەو ئوسطورە و بۆنەشەوە ، وە بەرەبەرە (خوا) داستانانەی كە لە سەردەمی لە كۆنەكان لە جێگای شوێنە بوەتەوە ، دەركەوتن و پەرە سەندنی تەقلیدیەكانی جارانیاندا ، كە (میدیا) ئەوقافەت‌و ڕوشنبیری هیندو- (پانسیۆن)ە دەركەوتنەوە ، بە مەركەزی ، ئێرانی‌دا باوو ناسراو بوون ، وەپارچەی‌سرووده كۆنەكانیش ڕێگا ڕۆشن كەرەوەیان زیاتر پەرەیان سەندو سەریان لە سەر شێوەی تێكستی ئاینی پاشا ئاین گەری : بەرز كردەوە وە لە ناو هەموو نوێ چنران ٠ (مەلا گەری) یا (ق گەلانی هیندو ـ ئێرانی‌دا پرژو ٧ ـ قانون‌و یاسای‌زەردەشتی گەری) ئەبێ بە پیشە بڵاوبوونەوە ، لێرەو لەوێ ، لێ كە (هۆڵی ڕێت)ە بەرە بەرەو هۆزێكی میدی كە بە قرتاندن و لە بیر چوونەوە وردە وردە بڵاو بوویەوەو ماجی) ناو ئەبرێن ٠ خستنە سەریان‌و تا وایان لێ شێوەی ئاینی وەرگرت ، لێرەدا ئەگەر زیاتر بهێنرێتەوە هات ، كە لە سەر شێوەی (گاتەز) جێگاو شوێنێكی تێكستەكان تەنها نەقڵ نە پێشوویان نەمان و چوونە سەر پیرۆزی داگیر كردوە، سەرەڕای بەڵكو دەوڵەمەندیش شێوەی حیكایەت ، یا خود ئەوەش پڕە لە (طقوس)و بە پێی كات‌و سەردەم (ڕاز) زۆر كەم لەوانە ، وە سروودی دینی بۆ جیا كردنەوەی بۆ ڕۆشن كردنەوە لە پلەیەكی تایبەتی‌دا ، خوایەتی و شیعارات و دروشمی بۆیە « ئاوێستا » بە هەموو نووسرانەوە بەڵام لە شێوەی ئاینی و حیكایەت‌و (اسطور)ەی بەشەكانیەوە ، وە بە وێنەیەكی دواییدا ، لە صەدەی‌چوارەم(٤) بەرە بەرە كەوتنە بەر بیر تێكستێكی ئاینی‌دا ٠ پڕو پووچ ، وەك ئەو تێكستە گشتی ، مێژووی بە ڕێك‌و پێكی یا لە ناوەڕاستی صەدەی شەشەم چوونەوە و ون بوون ٠ باشترین ئەوەمان لە بیر نەچێ ، كۆنە هەمە جۆرانەی كە باسی نایەتەوە بیرو دیاری ناكرێ ، وە دووریش نی‌یە لە حەوتەم‌دا نوسخەی ئاوێستا كە مابێتەوە، (سروودی ڤیدەك) ، كە ئێستە ساڵ‌و زەمانی دێرینی هەمە لەگەڵ ئەوەش‌دا بڕوا لەوە دایە (٦) تەواو نە بووبێ ٠ لە چواریەك یاخود سێ‌یەكی بە هۆی گەلانی هیندستانەوە جۆریان دەكرد و تەنها بریتی كە زەردەشتی تەقلیدی تێكستی ئەم نوسخەیە ، تا ڕادەیەك، ماونەتەوە و پارێزگاری كراوە ، بوون لە تێكستی دەمی نەقڵ نەكردبێ جگە لە (ئاگاتەز) یا لەسەر شتی دەماو دەمی لەسەرەتاوە ، وە بۆ ماوەیەك (شفهی) ٠ كە (وثیقە)یەكە (بڕوانامە) تەقلیدی ، یاخود لە سەر ڕێگای دەمی بڕیوە ، ئەنجا لە بەم بۆنەیەوە ، پێویستە ئەم بۆ هەر زمانێكی ناسراو ٠ هینەكەی (ئەردەشیر) و ئەوەی پاشا لە سەر شێوەی تەقلیدی شتانە لە بیر نەچنەوە : دەماو دەمی تەقلیدیش بنیات ئاینی نووسراوەتەوە ، هەر نراوە ٠

بڕوانە ل ٧

بەرەو ڕۆژ ئاوا بڵاو (١٠٠م) زاینی‌دا بووە ، وە ، لە پاشا ڕووی‌كردوەتە بە جۆ ڕێ ئەلف‌وبێ‌یە كە لە ، لە پاشا میدیا دەبێ سەر شێوەی ئەلف و بێی ، ئەنجا ئەیكەن بە ئارامی بووە ، كە ڕەمزی كەرەوەیان ، لە بزوێنی تیا نەبوەو هەندێ‌ڕەمزە : كە وەك كۆنسونانتێ بووە ، كە هەر یا (قەشە یەكەیان بۆ كۆمەڵە دەنگێ بەكار ئەبێ بە پیشەی هاتوە ٠ ئەم تێكستی میدی كە بە (ماگی ، (ئەردەشیر)ە ، زۆر نەژیاوە ، ناو ئەبرێن ٠ وە هەندێ لە پشكێنەرەكان ، زیاتر بهێنرێتەوە بیر كە وەكو : (بەیلی) ، دانیان سەرەتاوە ، وە بە تایبەتی ئەو تێكستانەی كە یەكسەر پێویست بوون بۆ خزمەتی ئاینی ، لەبیر نەچوونەوە و خوێندرانەوە و ڕوو نووس كرانەوە ، لەگەڵ ئەوەش‌دا ٠ تێكستەكانی تر ئاینی زەردەشتی ٠ كۆمەڵە زەردەشتی‌یەكان ، بەرە بەرە بەرەو كزی چوون ، تا وایان لێ هات ، وەك لەوەو پێش خۆیان پێ ڕا نەئەگیرا ، لە تێكستانەی‌كە یەكسەر پێویست (بەیلی) ، دانیان سەرەتاوە ، وە بە تایبەتی ئەو تێكستی وەهادا نە لەمەندیش كراون ، ناوە(٣) ٠ بێ گومان ، نوسخەی تری بێگومان ، نوسخەی تری كردنەوە ، یاسا دەنگ ، لەلایەن‌ساسانیە- « ئاوێستا » بە هەموو كانەوە بنیات نراوە ، وە لە

بەم بۆنەیەوە (گاتەز) جێگاو شوێنێكی باش‌و پیرۆزی هەیە ، وە باشترین بەڵگەی ڕێزمانی بڕوا پێ كراوی تیایە، لە كاتێك دا ئەبێ (تحمل)ی هەموو نارەحەتی‌یە كرابێ بۆ و ئەوانی‌تر ، پارێزگاری‌كردنی وشەو زاراوی ئاینی دوور لە ئاڵو گۆڕ ، ئەگەر كەمێكیش لە كاتی نەقڵ كردن‌دا گۆڕابێ پارێزگاری شێوەی زاری كردوە ٠

ئەوانەی كە بڕوایان بەبوونی تێكستی (ئەردشیر) هەیە ، وەك : (ئەندریس)و (ئەلسین) هەر دەسیان بۆ دەوری شتی دەماو دەمی تەقلیدی ڕانەكێشاوە، وە لێرەدا هەرچی ئاڵو گۆڕی ، كە بەسەر ئاوێستادا هاتبێ بردوویانەتەوە سەر هۆی بیبلۆگرافی ٠

١ ـ ئەو بەشانەی (ئاوێستا) كە لە شوێنێك و كاتێكی تایبەتی‌دا ، سەر لە نوێ بنیات نرانەوە ، (ئەگەر ئەو ڕاستی‌یەی پشت‌گوێ بخرێت ، كە هۆی هەندێ حاڵەت زۆرتر دەگەڕێتەوە بۆ نەقڵی تەقلیدی ، تاوەكو نموونە وەرگرتنی زمانی زیندو) گۆڕانێكیان بەسەردا هات ، هەر وەك لە زارێكەوە (نەقڵ) كرابن بۆ یەكێكی‌تر ، وە لە وڵاتێكەوە ، بۆ وڵاتێكی كە ، وە لەم چەرخەوە بۆ ئەو چەرخ(٢) ، ئەمە بە تایبەتی دەچەسپێ‌بەسەر ئەو تێكستانەی كە پەیوەندیان بە زەردەشت خۆیەوە ، نی‌یە ٠ ئەم گۆڕانە كاری نەكردە سەر هیچ زارێ، بە تایبەتی لە كاتێكدا حەز لەوەدا بوە كە پارێزگاری تێكستەكان، بە شێوەو قەوارەی كۆنیان بكرێ ٠ كە ئەمەش بە

٢ ـ زمانی ئەو (وثائق) وا بڕیار بووە كە تێكستە بڕوا نامانە ، بەرەبەرە خۆی ئاینیە پیرۆزەكان بنووسرێنەوە كێشایە پەناوە ، وە هەتا ئەهات چونكە ئەلف‌و بێ‌یەكی تایبەتی دوورتر دەكەوتەوە لە زمانی وە لە سەر بنەڕەتی شێوەی تەقلیدی ، تاوای لێ‌هات ، لە نووسینی فارسی ناوەڕاست كات و زەمانێكدا ، هەر تەنها (پاڵەوی) ، كە (گۆ)یەكی بۆ مەبەستی ئاینی بەكار ڕێك وپێكی هەبوە ، دروست دەهات ٠ كراوە ، بەو جۆرە نووسەر بەڵام وەختێ كە زمانی (بە كۆمەڵە تێكستە نووسراوە- (وثائق) بڕوا نامەكان ئیسپاتی كان دەوترا ، ئاوێستا ، بە كرد ، كە تەنها زمانی ئاینی‌یە ، فارسی نوێ لە فارسی لە هەمان كات‌دا ، ئەو نصوصە ناوڕاستەوە ») (٧) بە زیادانە كە ئەبوایە بخرانایە پێچەوانەی ئەوەوە ، كەخەریك سەر « قانون » دەبوایە بەهەمان بوون بە وەرگێڕان‌و زیادە دوان زمان بنووسرایە ، بە مەرجێ لە سەر (زۆر جاریش ،تێكستە نووسەر یا خود دانەری ئەو قەسیدەی تایبەتی) بە زمانی نصوصە زیادانە شارەزاییەكی فارسی ناوەڕاست ، یاخود زەند تەواوی لە زمانەكەدا هەبوایە ، (پڕی زەند) (٨) ٠ بەم پێیە ، وە لە سەر ئەوەی بەمەی ئەم جارە ، لەم‌كات‌و سەرەوە ، هیچ گومان لەوەدا زەمانەدا ، دەوترێ چەرخی نی‌یە كە هەر پارچە تێكستێ لە دووەمی نووسینی ئاوێستای لایەن هەر زەردەشتی‌یەكی تەقلیدی ، لە سەردەمی دەست تەقلیدیەوە نەقڵ كرابێ بە پێ‌كردن‌و پەرەسەندنی ئاینی زمانی مردوو نووسراوەتەوە ٠ ئیسلامەتی و جەنگی عارەب

٨ ـ تێكستەكانی (ئاوێستا) بەرەو ئێران ، بوو بە هۆی بە زۆری لە سەر دەمی گەورەترین (ضربە)ی تر بۆ « ئەردەشێر » واتا لە ساڵانی گیانی ئاوێستای تەقلیدی و تایبەتی

ئێرانی‌یەكانیشا ، شتێكی وا هەبوە ٠

لە دەور و پشتی چەرخی حەوتەم ـ تا شەشەمی پێش زاین پرشنگی ئاینێكی نوێ ، كە ئاینی زەردەشتی‌یە ، ئەو بیرو باوەڕە ئاینیە كۆنانە ، كە لە ناو گەلە ئێرانی‌یەكان‌دا باو بوو لە ناوی برد ، جا هەر لە بەر زانینی زروفی سەردەمی ئەو چەرخانەیە ، كە ئێمە زۆر خۆمان بە قەرزاری ئەو بڕوا نامە پیرۆزە زەردەشتی‌یە دەزانین ، كە ئەویش (گاتەز)ە ٠ =

بە كورتی ئەم (گاتەز)ە پیرۆزە گران بەها نایابە پێك هاتوە لە تێكستێ ئاینی بە زەردەشتی كە پڕە لە سروود و دۆعا ٠

پێشەكی ، ئاینی زەردەشتی، دانی نەنا بە هەرچی بیرو (لا شعور)ی ، زۆر نەبێ كەم باوەڕی ئاینی ئاری‌دا ، و لە لە لایەن (نەقڵ) كەرە كانەوە جێگایان و شوێنیان ، ئاینێ لە بەربەرەكانی كراوە ، بەوەی لە خوایەكەوە ، كە توانیویەتی كاتی (نەقڵ) كردنی تێكست‌دا تەشخیصی ، نەوع و بنیاتی‌ژیان بە لای زاری خۆی‌دا لای‌نەدا ٠ بكات ، كە ئاهورامەزدایە ٠ دوور نی‌یە كە زوربەی

پەیدا بوونی ئەم ئاینە نوێ‌یە (عنصر)ە ئاینیە تەقلیدیە بە تەواوی كوشندەی بیرو ڕایە كۆنەكانی پێش زەردەشتی ، لە ئاینیە كۆنەكان نەبوە ، هەر ناوچەكانی (ئاسیای ناوەڕاست) وەك هەر ئاینێكی تری نوێ ، دا بنیات نرابنەوە (ئاینی زەردەشتی) یش ، ٠٠٠ بە پێی ، ئەو حیكایەتە توانێ بڕواتە ناخی ناخەوە ، وە باوانەی نێو (پارسی)یە تێكەڵ بە (اسطورە)و بیرو زەردەشتی‌یەكان : لە (باستریا) باوەڕی ئاینی كۆن ببێ ، بەم دا بووە ٠

گۆشەی هونەرو هونەرمەندان

گۆرانی و ژیان

جەودەت هاشم
ئامادەی كردوە

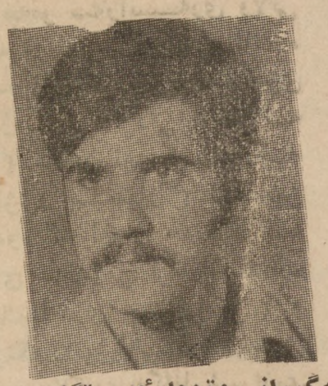

هەروەك ئەزانین گۆرانی كوردی شێوەی وتنی یەكجار زۆرە وەیەكێك لەم شێوانە شێوەی ڕۆژئاواییە ٠ لەبەرئەوە زۆر بەخۆشحاڵیەوە ئەم چاوپێكەوتنە لەگەڵ ئەم هونەرمەندە كوردە ئەكەین كە شێوەی ڕۆژئاوایی گرتوە لە گۆرانیەكانی‌دا كە بەتازەترین شێوەی ئەم سەردەمە دائەنرێت ٠

پ : تكایە خۆت بە خوێندەوارانی خۆشەویست بناسێنە ٠

و : ناوم محەمەد عەباس بەهرامە ساڵی ١٩٥٢ لەشاری كەركوك هاتومەتە دونیاوە لەساڵی ١٩٧٢ لەپەیمانگای هونەرە جوانەكان لەبەغدا وەرگیرام‌و ئیستا قوتابی پۆلی سێ‌هەمی بەشی مۆسیقام (پیانۆ) ٠

پ : یەكەم گۆرانیت كەی تۆماركرد ؟ وەناوی چیە ؟

و : (هەر من ڕەنجەڕۆم) یەكەم گۆرانیم بووكەلە ڕۆژی ١٥ـ١١ـ١٩٧٣ لەئێزگە تۆمارم كرد لە هۆنراوەكانی مامۆستا ئەحمەد ڕێبوارەو ئاوازی خۆمە ٠

پ : ئەزانین كە تۆ ڕێگایەكی تایبەتیت بۆ خۆت هەڵبژاردوە لەگورانی وتن‌دا ئەم ڕێگایە چۆنە ؟ وە كێ ئاوازی گۆرانیت لەسەر ئەم ڕێگایەبۆدائەنێ ؟

ئەوشتەی كە پاڵی پێوە نام بۆگرتنی ئەم ڕێگایە ئەوەیە كەوامن لەژیانما تەنها ئاواتم ئەوەیە كە بەدڵو بەگیان تێ‌بكۆشم بۆ هونەرێكی كوردی ڕەسەن‌و من كە هونەرمەندێكی كوردم ئەمەوێ بەكوردیەكی پەتی گۆرانی بڵێم كە دووربێ لەهەموو كارتێ- كردنێكی تر چونكە بەلای من ئەبێ هونەرمەند بەیەك شێوە گۆرانی بڵێ دوور بێ لەشێوەی گۆرانی بێژانی تر كە شێوەیان وەیان‌دەنگیان لەكاتی خۆی‌كاری لەهونەرمەندكردبێ وەمن ئاوازی گۆرانیەكانم خۆم دام‌ناون ئاوازەكانیش لەسەر شێوەی ڕۆژئاوایی‌و لەسەرخۆنە ٠

پ : بەبیروڕای تۆ گۆرانی بێژی سەركەوتو كێیە ؟

بەلای من گۆرانی بێژی سەركەوتو ئەم گۆرانی‌بێژەیە كە :

١ ـ ئەبێ بزانێ بۆچی ؟ وە بوكێ گۆرانی ئەڵێ ٠

٢ ـ ئەبێ بۆ ڕێگایەكی تایبەتی هەوڵ‌بدات لەگۆرانی وتن‌دا ٠

٣ ـ ئالەتێكی مۆسیقا وەیان نۆتەی مۆسیقا بزانێ زۆر باشترە ٠

٤ ـ نابێ لەخۆی بایی‌بێت هەرچەند پێش كەوتوش بێ لەهونەردا ٠

٥ ـ ئەبێ باوەڕی بەشێوەی تازەهەبێت چونكە پێویستیمان بە تازەكردنەوەیەك هەیە كە بەپێی سەردەم بڕوات تاكو هەر كەسێك بەپەرۆشەوە گوێ لەبەرهەمەكانی بگرێت‌و لێ‌ی بێزار نەبێت ٠

٦ ـ ئەبێ جیاوازی نێوان گۆرانی سۆزو (عاطفی) سیاسی بكات ٠

٧ ـ ئەبێ بەدڵ‌وبەگیان هەوڵ‌بدات بۆ گۆرانیەك یاخود هونەرێكی ڕەسەنی نەتەوەكەی ٠

ئیتر زۆر سوپاست ئەكەین

ئەندامانی تیپی مۆسیقای ئامۆژگای مامۆستایان لە هەولێر

ئامۆژگای مامۆستایان لـــە هەولێر یەکێکە لەو دەزگا هەرە گرینگانەی کە بە پەرۆشـــەوە چەشنی دایکێکی بەسۆز باوەشی بۆ سەدەها قوتابی کورد لـــە کوردستانی ئازیز کردۆتـــەوەو هەولێکی بێ شومارو لـــەبن نەهاتوو ئەدات لە پێناو هێنانە دی‌و وەدەست هێنانی ئـــەو پەیامە پیرۆزەی کە گرتویەتیە بەر ...

تاکو ئێستا گەلێك نوسراوی بە پیت لەسەر ئەم ئامۆژگایە نوسراوە ... منیش بـــەش بەحاڵی خۆم ماوەیـــەك بوو ئامەزرۆی ئەو بوم کە ڕیپۆرتاژێکی بچوك‌و پوخت دەربارەی جمو جۆڵی هونەری مۆسیقای ئەم ئامۆژگایە بنوسم ... بۆیە ئامەزرۆی ئەوە بوم کە ڕیپۆرتاژ- پرسیارێکم ئاراستەی دەستەیەك لە مامۆستاو ئەندامانی ئەم تیپە کرد ... وە ئەوانیش بـــە دڵفرەوانی‌و گوشادییەوە وەڵامی پرسیارەکانیان دامەوە .

لە سەرەتادا ڕووم کـــردە مامۆستا (ضیاء الدین قەساب)و لێم پرسی :

- ڕادەی پێش کەوتنـــی هونەری مۆسیقا لەئامۆژگاکەتان چۆن دەست نیشان دەکەیت ؟.

- لە وەڵامی ئـــەم پرسیارەدا ڕاستەوخۆ دەتوانم بڵێم کـــە هونەری مۆسیقا لە ئامۆژگـا- کەماندا توانیویەتی کـــەوا پێشکەوتنێکی باش‌و پوخت وە دەست بهێنێت‌و لە قاوغی سڕ بون‌و کپی دا بچێتە دەرەوە و شەنی پێشکەوتن‌و گەشەدارییەتی لە خەرمانی خواســـتو مەرام بدات ... بۆ نمونە .. جمو جۆڵ‌و هـــەوڵ‌و تەقەلا بێ سنورەکەی ئەندامانی تیپەکەمان بە تەواوەتی ڕادەی ئـــەم پێشکەوتنەمان بو ســـاغ دەکەنەوە ..

- تاکو ئێستا چ بەرهەمێکی ئەوتۆتان پێشکەش کردوە ؟..

- ئەوەی ڕاست بێت تاکو ئێستا چ بەرهەمێکی ئەوتۆو لە بەر چاومان پێش‌کەش‌نەکردووە جگە لەو ئاهەنگە بچکۆلانانەی کە لە ئامۆژگا سازمان کردون .. وەك ئاهەنگی (یەکتر ناسین‌و ڕۆژی قوتابی‌و ... هتد) ..

بەڵام ئێستا گەلێك بەرهەمی کۆرپەمان هەیە بە نیازی تۆمار کردنیانین لە ئێستگەوتەلەفزیۆن .. جا ئەگـــەر توانیمان بە تەواوەتی لـــەسەرەندو بێژینگیـــان بدەین ئەوسا تۆماریان ئەکەین .

هەروەها ئەم پرسیارەشم لەمامۆستا (یوســف باکوری) کرد :

- مامۆستا .. بەرای تۆ چ ڕێگایەك بگرنەبەر ئەبێتە هۆی پێش‌کەوتنی هونەری مۆسیقا لەئامۆژگاکەتاندا ؟...

- بەرای من هۆی سەرەکی پێشکەوتنی ئەم هونەرە لـــە ئامۆژگاکەماندا ئەوەیە کـــەمەشقێکی فرە گـــەورە بـــە ئەندامانی تیپەکەمان بکـــەین‌و بەردەوام خۆمانیان لەگەڵ ماندو بکەین ... چونکە هەچ‌قوتابیەك کە بۆ یەکەم جار ئەم بەشـــە هەڵدەبژێریت دیارە هێزێك‌هەیە پاڵی پێوە ئەنێت بۆ ئەم کارە .. بۆیەکا خوێن گەرمانە هـــەوڵی‌چێژتنی تام‌و چێژی ئەم هونەرە ئەدەن و ئەیانەوێ کە لە دەریای‌بێ بنی ئەم هونەرە مەلـــەوانی بکەن ... باوەکو ئێمەش تاکوئێستا بەهیچ جۆرێك لە بەرەو پێش بردنی ڕەوڕەوەی هونەری‌مۆسیقا لە ئامۆژگاکەمانـــدا درێخیمان نەکردوە بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا گەلێك گیرو گرفتی ناهەموار دێنە بەردەممـــان‌وهەوڵی سست بونمان ئەدەن .

- باشە .. ئەو گیروگرفتانەچین کە سەرەڕێتان لێ ئەگرن ؟

- ئەتوانم بە کورتی ئـــەم‌گیرو گرفتانە بەم خاڵانـــەی خوارەوە دەست نیشان بکەم :

١ - کەمی ئاڵاتی مۆســـیقاچەشنی : « ئۆرگەن ، گیتار ، جاس .... »

٢ - نەبونی هۆڵی تایبـــەتی‌بۆ مۆسیقا ... چونکە هـــەر دەنگێك پێویستی بە هۆڵێـــکی تایبەتی خۆی هەیە ..

٣ - کەمی ماوەی قوتابیان لەئامۆژگادا ... واتە ماوەیەکی ئەوتۆمان لە پێش نیە کەبتوانین‌بە ئاکامی دڵ قوتابیەکانمان فێر بکەین ..

- پەیوەندی نێوان کچو کوڕلە ئامۆژگاکـــەتاندا لـە چ بارێکدایە ؟ بە تایبەتی کە لـەژووری مۆسیقادا بە یەکـــەوە مەشق دەکەن ؟

لە وەڵامی ئەم پرسیارەداخوشکە (کوثر ئیبراهیم فتاح) پۆلی دووەمی -م- ووتی :-

- کچ مرۆڤێکە وەکو کوڕ .. هیچ جۆرە جیاوازییەکی ئەوتۆ لە نێوانیان دا نیە کە شیاوی باس کردن بێت .... بەڵکـــو ئەوانیش خاوەنی جۆرەهـــا هەست‌و نەستی تایبەتی‌خۆیانن ... وە توانای بەشدار بوونیان هەیە لە هەموو کارو بزوتنەوەو جم‌و جۆڵێکی کومەڵدا .. بۆیەکا پێویستە بایەخێکی بێ پایان‌و لە بن نەهاتویان پێ بـــدرێت بۆ ئەوەی ئەم هەست‌و نەســـتە خاوێنەیان لەسنورێکی مرۆڤانەو شەرەفمەندانەدا بەکار بهێنن . بەڵام بە پێچەوانەوە ئەگـــەر نەخوازەڵلا پشت گـوێ بخرێن وە یاخود بایەخیان پێ نـەدرێ وەیا کچەکە خۆی هەر لـــە بنەڕەتەوە ئاشقی لاملی‌و دوورە پەرێزی بو ، ئەنجام ئەبێتـــە هۆی دامرکاندن‌و ڕامالێـــن‌و زیندە بەچاڵ کردنی ئەم سۆزو هەست‌و نەستەی کە هەیەتی . وە منیش بەش بە حاڵی خـــۆم تێکەڵ بونی کوڕو کچ بەشتێکی ئێگجار باش‌و ئاسایی دەزانم .. جا هیوا دارم کە خوشـــك‌و براکانیش هەروا لەم ڕوانگەوە سەیری ئەم تێکەڵ بوونە بکەن .. بۆ ئەوەی شان بە شانی یەکتری ئەو پەیامە پیرۆزەی « بێکەس »ی شـــاعیر نوێ بکەینەوە کە ئەی ووت :-

نێرو مێ هەر دوو بە جوتـــە
بۆ وەتەن هەوڵێ نەدەن
دوورە دەرچونی لە زیللـــەت
مەل بە باڵێ نافـــرێ

- چ جۆرە هێزێك پاڵی پێوە نایبیت کـــە بەشی مۆســـیقا هەڵبژێریت ؟ وە بۆچی !!!

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارەش کاك **(مستەفا محمد هـــەمەوەند)** قوتابی پۆلی دووەمی -م- وتی :

- ئەوی ڕاست بێت من هەر لە منداڵیەوە شەیدای مۆسیقا بوم‌و ئاواتم بۆ ئـــەو ڕۆژە دەخواست کە بۆم بلوێ‌و ببم بە ئەندامێك لە ئەندامانی تیپی مۆسیقای شارەکەمان .. یان هیچ نەبێت تۆزێك لەو ئاوازە بە سۆزانە بزانم‌کە گۆرانیەکانی (حسن زیرەك‌و خالقـــی)یان هەوێن کردوە ... ئەوە بو بە کردنەوەی ئامۆژگـــا خۆشە-ویستەکەی هەولێر ڕێگای چونە پێشەوەم بۆ تـــەخت بوو ... هەر بۆیە بەبێ سێ‌و دوو لێ کردن دەستم لەملی (کەمان) کرد ... وە لە کۆتاییدا بـــە هەڵی دەزانم کە سوپاسێکی بێ پایان پێشکەش بە مامۆستایانی مۆسیقا (ضیاءالدین قەساب‌و یوسف باکوری) بکەم لە ئاست ئەو ماندوو بون‌و هەوڵ‌و تەقەلا بێ شومارەی کە داویانە لـــە پێناو گەشە پێ‌کردن‌و بـەرەو پێش بردنی هونەری مۆسیقا لە ئامۆژگاکەماندا ...

بەڵام بە داخەوە کەم ماوەیی نایەڵێت کە بە تەواوەتی لـــە دەریا بێ بنەکەی مۆسیقا مەلـە بکەین ... ئەو دەریایەی کـــە (بیتهـــۆڤن)و (فیردی)و

بڕوانە ل -٧-

- جلال مولود سنجاوی -

- زیائەدین قەساب -

- کەوسەر ئیبراهیم فەتاح -

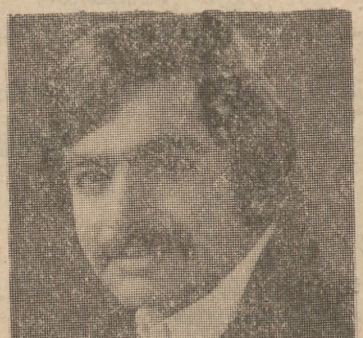

- یوسف باکوری -

- مستەفا محەممەد هەمەوەند -

- ڕوناك -

- تاهیر مەحمود وسو -

کتێبی هـــاوکاری

مێژووی ماد .

ا.م دیاکۆنۆف نوسیویەتی
برهان قانع لە فارسیەوە کردویە بە کوردی

- ٤١ -

ئەم پاشگرەی دوایی لە هەزارەی دووەم‌و ســـەرەتای هەزارەی یەکەمی پێش زاینی لـــەناوە جوگرافیاییەکانی ناوچە کویستانیەکانی زاگروس (ناوچەی سێ تاپێنجی نەخشەکەی خۆمان) واتالەخاکی مادەرزادی گوتیەکان‌دا زۆرجار بەکار هێنراوە(٦٢) . سومەری‌و ئاکادیەکـــان زۆربە نارەحەت فێری زمانی گوتیەکان ئەبون ئینجا لەبەر ئەمە ئەو نووسراوانەی کە بەزمانی گوتی نووسراونەتەوە بەزۆر شێوەو جۆرلێك دراونەتەوەو نوسراونەتەوە . ئەمە جودایی شێوەی ئەوزمانە ئەسەلمێنێ .

بەڵام زمانی گۆتی زمانێکی سەربەخۆو خاوەن ڕیزمان بووە ، هەر وەکو وتمان لەوە ئەچێت تارادەیەك لەگـەڵ زمانەکانی کۆمەڵە عیلامیەکانا لەسەرانسەری ناوچـــەی زاگروس عیلامی‌و کاس‌و لولویی‌و ڕەنگ‌بێ کاسپیەکانیش) پەیوەندی بوبێت ، لەلایەکی ترەوە شێوەی بەکار هێنانی زمانی گوتی پێچاو پێچ - کە لەوەئـــەچێ وابوو بێت - بەرامبەر بە دەنگی سادەورەوانی عیـــلامی لەوەئەچێ نیشانەی نزیکی زمانی گوتی بێت لەگەڵ زمانەکانی ترا . ئەوزمانانەی لەم دوایە دا باسمان کردون بریتی بون لە هوریانی‌و زمانی بومی ئالبانی(٦٣) .

(ز. ای . یامپولسکی) لەم بارەوە بیرورای خۆی بۆ نوسەری ئەم کتێبە باس کردوە کە ناوی گوتیەکان هەمان ناونیشانی نژادی‌یە کە لەسەرچاوەی زمانە زۆر دوا کەوتوە کانەوە بە شیوەی (ئوتیان) وە (ئوئیتیان) (٦٤) وە (ئودیان) وە (ئودینیان) وە (ئاتنیـــان) دروست بوە . هەروەها وەکو ئەو ئەڵێت ناوێکە کـــە ئالبانیەکان خۆیان بەوناوەوە ناو نابوو .کاتێك ئـــەم قسەیە ئەسەلێندرێ گوتیەکان باس بکات .

مێژووی سەرکەوتنی گوتیەکان لە دووروبار (بین النهرین) وەکو لای خوارەوە باس ئەکەین :

وەکو وتمان لە سەردەمی دەسەڵاتدارێتی (نارام - سوئن)دا گوتیەکان ئاکادیەکانیان شـــکاند ، وەلەو ڕۆژگارەدا (ئانرید اوازیر) پیشەوای گوتیـــەکان گویا بەشێوەیەکی کاتی لە (بین النهرین) دا فەرمانی ئەکرد . وە وا دێتە بەرچاو کە (نارام - سوئن) لـــە شەڕ دا کوژراوە (٢٢٠١ - ٢٢٠٢ پیش زاینی)(٦٥) دوا جار شەڕو شور لە ماوەی فەرما نڕوایی (شارکالی شاری) (٢٢٠١ تا ٢١٧٧ پیش زاینی) وەچەند کەس لـــە سەرکردەکانی گوتی بەناوی (ئیمتا) (؟) وە (ئینگە شائوش) وە (سارلا گاب) وە (یارلاگـــاش) وە (ئیلولومش) حوکمیان کردوە . ئەگەرچی (سارلا گاب) بەدیل گیرا بەڵام (ئیلولومش) (لـە ٢١٧٨ تا ٢١٧٣ پیش زاینی) وەجێ نشینەکانی خۆی (ئینی مابا گش) وە (ئینگە شائوش) (ئینگە شائوشی دووەم - یان خود جاری دووەم هەڵبژێردراوەتەوە) ئەمانە توانیان دەسەڵاتی گوتیەکان لەناوچەی (بین النهرین)دا بچەسپێنن .

(ئوتوخگال) پادشای شاری (ئوروك) ودوژمنی بێ‌بەزەیی گوتیەکان لە دواییدا لەنووسراوەکەی‌خۆیدا(٦٦) گوتیەکان بە (مارگەستە کوێستانیەکان‌و بێبەش لـە بەزەیی خوا ناوئەنێ کە سەڵتەنەتی سومەریەکانیـــان گوێزاوەتەوە بۆ کوێستان وە هەمو سەرانســـەری وڵاتی سومەریان پڕکـــردوە لە رقەبەرایەتی‌و دوژمنی نانەوە ژنیان لەمێردو کوڕیان‌لە دایك‌وباوك کردوەوبونەتە هۆی زۆرو ستەم وکەم باوەری‌و دوژمنایەتی کردنی یەکتر لـە سەرانسەری کیشوەردا)(٦٨) مانای ئەم قسانە کـە گوتیەکان (تاڵانی‌و دەستدرێژی‌و ستەمیان) لـــە بین النهرین دا دامەزراندوە جگەلەوە کە ئەوان هەندێك لـە خەڵکی ئەوناوچەیانە لـــە دژی هەندێکی تریان هانداوە شتێکی ترنیە (واتا چینێـــك لەدژی چینێکی تر) . ئەمەزۆر لە ڕاست ئەچێ . چونکە زانیویەتی کە لە نیوەی دووەمی سەڵتـــەنەتی زنجیرەی ئاکادی‌یەکانا شیرازەی حوکمی وڵات لە هەمورویەکەوە کرژبوبو وە هەمو خەڵك دوچاری گیروگرفت‌و چەوسانەنەوەی پادشاکان بوون ، سەرانسەری مێژووی ڕۆژ گاری فەرمانڕەوایی زنجیرەی ئاکادیەکان پڕە لە شەڕو شۆڕو خوێن ڕشتن پادشایانی ئاکاد لە دژی شارەکانی سومەرو ئاکاد . ئەگەر چی ئەم شەڕوشۆڕانە لە سەرەتاوە بووە هۆی تێکشکانی بەربەرە- کانێی گەورە ناوچەییەکانی (شارو - دەولەتەکان)ی پێشین بەڵام لەدواییدا وردە وردە هـــەمو دانیشتوانی شارەکانی گرتەوە (٦٩) .

زۆر لەوە ئەچێت کەبەم جۆرە خەڵکی ستەم دیدەی کیشوەری ئاکاد سودیان لەپەلاماردانی‌گوتیەکان وەرگرتبێ و هەوڵیان بۆ ئازادی خویان دابێت . هەروەکو زانراوە لەبەرئەوەی کە بیروباوەری چینایەتی نەبوە بەرنامەیەکی شۆرشگێرانەیان نەبووە .

بەم جۆرە لەوەئەچێ سەرکەوتنی گوتیەکان لەپلەی یەکەمدا ئازادی بەخش بووە. بەڵام ناوچەی بین النهرین بە شیوەیەکی کۆمەڵایەتی تایبەتیا ئەژیان .

بڕوانــە ل ٧

پۆستەی خوێنەران

× کاك باسام عیزەددین :
ئێمە بەپێی‌ئەو سەرچاوانەی پشتیان پێ ئەبەستین لـــەوە دڵنیاین کە پەیکەری کەلەسەری (برمر مگلری) سەری پادشای ئاکاد لە (نەینەوا) وەیان بڵێین (سەری سارگونی کـــۆن) وە پەیکەری سەردەمی (گودەئا) بەشێکن لەو کۆمەڵە پەیکـــەرە بچکولانەی ئاسـیای ڕۆژئاوای کۆن . ئێوە ئەم هونـــەری پەیکەرسازیەتان بـــە شاکاری سەردەمی فنیقیەکان داناوەبەڵام ڕەنگ بێ ئەوانیش ســـوودیان لێ وەرگرتبێ .

× کاك رزگار حەسەن :
ئەگـــەرچی زۆر وا ئەزانن گیروگرفتە ئەدەبیەکانی کـــورد بە شیعر چارەسەر ئەکرێن بەڵام لایەنەکـــانی تری ئـەدەبیش هاوبەشی ئەم خەم خواردنـــە ئەکەن .

× کاك بەکر زانا لەهەولێر:
گلەییت لە نامەخانەی گشتی کردوە گوایە گۆڤارو ڕۆژنامەی کوردی تیا نیەو دەوروبـــەری نامەخانەکەش خاوێن نیە، ئینجا جۆری نوسینەکەتان پێویست بە دەستکاری کردن ئەکات بۆیە بڵاومان نەکردەوە ، تەنیا ئەوە نەبێ چمکێ لە ڕازەکەتمـــان خستە بەرچاوی لێ پرسراوانی نامەخانەکە بە هیوای چارەسەر کردنی .

× کاك جەمال خدر :
تا ئیستە (تابلۆی یادێك)مان پێ نەگەیشتوە ، شیعرەکەشتان بە جورێك هانی ئاگـــری خۆشەویستی ئەدات کە هـــەمو ڕازاوەکانی تری سروشتی لەبیر بچێتەوە ناڵێم خراپـــە خوانە خواستە ! بەڵام ئەگەر نەختێك هەستی نەتەوایەتی‌تیکەڵ بوایەو بۆن‌و بەرامـــەی کێشـــە کۆمەڵایەتیەکانی لێ بهاتایە زۆر تر لەگەڵ ڕێبازی ڕۆژنامەگەری هاوچەرخا ئەگونجا .

× کاك جەوهەر محەمەد :
چۆن دڵت هاتوە نووسیوتە (با ئاوێنەکان سەر ببڕین) ؟

× کاك ئیبراهیم عوســمان ڕەشید :
ئەمە هەندێکە لەو پەندانەی بۆت ناردوین :
- **گەوهەر لـــە بیابانا بێ نرخە**
- **کات لەزێڕ بەنرخترە**
- **جوانی ئافرەت لـە خوو ڕەووشتی دایە**
- **دەستی بێگانە بۆ مـــار گرتن باشە**

× کاك دیاربەکر :
ئەو پارچە شیعرەی کە بۆت ناردوین بیکەین بە گۆرانی ئەبوا بۆ ئیســـتگەی رادیۆ یـــان هونەرمەندێکی گۆرانی بێـژت بناردیایە .. ئێمە گورانی بژمان نیە .

× کاك عوسمان فەتاح :
ئەمە هەندێکە لەو پەندانەی بۆت ناردین :
- پارە تا سەر هاوڕێ نیە، **بەڵام هاوڕێ تا سەر پارەیە**
- **ئەو ماڵەی دەرگـــای بۆ هەژار داخراو بێ بۆ پزیشــك کراوەیە**

× کاك مەهداوی ئەحمـــەد داود :
وا بزانم کورد ، جگە لـــە شیعر پێویستی بە بابەتەکانی تری ئەدەبی هەیە .. ئەگـــەر بۆت کرا بابـــەتی ترمان بۆ بنێرە . چونکە بابەتەکـــانی تریش ئەو کەلـــەبەرە پڕ ئەکەنەوە .

× کاك جەبار گورکی :
کاریکاتێرەکەتان ماویـــەتی ببێ بە کاریکاتێری ڕۆژنامە ، شیعرەکەشتان ئەگەر گۆڤاری منالآنمان هەبایە جێگـــای خۆی ئەبو .

× کاك ئازاد عەبدولواحیـــد کوێی :
لە بارەی ژیان‌و نمونەیەك لە شیعرەکانی مام سامی عەودالەوە نوسیویە ئەڵێ :
شاعیر ناوی حسین بابـــە ڕەسولی خەلیفە ئەحمەدە ، لـــە ساڵی ١٩١٠ی زاینی لە کۆیە لە دایك بووە ، نازناوی شیعری سامی‌یە ،.. بەنمونەی شیعرە- کانیا دیارە دیمەنە نازدارەکەی کوردستان کاری کردۆتە سەر هەست‌و نەستی ئەم شاعیرە .

بڕوانە : ل ٧

ئەو نافەرمانەی

دەستی خۆی نەبڕیەوە!

دوکتۆر نجاح عطار
ڕەفیق سابیر
کردویە بە کوردی

لاوێکی ڕێکو چاوگەش بوو ، مامۆستای ماتماتیــــك بووحەزیشی لە خوێندنەوە دەکرد . لە شەری تشرین دا دەستی‌ڕاستی پەڕی بوو . بۆیە یەکجارپەستو نارحەت بوو . دەیزانی ناتوانێ جارێکی تر بچێتـــەوەمەیدانی شەر ، یان وەکجاران لەسەر تەختـــە ڕەش دەرس بۆ قوتابیەکانی شەرح بکـــات . ئەگەر چی پزیشك دڵنیای‌کردبوکـە دەستێکی دەســـتکردی (اصطناعی) بۆ دروســـت‌دەکرێتـــەوەو دەتوانێت وەکجاران ژیانی ئاسایی خـــۆی بەسەرببات .

- بەڵام ئەی شەرکردن لـــە پێناوی نیشتماندا ؟

- تۆ ئەرکی سەرشانی خۆت بەجێ‌گەیاندو دەستێکت لـــە پێناوی دا بەخت‌کرد .

- من باسی ئەو قوربانی‌یـــە ناکەم کە داومە !

- ڕاستە .. بەڵام نیشتمان ئەمەی لەبەرچاوە .. لەســـەر خۆبە هەوڵدە جارێ دەستە- براوەکەت لەبیربچێتەوە ..

هەوڵی‌دا .. بـــەڵام ئازارو هەواڵی شەر ڕێگەیان نەدەدا .. جۆرەهابیرو غایلەی بەدڵداهاتو چەندان شتی کـــەوتەوە یاد : جاریکیان لەگەرەکی «المهاجرین» پیاوێکی گۆجی دی کە لەبـــەر پەنجەرەی ماڵێکـــدا دانیشتبوو بەخەمباری‌یەوە تەماشای خەڵکی سەر جادەی دەکرد کاتی خۆی بەزەیی پێداهاتەوەو بـــە هاوڕێکەی گوت :

- چەند ستەمە مرۆڤ پەکی بکەوێ‌و لە ماڵەوە دانیشێ .

هاوڕێکەی بە ساردی‌یەوە پێی گوت :

- جا بۆ لە ماڵەوە دانیشێ ؟ دەتوانێ سواری عەرەبانەیـــەك بێت بەپێی توانای خۆی ئیشێك بکات .

ئەوسا هاوڕێکـــەی بە دڵ ڕەق لە قەڵەمدا . لەوەتـــەی دەستی براوەتەوە بیر لـــەو دیمەنەو هاوڕێکەی‌و ئـــەو پەك‌کەوتانە دەکاتەوە کە لـە چیرۆکدا بەرچاوی کەوتوون‌یان لەسینەمادیونی‌و توانیویانە ئەو کەلەبەرەی خۆیان پڕبکەنەوە . دڵی خۆش بوو کـــە دەتوانێ بەدەستی چەپ خۆی ڕابێنێ .. بەڵام ئەی مەیدانی جەنگ !؟.

- ژنەکەم کە بەدەستێکـــەوە دەمبینێ چی دەڵـــێ ؟. دیارە شانازی پێوەدەکات چونکە لـە پێناوی وڵاتدا وای‌لێ‌هاتووە . « دەستێکی دەســـتکردم بۆ دروست‌دەکەنەوە - لە دڵـــی خۆیدا وتی - قۆڵی چاکەتەکەم بە بەتاڵی نامێنێتەوە تا لـــە باخەڵمی هاوم .. ئەمە جێگای بەزەیی پێداهاتنەوەیەو پەستم دەکات » . خێرا ژنەکـــەی کەوتەوەبیر کە لەژوورەوە دەبن‌و چاکەتەکـــەی دادەنێ‌و دەی‌بینێ ڕۆژێکیان چیرۆکیکی بـــەناوی « چەند جۆرە خۆشەویستی»یەك خوێندەوە ، نووسەرەکـــەی دڵ ڕەقانە باسی سەربازیکی کردبوو کە لە شەری یەکەمی جیهانی‌دا سامناکانە ســـەروچاوی شێوێندرابوو . کە لە شەر گەڕایەوە ژنەکەی زەندەقی لێ‌ی چوو لەبەری هەڵات ، بەڵام‌دایکی توند لە باوەشی‌گرتو هاواری‌کرد « کورە خۆشەویستەکەم .. سەد شوکر ئەم جارەش چاوم پێت کەوتەوە » .

ژنەبرین پێچەکە هەڵی دایە دڵی دایك جیایە لە هی ژن . خێرا بۆی سەلماند :- ڕاستە خۆشەویستی دایك قوڵترە بەڵام پزیشکەکە وتی : - ژن شتێکەو دایك شتێکی تر ..

بڕوانە : ل ٧

Institut Kurde de Paris

وەرزش لە هەفتەیەکدا

(چۆن لەسەر بناغەیەکی ڕاستەقینە لاوانی وەرزش ئامادە ئەکرێن)

هەروەکو پێداویستەکانی ژیان هەر یەکە ریبازێکی خوی هەیە وەرزشیش یاساو ڕێڕەوی تایبەتی خوی هەیە .

هەروەها چەن ئەو ڕێڕەوەچاکتر نەخشەی بۆ دابنرێ لاوان ئەوەندە چاکتر هەڵ ئەکەون . وە ئەگەر تۆزێ سەرنجی باری ژیانی کۆمەڵەدواکەوتوەکەمان بدەین چەندەها دیمەنی نالەباری دواکەوتومان ئەکەویتە پێش چاووەئەوی لەبارەی وەرزشەوە بێ ئەبینین منداڵەکان تاوەکو ئێستا لەکۆڵانان و ڕێگاو باندا بەشیوەیەکی نارێك و بێ نەخشە یاری ئەکەن . وە ئەمەش هەرچەندە دورە لەشیوەی زانستیەوە بەڵام بەدی هێنانیکە بۆ ئارەزو گیانی وەرزشی لەلاواندا . سەرەڕای ئەمانەش ولەناو تاریکی ئەم دواکەوتنەو چەوتو چێڵی خۆئامادەکردنە سەدەها پاڵەوانی وەرزشی هەڵکەوتون . چونکی لەو توانایە زیاتر هیچیان بۆرێك نائەکەوت بەتایبەتی لەپێشودا . بەڵام ئەگەر بێتو هەمو توانا و ئارەزوی لاوان بەشیوەیەکی زانیاری و پیشکەوتو ئاراستە بکرێ و نەخشەی ڕاستەقینەی بۆدابنری و لەهەمو لایەنیکەوە پشتگیری بکرێ هەزاران پاڵەوانی وەرزشی دێنە کایەوەو پەروەردە ئەکرین . هەروەها پاشە ڕژژیکی روناك بۆلاوان بەرپا ئەکرێ .

ئەوی شایانی باسە کۆمەڵی بەهیزو ڕەنج کێش و پێشکەوتو لەلەش ساغی و گورج و گۆڵیەوە پێك دێ . کەوەرزش هویەکە بو بەدی هینانی ئەم شتە . وە ئەگەر لەلاینیکی کەوە بروانینە گیروگرفتی لاوانی وەرزش لایەکی ستەم کارمان بۆ ڕۆن ئەبیتەوە ئەویش ئەوەیە کە زوربەی یاریکەران لەمەیانی پلەکانی خویندن و زانیاریدا دواکەوتون لەبەر ئەوەی زوترین هەولیان بۆ وەرزش تەرخان ئەکەن و ئەمی دێ ئەخەنە پشت گوێ و کەم تەرخەمی تیادا ئەکەن . جالەبەر ئەوەی زانیاری و زانست بەردی بناغەی پیشکەوتنی کۆمەڵەو هێزی هەلسوڕینەری ئەم پیشکەوتنەش لاوانە پێویست ئەکا کەلاوانی وەرزش و کۆمەڵ هەموهیزیکیان بۆ ئەم ئەرکە پیروزەبەسوزەوە تەرخان بکەن . وە لەمەیانی وەرزشدا بەرزترین ریگای زانیاری وەرزشی بەکاربهینن بۆ ئەوەی منالان و لاوانی تازە پێ گەیشتو لەسەر بناغەیەکی تازە پەروەردەبکرێن وەکو ولاتانی بۆبکرێ بەرێباز وەرزش ریگای سەرکەوتن ئەگریتەبەر . هەروەکو لەم وینەیەدا کە نمونەی پەروەردەکردنی راستەقینەیە دەرئەکەوێ .

هەواڵەکانی کوردستان

هەولێر : بەپێی ئەوهەواڵانەی کاك هۆشیار کۆیی بوی ناردوین تیپی (التاخی) کەتیپێکی پلەی دوەمی عیراقەلەم شارە چوەتە کۆڕی هەشت یاریەوە لەشارەکاناو چەن سەرکەوتنێکی بەدێ هیناوەبەم شیوە . - بەسەرتیپی دانیشتگای بەغادا ب ٢ - هیچ گۆل سەرکەوتوە بەسەرتیپی کوفەدا ب ١- هیچ گۆل سەرکەوتوە . لەگەل تیپی حلەو وەرکاءو هیرش بەبێ گۆل بەرامبەر بوە . بەلام لەگەل کوت ب ٢ - هیچ گۆل دوڕاندویەتی هەروەها بەرامبەر تیپی (اقتصاد) ٢-١ گۆل دوڕاندویەتی .

× بریاروایە لەسەرەتای مانگی مایسی داهاتودا پاڵەوانیەتی لەش جوانی ژوورو لەپارێزگای نینوی پێك بێت و پاڵەوانانی کرکوك و دهوك و سلیمانی و هەولیری تیادا بەشدار بن .

× تیپی لاوانی کرکوك بۆ یاری لەگەل تیپی لاوانی عمارە سەر لەپارێزگای میسان ئەدات .

× تیپی سیسکای سوفیتی میوان بەسەر هەلبژیراوی سوپای عیراقا بە ٦-١ گۆل سەرکەوت .

میدیا

پاشماوەی پێویستە

کانیان لەکۆریای خوارو ئیمپریالیستەکانی ئەمەریکا بەناچاری پەردەی (هێزەکانی دەست لە کۆریای خوارو نەتەوە یەکگرتوەکان !) یان هەڵگرن هەروەکو تێکرای گەلانی هەڵدایەوەو رایانگەیاند کە دنیا داوائەکەن . وە کونگرەی ئەمانە هێزی ئەمەریکان و بەپێی هاوکاری کردن بەگەلی کوریا لە « پەیمانی بەرگری دووقۆڵی پێناو بەئاشتی یەکخستنەوەی نێوان ئەمەریکاو کۆریای خوارو» نیشتمان ، کە لە ١٧ و ١٨ی لەکۆریای خوارووداندا .. جابۆیە کانونی دووەمی ١٩٧٥ لەبەغدا هەرگیزاوهەرگیز ئەمهێزانەیان گیرا راستی ئەو قسەیە ساغ ناکێشنەوە ... بەڵام پێویستە ئەکاتەوە ..

ئیمپریالیزمی ئەمەریکا

ئاوسانی - تضخم - داراییش دەربارەی خاڵی سێیەمیش ، ئەوەندەی تر باری گران کردون گیروگرفتی پارە ، لەساڵی وە نرخی شتومەکی ١٩٦٠ تاوەکو ساڵی ١٩٧٣ دە - ئیستیهلاکی - و پیویستی جار دۆلاری ئەمەریکا شکاوە .. ژیانی رۆژانە لە ئەندازەبەدەر وە ئیستا کە ١٠٠ هەزار ملیون زیادی کردوە ، تەنانەت شتومەکی (دۆلاری ئەوروپایی) بازاڕی پێویستی ژیانی رۆژانە لە دارایی ئەوروپای رۆژئاوای دا ئەمەریکا پێنج ئەوەندەی جاران پۆشیوە ئەم پارە زۆرە گران بووەو رادەی گران بونیش -مجمدە- ش وەکو گەردەلولێك لەبەریتانیا ١ر١٧٪ بووە ، وە هەڕەشەی بەربادکردنی بازارە لەفەرەنسا ٩ر١٤٪ وە لەژاپۆن داراییەکانی رۆژئاوا ئەکات .. ٢ر٢٦٪ وە لە ئیتالیا بەرادەی ٧ر٢٥٪ شتومەك گران بووە .

**

پاشماوەی ئاویستا

ئاوێستا ئەسلیەکە بەولاوە نی یە .

بێ گومان ، هەر بڕوانامەیەك یاخود وثیقەیەکی ئاینی گۆڕانێکی زۆری بە سەردا هاتوە ، چونکە چەندەها جار نووسراوەتەوە و روو نووس کراوەتەوە ، وە بۆ ماوەی هەزار ساڵێك (لە سەردەمی ئاوێستای یاسا رەنگەوە تاوەکو صەدەی چواردەهەم ، باشترین تێکستەکانی ئاوێستای دەسنووسی (ئەمرۆمان) .

بۆ دیراسەت کردن و لێکۆڵینەوە ، پێویستە ئەوە بخرێتە بەر چاو کە ئەندازەی زیرەکی زانیاری نووسەرەکان بەرەبەرە بەرەو کزبوون و نەمان ئەچوو ، شان بە شانی کز بوون و نەمانی ئاینی زەردەشتی دا لەبەر ئەوە پێویستە ئەوە بزانرێ کە هۆی ئەو هەموو ئاڵ و گۆڕە ، دەگەرێتەوە بۆ شێوەی زار و ئەکسنتی نووسەرەکانیان و ناراستی یەکچوون و هەڵەی تری بە هەڵەدا چوو .

پاشماوەی میژووی ماد

بەبی لایەنی سەیری مەسەلەکە بکەین ، یەکیەتی سەرانسەر ناوچەی بین النهرین کە لەژێر دەسەلاتی ستەمکاری و چەوسینەرەوانەی دەولەتێکی زنجیرەی ئاکادیدا بوو ، حەزی بەسەرکەوتن و ئازادی ئەکرد(٧٠) وە ئەیانویست سیستەمێکی ئاودیرێ یەکگرتو و هیزێکی بەتەکان و بەدەسەلات پێکەوە بنێن . وەروخاندنی ئەم دەولەتە ئەو ریبازگەیە گۆڕی ، بەم هۆیەوە ئەگەر راپەرینی ئازادیخوازانە بەرابەرایەتی گوتیەکان ببوایە - لەوەنەئەچو راپەرینیکی ئاوا ئەنجامێکی ئاوای لەبەرابوایە . ئاشکرایە مەرجی پیویستی پەیوەندی نیوان هێزەکان لەوسەردەمەدا نەبو .

● ماوێتی ●

پاشماوەی : چەند سەرنجێك لە :

شۆڕشگێرانەیان دانیم ، بەڵام دایان ئەنیم کە چەمکێکی شۆڕشگێرانەیان خستۆتە ناو شیعرەوە ، واتا ناگونجێ شاعیر لەناو هۆنراوەدا شۆڕشگێر بێت و لە شەقامیشا کۆنەپەرست بێت هەروەها ناگونجێ شۆڕشگێر لە شەقامدا بێت و لە ناو هۆنراوەشدا کۆنەپەرست بێت »(١٢) .

لێرەدا بە شێوەیێکی گشتی کۆلی لەوە ناکرێت کە ئیلتیزام بەهیچ کلۆجێك بەرهەڵستی دا عێنان و دروستکردن و پێشکەوتن و گەشە پێدان بەرهەمی هونەرمەند و نووسەر ناکات . وەئەگەر کاك دڵشاد و ابزانێت ، ئیلتیزامی (هێمن) بە حیزبەکەیەوە وۆرە رەچێتەیەکی تایبەتی یە ئەبێ پەیرەوی بکات ، بەلای منەوە بۆچوونێکی هەڵەیە چونکە شاعیر نەبۆتە ئامرازێك بەدەست ئیلتیزامەوە ، ڕاستە « ئەدیب سۆپەرمان نی یە ، گرامەفۆنێکی یەك دیو نی یە بەس پێکەنینی لەسەر تۆمار بکرێت و ژان و خەمێك کاری تێ نەکات ، بەڵکو کەسێکی هەست ناسکە بەهەزارو یەك داو بەستراوەتەوە بە مرۆڤانی دەورو پشت و گیتی و گەردون و هەموو کارەساتەکانیانەوە »

دیسانەوە کاك دڵشاد دەڵێت : ئەو ڕووداوانەی کەسێکی ئاسایی نای بینی و هەستی پێ ناکات ئەو بەدی دەکات و کاری تێ دەکات ، لە ماوەیەکی کەمدا هەزار جار دەمریت و هەزارو یەکجارزیندوو دەبیتەوە بەلای من مافێکی رەوای خوێتی کە خشتەی پیاوە سیاسی یەکان رەت کاتەوە »(١٣) . لێرەدا نووسەر ئەدیب بە سۆپەرمان دانانی بەڵام لە هەمان کاتیشا لە خەڵکی جیا ئەکاتەوە . ئاشکرایە ئینسانی سیاسی وەك شاعیر تێبینی و ڕای ووردو سەرنجی قووڵی هەیە بەرامبەر ژیان و گۆڕانەکانی کۆمەڵ ، مانای ئەوە نیە کە ئەبێ شاعیر روژێ هەزار جار بمرێت و هەزارو یەکجار زیندوو بێتەوە ، ئاخۆ (هوشی مێن) کە سەرکردەیەکی بە وەجی گەلی ڤیتنام بوو ئەو رەوشتانەی کاك دڵشاد بۆ ئەدیبی دەست نیشان کردووە لێی ئەهاتە دی ؟! شاعیری فەرەنسی بەناوبانگ پۆل ئێلوار وەلامی ئەم پرسیارەمان ئەداتەوە : « شیعر نووسینتان نابێتە هۆیەکی ماقووڵ کە ئێوە خۆتان لە خەڵکی تر جیا کەنەوە »(١٤) .

مامۆستا دڵشاد لە کۆتایی وتارەکەیا دەڵێت: مرۆڤی مرۆڤ شەیدای گوڵە درندەیێتی ئەم گیتی یەو .. لە پێناوی ژیانێکی مروڤانەدا قوربانی بە مروڤ دەدات ، نەك لە پێناوی لافیتەیەك دا کە ناوی رزگاری و ئازادی یە ، مرۆڤ هەموو مرۆڤ واز لێ بێنی و لە ناوی ببات » وەك بڵێی تێکۆشانی سیاسی هەر حیزبێك خۆ خەڵەتاندن و لە خشتە بردنە و ڕەوڕەوەی میژوو بە فووی

ئەدیب ئەکەوێتە گەڕ و پەیوەندی یەکی دیالیکتیکی پتەو نەبڕاو نیە لە نێوانی تێکۆشانی پارتی یە سیاسی یەکان و گۆڕانی کۆمەڵگای ئادەمیزاددا ، وە بە ناوی بەرژەوەندی مروڤ و گرینگی لایەنی هونەری بەرهەم مەسەلەی ئیلتیزام شتێکی پوچەڵەو سەربەستی و بەرەڵلایی نووسەر هەموو شتێکە لەم جیهانەدا ، بەڵام کە نووسەر ئیلتیزامی نەبێ ئەبێ لەگەڵ کام هێزو بەرەبێت ؟! گۆرکی وتەنی : ئێوە لەگەڵ کێن ئەی نووسەرەکان ، هەڵوێستی خۆتان دیاری کەن ! » .

(١) هاوکاری ژمارە ٢٣٨

(٢ ، ٣) الثقافه الجدیده : ژمارە ٦٨ ساڵی ١٩٧٤

(٤ ، ٥) لقاء مع وفد اتحاد الکتاب السوفییت : طریق الشعب ژمارە ٣٨٨

(٦) مجله العلوم ژمارە : یەك ساڵی ١٩٧٢

(٧) مجله الاسبوع العربی ادوارد صایغ

(٨) کشف المضامین البرجوازیة في الشعر - محسن الموسوی

(٩) مجلة العلوم : ژمارە یەك ساڵی ١٩٧٢

(١٠) الناظرون الی النجوم مراجعه وتقدیم حنا مینه

(١٢) مجله الاقلام : ژمارە ١٢ ساڵی ١٩٧٢

(١٣) هاوکاری : ژمارە ٢٣٨

(١٤) مجله الاداب : ساڵی ١٩٧١

پاشماوەی تەواو بوونی کۆنگرە

بەڕێز جیفکوف سەرۆکی بولگاریاو نامەی پارتی کومونیستی کوباو سەرۆکی پۆلونیاو پارتی یەکگرتوی سوشیالیستی ئەڵەمانیاو بەرەی رزگاریخوازی خواروی ڤیتنام . وە رۆژی یەك شەممە کاروبارو کۆبونەوەکان تەواو بوون و کۆنگرە بڕیاری لەسەر ئەم بەیاننامەیەدا کە وابەشێکی بڵاو ئەکەینەوە :

● بڕیارەکانی کۆنگرەکە ●

گەلانی جیهان بەگەرمی یەوە پێشوازی بەیاننامە دوو قۆڵی یەکەی نێوان ژووروو خوارویان کرد کە بەندە بەسێ خاڵەوە (سەربەخۆیی و سەر لەنوێ بەئاشتی یەکخستنەوەی وڵات و یەکێتی نیشتمانی) . ئەو بەیاننامەیەی کە لە ٤ی تەمووزی ساڵی ١٩٧٢ بەهۆی کۆشش و تەقەللای بێوچانی حکومەتی کۆماری دیموکراتی گەلی کۆریاوە بڵاوکرایەوە ... وە پێشنیازە پێنج خاڵی یەکەی سەرۆك کیم ئیل سۆنگ پێش کەشی کرد دەربارەی سەر لەنوێ یەکخستنەوەی کۆریا پێشنیازێکی ئیجابی یە کە دەربارەی لابردنی باری رووبەرووبونی عەسکەری و خاوکردنەوەی دوخی گرژبوو هاوکاری کردنی نێوان خواروو ژووروو گرتنی کۆنگرەیەکی فراوانی نیشتمانی کە نوێنەری تویژەکانی گەل و پارتی یە سیاسی و ڕێکخراوە کۆمەڵایەتی-یەکانی ژوروو خواروی تیادا بەشدار ئەبێ لەگەڵ دامەزراندنی یەکێتی یەکی کونفیدرالی لە نێوان خواروو ژوورو بەناوی کوماری کونفیدرالی کۆریاو بەوناوەو لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکاندا وەربگیرێ .

بەڵام ئیمپریالیزمی ئەمەریکاو چەتەکانی باك چونگی بەکرێ گیراو ئەو پێشنیازانەیان رەت کردەوەو بێوچان هەوڵ ئەدەن کە دوو دەوڵەتی کۆریا دابمەزرێنن . کۆنگرە بەتوندی ئیمپریالیزمی ئەمەریکا تاونبار ئەکات کە ئەیەوێ درێژە بەداگیرکردنی کۆریای خواروو بدات و بیکات بە بنکەو ژێر-دەستەیەکی عەسکەری خۆی وە هەموو چەك و تفاقێکی کاول کردن لەمانە چەکی ئۆتۆم بۆ کوریای خواروو ئەنێرێ . هەروەها کۆنگرە بەتوندی میلیتاریستەکانی ژاپۆن تاوانبار ئەکات کە پشتگیری ڕێژیمە بەکرێ گیراوەکەی کوریای خوارو ئەکەن و تەگەرە ئەخەنە بەردەم یەکخستنەوەی کۆریا .

خەباتی گەلی کۆریا لەپێناو یەکخستنەوەی وڵاتەکەیدا مەسەلەیەکی ناوکۆیی (مشترك)ی گەلانی ئاسیاو ئەفەریقایەو بەشێکە لە خەباتی رزگاریخواز دژی ئیمپریالیزم .

پاشماوەی گۆشەی هونەرمەندان

چەندانی تر مەلەیان نیادا کردو بە ئاوازە خامۆشەکەیانە وە توانیان گۆشەیەکی دوورە لە جیهانی مۆسیقا رووناك بکەنەوە ...

- بەرای هونەری مۆسیقا بە گشتی چ مانایەك دەگەیەنێت ؟ وە پاشە رۆژی هونەری مۆسیقای ئامۆژگاکەتانت چۆن دێتە بەر چاو ؟..

بۆ وەلامی ئەم پرسیارە خوشکە (رووناك ....) - پۆلی دووەم - ووتی :

- مۆسیقا ... راستیە .. خۆراکی گیانە .. مەرهەمی سەر زامە .. لابەری ئێش و ئازارو ئەشکەنجەو ژانە ... دڵخۆشکەرەوەو لەزەت پێ دانە ... هۆی سەرەکی هەڵپەرکێ و خەنەبەندانە ... مەلاشو تەر دەکات بە شیرینیەکەی .. نەش و نوما دەدات بە ئاوازەکەی ... بەختەوەری و سەر فرازی و سەر بەرزی دەبەخشێ بە میللەتەکەی ...

وە دەربارەی پاشە رۆژی هونەری مۆسیقا لە ئامۆژگاکەماندا ... دەتوانم بڵێم ئێستا تیپێکی زۆر لە بارمان هەیە .. وە ئەندامانی تیپەکەشمان زۆر رشتن لە مۆسیقا لێدان ... هەروەها مامۆستایانی مۆسیقاش بە تەواوەتی خۆیان لە گەڵماندا ماندوو دەکەن .. جا هیوا دارین کە لەمەودوا زیاتر رەوڕەوەی هونەری مۆسیقا لە ئامۆژگاکەماندا بەرەوپێش ببەین بۆ ئەوەی بتوانین لە ڕێگای ئەم تیپە کۆرپەمانەوە نەختێك ئاوازی نوێ بۆ باخی مۆسیقای کوردی بێنینە کایەوە ...

- کە - ئۆکۆردیۆن - لێ دەدەیت هەست بەچی دەکەیت ؟

لە وەلامدا کاك (تاهیر محمود وسو) پۆلی دووەمی -ك- ووتی :

- هەست بەوە دەکەم کەوا لە جیهانێکی ئاسودەو ئارام و بێ دەنگ دەژیم و چەشنی پەروانە لە باخێکی بێ کۆتایی دەسوڕێمەوەو بە ئاکامی دڵەوە شیلەی گوڵان دەمژم ..

- ئەی کە لە ماڵەوە بە تەنیا مەشق دەکەیت ؟

- زامە سەختە سارێژ نەبوەکانم تیمار دەکەم و چاوگەکانیان دەگرم ...

- چ جۆرە زامێك ؟!

زامی نائومێدی ... ناشادی ... بەدبەختی !!

پاشماوەی پۆستەی خوێنەران

× کاك حسن فرج :

بەسەرهاتەکەی خاڵە برایم سەرزەنشتی لاوە هەژارە دەسکورتەکان ئەکات .. نیشان دانی رواڵەتی ناشیرینی قومارو خواردنەوە بەو جۆرە جێگای خۆی ناگرێ و کاریگەرێتی کەمتر ئەبێ .

× کاك کازم عەبدوڵلا کۆیی:

بە نوسینەکەتا وا دیارە بتەوێ کچە کوردەکە بە شێوەیەکی تر نیشان بدەی .. رەوا نیە ئەگەر لە واقیع دور بکەوینەوە ..

× کاك ئیسماعیل موکریانی:

بە داخەوە دەسخەتەکەتمان باش بۆ ناخوێندرێتەوە . تکایە لێمان ببورە .

× کاك هاشم ئەحمەد سەراج :

(تابلویەکی سروشتی) ناوەڕۆکەکەی بریتی یە لە پرسیارێکی سەرپێیی .

× کاك ئازاد مستەفا :

پارچەنوسینە وەرگیراوەکەی مستەفا لوتفی وەکووەسیەتنامەی سەردەمی رابوردوو وایە ، جگە لەوە رێزی دەوڵەمەندەکانت بەسەر هەژارەکانا داوەو ئەبوایە نووسین و بابەتێکی وا هەڵبژێری کە لە خزمەتی ئەمرۆو پاشە رۆژی نەتەوەکەمان بکات ..

× کاك فەریدون صالح قازی :

ئەو شیعرانەی بۆت ناردوین خراپ نین ، هەرچەند بێ کەموکورتیش نین .. ئەمە هەندیکیانە :

دڵدارێکم
هەموو شەوێ
دەست کەمە مل بوکی خەیاڵ
هەتا بەیان
پەڕەی ئەلبومی بێ وێنەم
هەڵدەمەوە

....

- قسەی خۆمان بێ و کەس نەزانێ هەندیکمان دەسکاری کردوە ..

× کاك مەجید عەبدولقادر عومەر :

ئەوەندەی دەسخەتەکەتمان بۆ خوێندرایەوە سەرزەنشتی ماندوو بونی چەند کەسێکت کردوە کە رەوا نیە شتی وا لە رۆژنامەدا بڵاو بکرێتەوە .

× کاك بەکر زانا ئەڵێ :

مام حەمەدەمینی فولکلور زان تەمەنی ٧٣ ساڵە لە گوندی بیروکانی ژێر چیای سەفین لە دایك بووەو گورانی بێژیکی دەنگ خۆشە ..

× کاك بەهادین بێگەرد :

حەز ئەکەین قۆناغی خوێندنەوە ببڕی ئینجا بگەیتە سەر شانۆی نوسین بۆ ئەوەی بەرهەمەکەت پوخت تر بێ .

× کاك یاسین بەرزنجەیی :

رەنگ بێ قسە نەستەقەکان زۆریان جێگای خۆیان بێ ، بەڵام ئایا ئەشێ بەو جۆرە لەم رۆژگارەدا بڵاو بکرێتەوە ؟

× کاك ئیبراهیم عوسمان رەشید :

خوا ئاگای لێیە دەسخەتەکەتمان بۆ ناخوێندرێتەوە .

× کاك ئیسماعیل عەبدول رەحمان کۆیی :

زەحمەت نەبێ ئەوە باسی چیت کردوە ؟

× کاك جەبار جاف :

ئەمە پوختەی شیعرەکەتانە :

جوتیارێکم
ڕێبوارێکم
نوزەی دڵی هەژارێکم
ژانی زامی بێ تاوانم

....

◆*◆

پاشماوەی ئەو ئافرەتەی

دڵو خۆشەویستی و هەڵویستی هەریەکەیان جیایە لەوی تریان

دوای ئەوە وتی : منیش چیرۆکێکی دیکەی لەو بابەتەم خوێندەوە .. بەڵام ژنەکە لەتاو مێردەکەی دەم و چاوی خۆی دەشێوێنێ .

ژنە برین پێچەکە هاواری کرد :- ئای لەو دڵسۆزی یە !!.

پزیشکەکە وتی :- من لەگەڵ ئەم رایەدا نیم .. مەرج نی یە بەمە دڵسۆزی خۆی بنوێنێ .

- منیش لەگەڵ رای دوکتۆر دام .. من کە دەستێکم براوەتەوە بۆچی ژنەکەم دەستێکی خۆی ببڕێتەوە .

ژنە برین پێچەکە ، کە کاتی شوکردنی بەسەرچووبو ، وتی:

- بۆ ئەوەی دەری خات کە دڵسۆزەو کەسێکی کەی خۆش ناوێ پزیشکەکە وتی : قسەی پوچ و بێمانا .

دوای ئەوە لە ژوورەکە چووە دەرەوە

◆*◆

چەند رۆژیکی پێچوو ژنەکەی گەیشتە خەستەخانە .. کە چاوی بە مێردەکەی کەوت دەستی کرد بەگریان و سەری خستە سەرسنگی ... ئاواتی خواست لەو کاتەی وای لێهات لەگەڵی بایە ، بەڵام بیری لەوە نەکردەوە دەستیکی خۆی ببرێتەوە .

ژنە برین پێچەکە لەبەر خۆیەوە دەیپرسی : « بۆنەی وت خۆزگە دەستی من بایە لە باتی دەستی تۆ ؟ ئای کە ژن دڵ رەقن !.. من لە جێگای ئەو بام وام دەگوت .. دور نەبو دەستیکی خۆشم ببریبایەوە ..»

کە ئەمانەی بۆ دوکتۆرەکە گێرایەوە پێی گوت :

- ئەوانە قسەیەکی بۆشن .. ئەگەر تۆش لە جیگای ئەو بای پەنجەیەکی خۆت نەدەبریەوە

.. باشە بۆچی بی‌بریەوە ؟ ئایا خۆشەویستی بەروکەشە ؟!.

◆*◆

دوای چەند سەعاتێك دەنگی فرۆکەهات و « سافیرەی انذار » لێی دا بریندارەکە بەژنەکەی گوت :- خێراکە برۆ بۆ قاتی خوارەوە .

- بۆ چی ؟

- چونکە « سافیرەی انذار» لێیداو فرۆکەکانی ئیسرائیل هاتن .

- ئەی تو ؟

- من بریندارم و لێرە دەمێنمەوە .

- منیش لیرە دەبم و بەجێت ناهێڵم .

- ئاخر ئێستا بومبوردومان دەکرێین !

- بەڵام ناچمە خوارێ .

- ئەی ئەگەر پرینچکێکت پێ کەوت

- ئەوا بەرهەردوکمان دەکەوێت

ئەمەی گوت و لە جێگاکەی نزیك بۆوەو سەری خستە سەرسنگی و باوەشی لێدا : با ئێستا پرینچکە بۆمبایەك بێت .. وا دەزانی من لە تۆ زیاترم .

- دەباشە برۆ پەنجەرەکە بکەوە .. چونکە لە کاتی ئاوادا دەی کەنەوە .

پەنجەرەکانی کردەوەو گەرایەوە لای وتی :

- تۆ خۆشەویست و مێردمی ئێستا دوای ئەوەی لە پێناوی وڵاتەکەتدا جەنگای لای من مەزن و خۆشەویست تر بووی ... تۆ بۆ من هەمو شتێکی .

لەوکاتەدا ژنەبرین پێچەکە هاتە ژورەوە تا پەنجەرەکان بکاتەوە کە گوێی لەم قسانە بو بەئەسپایی گەرایە دواوە بێ ئەوەی داوالە ژنەکە بکات بچێتە قاتی خوارەوە تا خۆی بشارێتەوە

Institut Kurde de Paris

سۆفیا لۆرین ئه‌کته‌ری سینه‌مه‌ی ئیتالیای بـه ناوبانگ گه‌یشتۆته ته‌مه‌نی چـل ساڵی‌و ئیستاش به جوانی‌و ڕه‌نگ‌و بۆ که‌م گه‌وره‌کچ هه‌یه بتوانی شاز با له‌شانی شانازی ئه‌م ئه‌کته‌ره به ناوبانگه له هه‌موو شـــت زیاتر به مناڵه کانێوه‌یه‌تی ٠٠ هه‌میشه ئه‌لێت : به‌ختیـــار

خۆی که‌یبانوه

ترین که‌سی ئه‌م دنیـــایه منم دایکێکم ته‌مه‌نم چل ساڵه خـۆم که‌یبا نووی ماڵی خۆمم ٠٠

به‌لای سۆفیاوه ئافـــره‌ت هه‌رچه‌نده به‌ناوبانگ‌و ده‌ســت رویشتوبێت ، ناگاته به‌ختیاری دوای ئه‌که‌ر وه‌ك که‌یبانویه‌کی وردو ده‌ست ڕه‌نگیـن ئاگاداری ماڵی خۆی نه‌بێت ٠٠

که‌رکه‌ده‌ن ئاژه‌ڵێکی قۆشمه‌یه ..!

نه‌نواریته سه‌رو روخساری‌و به‌هه‌ڵه‌دا بچیت‌و وابزانی ئه‌م که‌رکه‌ده‌نه مۆن‌و مرچ‌و رووگرژو که‌م خولقه ، که‌مێ ئاشنایی ئه‌و جانه‌وه‌ره بکه‌یت ئه‌و راستی‌یه‌ت بۆ ده‌رئه‌که‌وێت ، که‌چـــه‌ن جانه‌وه‌ریکی رۆخۆش‌و قۆشمه‌یه ٠٠ له‌گـــه‌ڵ ئه‌وه‌ی خاوه‌نی هێزێکی ئێجـــگار گه‌وره‌یه ده‌ڵێکه له زینده‌وه‌ره به‌هێـــزو تواناو وزه‌کانی ئه‌م دنیـــایه ٠٠ که چی هیچ به‌خۆی نازێت‌و تاشه‌ڕی پێ نه‌فرۆشن ئه‌م شه‌ڕ له‌گه‌ڵ که‌س ناکات ٠٠ که‌ر‌ که‌ده‌ن یـــا کرکه‌ند ، وه‌یـــا ، راینۆتۆروس ، جانه‌وه‌ریکـــی کلۆڵ‌و که‌م به‌خته ٠٠ چاوه‌کانی کزو که‌م بینه ٠ به‌ڵام بـــۆن کردنی تابلێی به‌هێـــزه ٠٠ وه نه‌بێ چاوکزیی لێ بوو بێتـــه مایه‌ی کاوڵی ، ئه‌و قایله بـــه‌و چاو کزیه ، داماوێکه‌ی له‌وه‌دایه ئه‌و ســـه‌دان کیلۆگۆشت‌و ئێسقانه‌ی ئه‌وی لێ دروســت بووه دڵێکی لاواز خوێنی پێـــا ده‌نێ‌و ده‌بات ٠٠ واته ئه‌و کێژه زله‌و ئه‌و له‌شه به‌تواناو هه‌ره‌ که‌ته خاوه‌نی دڵێکی لاوازه ٠٠ قســـه‌ی خۆمان بێـــن ٠٠ که‌رکـــه‌ده‌ن وه‌ك جانه‌وه‌رێکی قۆشمه‌و ڕووخۆشه ، که‌مێـــك که‌ڵمۆو گه‌مژه‌شه ٠٠ پێـــش ئه‌وه‌ی ئه‌م قسانه‌مان ته‌واو که‌ین با ئه‌وه‌مان له‌بیر نه‌چێـــت ٠٠

که‌رکه‌ده‌ن ئه‌گـــه‌رچی چاوه‌کانی کزو که‌م بینان به‌ڵام شـــتێکی تری بۆ بووه‌به‌هۆ ، که خـــۆی له‌مه‌ترســـی پێ‌رزگار کات ٠٠ سه‌رپشتی که‌رکه‌دن جـــۆره کرمێکی وردی سپی چه‌وری لێ په‌یدا ئه‌بێت ٠٠ جۆره ته‌یرێـــك عاشقی خواردنی ئه‌و کرمانه‌یه ، بۆیه هه‌میشه ده‌وروخوولی ئـــه‌و ئاژه‌ڵه ئه‌ده‌ن‌و له‌سه‌ر پشـــتی‌و سه‌روو گوێلاکی هه‌ڵه نیشـــن‌و مرخی خواردنی ئه‌و کرمـــانه خۆش ئه‌که‌ن ئه‌گه‌ر شـــتێك ده‌ربکه‌وێت مه‌ترسی تیادابێـــت ئه‌و باڵنده وردانـــه به‌جۆرێکی تایبه‌تی ئه‌خوێنن که که‌رکه‌ده‌نه‌که‌ی پێ هوشیار ئه‌بێتـــه‌وه‌و خۆی له‌و مه‌ترسیه رزگار ئه‌کات ٠٠ جائه‌گه‌ر زه‌حمت نه‌بێـــت ته‌ماشای ئه‌م وێنه‌یه بفه‌رمـــوو تاراستی ئه‌م قسه‌یه‌مانت بۆساغ بێته‌وه ٠٠

ترش لیمۆ تره !!

تاقمێك له زاناکانی ئه‌مه‌ریکا دوای تاقی کردنه وه‌یه‌کی زۆر ئه‌وه‌یان ساغ کردۆته‌وه که گوایه ئه‌و بارانه‌ی لـــه ڕۆژ هه‌ڵاتی ولاته‌یـــه‌ك گرتۆتانی ئه‌مه‌ریکاو ئه‌وروپای رۆژ ئاوا دا له ماوه‌ی بیست ساڵی رابردوو دا باریوه ترشێکه‌ی لـــه چاو بارانی پێشوو تردا هه‌زار جار زیادی کردووه ٠٠ هه‌ندێ جار ترشی ئه‌وبارانه‌ی باریوه زۆر له لیمۆ ترش تر بووه ٠٠

به گوێره‌ی لێکدانه‌وه تاقـــی کردنه‌وه‌ی ئه‌وزانایانه ، ئـــه‌و بارانه‌ی ئه‌بارێت به هۆی ئازی سووتاوو دوکه‌ڵی کارگه کانه‌وه ترش ئه‌بێت ٠٠

ئه‌و بارانه ترشه‌ش زیانێکی زۆر گه‌وره ئه‌دات له کشت‌وکاڵ چونکه ناهێڵێت زوو گـــه‌وره بێت‌و پێ بـــگات وه سه‌وزه‌و داروده‌ختیش بێ به‌رو بووم‌و به‌ره‌که‌ت ئه‌کات ٠

بێ ئه‌ملاو ئه‌ولا ؟

یه‌کێك لـــه‌و فه‌رمانبه‌رانه‌ی رێگاو بان‌و شوێن‌و جێـــگا نیشانی گه‌شـــت‌و گوزارو سه‌یران که‌ران ئه‌ده‌ن ، ئامۆژ- گاری سه‌یران که‌رێکی ئه‌کرد ، که خه‌ریکی هه‌ڵزنانی شاخێـــك بوو - تکایه ئاگات له خۆت بێ‌و تا ئه‌توانی وریابه ، چونکه ئه‌و جێگایه به مه‌ترسیه‌و دۆڵه‌که‌ی ته‌نیشتیشی ئێجگار قوڵه ٠٠٠

سه‌یران که‌ره‌که‌ش بـــه لالوتێکه‌وه ، وه‌رامی ئه‌داتـــه‌وه

- وه ئه‌گه‌ر که‌وتم ؟

فه‌رمانبه‌ره‌کـــه‌ش پێی ده‌ڵێته‌وه ٠٠

- ده‌مادام وایه زه‌حمـــه‌ت نه‌بێ ته‌ماشایه‌کی لای راست که ئه‌وی دیمه‌نه‌که‌ی جوانه !!

پاشـــای سپاغیتی

مایك ئه‌برێل ناوێکـــی ئه‌مه‌ریکایی نازناوی پاشـــای سپاغیتی خواردنی به‌سه‌ردا براوه به‌هۆی ئه‌وه‌وه که له‌زۆرخـــۆری ئه‌و خوارده‌مه‌نی‌یه‌دا گره‌وی ئه‌و بیست‌و پێنج که‌سه بردۆته‌وه ، که لـــه سپاغیتی خواردندا گره‌ویان له گـــه‌ڵ کردبوو ٠٠ مایك لـــه سه‌عاتو نیوێکدا دوو کیلۆو نیو سپاغیتی خواردووه !

گه‌مه‌کردن له‌گه‌ل مردندا

هه‌ندێ پاڵه‌وان که به‌ســـه‌ر ته‌نافا ئه‌رۆن‌و ته‌ناف بازی ئه‌که‌ن خه‌ڵکی له‌خـــوار ته‌نافه‌که‌وه له‌تاوانا خورپـــه ئه‌که‌وێته دڵیانه‌وه ٠٠ بـــه‌ڵام کاتی ئه‌م کچـــه به‌ریتانیایه‌ت بینی که‌چی له‌باردایه‌و چـــی ئه‌کات ئه‌وه ئه‌و سا ته‌نـــاف بازیت هه‌ر به خه‌یاڵدا نایه‌ت‌ولات ده‌بێت به‌ئاو خواردنـــه‌وه ئه‌م شۆخه دڵ قایمه ٠٠ ئـــه‌م پاڵه‌وانه ناسکه‌و ڕووخۆشه وه‌ك له‌وینه‌که‌دا ده‌رکه‌وتووه ، خۆی‌به‌سه‌ر قه‌راغی قه‌مه‌ره‌یه‌کـــه‌وه رائه‌گرێت کـــه ٤٥ ده‌ره‌جه‌به‌لایه‌کدا لار بۆته‌وه‌و به‌خێرایی ١٠٠ کیلۆمه‌تره‌ش له‌سه‌عاتێکدا‌ده‌روات ٠٠

ئه‌وه‌ی شایانی باســـه‌و وه‌ك له‌و کچه‌ی ده‌بێرنه‌وه ئه‌م کیژه بێ‌وێنه‌یه هه‌موو رۆژێك ئـــه‌م پاڵه وان بازیه‌ی خۆی ئه‌کات‌و پاره‌یه‌کی مۆلیشی لێ چنگ‌ده‌که‌وێت ئه‌وه‌نده کـــه به‌شی ژیانێکی ئاسووده‌و خۆش بکات٠٠ جاکه‌س هه‌یه له‌م ئازایه‌تیه شان با له شانی ؟

ڕێك و پێکی

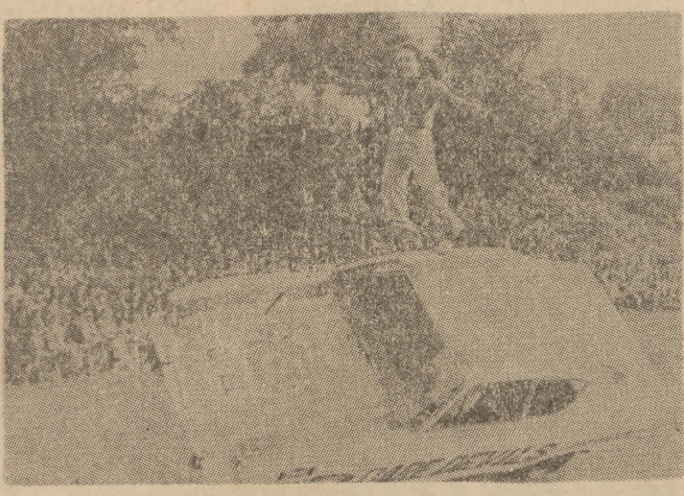

شاره‌زایانی جل‌و به‌رگ له‌ له‌نده‌ن وتوویانه کـــه گوا مۆده‌ی جل‌وبه‌رگی ساڵی ١٩٧٥ شێوه‌یه‌کی ئاسایی بێ ناڵ[illegible] ده‌بێت ، ئه‌وی زیاتر به‌جل‌و به‌رگی ئه‌م ساڵه‌وه دیاربێـــت ئه‌وه‌یه که به‌ده‌ن چه‌سپ‌ئه‌بن ڕه‌نگه کانیشیان ساکار ئه‌بێت

ئه‌و شاره‌زایانه ئه‌وه‌شیان به‌گوێی خه‌ڵکه‌که‌دا داوه کـــه به‌ته‌مای ئه‌وه نه‌بن ئه‌و جـــل به‌رگانه به‌هیـــچ شێوه‌یه‌ك هه‌رزان به‌هابن ٠

مرۆڤ به‌ره‌و که‌ڵه‌گه‌تی ده‌ڕوا

به گوێره‌ی هه‌نـــدی لێکۆڵینه‌وه ، ئه‌وه ده‌رکه‌وتوون که مرۆڤی سه‌ده‌ی داهاتـــوو ، ئه‌بێ له مرۆڤی ئه‌م سه‌ده‌یـــه به باڵاکه‌ڵه‌گه‌ت تربێت ٠٠٠ ئه‌مرۆ که سێك ئه‌گـــه‌ر که له‌گه‌تی باڵای خۆی‌بدات لـــه دوو مه‌تره ، بێ گومان ئـــه‌و که‌سه جێگای سه‌رنج‌و ســـه‌یر پێ‌هاتنه ٠٠ به‌ڵام له ســـه‌ده‌ی داهاتوودا واته له چه‌رخـــی بیست‌و یه‌کدا دوو مه‌تـــر وه‌بگره له دوومه‌تره‌ش زیاتر بۆ باڵای مرۆڤ شتێکی ئێجگار ئاسایی ده‌بێت‌و هیچ مایـــه‌ی سه‌رسورمانی که‌سی نابێت ئه‌مه به‌واتای رۆژنامه‌ی (دێـــری مرۆجینی) ئه‌ڵه‌مانی کـــه نووسیویێتی ، ئه‌و رۆژنامه‌یـــه له‌م باره‌یه‌وه ده‌ڵێت ٠٠

به گوێره‌ی ئه‌و به‌راورده‌ی له نیوان ئه‌و که‌ل‌و په‌ل‌و جل‌و به‌رگه جه‌نگیانه داکراوه ، که سوار چاکه‌کانی سه‌ده‌کـــانی ناوه‌راست له به‌ریان کردووه و ئیستا به‌میرات له مۆزه‌خانه- کاندا ماونه‌ته‌وه ، ئـــه‌وه ده‌رکه‌وتووه کـــه مرۆڤی ئه‌و سه‌رده‌مه گه‌لێك بـــاڵای له مرۆڤی ئه‌مروکه کورت تـــر بووه ٠٠ هه‌مان رۆژنامـــه له‌وباره‌یه‌وه ئه‌ڵێت ٠٠ ئه‌وسه‌ر ژمێرانه‌ی کراون له‌م ماوه‌یـــه‌دا دووباره ئه‌وه‌ی ده‌ر خستـــوه که باڵای مـــرۆڤ له‌درێـــژ بووندایه ٠٠

پێش ماوه‌یه‌ك به‌راورد لـــه نیوان باڵای چه‌ندلاوێـــکی چوارده‌ساڵدا کـــــراوه به‌ده‌سته‌یه‌ك له‌ولاوانـــه‌ی له ساڵی ١٩٢٥ دا ژیـــاون له‌هه‌مان ته‌مه‌ن‌و بارو زروفـــی گوزه‌ران‌و پله‌ی کۆمه‌لایه‌تیدا بوون‌و ژیاون ئه‌وه ده‌رکه‌وتووه که لاوانی ئه‌م ســـه‌رده‌مه له‌لاوانی رابوردوو که‌ڵه‌گـــه‌ت‌ترن ٠٠

رۆژنامه‌ی ناوبراو ٠٠هۆی ئه‌م رووداوه‌شی به‌وه‌داناوه که جۆری خۆارده‌مه‌نی له‌جـــاران زیاتر به‌ره‌وچاکـــی ده‌رووات به‌تایبه‌تی ئه‌و جـــۆره خوارده‌مه‌نی‌یه‌ی کـــه‌ماده‌ی زولالیاتی زۆر تیادایه ٠

شتی واهه‌نه‌بووه !

سێ شه‌مه‌ی پێشووتر لـــه‌شاری پاریسا پله‌ی گه‌رما خویداوه له پانزه ده‌رجه ، که‌له سه‌د ساڵ له‌مه‌وبه‌ر له زستانی ئه‌و شاره دا پله‌ی گه‌رما خۆی له‌[illegible] ئه‌و پله‌ی گه‌رمایه به پله‌یـــه‌کی ئه‌نده‌زه[illegible] ساڵی ١٨٧٣ وه ده‌ست کراوه‌به نووسینی رۆژانه‌ی گه‌رما ٠٠ وه جارێکی تریش له‌ساڵی ١٩٥٥ دا پله‌ی گه‌رمی ئه‌و شاره بێ ئه‌ندازه بڵندبۆته‌وه تا خۆی داوه له [illegible] ده‌رجه ٠

کاریکاتێر

شای وه‌فاداران

« سۆلێون » ئـــه‌و ئافره‌ته‌شۆخه‌یه له فلیمی « لۆلیتا »دا ، له‌تـــه‌ك جان کابان‌دا ده‌وری‌لولیتـــای بینی ، لـــه‌کاتی ده‌رچوونی ئه‌و فلیمه‌وه خه‌ڵـــکی هه‌ر به لۆلیتا ناوی ده‌بن ٠

لولیتا به‌ڵێنی داوه که هـــه‌روه‌فـــا داری گاری ئادمسۆنی مێردی بێ تالـــه به‌ندیخانـــه‌دێته‌ده‌ری ٠٠

مێردی ئه‌و ئافره‌ته به هۆی‌پیاو کوشتنه‌وه چل ساڵ حـوکم دراوه ٠٠ ســـه‌یر له‌وه‌دایه‌(سۆلێۆن) سووره له ســـه‌ر ئه‌وه‌ی که ئه‌و چل ســـاڵه‌چاوه‌ریی بـــکات‌و به‌وه‌فاداری پارێزگاری خۆشه‌ویستی یـــان‌بکات ٠

« لۆلیتا » ئه‌ڵێـــت : له‌گاری‌مێردم به‌ولاوه هیچ پیاوێکی ترم خۆش نه‌ویستوه ٠٠ ئه‌گـــه‌رچی‌ئێستا رۆژی ته‌نیا (٢٠) ده‌قیقه ئه‌یبینم ، به‌ڵام به‌لین‌بێ تـــا درێژایی ته‌مـــه‌نم چاوه‌روانی بکه‌م ٠٠ ئه‌مه‌یه شای وه‌فـــاداران ٠

ڕاوه مشك

له به‌رازیل به‌رێوه‌به‌رایـــه‌تی‌یه‌کێك له به‌ندیخانه‌کانی شاری فیتۆریا ، له‌ناو به‌نده‌کانی ئـــه‌وبه‌ندیخانه‌یه‌دا جۆره یاریـــه‌کی رێك‌خستوه ، کـــه ئه‌ویش راوه‌مشکه ، یه‌کێك لـــه به‌نده‌کان که‌حوکمه‌که‌ی ١٠٠ ساله ئـــه‌و یاریه‌ی بردۆته‌وه ئه‌و ١٠٠ ساڵ حوکمه‌ش له‌به‌ر ئه‌وه‌یه چـــه‌ندتاوانێکی گه‌وره‌ی وه‌ك پیـــاو کوشتنی کردوه ٠٠ ئه‌و به‌نـــده‌له‌و یاریه‌دا ٣٠ سی مشـــکی کوشتووه ، پاداشتی ئـــه‌و ســـه‌رکه‌وتنه به‌رێوه‌به‌رایه‌تی به‌ندیخانه‌که مۆله‌تی داوه کـــه‌رۆژێك له به‌ندیخانه ده‌رچێـــت‌و به‌ئاره‌زووی خۆی له‌ناو شـــاردابگه‌رێت ٠٠

جێ ژوانی جاران ٠٠!

زۆر منال بووم کـــه دایکم ئێوارانی هه‌ینی په‌لی ئه‌گرتم‌و ئه‌چووینه ســـه‌ر شه‌خسه‌که‌ی پیره سور ٠ ئاوات‌و خۆزگه‌ی دڵ[illegible] ئه‌مه دڵ ئیرساندنی مۆم‌و وعوودو ئه‌و شـــتانه بوو ، ... له‌و لاوه خێرا خێـــرا ورده به‌رده‌ی ته‌نکی ده‌نا به‌ کێڵی ... وه‌ چاوه‌و لــــه به‌رخۆیه‌وه دوعای ده‌خـــوێند ، هه‌ندێ جـــار بۆ یادی ئه‌وه جاری ، به‌ زمانم به‌ردێکم ... ئه‌کردوو ئه‌م نا به‌ لایـــه‌کی قسنه‌که‌وه ، هاواریشم له دایکم ده‌کرد که شه‌خسه‌که به‌رده‌که‌ی گرتم ، ئیتـــر گورج دایکم دوویه‌کی بـــه سه‌رما ئه‌کردو ده‌سته‌کانی بـــه‌رز ئه‌کرده‌وه‌و ده‌می ئه‌جولاند له دڵا شـــتێکی ئه‌وت ٠٠

تا ده‌رگایێك ئاراو پاشان که ئه‌واو تاقه‌تم ئه‌چوو ســـه‌رچلی‌و لاساری منالی پالی پێوه ده‌نام‌و به هه‌ر چوار ده‌وری قسنه‌که دا ئه‌گه‌رام ئه‌وه‌ی چاك له بیـــرمه ئه‌وه بوو هه‌موو رۆژانێکی تری هه‌ینی‌ی جه‌ژن‌و کوله چـــوار شه‌موانێك ٠٠ که‌ڵکه‌ڵه‌ی پیره سوورو شێخ جافرو شـــێخ مسته‌فاو وه‌یسم ئه‌که‌وته سه‌رو له دایکم هه‌ڵه‌پێچا بۆزیـــاره‌ت ٠٠ له‌و ناوه له‌گـــه‌ڵ زیاره‌ت‌و داواکاری مه‌قسود دا ، جـــۆره دیمه‌نێکی تر به‌رچاو ئه‌که‌وت ، که له زۆر جێگای تر نه‌ده‌بینرا ، دیمه‌نی ئه‌و دڵدارانه رۆژگاریـــان به‌په‌نجه‌ی ده‌ست ده‌ژمارد تـــا ئه‌گه‌یشته رۆژی زیارت ، تا له‌ ... رزی په‌چه‌وه یا به تیله چاوێ ... لاوی دڵداری به‌یه‌ك بگه‌یه‌نن ، له په‌نا په‌ڵه‌گه‌نه‌کان‌و ئه‌م لاو ... دا وته‌ی دڵداریه‌کی ســـاکاری ... ه‌ك دڵی کورپه‌یه‌ك به گـــوێی یه‌کتر دا بچرپێنن ٠٠ ئه‌وســـا ... ، دڵداریدا ده‌ست گوشـــینێك ... ئاواتێکی ئێجگار گه‌وره‌ی خۆز- گه‌یه‌ك بوو دڵداران خه‌ویـــان پێوه ده‌بینی ٠

دێته‌وه یادم که چۆن بـــه ... لاساری چاوه چاوم لێ ئه‌کردن‌و له نێوانیاندا قوت ئه‌بومه‌وه ٠٠ زۆر جار به‌دوو قسه هه‌ڵیـــان ئه‌خه‌ڵه‌تاندم‌و به‌راکـــردن ره‌وانـــه‌ی لای دایکمیـــان ئه‌کردمه‌وه ٠٠

جاران لای خۆمان جێ ژوانی دڵداریم له وشوینانه دا ئه‌دی ، به‌ڵام ئێستا ئه‌وشته‌ی عیشـــکم ئه‌کرۆژێ ئه‌وه‌یه کـــه نازانم ئێمه جێ ژوانمان کوێیه ؟!

تۆ بڵێی لـــه دڵمان به‌ولاوه رۆژێك بێت جێگایه‌کمان ده‌ست که‌وێت ؟

(مارف)

ژماره‌ی سپـــاردن به‌کتیبخانه‌ی نیشتمانی
١٥٦ی ساڵی ١٩٧٤

١٠٠ هەزار جونەیهی ئیستەرلینی
بۆ میهرەجانی ئیسلامی

بەپێی بڕیاری ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش کە لە ١٣-١-١٩٧٥دا دەرچوو ، حکومەتی عیراق بڕیاریدا کە ١٠٠ هەزار جونەیهی ئیستەرلینی بدات بۆ بەشداربوون لە مەسرەفو خەرجی مهیرەجانی جیهانی ئیسلامی کە لەمانگی نیسانو مایسو حوزەیرانی ساڵی ١٩٧٦دا لەشاری لەندەن ڕێك ئەخرێت • هەروەها عێراق لەو میهرەجانەدا بەشدار ئەبێ •

ئا•د•ع

(٨) لاپەڕە
نرخی
(٢٥) فلسە
لە (دارالحرية)
چاپ ئەکرێ

هاوکاری

ساڵی ١٩٧٠ دامەزراوە

ڕۆژنامەیەکی هەفتانەی گشتییە
لەدەزگای هاوکاری چاپو بڵاو کردنـەوەی
کوردی دەرئەچێت

دار التضامن للطباعة والنشر الكردية

بغداد – شارع الجمهورية – ساحة الخلاني
هاتف ٦٨٣١١ ، ٦٨٣١٢ ، ٦٨٣١٣

ژمارە (٢٥٢) ٣١-١-١٩٧٥

HAWKARI Tel - 68311 68312, 68313.

سەرکۆمار :- گیروگرفتە ئابوورییەکان ئەنجامێکی ئاسایی ڕژێمی سەرمایەدارین

ڕۆژی ٢٧-١ سـەرکۆمار تێکۆشەر کاك احمد حسن بكر لەوتووێژێکدا لەگەڵ پەیامنێری ئاژانسی دەنگوباسی یەکگرتووی دەوڵەتانی بێلایەن دەربارەی چەند مەسەلەیەکی گرنگی عەرەبو دەوڵەتانی بێلایـەنو جیهانی دواوەو داوای لەوڵاتانی بێلایەن کردوە کە چالاکییان بتر بکەن لەپێناو هاوکاریو بەگژاچوونی پیلانەکانی ئیمپریالیزم •• ئەمەش تەواوی دوانەکـەیەتی :-

بێگومان بزوتنەوەو چالاکی- یەکانی دەوڵەتانی بێلایەن دوای چوارەمین کۆنگرەی بەرز باشیو سودبەخشو بەفەڕبوون • بەتایبەتی لەمەیانی ساغ- کردنەوەی ئەو سەرکەوتنە نەورانەی لەنەتەوە یەکگرتوە- کاندا بەدەستهێنرانو لەسەرو هەموویانەوە دانانیان بەمافی گەلی عەرەبی فەلەستین لەخاکو نیشتمانەکەیدا ••

پارتیمان ، پارتی بەعسی سۆشیالیستی عەرەب ، لە پێش ئەو بزوتنەوە نەتەوە- یانەوە بووە کە داوای سیاسەتی بێلایەنییان کردوەو بەهەموو شێوەکانی خەبات تێکۆشاون بۆ جێگیرکردنو پەرەپێدانی ئەو سیاسەتە کردنی بە بەشێکی سەرەکی لەپەیوە- ندییەکانی نێو دەوڵەتاندا وە بەشێوەیەکی مەبدەئییانە ناوەروکە رزگاریخوازو پێشکەوتوو دیموکراتییە دژ بە ئیمپریالیستیو دژ بە سیاسەتی جیاوازی نێوان نەتەوەکان بەهۆی گەورەو بچوکییانەوە ساغ کردۆتەوە •

شۆڕشی ١٧ی تەموز لەعێراق بەسەرکردایەتی پارتی بەعسی سوشیالیستی عەرەب هەوڵی- داوە کە ئەم هەڵوێستە مەبدەئییەی پارتی جێگیر بکاتو ئەوەبوو بڕیارەکانی هەشتەمین کۆنگرەی (قطری) پارتی لە کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٧٤دا ڕەوتی شۆڕشی لەم مەیانەدا دیاری کردو لەراپۆرتەکەدا هاتبو :

« ئەبێ عێراق دەورێکی چالاکو پێشڕەوانە لەنێو وڵاتانی هەرسێ قارەکەدا بگێڕێ وە لە پەیوەندییەکانیدا لەگەڵ وڵاتانی ئەم قاڕانەو لەبزوتنەوەی بێلایەنیدا نابێ بەتەنیا لەچوارچێوەکەیدا وەکو (قطر)ێك ڕەفتار بکات بەڵکو ئەبێ بەشێوەیەك بجوڵێتەوە کە نمونەیەکی پرشنگداری بزوتنەوەی شۆڕشی عەرەبو دروشمە سەرەکییەکانی بێت لەم مەیانەدا » •

ئیمرۆش کە جیهان بەزروفێکی ئابوری ناخۆشدا تێئەپەڕێ ، ئەویش بەهۆی دەسەڵاتی ئیمپریالیزمەوە کە بەندە بە دەستبەسەراگرتنو بەتاڵانبردنی سامانی گەلانەوە ، عێراق چاوەڕوانی بزوتنەوەو چالاکی زیاتر لە دەوڵەتانی بێلایەن ئەکات لەپێناو هاوکاری کردنو بەگژاچوونی پیلانەکانی ئیمپریالیزم ، ئەو پیلانەی بۆ مەبەستی بەستنەوەی چارەنووسی گەلان بەئیرادە چەپەڵەکەیەوە ڕەنگێن ئەرێژێ • خۆ ئەگەر ئەمرۆ ئیمپریالیزمی جیهانیو لەسەرو- یەوە ئیمپریالیزمی ئەمەریکا ئەیەوێ هۆی ئەو گیروگرفتە ئابورییانەی ڕژێمی سەرمایە- داری بەدەستیانەوە ئەناڵێنێ بخاتە ئەستۆی وڵاتانی تازە پێ- گەیشتوی بەرهەمهێنەری نەوت ئەوا ئەیەوێ چاوبەستەکێ لە گەلان بکات ، چونکە ئەو لەپێش هەموو کەسێکدا ئەزانێ کە تەشەنەکردنی گیروگرفتی - تضخم - و گیروگرفتەکانی تری ئابوری شتێکی نوێ نین بەڵکو ئەنجامێکی ئاسایی سیاسەتی تاڵان کردنو دەست- بەسەراگرتنن کە سەرمایە- دارێتی ئەیگرێتەبەر •

پێویستە وڵاتانی بێلایەنو گەلە ڕزگاربووەکان لە چوار- چێوەی بەرنامەیەکی هاوکاری- کردندا بەرەوپێش بچن بۆ وەستاندنی شکستیی ئابوری جیهانو هاوکاری لەنێوانیاندا بکەن بۆئەوەی وزەو سامانی گەلەکانیان لەپێناو خێروخۆشی مرۆڤایەتیدا بخەنەکار •• ئێمە لەنامەکەماندا کە بۆ ریچارد نیکسۆنی سەرۆکی پێشوی ئەمەریکا ناردمان رامانگەیاندو وتمان کە گیروگرفتی ئابوری لەجیهاندا بەهۆی گرانبوونی پیترۆڵەوە تەشەنەی نەکردوە بەڵکو بەهۆی گرانبوونی لەئەندازە بەدەری نرخی شتو- مەکو کەرەسەی دروست- کراوەوە بەرپابووە • وە ئەو شکستییەش ، بەبێ چارە- سەرکردنێکی گشتیو فراوانی ئەو مەسەلەیە چارناکرێت •

داوامان کرد کە لەژێر سەرپەرشتی ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکاندا کۆنگرە- یەکی دەوڵەتانی بەرهەمهێنەرو کڕیارانی نەوت بگیرێ بەمەبەستی چارەسەرکردنی گیروگرفتی ئابوری جیهانی •• وە پشتگیری بانگەوازەکەی فەرەنسامان کرد بۆ کۆبونەوەی وڵاتانی بەرهەمهێنەری نەوتو پیشەسازیو تازە پێگەیشتووو کڕیارانی نەوت بەمەبەستی دانانی شێوەیەکی هاوبەش بۆ ئابوری جیهانی •• بەلای ئێمەوە کۆبونەوەیەك بەم شێوەیە بکرێ هەنگاوێکی باشە لەسەر ڕێگای بەرەنگاری کردنی گیروگرفتی ئابوری ئەنرێ ئەو گیروگرفتا- نەی سیاسەتی سەرمایەداری خولقاندونی •• ئێمە بەبڕوایەکی پتەوەوە چاوەڕوانی ئەوە ئەکەین کە دەوڵەتانی بێلایەن دەورێکی کاریگەر لەم کۆبونەوەیەدا بگێڕن لەپێناو بنیاتنانی پاشەڕۆژێکی باشتر بۆ تێکرای گەلان •

لەلایەکی تریشەوە عێراق هیوادارە کە دەوڵەتانی بێلایەن چالاکییەکی فراوان بنوێنن لەپێناو جێگیرکردنی سەربە- خۆییانو کۆمەك کردن بەو گەلانەی لەپێناو سەربەستیدا تێئەکۆشنو پشتگیری مافە ڕەواکانی گەلە ژێردەستەو چەوساوەکان بکەن لە ئاسیاو ئەفەریقاو ئەمەریکای لاتیندا •

گەلی عەرەبمان کاریگەرانە پشتگیری بزوتنەوە ڕزگاریخوازە نیشتمانییەکانی ئەفەریقاو ئەمەریکای لاتینی کردوەو بایەخیش بەهەڵوێستە دۆستانەکەی دەوڵەتانی بێلایەن ئەدات دەربارەی مەسەلە ڕەواکەی لە فەلەستینو خەلیجی عەرەبدا •• هەروەها چاوەڕوانی بەشداربوونێکی ناوکۆیی ئەکات لەمەیانی هاوکاری- کردندا لەخەباتدا دژی ئیمپریالیزمو بۆ هەڵکەندنی ڕەگوڕیشەی لەجیهاندا •

ئا•د•ع

ڕاپەڕینەکەی کانون چی ئەگەیەنێ ؟

ڕاپەڕینەکەی کانون یا خود ٢٧ی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٤٨ بیرەوەرییەکی پیرۆزو شوێنو پایەیەکی بەرزو ڕێزداری لەدڵو دەرونو مێژووی سەختی گەلی عێراقدا هەیە ، بەکوردو عەرەبو کەمایەتییەکانییەوە •• لەو ڕۆژەدابوو کـە گەلەکەمان لەسەرانسەری وڵاتدا ، بەخوارووو ناوەڕاستو کوردستانەوە یەکدڵو یەکدەستو یەك ڕیزەوە ڕووبەڕووی ڕژێمی گۆڕبەگۆڕی پاشایەتی ڕاپەڕینو سینگی نیشتمان پەروەران بوو بەقەڵغانو بەخوێنی گەشی ڕۆڵە فیداکارەکانی گەلەکەمان لاپەڕەیەکی تری پرشنگداری مێژووی پڕ شانازیو لەخۆبوردنو فیداکاری گەلەکەمان تۆمارکرا ••

ئەو قوربانیدانو فیداکارییەی لەبەغداو شارەکانی تری عێراق نوێنراو ئەو خۆپیشاندانانەی ڕێکخران لەگەڵ ڕاپەڕینو خۆپیشاندانەکانی سلێمانیو هەولێرو شارەکانی تری کوردستان یەکیان گرتەوەو وەکو بومەلەرزەیەکی بێئامانو لافاوێکی میللی بەتەوژم تەختو تاراجی ڕژێمە دیکتاتوری کۆنەپەرستو ئاڵقە لەگوێکەی مەلەکی دەستنێژی ئیمپریالیزمی هێنایە لەرزینو ترسو لەرزێکی زۆری خستە دڵی دوژمنەوە ••

ڕاپەڕینی کانون هەتاهەتایە لەیاد ناچێتەوەو وەکو ڕەمزو نیشانەیەکی تێکۆشانو قوربانیدان پاشەڕۆژی خەباتی گەلەکەمان ڕوناك ئەکاتەوەو تێکۆشانی لەمەودواش بەتەوژم بەرەوپێش ئەبات •• هەروەها لەلایەکی ترەوە بەئاشکرایی ئەو ڕاپەڕینە مۆری خیانەت- کاری نابەناوچاوانی کۆنەپەرستو بەکرێگیراوانو دوژمنانی گەلەکەمانی ڕسواکرد •••

ڕاپەڕینەکەی کانون سەرەڕای ئەو دەورە بایەخدارەی گێڕاییو ئەوکارەی کردیە سەر خەباتی ئایندەی گەلەکەمان ڕاستی ئەوقسەیە ساغئەکاتەوە کە پشتبەخۆبەستنو یەکخستنی ڕیزەکانی گەلو هێزە پێشکەوتنخوازو نیشتمانییەکانی ، هێزێکی پتەوی لەبننەهاتووەو داروپەردوی دوژمـن هەڵئەتەکێنێو هەرگیزاو هەرگیزیش بەچوکا نایەتو دەستەبەری بەئاوات گەیشتنی گەلەکەمانو جێبەجێکردنی ئامانجەکانی ئەبێت •

هەروەها ئەوەشی ساغکردەوە کە ڕێگای خەباتو تێکۆشان سەختەو دوورودرێژەو پێویستی بەیەکگرتنو دەستنیشانکردنی دۆستو دوژمن هەیە ، لەگەڵ دیاری- کردنی ئامانجی سەرەکیو تیژکردنی ناکۆکی سەرەکیو قوربانیدانو فیداکاریو درێژەدان بە خەباتی سەختی درێژخایەن ••• خۆ ئەگەر کۆسپو هەڵدێری سەرڕێگاش زۆربن ئەوا خەباتو تێکۆشانی گەل هەربەرەو ئامانج ئەچێو پێیئەگاتو ئەو کۆسپانەش یەك لەدوای یەك تەخت ئەکاتو ئاڵانی سەرڕێگاکەشی تەنیا بۆ ماوەیەك ڕەوڕەوەی تێکۆشانو بەرەوپێشچوونەکە دوائەخات ••

هەروەکو ڕاپەڕینەکەی کانون پتەویو لەیەکتری نەپچڕانی خەباتی هەردوو گەلی کوردو عەرەبی ساغ- کردەوە ، ئـاوا ڕێگاخۆشکەریش بوو بۆ بەرپابوونی شۆڕشە پیرۆزەکەی چواردەی تەمووزی نەمر ، ئـەو شۆڕشەی کە دوا پەردەی شانۆگەری ڕژێمی مەلەکی لەعێراق دادایەوەو شیرازەی پەیمانە چەپەڵەکەی بەغدای هەڵتەکاندو گەلەکەمانی ڕزگارکرد ••• هەروەها ئـەو ڕاپەڕینە هاندەرێك بوو بۆ ڕاستکردنەوەی ئـەو لەڕێ- لادانەی لەڕەوتی شـۆڕشی تەموزدا بەهۆی حوکمی دیکتاتوری تاکەکەسییەوە هاتەپێشەوە ، ئەوەبوو هەردوو شۆڕشی (١٧) و (٣٠)ی تەمووزی ساڵی ١٩٦٨ بەسەر- کردایەتی پارتی بەعسی سوشیالیستی عەرەب بەرپابوونو ئەو هەموو دەسکەوتە بایەخدارانەیان بۆ گەلەکەمان مسۆگەر کردو ئاسۆیەکی فراوانتر لەبەردەم پێشکەوتنی گەلی عێراقو بەرەوپێشچوونی هاتەپێشەوە •

ئەبا یادی ڕاپەڕینەکەی کانون هاندەری زیاتر بێت بۆ بەرەوپێشچوونی خەباتی نەسرەوتی گەلەکەمان دژی دوژمنی هاوبەش ، ئیمپریالیزمو کۆنەپەرستی ناوخۆو دەرەکی •

ڕۆژی ٢٨-١ بەرێز کاك طەمحیالدین معروف جێگری سەرکۆمار لەبارەگاکەیا لەئەنجومەنی نیشتمانی پێشوازی وەفدی پارتییەکانی یەکێتی گەلی شیلی کرد کـە بەسەرۆکایەتی بەرێز کارلوس قاسالۆ یەو ئێستاکە بەسەردان لەوڵاتن •

لەدیدەنییەکەدا بەرێز قاسالۆ باسی خەباتو تێکۆشانی گـەلی شیلی کرد دژی تاقمە بەکرێ- گیراوەکە لەگەڵ دەوری هێزە نیشتمانییەکاندا بـۆ بەرەنگاری کردنو ڕوخاندنی ئەو تاقمە •

ئنجا بەرێز جێگری سەرکۆمار باسی دەسکەوتەکانی شۆڕشی حەڤدەی تەموزی کرد لەمەیانە جۆربەجۆرەکاندا بەتایبەتی دامەزراندنی بەرەی نیشتمانیو نەتەوەی پێشکەوتنخوازو پتەوکردنی بنچینەکانی •

وە ڕایگەیاند کە شۆڕشی عێراق پشتگیری خەباتە ڕەواکەی گەلی شیلی ئەکات لەپێناو ڕزگاربوونی تەواوەتیو دەستخستنەوەی سەربەستییە دیموکراتییەکانی •• دیدەنی- یەکەش نزیکەی سەعاتێکی خایاند •

ئا•د•ع

کۆنگرەی هێزە ئاشتی خوازەکانی ئاسیا لە بەغدا ئەگیرێ

بڕیاروایە کە لە ٢٤ی مانگی شوبات کۆنگرەی هێزە ئاشتی- خوازەکانی ئاسیا لەژێر دروشمی « لەپێناوی ئاشتیو ئاسایش لەئاسیادا » لەشاری بەغدا ئەگیرێ •

وە سەرچاوەیەکی ئەنجومەنی نیشتمانی ئاشتیو هاوکاری ڕایگەیاند کە کاروباری ئەو کۆنگرەیە چوار ڕۆژ ئەخایەنێو نزیکەی (١٠٠) نوێنەری بزوتنەوەکانی ئاشتیو هاوکاریو ڕزگاریخوازی ئاسیاو ڕێکخراوە هاوکارییە جیهانییەکانو نوێنەری ڕێکخراوی کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکانی تیایدا بەشدار ئەبێت •

وە کۆنگرە لە کۆبونەوەکانیدا دەربارەی باری ئەم سەردەمەمانو دەستدرێژی سەهیونییەکان بۆ سەر نەتەوەی عەرەبو نەخشەو پیلانی ئیمپریالیستەکان لەخلیجو هیندیچینو خوارووی ئاسیاو ئۆقیانوسی هیندیو یەکخستنەوەی هەردوو بەشی کۆریا تێکۆشان دژی ئیمپریالیزمو هاوکاری نێوان گەلانی قارەی ئاسیا ئەدوێ •

ئا•د•ع

کیسنجەر گەشتێکی تر بە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ئەکات

واشنتۆن : ئاژانسەکان : ڕۆژی ٢٨-١ هەنری کیسنجەر وەزیری دەرەوەی ئەمەریکا ڕایگەیاند کە گەشتێکی تر بەناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ئەکاتو سەر لەو پایتەختانەی وڵاتانی عەرەب ئەدات کە لەگەشتەکەی پێشوویدا سەری لێدانو ئنجا سەر لەتەلئەبیب ئەدات •• هەروەها وتی ، لەو باوەڕەدام کە ئەگەر زروفێکی - طارئ - بێتەپێشەوە ئەوا پێویستە ئەمەریکا لەڕووی عەسکەرییەوە دەستبخاتە ناو کاروباری وڵاتانی عەرەبی بەرهەمهێنەری نەوت •• هەروەها وتی : باری ناوچەکە مەترسی لێئەکرێو ئەویش لەوباوەڕەدایە کە ئەتوانرێ داواکارییەکانی میسرو سەهیونییەکان لەیەکتری نزیك بکرێنەوە • لەلایەکی ترەوە گۆڤاری « ئەمەریکاو جیهان » بڵاوی- کردەوە کە دوای ئەوگەشتە ڕەنگبێ کیسنجەر دەست لەکار بکێشێتەوە •

سبەینێ کۆنگرەی گەلی کۆمەك کردن بەگەلی عێراق دەست پێ ئەکات •

بڕیاروایە لەسەعات شەشی ئێوارەی شەممە (١-٢-١٩٧٥) کۆنگرەی گەلی کۆمەككردن بەگەلی عێراق دژی دەست- درێژییەکانی ئێران لەهۆڵی زانستگای - مستنصریە - لەبەغدا بگیرێ •

وە هەفتەی ڕابوردوو وەفدی یەکێتی گشتی کۆمەڵەی جوتیارانی چەند وڵاتێکی عەرەبو بەرەی گەلی ڕزگاری- هێنەری فەلەستینو بەرەی گەلی ڕزگاریخوازی عوممانو وەفدی بەرەی ڕزگاریخوازی بلوجستانو بەرەی ڕزگاری- خوازی ئەحوازو نەقابەی نووسەرانی لوبنانو یاریدەدەری ئەمینداری گشتی دەرمانخانەکانی عەرەبو سەرۆکی کۆمەڵەی دەرمانخانەکانی میسر گەیشتنە بەغدا بۆ بەشداربوون لە کۆنگرەکەدا •• هەروەها لەبەیروتەوە وەفدێکی پارتی شۆڕشگێڕی گەلی ئەردەن بەسەرۆکایەتی بەرێز - ابو عیسی - ئەندامی مەکتەبی سیاسی گەیشتە بەغدا بۆ بەشداربوون لە کۆنگرەکەدا • وە لەدوانێکدا لەگەڵ پەیامنێری (ئا•د•ع) بەرێزی - ابو عیسی - وتی : پێویستە هەموو هێزە نیشتمانیو پێشکەوتنخوازەکانی نیشتمانی عەرەب یەك ڕیز بوەستن دژی ئەو مەترسییانەی لەم قۆناغەدا ڕووبەڕووی نەتەوەی عەرەب ئەبن •

ئا•د•ع

کورت ڤالدهاییم سەرلە عێراق ئەدات

لە ١٨-٢ دکتۆر کورت ڤالدهاییم سکرتێری ڕێکخراوی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان سەر لەعێراق ئەداو سەردانەکەشی دوو ڕۆژ ئەخایەنێ وە لەوسەردانەیدا بەرێز عصمت کتانی بالیۆز لەدیوانی وەزارەتی دەرەوەی عێراق کە لەڕێکخراوی دەوڵەتاندا ئیش ئەکات لەگەڵ ئەنتونی بروهاسکی سەرۆکی دایەرەی تەنفیزی لەسکرتاریەتی گشتی ڕێکخراوەکەو چەند ئەندامێکی تری لەگەڵایە •

دکتۆر ڤالدهاییم لەوگەشتەیدا سەر لە سعودیو کوێتو ابو ظبیو بحرێن ئەدات •

ئا•د•ع

Institut Kurde de Paris

لە مێژووی پرشنگداری خەباتی گەلانەوە
نۆصەد ساڵ خەبات دژی
داگیرکەرە ئینگلیزەکان

مەسەلەی ئێرلەندە

-٤-

وەرگێڕ : رەنج

لە ١٩٢١ پاش بەهێز بونی بەربەرەکانی دژی ئیمپریالزم لە هەمو جیهاندا ، بەریتانیا کەوەستای کەڵەك و فێڵ و فەرەجیە لە ناو دوڵەتە ئیمپریالستەکاندا دەستی کرد بە پلانی کەرت کردنی حزبی (سن فاین) وسەرکردەکانی وەکو کریفسی و کولینزو دیڤالیرا بەم جورە رێگای خۆش کرد بۆ بەستنی پەیمانی ئینگلیزو ئێرلەندە (لەشیوەی پەیمانی ١٩٣٠ نێوان عیراق و ئینگلیز) بەپێی ئەم پەیمانە دەوڵەتی ئێرلەندەی ئازاد لەباشور (مونستر) لە ٢٦ هەرێم دامەزرا بەو مەرجەی ببێتە یەکێك لە دومنیونەکانی بەریتانیا وەسیاسەتی دەرەوەوناوخوی بەریتانیا ببیات بەرێوە بەڵام شەش هەرێمەکەی باکور (ئەلستر) بە زۆر لکێنرا بە بەریتانیاوە وەکو موستعمەرەبەم شێوەیە بورژوازیەتی ئێرلەندە لەباشور دەسەڵاتی وەرگرت دژی بەرژوەندی جەماوەری میللەت کە ئەمە بوو بەهۆی کەرت بونی حزبی (سن فاین) ئەوەبو بەرەی چەپەکی و « سوپای کوماری » داوای بەردەوامی خەباتیان کرد لە پێناوی کومارێکی سەربەخۆدا بەڵام حکومەتە تازەکەی ئێرلەندە بەسەروکایەتی کریفث و کولینز دەستیان کرد بەراونان و ئازاردانی کریکارو جوتیارەکان تاکو لە نیسانی ١٩٢٣ دیڤالیرا کەیەکێك بو لەسەروکەکانی بەسی راستەکی (سن فاین) لەپاشا حزبیکی تری دامەرزاند ، فرمانێکی خیانەتانەی دەرکرد بو وەستاندنی شەرو حزبی کریکارانی ئێرلەندەش تأییدی کرد ، بەڵام « سوپای کوماری » بەنهێنی وازی نەهێنا لەجەنگ لە وەختی خۆیدا لینین پێشەوای گشت بەشخوراوانی جیهان پەردەی دادڕی لەرووی ئەم چەشنە پەیمانانەی کە دەوڵەتێکی ئیمپریالست دەیسەپاند بەسەر دەوڵەتێکی بچوکدا وگوتی (لەژێر پەردەی دامەزراندنی « دەوڵەتی سەربەخۆ »دا ، کە لە هەمان کاتدا لە گشت روویەکی ئابوری و دارایی و سەربازی یەوە دەیبەستن بە دەزگاکانی ئیمپریالزمەوە ، میللەتان بێ بەش دەکەن لە مافی رزگاربون) .

لەساڵانی ١٩٢٩ - ١٩٣٣ کە هەمو جیهان تەنگو چەڵەمەی ئابوری سەرمایەداری‌دای وەشاندبو جەماوەری رنجخوراوان نەبەزانە ئاگری جەنگی خەباتی چینایەتی و نەتەوایەتی یان خۆش دەکردلەم گەرمەی تێکوشانەدا حزبی کومیونستی ئێرلەندە دامەزراوخەباتی میللەت زیاتر زێفی سەند ، سەرەرای دیکتاتوریەتی دیڤالیرا کە لە حزبی (سن فاین) جودابوو بووەو حزبی (فیانافیل)ی دامەزراندو لە هەڵبژاردنی ١٩٣٢ سەرکەوت . لەگەڵ ئەوەی سیاسەتی (دیڤالیرا) هەرلایانگیری فاشیزم بوو ، وە تەنانەت لە کاتی جەنگی جیهانی دووهەمیشدا هەرلایەنی دەوڵەتەکانی محوری گرتبو، بەڵام هەر لەرووی ئابوری یەوە بەسترابو بە بەریتانیاوە .. پاش جەنگیش ماوەیەکی زۆری‌دا بەفاشستەکان تاکو لەهەڵبژاردنی ١٩٤٩دا بەیارمەتی حزبی (کریکاران)ی ئێرلەندە حوکمیان گرتەدەست وە هەر لەم ساڵەشدا بو« ئێرلەندەی ئازاد » لە بەریتانیا جودا بووەوە ، وەکوماری ئێرلەندە دامەزرا ..وە هەر لە رووی ئابوری یەوە بە بەریتانیاو ئەمەریکاوە بەسترابو

حزبی شیوعی لەبەریتانیابەدرێژایی داوای کشانەوەی سوپای بەریتانیای کردوە لەئێرلەندە وە بەتەواوی پشتگیری یەکسختن و سەربەخۆیی ئێرلەندەی کردوە . وە لەئێرلەندە خۆشیا ، سەرەرای دیکتاتوریەتی حکومەتەکەی دیڤالیرا هێزە دیموکراتیەکان بەر دەوام لەخەباتدا بوون بۆ مافە دیموکراتیەکانی میللەت کە بەشێکی جیانەکراوەیە لە خەباتی گشت میللەت لە پێناوی سەر بەخۆییدا ..

- ماویەتی -

رۆژێکی پرشەنگداری مێژووی نەتەوەی کورد

- شەیروان -

رۆژی دووی ڕێبەندانی ١٣٢٤ی هەتاوی ٢٢ی ژانویەی ١٩٤٥ لە مێژووی خوێناوی وپڕ لە خەبات و هەورازو نشێوی نەتەوەی کورددا رۆژێکی پرشەنگدارو جێگای شانازیە . لە رۆژی دووی ڕێبەندانی ساڵی ١٣٢٤دا گەلی کورد لە کوردستانی ئێران لە ژێر رابەرایەتی حیزبی دیموکراتی کوردستان‌دا دەستەڵاتی سیاسی گرتە دەست و بۆ هەوەڵین جار لە مێژووی چەرخەکانی دوایی‌دا کەیانێکی سیاسی بۆ خۆی پێک‌هێناو کۆماری دیموکراتی کوردستانی لە مەهاباد ، لە بەشێکی نیشتمانە لەت کراوەکەی دامەزراند .

تەبلیغاتچیەکانی رێژیمی کۆنەپەرستی ئێران هەمیشە هەوڵ دەدەن کە جوولانەوەی رزگاریخوازی ئێران و کۆماری مەهاباد بە جوولانەوەیەکی دەستکرد بناسێنن . بەڵام سەنەد و بەڵگەی مێژوویی پڕوپاگاندو ئیدیعاکانی رێژیمی شا وە درۆ دەخەنەوە . کۆماری دیموکراتی کوردستان کە لە مەهاباد دامەزرا بە روبەرووی خەباتی بەردەوامی گەلی کورد و نەتیجەی زوڵم و زۆری حکوومەتی شوومی رەزاخان و سیاسەتی کورد تواندنەوەی رێژیمی دیکتاتوری و سەرەڕۆی پەهلەوی بوو .

جولانەوەی رزگاریخوازی کوردستانی ئێران لە ساڵەکانی شەڕی دووهەمی جیهانی‌داو دامەزرانی کۆماری مەهاباد ، لە مێژووی گەلەکەمان‌دا ئەهمیەتێکی تایبەتی هەیە . لە سەر ناوەروک و جەوهەرو تایبەتیەکانی جوولانەوەی دیموکراتی مەهاباد زۆرشت گوتراوە . لە لایەن زانایانی کورد و بێگانەوە لێ کۆڵدراوەتەو باسی کراوە . لێرەدا خاڵە بنیچەکانی ئەو جوولانەوەیە بە کورتی بیر دەخەینەوە .

کۆماری دیموکراتی خودموختاری مەهاباد حکوومەتێک بوو کە بۆ هەوڵ جار لە مێژووی گەلی کورددا بە رابەرایەتی حیزبێکی دیموکرات دامەزرابوو . جوولانەوەی کوردستانی ئێران بۆ هەوەڵین جار رابەرایەتی بە دەست رووناکبیرانی پێشکەوتووو وردە بازرگانی نیشتمانپەروەری کوردەوە بوو دەتوانین بڵێین هەوەڵ جاربوو کە رابەرایەتی جوولانەوەی رزگاریخوازی کورد لە چنگ دەرەبەگە مەزنەکان و شێخو سەرۆک عەشیرەتەکان دەهاتەدەر دەکەوتە دەست وردە بازرگان و رووناکبیرانی پێشکەتنخوازو دیموکرات .

جوولانەوەی دیموکراتی کوردستانی ئێران جوولانەوەیەکی نیشتمانی و دیموکراتی بوو . چونکە بۆ وەدەست هێنانی مافی رەوای نەتەوایەتی گەلی کورد تێدەکۆشاو لە دژی کۆنەپەرستی و ئیمپریالیزم خەباتی دەکرد . چونکە لە پێناوی دابین کردنی ئازادیەکانی دیموکراتی و مافی کۆمەڵایەتی و باش کردنی ژیانی زوربەی دانیشتوانی کوردستانی ئێران هەوڵی دەدا .

جوولانەوەی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە باری سیاسەتی نێوخۆو دەرەوە ئامانجەکانی خەبات و دۆست و دوژمنی گەلی کوردی دیاری کردبوو لێکی جیا کردبوونەوە . هێزی ئەساسی و بنچینەیی جوولانەوەی مەهاباد وەرزێران و زەحمەتکێشانی کوردستان بوون . ئامانجەکانی بنچینەیی کۆماری خودموختاری مەهاباد بریتی بوون لە : وەدەست هێنانی مافی نەتەوایەتی ، ئازادی زەحمەتکێشان ، زیندوو کردنەوەو پەرەپێدانی زمان و ئەدەب و فەرهەنگ و چاپەمەنی کوردی ، بوژاندنەوەی ئابوری و بازرگانی کوردستان ، پەروەردەکردنی کادری سیاسی و نیزامی و فەننی و تیکنیکی .

کۆماری خود موختاری کوردستان لە چوار چێوەی ئێرانیش‌دا دۆستایەتی و هاوکاری گەلانی ئێران و خەباتی تێکرایی لە پێناوی ئازادی و دیموکراسی‌دا کردبووە رێبازی سیاسەتی خۆی و بە کردەوەش بۆ ئەو مەبەستە تێ دەکۆشا . لە مەیدانی سیاسەتی جیهانی‌دا خەبات لە دژی فاشیزم و ئیمپریالیزم هاوکاری و دوستایەتی دەگەڵ هێزەکانی ئاشتی و دیموکراسی و پێوەندی دوستایەتی دەگەڵ یەکێتی سۆڤیەتی بە رێبازی سیاسەتی خۆی دانابوو .

هەر بۆیەش بوو کە جوولانەوەی دیموکراتی مەهاباد لە لایەک لە لایەن حیزب و هێزە نیشتمانیەکانی ئێرانەوە پشتیوانی لێ دەکراو دەستی دۆستایەتی و هاوکاریان بۆ درێژ دەکرد ، لە لایەکی تریشەوە کۆنەپەرستی ئێران و رێژیمی گڵاوی پاشایەتی و ئیمپریالیستەکانی خستبوە ترس و لەرزەوە و بەهەموو توانا بۆ تێکدان و رووخاندنی هەوڵیان دەدا . دەزگای تەبلیغاتی رێژیمی ئێران هەر لە سەرەتاوە بۆ ئاڵۆزکردنی بیروڕای گشتی ئێران و جیهان لە دژی جوولانەوەی دیموکراتی کورد دەستی بە روپاگاندو تۆمەت هەڵبەستن کرد .

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بە رابەرایەتی رۆڵەی زاناو تێکۆشەری کورد قازی محەمەد رایگەیاند کە جوولانەوەی دیموکراتی کوردستان بۆ دابین کردنی مافی نەتەوایەتی گەلی کوردو بەهێز کردنی خەباتی دژی ئیمپریالیستی گەلانی ئێران پێک هاتوە . لە هەوەڵین بەیاننامەی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە ٢٥ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٢٤ی هەتاوی‌دا ، پاش باس کردنی ژیانی پڕ لە کوێرەوەری و بێ بەشی و ژێردەستی گەلی کورد و زوڵم و زۆری حکوومەتی ناوەندی گوترابوو : « گەلی کورد لە کوردستانی ئێران لە چوارچێوەی دەوڵەتی ئێران‌دا دەبێ کاروباری خۆی بگرێتە دەست و خاوەنی خود موختاری بێ » . بەم چەشنە بە پێچەوانەی تەبلیغاتی کۆنەپەرستی ئێران و ئیمپریالیزم ، جوولانەوەی مەهاباد جوولانەوەیەکی دیموکراتی و دژی ئیستعماری بوو .

بەشداری حیزبی دیموکراتی کوردستان لە بەرەی یەکگرتووی حیزبە ئازادیخوازەکانی ئێران‌دا بەڵگەیەکی تری خەبات و داخوازی رەوای گەلی کوردو حکوومەتی خود موختاری کوردستان بوو . هەر بۆیەش کۆنەپەرستی ئێران و ئیمپریالیزم لێی وەخۆکەوتن و کوردستانیان پەلامار داو کۆماری ساوای مەهابادیان رووخاندو پێشەوا قازی محەمەد و زۆر رۆڵەی تێکۆشەری گەلی کوردیان لە داردان .

ئەگەر رێژیمی کۆنەپەرستی حەمە رەزاشا توانی بە یارمەتی ئیمپریالیزمی ئەمریکاو ئینگلیز جوولانەوەی رزگار-

بڕوانە ل -٧-

کرێکارانی ئۆرگوای بە توندو تیژی شۆرشگێرانە بەگژ رێژیم دادەچن

ماوەیەك لەمەوبەر یەکێتی نەقابەکانی جیهان بەیاننامەیەکی گرنگی دەربارەی تێکۆشانی خەباتی کرێکارانی ئۆرگوای بڵاو کردەوە تیایدا داوای پشتیوانی بۆ کرێکارانی ئەم [illegible] بەیاننامەکەدا باسی جولانەوەی کرێکارانی ئورگوای کرابوو بە تایبەتی لە حوزەیرانی ساڵی (١٩٧٣) وە ، لە پێوچانی بۆمسۆگەر کردنی سەربەستی و ئازادی وڵاتەکەیان خەباتیان کردووەو دلێرانە بەگژ رێژیمە دیکتاتۆری‌یەکەدا چوون و هەوڵی لە ناوبردنیان داوە ، رێژیمیش بە جۆرەها شێوەی دڕندانە رەفتاریان لەگەڵدا ئەکات و [illegible] بە سەدان کرێکاری لە بەندیخانەکاندا قایم ئەکات .

جولانەوەی کرێکاران لە ئۆرگوای هەر لە سەرەتای بەرپابونیەوە [illegible] ١٨ی تشرینی یەکەمی ١٩٧٢ بە سەخت‌ترین و دژوارترین قۆناغدا رۆیشتوە ، بەڵام سەختی رێگای خەبات ساردی نەکردۆتەوەو رۆژ بە رۆژ لە سەر مافی رەوای خۆیان سورتر بون و ساغیان کردۆتەوە کە نموونەی خۆ[illegible] بوون ئەوەتا (مونتیفیدیو)ی کردە بەندیخانەیەکی [illegible] وە بۆگرتن و لێدانی کرێکارانی ، بەڵام نەیتوانی تۆزقاڵێك لە هەستی شۆرشگێرانەو دلێری کرێکاران کەم بکاتەوە . راستی ئەم قسەیەشمان خۆراگری (لانزا)ی سەرۆکی یەکێتی نیشتمانی کرێکارانە کە لەو پەری ئازارو چەرمەسەری دا ئەژیت و لەو رۆژەوە گیراوە درندانە رەفتاری لەگەڵا ئەکرێت .. ئەمە جگەلەوەی بە سەدەها کەسی تر لە هەمان شوێن‌دا ئازار ئەدرێن ، بەڵام هەرچەندە دەسەڵاتی ئورگوای ئەو جۆرە کردەوانە دژی کرێکاران بکات ، کرێکاران زیاتر بە تەوژم ئەکات و هانیان ئەدات کە زیاتر خەباتیان بەتین‌تر بکەن و ریزیان پتەوتر بکەن و دلێرانەتر لە جاران بێنە مەیدانی بەربەرەکانی [illegible] دوژمن بۆ ئەوەی رەنجبەران لە ژێر چەپۆکی رەشی چەوسانەوەیان رزگار بکەن ..

هێزە سیاسی‌یە پێشکەوتنخوازەکانی ئۆرگوای لە ئەنجامی پراکتیکەوە بۆیان روون بۆتەوە کە چاوەروانی باشی لە رێژیم ناکرێت و لە ئەمەشدا هەرگیز دەسەڵاتی دیکتاتوری ئورگوای ناتوانی بەربەستی تێکۆشانی نیشتمانپەروەران بکات لە وڵات‌داو پێشکەوتنخوازی ئۆرگوای وەکو درەختێك کە رەگی داکوتاوە گەردەلولی رۆژگار کاری تێ ناکات .

هەروەها بەیاننامەکە باسی فراوانی و پەرەسەندنی جولانەوەی کرێکارانی کردبوو بەجۆرێك کە سەر تا پاسەری وڵاتی گرتۆتەوەو هانی هەمو هێزە سیاسی و دیموکراتیەکانی داوە بە یەکگرتن لە گەڵ یەکێتی نیشتمانی کرێکاران‌دا لە پێناوی پێك هێنانی بەرەیەکی یەکگرتوو دژی رێژیمی دیکتاتوری . لەو بەیانەدا زۆر بە تیژی لە حکومەتی داوا کراوە کە بە زوترین کات ئەم گیراوە سیاسی‌یانە بەربدات بە تایبەتی ئەریسمەندی سەرکردەو رۆڵەی بە جەرگی کرێکاران .

لە کۆتایی‌دا یەکێتی نەقابەکانی جیهان رێزو خۆشەویستی تەواوی بەرامبەر بە تێکۆشەرانی ئۆرگوای دەربریووەو داوای لە هەموو پێشکەوتنخوازو کۆڕو کۆمەڵەو رێکخراوەکان کردووە کە کۆمەك بە نیشتمان پەروەرانی ئۆرگوای بکەن بۆ وەدەست هێنانی ژیانێکی ئاسودەو بنیات نانی سیستەمێکی پێشکەوتنخواز بۆ گەلی ئۆرگوای .

● محمود حاجی
ئامادەی کردووە

تاوانەکانی رێژیمی بەکرێگیراوی سایگۆن

ماوەیەك لەمەوبەر ئاژانسی دەنگوباسی (کیای فۆونگ)ی خوارووی ڤێتنام راپۆرتێکی بڵاوکردەوە دەربارەی ئەو کارە ناجوامێرو تاوانەی رێژیمە کۆنەپەرستەکەی سایگون لە کاتی مۆرکردنی ریککەوتنامەکەی پاریسەوە تا کۆتایی ساڵی ١٩٧٤ دژی گەلی ڤێتنام کردویەتی ، راپۆرتەکە وتی :

لەو ماوەیەدا کاربەدەستانی سایگۆن ٥٨ هەزارو ٧١٧ جار بەفرۆکەو تۆپ و تانك و سەرباز هێرشیان هێناوەو لادێ و گوندو کێڵگەو کشتوکاڵ و ئاوەدانی‌یەکانیان کاول کردوەو بەپێی راپۆرتێك دەرکەوتووە کە لە مانگی کانونی دوەمی ساڵی ١٩٧٣ تا وەکو مانگی تشرینی دووەمی ١٩٧٤ نزیکەی ١٧٢٨ گوند کاول کراوە ... وە لە هەمان ماوەدا رێژیمی سایگۆن ٤١ هەزار جار فرۆکەی هەڵساندووەو ئەو فرۆکانە نزیکەی (١٨٠) هەزار بومباو ناپاڵمو ٦ ملیۆن ساروخیان بەسەر خاکی خواروی ڤێتنامدا باراندووە زیانێکی لە ئەندازە بە دەریان لە گیان و موڵك و ماڵی جەماوەری گەل‌داوە .

لەلایەکی تریشەوە تاقمە فاشیزمەکەی نگوین فان ثیو بەدڕندە ترین شێوە لەو ناوچانەی لەژێر دەستیان دایە هاووڵاتیان چەوساندۆتەوەو ئازاریان داون و بە شێوەیەکی نامەردانە هەموو جۆرە سەربەستی‌یەکی دیموکراتی گەلیان پێشێل کردوە ..

ئاژانسەکە لە راپۆرتەکەیدا ئەڵێ : لە ٢٨ی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٧٣ تاوەکو ٢٠ی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩٧٤ رێژیمی سایگۆن بە هێزی پۆلیسەوە (٣٧٨) هەزارو ٥٢٦ جار هێرشی بردۆتەسەر گەرەك و شوێنە گشتی‌یەکانی شارەکان و ئەو ناوچانەی لەبەردەستی دان و بەچەندین ملیۆن هاووڵاتیان دووچاری سزاو ئەشکەنجەو گرتن و کوشتن و برین بوون و موڵك و ماڵیان بە تاڵان بردراوە .

وە جگە لەمە کاربەدەستانی سایگۆن رێگای هاووڵاتیانیان نەداوە کە بگەڕێنەوە سەر شوێنەکانی خۆیانیان و نەك هەر ئەمە بگرە ملیونێك و ٦٥٠ هەزار کەسی تریان بەزۆرە ملێ بردوە و لە ٣٣٣ ئوردوگای تایبەتی‌دا دایاننـاون . راپۆرتەکە دیسانەوە ئەڵێ .. رێژیمی سایگۆن بێ ئابڕووانە ناوەرۆك و بەندەکانی رێککەوتننامەکەی پاریس ئەخاتە ژێر پێوەو تا وەکو ئێستا پتر لە دوو صەد هەزار سیاسی و پانزە هەزار (عەسکەری) لە بەندیخانەکانی رێژیمی سایگۆن‌دا گیراون و دەست بەسەرن .

راپۆرتەکە لە کۆتایی‌دا بە توندی ئەو تاوانانەی رێژیمی سایگۆن و ئەمەریکا رسوائەکات و نارەزای دەرئەبڕێ و داوائەکات کە حکومەتی ئەمەریکا رادەیەك بۆ تێوەگلانی عەسکەریی خۆی دابنێ لە خواروی ڤێتنام و هیچی تر دەست نەخاتە کاروباری ناوخۆی خواروی ڤێتنام و لەمەولا چەك و تفاق و یارمەتی بۆ تاقمی ڤان ثیو نەنێرێ ، ئەو تاقمەی کە لە رادە بەدەر تاوانیان دژی گەلی قارەمانی ڤێتنام کردوە .

لاپەرە ٢

پەرەسەندنی خەباتی کرێکاران لە ئەمەریکاو رۆژئاوای ئەوروپادا

لە ساڵی ١٩٧٤ دا خەباتی کرێکاران لە رۆژئاوادا دژی دەست بە سەراگرتن و چەوساندنەوە پتر پەرەسەندو پێی نایە قۆناغێکی نوێوە ، هەر لەم ساڵەشدا ناکۆکی - تناقضات -ی چینایەتی توندوتیژتر بوو ، چونکە لە ئەنجامی گیروگرفتی ئابوری و ئاوسانی - تضخم -ی دارایی دا لە ئەمەریکاو رۆژئاوای ئەوروپادا ژیان و گوزەرانی کرێکارو کارگەران ناخۆشتر بوو .

ئەم دۆخە ترسناکەش ، ئەنجامێکی سروشتی سیستەمی سەرمایەداری مۆنۆپۆلی و سەرمایەدارەکانە ، کە قورسایی گیروگرفتی ئابوری ئەخەنە ئەستۆی کرێکاران و ئەمانیش ، واتە کرێکاران ، تاڵی گران بوونی شتومەك و بێکاری ئەنۆشن بۆ نموونە لە تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٧٣ تا وەکو تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٧٤ نرخی شتومەکی پێویستی‌ی ژیانی رۆژانە لە ئەمەریکادا بەرادەی ١٢،٢٪ زیادی کردوە ، واتە پێنج ئەوەندە گرانتر بووە . ئەمەش وای کردوە کە دەرامەتی کرێکاران ناخۆشتر بێ و خەرجی و پێداویستی ژیانی ئاسای رۆژانەیان بە زەحمەت مسۆگەر بکەن .. سەرەڕای مەترسی بێکاری کە وەکو خێو شاکەلبەی لە گیانیان گیر کردووە .. بەپێی راپۆرتێکی رەسمی ساڵی ١٩٧٤ لە چاو ساڵی ١٩٧٣ بەرادەی ٣٤٪ بێکاری پتر بووە ، واتە شەش ملیون کەس لە ئەمەریکا لە ساڵی ١٩٧٤ دا کاریان نەبووە .. جا بەرامبەر بەو دۆخە ناخۆش و دەسکورتی و بێکاری‌یە چینی کرێکارانی ئەمەریکاو کارگەران بەڕووی سەرمایەدارە مۆنۆپۆلی یەکاندا راپەڕیون و چەندین جار مانگرتن و خۆپیشاندانیان ساز کردووە . وە بە گوێرەی راپۆرتی دەزگا رەسمی‌یەکانی ئەمەریکا لە نیوەی یەکەمی ساڵی ١٩٧٤ دا کرێکارانی ئەمەریکا (٣٢٤٠) جار مانیان گرتووەو نزیکەی ملیۆنێك و ٦٠٠ هەزار کرێکار لەم مانگرتنانەدا بەسدار بوون . وە لە ئەنجامی ئەمەدا زیانێکی ٣٠ ملیون رۆژی کارکردن لە سەرمایەدارەکان کەوتووە . وە هەر لە ساڵی ١٩٧٤ دا لە ٤٢ هەرێمی ئەمەریکا ١٠٠ هەزار شوفێر مانیان گرت بۆ نارەزایی دەربڕین دژی رەفتارە نارەواکانی رێژیمی فەرمانڕەواو گران کردنی نەوت و بەنزین لەلایەن سەرمایەدارەکانەوە .. وە لە ٣٠ هەرێمی تردا (١١٠) هەزار کرێکاری ٧٥٠ فابریقەی جل و بەرگ دروست کردن مانیان گرت و داوایان کرد کە رۆژانەکەیان زیاتر بکرێ و باری ژیان و گوزەرانیان چاکتر بکرێ وە لە مانگی تشرینی دووەم دا (١٢٠) هەزار کرێکاری کانی خەلوز مانیان گرت و لە ئەنجامدا زوربەی کانگەکانی خەلوز ناچاربوون کە دەرگاکانیان دابخەن .. کرێکاران لەو مانگرتنەیان‌دا خۆڕاگری و دلێری و قوربانیدان و توانایەکی زۆریان نیشان ئەداو جاری واهەبوو بەلای کەمەوە مانگێك ئەو مانگرتنەیان نەئەشکاندو هیچ گوێیان بەوە فرۆفێڵ و هەڕەشەو گورەشەی کاربەدەستان و سەرمایە دارەکان نەئەداو دەستیان لە داواکاری‌یەکانیان هەڵنەئەگرت .. بەم کردارە جوامێرانە- شیان زیاتر ریزی خۆیان یەك ئەخست و بەتەوژم بزوتنەوەی کرێکارانیان بەرەوپێش ئەبردو [illegible] دا تێکۆشانی خۆیان [illegible] قۆناغێکی نوێ پاڵ ئەنا . [illegible] بۆ وەکرێکارانی پێستسپی و [illegible] رەشەکان ، بێکارو کاردارەکان [illegible] وەکو شورەیەك روو بەڕووی [illegible] سەرمایەدارە مۆنۆپۆلیەکان ئەوەستان و پەنجەی تاوانبار کردنیان بۆ درێژ ئەکردن ، ئەمەش قوڵتر بوونی هەستی چینی کرێکارانی ئەو وڵاتە ساخ ئەکاتەوە .. لێشاو شەپۆلی مانگرتنی کرێکاران لە ئەمەریکاوە بە ئۆقیانوسی ئەتڵەسی‌دا بەرەو ئەورووپاش پەڕی‌یەوەو خۆی گەیاندە بەریتانیاو وڵاتانی رۆژئاوای ئەوروپا .

لە بەریتانیا لە هەشت مانگی پاردا نزیکەی ملیۆنێك و ٣٦ هەزار کرێکار مانیان‌گرت و بەمەش ٩ ملیۆن و ٨٦٩ هەزار رۆژی کارکردن زیان لە مۆنۆپۆلی‌یەکان کەوت . وە (٢٧٠) هەزار کرێکاری کانی خەلوز بۆ ماوەی مانگێك لە سەرانسەری بەریتانیادا مانیان‌گرت ..

تەشەنەکردن و بەرزبوونەوەی بزوتنەوەی مانگرتنی کرێکاران لە ئەمەریکاو ئەوروپای رۆژئاوادا نیشانەی قوڵ‌بوون و گەورەبوونی گیرو گرفتە ئابوری‌یەکان و توندو تیژ بوونی ناکۆکی‌یە چینایەتیە- کانی سیستەمی سەرمایە داری‌یە ، هەروەها نیشانەی راپەرینێکی نوێی چینی کرێکاران و گەلە رەنجبەرەکانی ئەو وڵاتانەیە ..

بیری سەربەستی

چەند سەرنجێك لە : تاریك و روون لە بۆچوونێكی مرۆڤانەدا .

کەمال غەمبار

-٢-

لە ئەڵقەی یەکەمی نووسینەکانی کاك دڵشاد دا ئەدیب جۆرە ڕەوشت‌و رەنگ‌و روخسارێکی تایبەتی پێوەلکاوە لـــە چوار چێوەیەکی ڕۆمانسیدا ئەتوێتەوە چونکـــە وەك خۆی دەڵێت : سۆپەرمان نییە ، کەســـێکی هەست ناسکە بەهەزارو یـەك پەت بەستراوەتەوە ٠٠٠ هەزارجار دەمرێت‌و هەزارو یەکجـار زیندوو دەبێتەوە بەڵام ئـــەم ئەدیبە سنوورەکـانی مامۆسـتا دڵشاد ئەشکێنێ‌و داوەکـــان ئەپچڕێنێ‌و ئەبێتە پاڵەوانێـکی ئەفسانـــەیی وەك بڵێی بازوو-بەندی پێیە بۆیە « بڕبەندەکان لوسم ناکەن‌و گوریسەکان‌منیان‌پێ‌شەتەك نادرێت‌و تەورەکانیش نامبڕنەوە »(١) ، بـەم شێوەورێبازە کاکی نووسەر لەگـــەڵ هۆنراوەکانی هێمن‌دا دەکەوێتەزورانبـازی‌و بە هـەموو جۆر ئەیەوێت بە خوێنەر بسەلمێنێ کەهێمن شاعیری‌ئافرەت‌و جوانی‌یە نەك شاعیری ئاوارەیی‌وتێکوشان‌بەلای منەوە شتێکی ئاشـکرایە کە ترازانی شـاعیرو داپچرانی‌لە مروڤایـــەتی‌و دابەش‌بوونی شەخسیەتی بۆ شاعیرو مرۆڤ‌خۆی ئەخاتە هەڵویستێکی کزو لاواز کە نەتوانی شیعرەکـــەی‌تەرخان‌کات لە پیناوی ئـــەو ئامانجانەی کە بروای پێ‌هێناون‌هەولیان بۆ ئەدات ، هەروەکو ئیفتیشینکۆ دەڵێت :

هۆنراوە ئافرەتێـــکە زووتۆلەئەسەنی‌و چاو لـــە درۆ ناپۆشیت »(٢) ٠٠٠

کە شاعریکی وەکو هێمـــن‌سەرگوزشتەی خوێمـــان بۆ ئەگێڕێتەوە ، درۆ لەگەڵ خۆی‌وخوێنەران ناکات ، ئەگـــەر شاعیری جوانی‌و ئافرەت‌و جنس‌بوایە ، ئەویش وەکو شـاعیری بەهرەدارو بلیمەت (رامبۆ) ئەبو کـە بوە بازرگانیکی گەورەی کـــرین‌و فروشـــتنی‌قوڵەرەشەکان بەتەواوەتی وازی لە هۆنراوە هێناو تاسەرخەریکی‌بازرگانی بووە مامۆستا دڵشاد بۆ نموونە چەند دێڕە شیعرێکی‌هێمن دەهێنێتەوەو ئەیکـــاتە بنکەی نووســـینەکەو بـۆچوونەکەی :-

شیعرێك هەم توندبێ‌و هــەم وردبێ
یانی شیعری ئـــەو رۆی کورد بێ

« کە شاعیر ئەوە روانینی بیت بۆ شیعر و دوو خەتی بۆ دیاری بکات یان بە دووبابەتێ گشتی بزانیت داخوا وەکـــو شاعیرێك شیعری زۆرتر بۆکام بابەتیان وتووە !؟ وە ئەگـەر بۆ هەردو بابەتەکە شیعری داناوە ئایا لە کامیاندا سەرکەوتوو ترو گونجاو ترەو ترە تیایدا ؟! »(٣) .

لیرەدا ئەم جۆرە پرسیارانە وەلامی تایبەتی خۆیان‌هەیە ، هیچ مەرجێکی سەرەکی نیەکە شاعیر لەکام بابەت شـــیعری زوزتر داناوە بەوناوە بخوێنرێتەوە ، خۆ ئەگەر ئەم مەرجـــە بکەین بەبنکە ئەوە ئەبێت زۆر شاعیری سیاسی گەورە کە لە کاتی خۆیا زوربەی شیعرەکانیـــان دڵداری‌بوون ئەبێ‌ببن بەشاعیری دڵداری ، ژمارەی هونراوە نابێتـــە پەساپۆرتی شاعیر ، چونکە شاعیری وا هەیە واز لە بابەتی کۆن ئەهێنێ‌و ئەچێتە قاوغیکی ترەوە ، بەپێی ئەم جۆرە لێکدانەوەیە بێت ، ئەبێ بڕوا بە سنوور شـــکاندن‌و تێپەراندن (تجاوز)ی هونەرمەندو نووسەر نەهێنین‌و گوێ نەدەینە نوێ‌کردنـــەوەو داهێنان‌و دروست‌کردن . دیسانەوە کە دەڵێت :

« وە ئەگەر بۆ هەردوو بابەتەکە شیعری داناوە ئایا لـــە کامیان دا سەرکەوتوو ترو گونجاو ترەو داهێنەر ترە تیای دا » وابزانم ئەگەر ئەم پرسیارە لە (هێمن)ی شـــاعیر بکەیت یەکسەر پێت دەڵێت :

لە شیعرە دڵداریەکانم ، لە جوانی ئافرەت‌و دیمـەنە رەنگینەکانی کوردستان بەڵام بۆ ؟! ئەم پرسیارە پێویســـتی بە لێکولینەوە هەیەو وەڵامێکی راســـت‌و دروستی ئەوی ٠٠

گەر چاوێك بە شیعرەکانی لویس ئاراگۆن‌دا بگێڕین ، راستی‌یەکمان بۆ ساغ ئەبێتەوەکە ئەو شیعرانەی بۆ (ئەلزا)ی خیزانەکەی خۆی دایناون زۆر قووڵترو هەست بزوین‌ترن لە شیعرە سیاسی‌یەکانی ، بەڵام ئاخۆ ئاراگۆن بە چ ناوێـــك ناسراوە ؟! بە شاعیری دڵداری یا شاعیری بەرگری ؟ بێ‌گومان ئەوی ئەم شاعیرە گەورەیە ، بناسێت ئەزانێت چ دەوریکـــی بالای بینی لە بەرگری‌کردنی گەلەکەی‌و جەنگان دژی سوپای نازی ، « هۆنراوە کورتەکانی بە ئاسانی ئەنووسرانەوەو ئـەو دەست‌و ئەم دەستی ئەکردو زوو لە بەرئەکران‌و لە ئێستگەکانی رادیۆی دژ بە فاشیستەکان بلاو ئەکرانەوە »(٤) ، یاشاعیریکی وەکو (ناظم حکمت) ئەبێت شاعیری خیزان‌و منالـــەکانی بێت ، بەسۆزترین هۆنراوەکانی ئەو بابەتانەن کە لـــە باری ژیان‌و چۆنیەتی زروفی خیزانەکەی ئەدوێن ، گەرچی ئەم گیرو گرفتی‌یەی کە شاعیر دوچاری بووە بەشێکە لە هی گشتی کە گەل‌و مروڤایەتی‌یە جیاناکرێتەوە ، بەڵام شاعیری مرۆڤایەتی (ناظم حکمت) بە شاعیرێکی ئینسانی ناوی دەرکردووە ٠٠٠ خۆ ئەگەر سەیری شیعرەکانی گۆران بکەین ئەبینین زوربەیان دڵداری‌و وەسفی سروشت‌و بابەتی‌ترن ، وە سەراکەوتنی زیاتر لە شیعرە سیاسی‌یەکانی وە دەس هیناوە ، کەواتـــە وەك کاك دڵشاد بۆی چووە شاعیرێکی رومانتیکی‌یەو بەس ، لێرە دا من نامەوێ بچمەبنەوانی ڕایەکەی کاك دڵشادەوەو لـــە کاکڵی نووسینەکەم دەرچم هەروەك مامۆستا کاکەی فـەلاح بەجێی دێڵمەوە :

چاوەڕوانی ئەم کاتەم کـــە مامۆستا دڵشاد راســـتی بۆچوونەکەی خۆی بۆ خوینەران ساغ ئەکاتەوە

بێینەوە سەر هێمن‌و شیعرەکانی مامۆستا دڵشاد دەڵێت : هەر خوێندەوارێك « تاریك‌و روون » بخوێنێتەوە کـــە دیوانی هێمن کوردستانی‌یەو دای‌ناوە بە « گوڵبژیرێك لە شیعرەکانی » یەکسەر تێ‌دەگات کە هێمن شـــاعیری ئافرەت‌و جوانی‌یە پێش‌ئەوەی شاعیری هیچ شتێکی تر بێت وەلاوازی گـــەر تەشبیە بکەین بە نەخۆشی شیعر ئەوە بەپیچەوانەی شیعرە ناسکەکانی شیعرە سیاسی‌یەکانی زۆربەی لەرزو تایانـــەو

لاپەرە -٣-

خۆنادەن بەدەست شیفاوەو لەســـەرنوێنی ڕووکاری‌و قووڵ نەبوونەوەو تەنیا دەنگی لافیتەیی بەشەکەتی‌و خەســـتەیی دەمیننەوەو داهێنانی نوێ یان کەم تیدا دەبینین ، لـــە کاتێك دا کە شیعرەکانی بۆ ئافرەت‌و جوانی‌و ئیحســـاسی لانەوازی مرۆڤ لەم زەمینەداو ناسکی تەعبیر تادێت قووڵ‌ترو فراوان‌تر دەبن جگە لـــە هەندێکیان کە ئەویش شـــتێکی ئاسایی‌یەو مەرج نیە هەموو بەرهەمی شاعیرێك برنجی بێت‌و لاوازی نەبێت لە بابەتێك دا » وەك دەرئەکەوێت کاکی نووسەر ڕایەکەی خۆی بەڕای زۆربەی خەڵکی وریاتێ دەگات‌و گەشتێك بەناو « تاریك‌و روون » دا دەکات ، بەڵام کام گەشت‌و کام هۆی گەشت کردن و کام بۆ چوونێك !؟

بەر لە هەموو شتێك ئەبێ ئەوە بزانین کە رۆشنبیری‌و هونەرو ئەدەب ، لە واقیعی پێشکەوتن‌و شارستانی‌یەتی گەلان جیاناکرێنەوە ، وە کات‌و شوێن کاریکی گەورە ئەکەنە سـەر ئەدەب ، وە ئەدیب پەیوەندیەکی دیالیکتیکی پتەوی هەیە بـە کات‌و جـــۆری پەیوەندی کۆمەڵایەتی‌و رێگەی بەرهـــەمی پیشەسازی‌و کشـــت‌و کاڵ وە پەیرەوکردنی هەرجـــۆرە پروگرامێك لە رەخنەگرتن‌و لێکوڵینەوەی ئەدەبی کـــە واقیعی ناوبراو پێشێل‌کات ، دوورە لـــە قوتابخانەی رەخنەگرتنی مارکسیزمانە . بۆیە دەڵێـــم نووسەری خۆشەویست لـــە شی‌کردنەوەی شیعرە سیاسی‌یەکانی هێمـــن سەرنەکەوتووە ، چونکە هەر دێوێکی شیعرەکانی خستۆتە بـەر رووناکی بەڵام دێوەکانی تری چاوپۆشـــیوە ٠٠ ئەبوایە چاوێك بـــە نووسینەکەی هێمـــن دا بگێڕیت ، کەمێـــك رەچاوی باری کۆمەلایەتی‌و سیاسی کوردستانی ئێران و ڕادەی خوێندەواری‌و رۆشنبیری گەلی کوردی بکردایە ، دکتور عیزەدین رەســـووڵ باسی سەردەمی گەشانەوەی رۆژنامەگـــەری کوردی ئەکات‌و دەڵێـــت :

« سەردەمی مەهاباد ، ئـــەو سەردەمەیە کە بەر لـــە دامەزراندنی کوماری کوردستان‌و ماوەی دامەزراندنی‌یەوە بـۆ ساڵێك لە مەهاباد دەست پێ ئەکات کە بەراستی بـــە ماوەی گەشانەوەی رۆژنامەگەری‌و چاپەمەنی کوردی ئەژمێردرێت ، لە ناوچەیەك‌دا کە پیش ئەو کاتە هیچ مافی وەی نەبوو سەربەست بێت لە دەرکردنی وشەی کوردی‌بەرەو رووناکی »(٥) ماوەیـەکی زۆر کەم نەبێت ئەویش لە ناوچەیەکی بچووك نەك هەمـــوو کوردستانی ئێران جا کەی گەلی کورد سەربەستی‌و خوێندەواری و خوێندنی بە زمانی (زگماك)ی خۆی بە خـــۆوە دیوە ؟! (هێمن)ێك لەو قاوغەدا سەری دەرهێنابێ‌و وەك شـــاعیرێك سیاسی ئەبێ شیعرەکانی چۆن بن ؟!

یا ئەبێ ئەو شاعیرانەی کە سەردەمی هێمن‌و دوای ئـــەو شیعری سیاسی‌یان وتووبێت ڕادەی داهێنان‌و هونەری شیعریان چۆن بێت ؟! ئاخۆ هێمن دواکەوتووە لە کاروانی ئەم جـــۆرە شیعرەدا ؟! راستە هەر شاعیری ئافرەت‌و جوانی‌یە ؟!

یامنیش گەشتێك بکەم لە دیوانەکەی شاعیرداو لەبەر دەرگای (کوردم ئەمن)دا بوەستم‌و سەرێك لـــــە شاعیرو شیعرەکەی دا خوارکەمەوە ، تا بزانین ئەگـــــەر سەرەتایێکی پتەوو سەرکەوتووبێت بۆ ئەبێ شیعرەکانی تری پووچەڵ‌بن ؟! کە شاعیر دەڵێت :

« لە برسانو لەبەر بێ‌بەرگی ئیمرۆ رەق هەڵێم
نۆکەری بێگانە ناکـەم تـــا لەسەر هەردم ئەمن
من لە زنجیـــرو تەناف‌و دارو بەند باکم نیە
لەت لەتم کەن ، بمکوژن ، هیشتا دەڵێم کوردم ئەمن(٦)

کاك دڵشاد تەنیا دێڕێك هەڵ دەبژێرێت :

ئاشـــقی چاوی کەژاڵ‌و گەردنی پڕ خاڵ‌نیم
ئاشقی کیـــوو تەلان‌و بەندەن‌و بـــەردم ئەمن

« هەموو خویندەوارێك دەزانێت ساڵی ١٣٢١ گوتوینێتی » ئەوەی سەرەوە دوو دێڕە لە یەکەم شیعری دیوانەکەی کـــە کردیان بەخوینی سیاوەحش بەسەر ئەوخەلکەوە »(٧) دیسانەوە دەڵێت : قسەیێکی زۆر بی تام‌و بێ ئیحساسی مرۆڤانەیە »(٨) ٠٠ ئەبوایە کاك دڵشاد سەرنجی لە ساڵی دانانی شیعرەکە بدابایە ئەو جا « نەعلەتی لە هەزار کیوو تەلان‌و بەرد بکردایە ، کـــە مرۆڤ ٠٠٠ ئافرەت ٠٠ خۆشەویستی تیدانەبێ » ئەم شـــیعرە ئەگەریتەوە ئەو سەردەمەی کە (هێمن) چووە ریزی کۆمەڵەی (ژ٠ك) و بووە بە شاعیریکی ئەو تۆ کە ئەو حەلە وا لـــە سیاسەت گەیشتبوو ، کە پیاوی سیاسی ئەبێ دوور بێت لـــە شیعری دڵداری‌و باسی جوانی ، تووشی بینینێکی سوفیـــانە ببوو ، وابزانم ئەم جوزە بیرو رایانە نیشـــانەی رادەی روشنبیری شاعیرە ، کە زۆر کەس لە قۆناخیکی تایبەتی‌یەوە بچنە قۆناخێکی تر ، شتی نوێ‌بە ویشکی وەرئەگرن‌و زۆر چاك لەمەسەلە نوێ‌یەکە ناگات‌و لەوانەیە تووشی هەڵـــەو دوور کەوتنەوەو لادانیش ببێ لە هێلی‌مەسەلەکەوە ، بەڵام ئاخۆ ئەو ساڵەی کە ئەم شیعرەی تیا دانراوە ، واتا ســـاڵی ٩٤٢ چ قۆناخێکە لە واقیعی میللەتەکەمان ؟! ئایا ئەم شیعرە ماقووڵ‌ترو پرشنگدار ترە ، یا ئەی رەقیبی (دڵدار) کـــە دکتور مارف خەزنەدار بە (مارسیلز)ی نەتەوەی کوردی دائەنێ ٠٠ خـۆ ئەگەر بە پێی بیروڕای ئەمرۆی هەڵسەنگینی ئەبینی لــــە رووی فورم و دارشتن‌دا شیعرنیە ، بەڵـــکو تۆپەڵە قسەیەو لە سەریەك داندراوە بروانە چ دەڵێت :

ئەی رەقیب هەر ماوە قەومی کورد زبان
نایشکێنی دانەیی تۆپی زەمان
کەس نەڵێ کورد مردووە کورد زیندووە
زیندووە قەت نانەوێ ئاڵاکەمان

لە دواییدا دەڵێت :

ئێمە رۆڵەی (میدیا)و (کەی خەسرەو)ین
دینمان ئایینمانە نیشتمان

چ لایەنیکی هونەریت بەر چاو ئەکەوێت لەم سروودەدا ؟! سەرنجێك لە دارشتنی ووشەکان وقالبی شیعرەکە ، سەرنجێ لە بیرو باوەڕی شاعیر ئێمە روڵەی (میدیا) و (کـــەی خەسرەو) ین ٠٠ لە هەموو ڕوییکەوە پۆچەڵ ئەکرێتەوە ، کە ئەو شیعرە نیە کاك دڵشاد بە دوایا دەگـەرێت بەڵام لـــە سەرەوەش بۆتە شیعرێکی شورشگێرو تەقلیدیکی نەتەوایەتی ، کەم ئاهەنگ‌و موناسەبات هەیە ئـــەم سرووده نەوترێت‌و خەڵکەکە بە جۆش نەهێنێ ، کەواتە لێرەدا بۆمان هەیە پرسیاری بکەین‌و دووربین لە هەر جۆرە لایەنگیری‌یەك‌و داتاشین بـــۆ لایێك ، (کوردم ئەمن) شیعرترە یا (ئەی رەقیب) هـــەر چەندە هێمن پێش دڵدار ئەم شیعرەی گوتووەو هەر شیعرەش زروفێکی تایبەتی خۆی هەیە ، بەڵام گەر هۆنراوەکەی هێمـن کرابێتە (خوێنی سیاوەحش‌و قسەی زۆر بێ‌تام‌و ئیحســـاسی مرۆڤانە بێت) ئەبێ (ئێمە روڵەی میدیاو کەی خەسرەوین) چ بێت ، ڕوڵەی پاشایان ، یا ڕۆڵەی کاوەی ئاسنگەر ؟! لـــە سەرەوەش نابێ لە نرخی سروودەکە کەم کەینەوە چونکە دەوری خوی بینیوەو هێشتاش بەردەوامە .

جا ئەبێ بە پێی زروف‌و واقیعی گەل بەرهەمی نووسەر هەڵ سەنگینین‌و لەمحەکی بدەین . مەسەلەکەش زۆر ئاشکرایە کە شیعری سیاسی زاتی‌یەتی کەم تیایەو شاعیر بە شێوەییکی راستەوخو ئەچیتە ناو واقیعی ژیانەوەو موعاناتی توندو تیـــژو ژانی خەم‌و پەژارەکانی جورە شەقلێکی تایبەتی ئەبەخشن بـــە شیعرەکانی کە رەنگ‌و روخساری شێوەی خطابی‌و حماسی‌و راستەوخۆیان پێوە دیبار بێ .

بڕوانە ل -٧-

ئۆقرەی بەندەرەکان

دلشاد مەریوانی

لە باخەڵما ٠٠ ئۆقرە دەگری وەك کەروێشکێ
پەنجەی یاریم ٠٠ ئارەزووەکانت دەپێکێ
لە سەر سنگم ٠٠ خەوی لەزەت دەتباتەوەو
بەچی دەچێ
کە من لەناخەوە ئۆقرەم ٠٠
لە بێ ئۆقرەییدا بگری ٠٠!!
ئۆقرە دەگریت‌و دەگەیتە خەوەکانت
بەڵام گرێکانی ناو من
لە خۆ خواردنەوا دەمگوشن
ووردم دەکەن ٠٠ دەمهاڕن ئەنجن بە ئەنجن
بەم گەردوونا دەمپەخشێنن
وەك ستارەی ووردی کاکێش
گرێکانم دەبەن بۆ ژان ٠٠ دەبەن بۆ ئێش
فەرقت نی‌یە ٠٠ تۆش وەکو هەموو ئەوانەی
لە زەتەکانتان سنووری‌و خۆ بۆ خۆیین
هیواکانتان ماسی‌یێکی گوێ بەندەرین
ئێوەی کە بۆ بەندەر ماڵین
نەفامی‌یە - ساکاری‌یە - گێلی یێکانتان
تۆڕێکی ووردی گوناهین
دەتان بەنەوە بۆ ئۆقرەی بەندەرەکان
ماسی هیواکانی منیش
لە حوکمی بەندەرا دەرچوون
هەتا زووە دەستم لێ پشۆ ئەی خاتوون
تازە کەس نی‌یە بتوانێ
بمباتەوە سەر بەندەرە ٠٠٠
ساختە کۆنە وشکەکانتان
هەر روبارێك دەیم هەرچی خەمتان هەیە
تا دەیان کەمە « سەرمایەی » ٠٠٠ !
بنکەی لاوانی لەمەودوا دەست پێکردن

کانزای زێڕ مرۆڤ کۆیلە دەکات

پاش ئـــەم تەنـــگ‌و شارستانێتی دایبنێین ، ئایـــا چەڵەمەیەی کە جیهانی سەرمایە چۆن دانیشتوانی ئـــەو داری گرتۆتەوە ، دەوڵەمەندان دوورگەیە سوودی لـــێ‌ی شالاو دەبەن بۆ کۆکردنەوەی وەردەگرن‌و بەکاری دەهێنین ؟! زێڕ . بەڵام خەیاڵ‌و خـــەوی

شای فارس لە دێر زەماندا نووسەران لەگەڵ ئەم واقیعەی کۆنسۆلی ڕۆما دەگـــرێ‌و کە ئیستا ئیمەی تیـــادا دەژین پردەمی لە زێڕی تواوە دەکات جیاوازن . هەمو کەس‌و خەڵکی تا چاوچنۆکی‌نەیەڵێت‌و نووزەی عەودا لـــە بە دوای زێڕداو لێی ببڕێت ! کەی‌و چـــۆن بە پەرۆشەبۆ وەچنگ هێنانی‌و

ئاشکراو دیارە کـــە ودەتلایەوە بەسەریانداو خرووی هەوڵدان‌و پەلەپرووزەی زۆر لەشی پێ‌ی دەشکاند . بۆ کۆکردنەوەی زێڕوکڕینـــی سەیر تـــرین‌و خۆش تـــرین بەوشێوە نائاساییە دەبێتـــە رووداوی ئـــەم کـــانزایە هۆی بەرزبوونەوەی نرخی‌ی . سیحراوییە ئەوەیە کە شای‌فارس جاچ بەرزبوونەوە یەکیـــش ؟! (میتریلات) لەگەڵ کونسۆڵی بەرزبوونەوەیەکی ئەوتۆ کـــە رۆمادا (ئەشیکلێرس)کردوویەتی لەمەوپێش بەهیچ کلۆجێـــك بەوەی کە هێناویـــەتی پردەمی شتی‌وا ڕووی نـــەداوە ! کردوە لەزێڕی گەرم‌و شل !! بەڕادەیەك کیلۆی زێـــڕ تاکو نقەی لێی بڕیوەو ئارەزوو

ئەو نرخە بـــەرزە بۆزێـــر کوژراوی دەستکەو تنیـــن‌و پەیدابوو ؟! خولیای هەڵگرتن‌و کۆکردنەوەین زێڕ چۆن دڵی دەفڕانـــدو لەم ڕۆژانەی دوایییـــدا چاوی گوێر دەکردو خەڵکی سەرمایە دارانـــی ڕۆژئاواو خەریك دەکردو دەروونـــی کۆمپانیاو مۆنۆپۆلە کـــانی تێك‌دەداو شەڕو شـــۆڕو نەوت تووشی نەخۆشی‌کـــی فیتنەی دەگێڕاوو تا ئیســـتاش سەیر هاتوون‌و کەوتوونەتـــە هەر دەیگێڕی ؟! گێژاوی تەنگ‌و چەڵـــەمەی

نەهێنی ئەم کـــانزا زەردە ئاوسانی دارایی وئالوزبـــوونی بریسکە دارە چیە ؟! بۆچـــی ووزەوە تووشی پەتایەکـــی مرۆڤ بەسەر هەموو کـــانزا بەهێزو کوشندە هاتوون کـــە کانی تردا زالی کـــردوەو بازاڕی زێڕی جیهانی خستۆتە کردویەتیە سەرۆکیان . هەلە کەسەماوە . ژمارەیەکی

نووسەرێکی ئەمەریـــکایی زۆری ووڵاتە رۆژ ئاواییـــە کە ناوی (تیمۆس غرینـــە) سەرمایە دارەکانی خستۆتە دەڵێ : گۆڕینەوەی پارەی کاغـەزیان

باوەڕناکەم لە زێڕ بـــێ بەزێڕ تاکو ئەو ئیحتیاتـــەی کەڵك ترو بێ سوودتر هەبێت! لە ئاوساندن‌و ئالۆزی دارایی گەر لەدوورگە یەکی دوور لـــە بپارێزن .

نرخی‌ی گەیشتۆتە (٦٤٠٠) شەش هەزارو چوارســـەد دۆلار کە پێش دووســـاڵ نرخی‌ی (١٩٠٠) دۆلار بوو .

پســـپورو شـــارەزایانی ئابوری دەڵێن هۆی ئـــەم تەقـــەلادان‌و کـــرینی زێڕە ئەوەیەکە دەترسن نرخـــی‌ی پارە بەڕادەیەکی زۆر بێتـــە خوارەوەو بشکێ‌ی ، بۆیـــە کەوتوونەتە کرینی زێـــڕ . چونکە میریەکـــان‌و خەڵکیش باوەڕیان بـــەزێر زیـــاترە وەك لـــە پارە ، چونکـــە لەوباوەڕەدان کە زێر ئاسان‌ترو باشتر هەڵدە گیرێ‌و هیچـــی لێی بەسەر نایەت‌و دەرکەوتوە کە بەدرێژایی مێژوو زێـــڕ پارێزراوەو هیچ گۆڕینێـــکی سروشتی کاری‌لێی نەکردوەو نایکات ، باشترین بەڵگەش بۆ ڕاستی ئەم مەبەسە ئەوەیەکـە زۆر جار زێڕیان لەگـــۆڕو گۆڕستانەکان‌و لەنـــاو ئەوپاپۆرانەی کە لە دەریـــادا نقووم‌بوون دۆز یوەتەوە هیچی لێی نەهاتووەو خراپ نەبـوە . جگە لەمەی ئێستا دەرهێنانی زێڕ لەکانەکاندا بەگران‌تر دەردە هێنری‌و مەسرەفی‌بەرهەم‌هێنانی بەگران‌تر دەردەهێنـــری‌و مەسرەفی بەرهەم‌هێنانـــی زیاترە ماوەی (٦٠٠٠) شەش هەزار ساڵە ئەوەی کانـــزای زێر کردوویـــەتی بە مرۆڤ هیچ کانزایەك‌و شـــتێکی‌تر نەیکردووە . بەڵی لـــەو ماوەدوورو درێژەداو تاکـــو ئیستاش زۆر کەسی خستۆتە سەیروسەفاو هەڵپەرکـــی‌و سەما . لە ڕابووردوودا تاقمی « موسی » بەدەوری بزنـــی زێڕین‌دا سەمایان دەکـــردو زێڕین‌دا سەمایان دەکـــردو هەڵدەپەڕین . فیرعەونیەکانیش پەیکەرو گۆڕەکانیان بەزێـــڕ دەرازاندەوە ، قەیســـەری ڕۆمیش کەناوی کالیگولا بـــوو خۆشترنی لەزەتی لەوەدا بەدی دەکرد کە لە ناو کۆمەڵە دراوی زێڕدا خۆی دەگـــەوزان

سووران
بەدەستکاریەوە لە عەربییەوە کردوویەتی بە کوردی

هەستونەستی بەجارێك دامرکانۆوتەوە بەو زێڕەی کـــەشێتو شەیدایی‌بوەو کوردووتـــەنی راستیان ووتوە کەر بە جۆ بمرێ شەهیدە ، مام‌کۆنسۆلیش بووبە شەهیدی زێڕ .

مێژوو ناسی‌رۆمانی (بلینوس) دەڵی : ئەوەی پاڵی بەڕۆمانەکانەوە نا کەبەگژ فەڕەنســـەو ئیسپانیا دابچێت زێڕ بـــوو ، چونکە ڕۆمانەکـــان نیازیـــان دەست بەسەراگرتنـــی زێڕی ئیسپانی بوو . هەر ئەونیازەش بوو کە ئیسپانیاییەکانی والیێ کردپاش (١٥٠٠) هەزارو پێنج سەدساڵ هەوڵی ئەوە بـــدەن زێرری ئەمەریکـــا بۆخۆیان وەدەست خەن .

بەتەماعی ئـــەم کانزایـــە زەردە بوو کـــە کەکۆرتیزۆو بیزوارۆ مەملەکەتی ئەلاستیك‌و مەملەکەتی ئەلانکای ئەمەریکای لاتینیان ئەماروداو گرتیـــان . دەگێڕنـــەوەو دەڵێن گـــوایا کۆرتیزۆو پیاوەکانی وەك شێت‌و هار زێڕەکانیان بە دەســـتەوە دەگـــرت‌و پێ‌دەکـــەنین‌و دەتریقانەوە لە خۆشـــیانداو بەرزیان دەکـــردەوە بۆ لای لووتیان‌و وەك بەراز بۆنیـــان دەکرد .

لە ساڵی (١٨٤٨ زدا) جیمس میلسۆن کەکرێکارێکی بینـــای ئەمەریکایی بوو گۆی زێڕی لـــە دۆڵی سیکرامینتۆ لەکالیفۆڕنیـــا دۆزیەوەکە هەریەکەی‌لەقەوارەی گێوزێك دابوون ، ژمارەیـــەکی زۆرو بێ‌شومار کـــە بە دەیان هەزاران لەخەڵکی‌و لەوانەی کە بەسەر کێش‌و چەقاوە ســـوو سەرچل ناویان دەرکـــردبوو روویان‌کردە رۆژ ئاوای ترسناك بۆ تاقی‌کردنـــەوەی شانس‌و بەختیان‌لەدەرهێنان‌و دۆزینەوەی زێڕدا !.

ئەو تراژیدیە پاش چل ساڵ لە ئەلاسکا دووپات بووەوە کـــە

بڕوانە ل -٧-

سەرەتای دڵداری تازە

زەنگ بێ ئارامەو نەوەستێ
چاوەڕوانی ماڵ ئاوایی ٠٠٠
گومانەکانی من ئەکا
خۆر کەی هەڵ دێ ؟
ئەی نازانی ژان سەرەڕۆی
تەنیایی‌یەو پەنا بۆ هەردوکمان ئەبا
ژان وا گەرا لە ناو خوێنی
دڵدارەکانا ئەچێنێ
ئەی نازانی ڕۆژ پەشیمانی
ئازاری شەوەکانێتی ئەناڵێ
سەرسام مەبە لێم ڕامەکە
ئەی تۆ نەبی ٠٠٠؟
کێ فرمێسکم ئەگرێتە خۆی
گریانەکانم ئەناسێ
شیرین کەی دێ ؟
گیانە کەی خواحافیز بونی
لەمە حاڵی فەرهاد ئەکەی
فەرهاد کەی شیرین کۆچ کردوی
شەوە زەنگێکی سامناکە
گیانە کەی دێ ؟
کەی پێ لە شۆستەی
تورە مەبە کە ناوێرم
هەستەکانم بدرکێنم
چونکە ترسام نەکو جارێ
سەرەتای دڵداری تازە
بە جارێ شەرمی لێ بارێ

هەمزە عەلی ساڵح

Institut Kurde de Paris

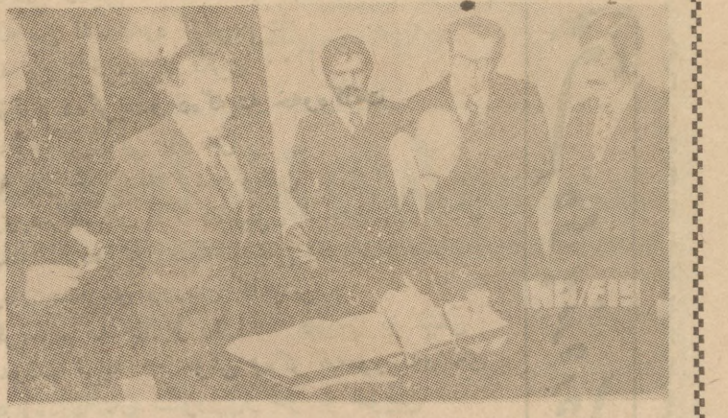

سەرلەبەیانی ڕۆژی سێ شەممەی ڕێکەوتی ٢٩ی ئەم مانگە وەفدی پارتی مەیلی یەیەك گرتۆکانی شیلی بە سەرۆکایەتی کارلوس فاسولووچوونەتە دیدەنی کۆشکی کۆماری و ناوی خۆیانیان لە لیستەی میوانداریتیدا نووسیووە ، ئەویش بەبۆنەی ئەو دیدەنی یەوە کە لە وڵاتدا ئەیکەن •

پرۆژەی نیشتەجێ بوونی کرێکاران لە هەولێر

بەم زووانە بەڕێوەبەرایەتی ناوچەیی پارێزگای هەولێر دەست بە دروست کردنی سەد خانوو بۆ کرێکاران ئەکات کە ٢٥٠ هەزار دیناریان تێ ئەچێت •

وە لە لایێکی ترەوە بەڕێوەبەرایەتی ناوچەی پارێزگاکە ١٥٠ خانووی تر بۆ فەرمانبەران لە پارێزگای هەولێر دروست ئەکات کە ٣٥٠ هەزار دیناریان تێ ئەچێت •

وە مەبەست لەم پرۆژانە چارەسەرکردنی زۆر بوونی دانیشتوانی شارەکەیە پاش ئەوەی کە بوو بە مەڵبەندی ئۆتۆنومی کوردستان هەروەها بەڕێوەبەرایەتی شارەوانی هەولێر لەم نزیکانە شەقامی (مظفریە)ی هەواڵێر فراوان ئەکات کە ٢٥٠ هەزار دیناری تێ ئەچێت •

بودجەی پارێزگای بەغدا ٢٤ ملیۆن دینارە

بودجەی پێنج ساڵەی ئایندەی پارێزگای بەغدا وەك هەڵیان سەنگاندووە دەگاتە ٢٤ ملیون و ٤٧٧ دینار •

ئەو پلانە بریتی یە لە دروست کردنی قەساب خانەو ، بازاڕو دوکان و گۆزینۆو کۆگاو دایرەو عەماری شاروانی و سەیران گاو خانوو بەرە دروست کردن بۆ فەرمانبەرەکانی دایرەی شارەوانی سامەڕاو تکریت و مەحمودی یەو بیجی و عیلم و تارمیەوە لەتیفی یەو یوسفی یە ئەلدورو بەلەدو دوجەیل و زۆعی یەو راشدی یە ••

هەروەها پلانی پارێزگا . لە پێنج ساڵی داهاتوودا قیرتاو کردنی دوو ملیون و ٣٨٩ هەزار مەترەی چوار گۆشە شەقام دەگرێتەوە •

لە گەڵ لێدانی ١٤٤ هەزارو (٥٠٠) مەترە زێراب بۆ ئاوەڕۆکەی باراناو ، لە پارێزگاکەدا لەو پلانەدا ١٠ ملیون و ١٠٠ هەزار دینار بۆ کڕین و ئیستملاك کردن تەرخان کراوە ، لە ماوەی جێبەجێ کردنی ئەو پلانەدا وە (٣ تەرخان کراوە بۆ چاکردن و هەزارو ٦٣٤) دیناریش دروست کردنی ١٨١٧ مەتری چوار گۆشە لە شۆستەی شەقامەکان •

لە لایەکی تریشەوە ئەنجومەنی پارێزگای بەغدا لە کۆبوونەوەیەکی ڕۆژی دووشەممەی ڕێکەوتی (٢٧)ی ئەم مانگەیدا دەربارەی بودجەی ساڵی ١٩٧٥ی شارەوانێکان پارێزگا ڕەزامەندی دەربڕیوەو قایل بوو بە جێبەجێ کردنی •• لە هەمان کاتدا پارێزگای ناوبراو موناقەسەی دروستکردنی کارگەی قیری سامەڕای خستۆتە روو ، کەسەد هەزار دیناری تێدەچێت •• لە گەڵ دامەزراندنی کارگەی سەهۆلی یوسفی یەداکە ١٢٠ هەزار دیناری تێ ئەچێت •• ئا•د•ع

بۆزانین

دادگای صلحی سلیمانی
ژمارە : ١٧/١٩٧٥
ڕێککەوتی : ٢٨-١-١٩٧٥

مدعی عمر عبدالرحمن أمین دەعوای صلحی ژمارە (١٧/١٩٧٤)ی دەربارەی گۆڕینی ناوی کوڕەکەی لە (واضح)ەوە بۆ (نەژاد) تۆمارکردوە ، جا هەرکەسێ اعتراضی لەم ناوگۆڕینە هەیە لەماوەی دە ڕۆژ دوای بڵاوکردنەوەی ئەم بۆزانینەوە لە ڕۆژنامەکانی ناوخۆدا ، بەپێی بەندی ٢١ی یاسای ئەحوالی مەدەنی ژمارە (٦٥)ی ساڵی ١٩٧٢ مراجعەت بە دادگای صلحی سلێمانی بکات •

فريد فتح الله
حاكم صلحی سليمانی

- بۆزانین -

داواکاری سەرلەنوێ تەسجیل کردنی عەقار

لەسەر ئەو داواکاری یەی لە ٧-١٢-١٩٧٤ پێشکەش بەم دایەرەیەکراوە بۆ سەرلەنوێ تەسجیل کردنی عەقار ، زنجیرە (٣٦٨) گەرەکی گوێژە ، بەناوی علی ومحمد ولی و ئاسکۆل و خاتون محمد صالح بەو شیوەیەی بۆ مدەی قانونی مالکن و بۆ تثبیت کردنی موڵکیەتی ناوبراوو تەسجیل کردنی بەپێی ناوەڕۆکی یاسای تەسجیلی عەقاری ژمارە (٤٣)ی ساڵی ١٩٧١ بڕیارمان دا ئەو داواکاری یە بڵاوبکەینەوە ، جا هەرکەسێ پەیوەندی یاخود مافێکی دیاری کراوی بەم عەقارەوە هەیە لەماوەی (٣٠)سی ڕۆژا لەدوای بڵاوکردنەوەی ئەم بۆزانینەوە بەڵگە پێشکەش بەم دایەرەبکات و لەسەعات دەی بەیانی ڕۆژی تەواوبوونی ماوەی ئەم بۆزانینەوە لەشوێنی عەقارەکە ئامادە ببێ بۆ تثبیت کردنی مافی مەوقعی لەو کەشفەدا کە لەڕۆژی ناوبراوو دیاری کراو بۆ ئەم مەبەستە ئەکرێ •

سعيد شفيق
بەڕیوەبەری دایەرەی تەسجیلی عەقار لە سلێمانی

تەرخان کردنی ٩٠ ملیۆن دینار بۆ جێبەجێ کردنی هەندێ پرۆژەی نوێ •

دەستەی (توجیهی) لە ئەنجومەنی نەخشە کێشان (٩٠) ملیون دیناری تەرخان کردوە بۆ جێبەجێ کردنی هەندی پرۆژەی نوێوەپەرەپیدانی هەندی لەو پرۆژانەی کە لەمەوپێش بڕیاری جێبەجێ کرنیان لەسەردراوە •

پرۆژەکان بریتین لە فراوان کردنی بارەگای وەزارەتی (اشغال واسکان) لەگەڵ کردنەوەی کارگەیەکی خشتی کۆنکرێت دروستکردن لە سەرچناری سەر بە پارێزگای سلیمانی ، وزەی بەرهەمی ساڵانەی ئەو کارگەیە خۆی لە هەشتا ملیون بلۆك دەدات واتە دەوروبەری ٥٠ ملیون خشت •• هەروەها پەرەپیدانی بەشێك لە بەندەری بەسرا لەگەڵ پێکهێنانی چوارجیگا بۆ وەرگرتنی شیر ئەو جێگایانەی کە دەست نیشان کراون بۆ ئەم مەبەستە ئەکەونە زبدان و رمادی و عباسی یە و نەعمانیەوە ، وزەی کۆکردنەوەو وەرگرتنی هەریەکێك لەو جێگایانە ٢٠ تەن شیرە ، ئەو پرۆژانەی ئەنجومەنی ناوبراو بریاری داوە کە لەمەو دوا جێبەجیان بکات دروست کردنی ژمارەیەك خانووبەرەیە لە بەغداد ، بەشێکی تری ئەم پرۆژە نوێیە بریتی یە لە هەڵکەندن و دروست کردنی زێرابی شاری بەسرە لەگەڵ دروست کردنی ژمارەیەك خانووبەرە بۆ فەرمانبەرو کرێکارانی پرۆژەی مشراق هەروەها بریاری جێبەجێ کردنی دووکارگەی چەو پاکژ کردنەوە دراوە کە لە پارێزگای دیالە دا بکرێنەوە •

وەبریاریش دراوە کە ئەوپارانەی بۆ کردنەوەی خەستەخانەکانی کوت و ناسریەو هەولیر کرکوك و دیوانی یەو رمادی (کازمی یە)و سەماوەو بەغدا تەرخان کرا بوون زیاد بکرێت هەروەها لەگەڵ ئەم پرۆژەنویەدا بریار دراوە کە لە جاران زیاتر پارە بۆ کارگەکانی مافور دروست کردنی شاری هەولیر دابنرێت •• لەگەڵ کردنەوەی پرۆژەیەکی گشت و گوزاری لە عەین تەمر دا ••

تکایەك لە گۆڤاری بەیانەوە

لەبەر ئەوەی نیازی جزو بەندکردنی هەموو ژمارەکانی (بەیان مان هەیەو ژمارە (١)ی تشرینی دوومی ساڵی ١٩٦٩و ژمارە (٢)ی شوبات و (٣)ی نیسانی ساڵی ١٩٧٠مان ناتەواوە ، چونکە لەسەرەتاوە (بەیان) لای ئێمە نەبوەو چەند گەڕاین بەدوای ئەو ژمارانەدا بۆمان نەدۆزرایەوە ، تکایەکی گەرم لە نووسەران و خوێنەرانی بەڕێز ئەکەین ،وەك دیاری یەکی دەستیان ، ئەگەر هەیانە ، ئەو ژمارانەمان بۆ رەوانە بفەرموون بەناونیشانی (بەغدا - شارع الجمهوريه - ساحه الخلانی - دار التضامن للطباعة والنشر الكردية - مجلة بەیان) مایەی پێ زانین و سوپاسێکی تەواو قووڵە • ئێمەش ئامادەین بۆ پێشکەشکردنی پاداشت •

جەمال بابان
سەرۆکی نووسینی گۆڤاری بەیان

دروست کردنی ٢٥٠ خانوو بۆ کریکارو فەرمانبەران

بەڕێوەبەرایەتی ناوخۆی پارێزگای هەولیر دوای ماوەیەکی کەم دەست دەکات بە دروست کردنی سەد خانوو بۆ کرێکاروو موستەخدەمەکانی شاری هەولێر ، ئەو خانوانە ٢٥٠ هەزار دیناریان تێدەچێت حاڵی حازر بەڕێوەبەرایەتی ناوبراو ١٥٠ خانووی بەدەستەوەیە بۆ فەرمانبەران و موستەخدەمەکانی شاری هەولیریان دروست دەکات •• ئەم خانوانەش ٣٥٠ هەزار دیناریان تێدەچێت •• دروستکردنی ئەم خانوانەش وەك چارەسەرێکە بۆ ئەوگیرو گرفتەی خانوو نەبوونەی، توشی ئەو پارێزگایە هاتووە لەو کاتەوە کراوەتە مەرکەزی حوکمی زاتی •

مۆرکردنی سەرپەرشتی کردنی دوو ئوتێل

کاك سەعدون غێدان ئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش و وەزیری - مواسەلات - و سەرۆکی بەرزی گەشت و گوزار کردن• ڕۆژی ٢٩ی ئەم مانگە • لە بارەگای وەزارەتی - مواسلات - دا لە گەڵ (دەزگای شیراسۆن) دا ڕێکەوتن و نامەیەکی مۆرکردووە ، بۆ سەرپەرشتی کردن و خستنەکاری دووئوتیل ، کە وا نیازە لە بەغداو شاری بەسرەدادروستیان بکەن •

دەزگای ناوبراو بە پێی ئەو ڕێکەوتن نامەیە کە لە گەڵ وزارەتی مواسلاتدامۆری کردووە سەرپەرشتی نەخشەکێشان و دروستکردنی ئەو ئوتیلە کە لە شاری بەغداو بەسرەدا دروست دەکرین هەروەها ئەرکی خستنەکارو بەرێوە بردنیشیانی گرتۆتە ئەستۆ •

ئەو ئوتێلەی کە لە بەغدادا دروست دەکرێت یەکێك ئەبێت لە ئوتیلە هەرەباشەکان و ٤٠٠ هۆدەی تیادا دەبێت •• شوێنەکەش دەکەوێتە کەناریکی شەقامی ئەبونەواسەوە ••

بەڵام ئوتیلەکەی بەسرە بچوکتر دەبێت تەنیا ٢٠٠ هۆدەی تیادا دەبێت وە لە جێگایەکی قەراخ (شەت ئەلعەرەبدا) دروست دەکرێت ••

تەرخان کردنی ١٣ ملیۆن دینار بۆ پرۆژەی ئاودێری •

وەزارەتی ڕەی ئەمساڵ لە ناوچەی حوکمی زاتیدا چەند پرۆژەیەکی ئاودێری جێبەجێ دەکات کە سەرجەم ئەو پرۆژانە ١٣ ملیون دیناریان تێدەچێت •

سەرچاوەیەکی ئاگادار لە وەزارەتی ڕەی ڕایگەیاندوە کە وەزارەتی ناوبراو نیازی وایە چەند پرۆژەیەکی ئاو دێری جێبەجێ بکات •• ئەو پرۆژانە بریتین لە دروست کردنی ئاوبەستی بیخمەو پرۆژەی ئاودێری کەرژەو چەرمەگاو ژارەوە پرۆژەی پێنجوین و سەرسیان و باڵندوە لەگەڵ پرۆژەی بەنداوی خازرو کۆمەل لە پارێزگای دهۆکدا •

وە لە گەڵ ئەم پرۆژانەشدا چەند پرۆژەیەکی تر جێبەجێ دەکرێت وەك پرۆژەی رانیەو شارەزوورو سماقوڵ و ڕێزان و پرۆژەی ئاودێری دەشتی زاخۆ و لە گەڵ پرۆژەی لێکۆلینەوەی دەشتی هەریرو باتاس ••

وە ئەو پرۆژە ئاودێریە بچوکانەی چاوەڕێی جێبەجێ کردنن وەك پرۆژەی ئاوبەستشەدەڵەو چەقچەق لە پارێزگای سلیمانی لە گەڵ ئاوبەستدۆك لە پارێزگای دهۆکدا

وەزارەتی ڕەی لە گەڵ ئەم پرۆژانەدا دەستی داوەتە جێبەجێ کردنی هەندی پرۆژەی تر وەك پاکردنەوەو چاك کردنی پرۆژە ئاودێریە کۆنەکانی پارێزگای سلیمانی و پاکردنەوەو سەر لە نوی هەڵبەستنەوەی جۆگای قەرەگوڵ و مالوان و موان و هەیاس و بەکرەجۆ وسابیر ئاواو چالدغ و لوسانیان و دەین و خورماڵ و زەرگەتەو تەوێڵەو وچار قورنەو لە گەڵ زۆر ناوچەی تردا ••

وەزارەتی ناوبراو دەستی کردووە بەجێبەجێ کردنی پرۆژەی چاکردنی جۆگاو بەنداو پرۆژە ئاودێریەکانی پارێزگای هەولێر ، ئەو پرۆژانەش ئەم ناوچانەی گرتۆتەوە ••

چاکردنی جۆگەکانی ناوچەی شەقلاوەو سیساوەو هەنارەو باتاس و هەریرو دیانەو باڵکیان پرۆژەی لای چەپی روباری زێی گەورە •

ئەو پرۆژانەی وەزارەتی ڕەی لە پارێزگای دهۆکدا جێبەجێ کردوون بریتی یە لە پێنج ئاوبەست لە قەزای دهۆك لەگەڵ هەڵبەستن و چاکردنەوەی جۆگاکانی تری پارێزگاکە

پرۆژەی بەنداوی خازرو کومەل بریتی یە لە بەنداوی بەکرمان کە لە سەر روباری خازەر لە بەشی دواوەی بەنداوی بەکرمان و خازەر کە ئەکەونە سەر روباری خازەر نزیك گوندی بەکرمان •

بەنداوی بەکرمانیش ئەکەوێتە سەر روباری خازەر کە دەوروبەری چل کیلومەتر لە ڕۆژهەلاتی شاری موسلەوە دوورەو بەزنجیرە چیاکانی ئاکرێدا تیپەر دەبێت بلندی ئەو بەربەستە حۆی لە (٩٢) مەترەئەدات •• بیجگە لەوەی ئەو بەنداوە کە لکێکی ئاودێری گەورەی لێ وەر دەگیرێت ، هەروەها بە هۆی ئەو بەنداوەوەشەپولی ئاو هەستانی رووبارەکە بەربەست دەکات بەوە شاری موسل لە مەترسی لافاو رزگاری دەبێت •

بەنداوی خلیکانیش دەکەوێتەسەر روباری خازەر بلندی ئەمیان خویدەدات لە ١٦ مەترە ، وە هەر ٢٧ کیلومەترە ژووروی بەنداوی بەکرمان دەکەوێت بە هۆی ئەم بەنداوەوە رووباری خازەر دوو جۆگەی [illegible] لێ هەڵدەگیرێت کە دەکەونە دەستە راست و دەستە چەپی رووبارەکەوە ، درێژی جۆگای لادەستە راستی روبارەکە [illegible] ٦ کیلۆمەترەیە ، ئەو جۆگایە لە باریدا دەبێت ١٦٣ هەزارو ١٠٠ مشارە زەوی ئاوبدات •• جۆگای لای دەستە چەپی روبارەکە ئاوی ئەو زەوی زارە دەدات کە دەکەوێتە نێوان رووباری خازەرو روباری کومەلەوە لە گەڵ زوربەی زەویوزارەکانی دەشتی ئاکرێدا •• واتە بە تەواو بوونی ئەو پرۆژەیە لە تواناداٌ ئەبێت ١٣٠ هەزار مشارە زەویوزار ئاو بدرێت ••

بەشێکی زۆری ئەو زەویوزارانەی ئەم پرۆژەیە دیانگرێتەوە هەتا [illegible] ، پشتیان بە ئاوی باران بەستووە •• وە ئەو بەشەی [illegible] کە دەورو بەری ٨ هەزار مشارە زەوی و زار دەبێت بە ئاوی کانیاوەکانی ناوچەکە کشتوکاڵ دەکەن •

لە لایەکی ترەوە وەزارەتی ڕەی دەستی کردووە بەجێبەجێ کردنی بەشی دووهەمی پرۆژەی کەڵەکی یاسین ئاغا لە گەڵ پرۆژەی بەنداوی کەولۆس لە پارێزگای سلیمانی لە گەڵ جێبەجێ کردنی پرۆژەی فتوی لە پارێزگای هەولێر •

ئەم هەفتەیە لە مێژوودا

● ن ●

ئەم هەفتەیەمان کە لە ١ تا ٧ی شوبات ئەگرێتەوەو ڕێکەوتە لەگەڵ ١٩ تا ٢٥ی موحەڕەم هەروەها لە گەڵ ١٢ تا ١٨ی ڕێ بەندانی کوردی ئەم ڕوداوە گرنگانەی تیادا بووە :

ڕوداوی کوردی :

لە ١ی شوباتی ١٩٧٤ دا کۆنگرەی پێنجەمی مامۆستایانی کوردستان دەستی پێ کرد •

لە ٥ی شوباتی ١٩٧٣دا کۆنگرەی چوارەمی مامۆستایانی کوردستان دەستی پێ کرد لەم دوو کۆنگرەیە لە ژێر دروشمی (فێر کردنی ئیلزامی و یەکێتیی نیشتمانی و ئۆتۆنومی بۆ کوردستان) کۆبونەوەی کردبوو •

ڕوداوی عیراقی و عەرەبی :

لە ١ی شوباتی ١٩٥٨ دا بە یەك گرتنی میسرو سوریا کۆماری عەرەبی یەکگرتوو دامەزرا •

لە ١ی شوباتی ١٩٥٩ دا بەشی تورکمانی لە ئێستگەی رادیوی بەغدا کرایەوە •

لە ١ی شوباتی ١٩٦٨ دا مامۆستا کامل چادرچی کۆچی دوایی کرد •

لە ٤ی شوباتی ١٩٧٤ دا مەهرەجانی (ئەفرام - حونەین) لە بەغدا کرا •

ڕوداوی جیهانی :

لە ١ی شوباتی ١٩٦٠ دا سۆماڵ سەربەخۆیی وەرگرت •

لە ٢ی شوباتی ١٩٧٠ دا فەیلەسوفی ئینگلیزی (برتراند رسل) کۆچی دوایی کرد •

لە ٣ی شوباتی ١٩٧١ دا پێشەوای بەرەی رزگاری کردنی مۆزەمبیق (ئەدواردوموڵان) کوژرا •

لە ٤ی شوباتی ١٩٦١ دا شۆڕشی گەلی ئەنگولی دەستی پێکرد •

پەروەردە کردنی پەلەوەر

ڕۆژی سێ شەمەی ڕێکەوتی ٢٩ی ئەم مانگە بەرێوە بەرایەتی گشتی سامانی ئاژەڵ موناقەسەی دروست کردنی ١٢ جێگای پەلەوەر بەخێو کردنی خستۆتە روو کە لە پارێزگای نەینەواو زیقارو ناسریەدا دروست بکرێت •• دروست کردنی ئەو جیگایانە ٧٥٠ هەزار دیناریان تێ دەچێت ••

وەك بەڕێوەبەری بەڕێوەبەرایەتی گشتی سامانی ئاژەڵ روونی کردۆتەوە هەر جیگایەك لەو جێگایانە ئەوەندە دەبێت کە پێج هەزار جوجەڵەو مریشکی تیادا پەروەردە بکرێت •• بەرهەمەکەش بەسەر کومەڵە هەرەوەز کاری یە کشت و کاڵیکاندا دابەش ئەکرێت بۆ خواردنی ڕۆژانەی ئەو پارێزگایانە ••

ئەوەی شایانی باسە حاڵی حازر حەوت جیگای پەلەوەر بە خێوکردنی تر لەو پارێزگایانەدا هەیە کە بەرهەمی هەر ژەمێکیان (وجبە) ٣٥ هەزار مریشك دەبێت ، ئەو مریشکانە بە سەر کۆمەڵە هەرەوەز کاری یە کشت و کالیکاندا دابەش دەکرێت •

وە لە لایەکی تریشەوە بەڕێوەبەرایەتی ناو براو بریاری ئەوەی داوە کە (١٠) هەزار گوێرەکە لە دەرەوە بکرێت ، بۆ ئەوەی بە سەر ئەو کۆمەڵە کشت و کالیانەدا دابەشیان کات ••

بۆ ئەم مەبەستە بەرێوە بەرایەتی ناوبراو ڕۆژی (٢٨) ئەم مانگە بەیان نامەیەکی بۆ گاوانەکان بڵاو کردۆتەوە ، تا ئەوکەسانەی مەرجی گاوانیان تیادایە داواکاری پێشکەش کەن و تابە گوێرەی ئەو داواکاریا نەیان لەو جورە گوێرەکەیەیان بدرێتێ ••

- مصطفى صديق باباڵە -

ڕۆژی ٢٣-١-١٩٧٥ خوای میهرەبان کوڕێکی بەخشی بەکاك صدیق باباڵەو خێزانەکەی ، هیوادارین کەتەمەن درێژ بێ و بەنازی دایك و باوکی پەروەردە بێت •

چاکردنەوەو دروست کردنی هەندی مزگەوت لە هەولیر

مامۆستا عەلادین سوجادی ئەمینداری گشتی ئەوقاف کۆبوونەوەیەکی فراوانی کردووە بۆ لێکولینەوەی جێبەجێ کردنی دروستکردنی چەند مزگەوتێك لە هەولیر وە چاك کردنەوەی ئەو مزگەوتانەی کە پێویستیان بە بە دەست پیاهێنان و تەعمیرات هەیە •

چاپکراوی نوێ گۆڤاری بەیان

هەفتەی رابوردوو ژمارە (٢١)ی گۆڤاری بەیان لەبەرگێکی رەنگاوڕەنگ و ناوەرۆکێکی هەمە جۆردا کەوتە بازاڕەوە لەژمارەی ئەم جارەدا ئەم باس و بابەت و تابلۆو وێنانە بەرچاوئەکەون :

× هەردوو وێنەی بەرگ پەیکەری حاجی قادری کۆیی و دیمەنێك لە کوردستان •

× وتەی ژمارە •

× ئەمینی خۆش نووس: کەماڵ غەمبار •

× ئاخۆ هۆنراوەی کۆن هەتاکەی بڕ ئەکات : محەمەد فەریق حەسەن •

× روونکردنەوەیەك دەربارەی عەبدولرەحمان بەگی بابان : شەوکەت بابان •

× رەحمە - چیرۆکی کورت : ع•ح•ب•

× شاکارێکی ئاگرین : مەسعود محەمەد •

× پشکنەرەکە : گۆرینی حسێن سابیر •

× وەسیەتی دڵ - ع بەسۆز •

× شێخ رەئووفی خانەقا : رەزا شوان •

× سێ تاڵە تیشکی خۆری خۆشەویستی منداڵان : فەرەیدون عەلی ئەمین •

× لێکۆڵینەوەیەك لەفەرهادەکەی مامۆستا محەمەدی مەلا کەریم : رەئووف زوهدی •

× دیدەنی خانوکەی تۆلستۆی گۆڕینی : فایەق عومەر توفیق •

× شێخ سەلامی شاعیر : حەسیب قەرەداخی •

× خەرەکە شکاوەکەی رەشە لۆری : جەمال بابان •

× ئافرەت یان ڕەنگێ لەتابلۆی شیعرەکانی هێمندا : ئومێد ئاشنا •

× سەگە بەڕەڵاکە : گۆرینی کەریم حیسامی

× بۆچی هەروا بێ بەخت بێت : رەشید هەورامی •

× ژمارە (١٨)ی گۆڤاری » بەیانم « خوێندەوە : تەها بابان •

× دڵداری ناو گۆمێکی شەڵەقاو : فاضل مجید •

× زوربەی ئەو گۆڤارو کتێبانەی لەساڵی ١٩٧٤ دا دەرچوون •

× گۆشەی هونەرمەندانی کورد « چەتۆ حەسەن عەزیز »•

× گۆشەی لەبیرەوەری رۆشنبیرانی کوردا کەوێنەی (حاجی مستەفا پاشای یامڵکی و بەختیار زیوەرو ئیسماعیل حەقی بابان و مەعروف جیاوك و دکتور صدیق ئەتروشی و شێخ رەزای تاڵەبانی تیادا بڵاوکراوەتەوە •

بە بۆنەی کۆچی دواییانەوە لەم مانگەدا •

هونەرمەند هاشم زەینەل بزوتنەوەی شانۆگەری لە هەولێر

ممتاز حەیدەری

ئامۆژگای ئامادەکـــردنی مامۆستایان لە هەولێر ، یەکێکە لە دەزگا گەورەکانی پـەروەردە و فێرکردن لە هەولێر ،‎٠٠ لەو ڕۆژەی هاتۆتەکایەوە ‎٠ جگـــە لەوەی کە دەزگایەکی گرنگـــی پەروەردەو فێرکـــردنە ، هاو- بەشی یەکی باشی لە جوولانەوەی شانۆگەری کردوە لە هەولێر ، هەر ساڵێ ئاهەنگێکی شانۆیی گەورە ساز دەکات ، پاش ئەوەی چیروکی شانۆیی « ئادابا » و « الغریب »ی پێشکەش کرد ، ئەم ساڵەش ، کە ساڵی سێیەمی ئاموژگایە، خۆیان بۆ ئاهەنگێکی گەورە ئامادە کردوە ، جا بەم بۆنەیەوە بەهەڵمان زانی کـــە لەگەڵ مامۆســـتای هونەرمەند هاشم زینل گفتوگۆیەکی تایبەتی بکەین سەبارەت بەئاهەنگەکەیان و جوولانەوەی شانۆگـــەری و گیروگرفتەکانی لە هەولێر ‎٠

● پێشەکی ، ویســـتمان بزانین ، ئەو چیروکەی ئـــەم ساڵەین دەربارەی چیــــەو ناوەڕۆکی لەگەڵ ڕۆژگـــاری ئەمڕۆی کۆمەڵی کـــوردەواری‌و عیراقیدا دەگونجێ یا نە ؟!

● هونەرمەند هاشم زینـــل سەبارەت بەم پرسیارەمان وتی: چیروکی ئەمجارەمان لـەژێر ناوی :

« پەشیمانی »یە لە نووسینی نووسەری تازە پێگەیشتوی لاو کاك ناظم دڵبەندە ، بـەکورتی چیرۆکەکەی تیشك دانەوەیێکی ئەو کارەساتە کۆمەڵایەتی یـەی لە کۆمەڵی عیراقی بە تێکرای‌و — چینە زەحمەت — کێشەکانی بەتایبەتی تووشـی هاتوون ‎٠٠ کەباسی بێ‌دەرامەتی‌و هەژاری‌و نەخوێندەواری پێداویستـەکانی ژیانی ڕۆژانەیان دەکات ‎٠ کـە بۆتە هۆی ئەوەی خوێندەواری زۆرنەبێ ، چونکە خەلکی هەژار منداڵەکانیان نانێرنە قوتابخانـە یان دەیان کێشنەوە ؟!!

پاشان باسی ئەوە دەکات ، کە چۆن بڕیاری ئەنجومـــەنی سەرکردایەتی‌شۆڕش سەبارەت بە خۆڕایی کردنی خوێنـــدن چ دەوریکی گەورەی هەیە لە بڵاو بوونەوەی خوێندەواری ، بەمـە ئاسۆیەکی فراوان لـــە ژیانی خەلك‌دا هاتوتەکایەوە ‎٠٠ هتد ‎٠

● کاك هاشم لـــە وەڵامی پرسیاریکی‌تری « هاوکاری »دا دەربارەی جوولانەوەی شـانۆ- گەری لە شاری هەولێردا ووتی:

ڕاستی‌یەکەی جوولانـــەوەی شانۆگەری لە شاری هەولێـــر زۆر کزە ، هۆیەکانیشی ئەوەیە هونەرمەندەکان، چونکەخەڵکیان وافێر نەکردوە چێژ لەهونەری شانۆگەری وەربگرن ، ئـــەو چیروکانەی تا ئیستاکە پێش- کەش‌کراون — بەلای منـــەوە — ئاستی نزم بوە ، بەتایبـــەتی لەلایەنی ناوەڕۆکی یـــەوە ، بۆ نمونە لەکاتی پێشکەش کردنی چیروکی شانۆگەری‌ی « ئادابا » و « الغریب » لە ساڵی ڕابردوو خەڵکی هەلوێستی سلبی بوو ، چونکە ئاهەنگەکە تەنیا بریتی بوو ، لە چیرۆکەکان ، واتـــە گورانی‌و موسیقاو هەلپـــەرکی نەبو ، ئەمە لەلایەك ، لەلایەکی- تریشەوە ، کۆمەڵانی خەلـــك داوای بەرهەمی چاك دەکەن ، کە لەگەڵ ئاوات‌و ئازاری ئەوان بگونجێ ‎٠٠

● باشە کاك هاشـــم ڕاتان دەربارەی دەرهێنانی هونـــەری چیە ؟

هونەرمەند زینل لە وەڵامـــا ووتی :-

هونەرمــەند بەگشـــتی ، دەنگ ، هـەبێ ‎٠٠! جالیرەدا پێشکەش کراون تا ئێستا کە
دەرهێنەر بەتایبەتی ، پێویستە کاتێـــکی تایبـــەتی‌یش بۆ ئەو مەرجانەی کە باسمان کرد
کە بە کاری دەرهێنان خەریك بیرکردنەوە پێویست دەکـــا ناتەواوی زۆر بوە سـەبارەت
دەبێ ، نابێ هیچ کارێکـی‌تری بە کورتی دەبێ حیساب بۆگشت بەو لەبارەی دەرهێنانەوە ؟!‎٠
هەبێ ، چونکە دەرهینەر لەپاڵ لایەنیکی سەرکەوتنی شانۆکـە سەرەرای ئەوەش لە هەولێر تا
ئەوەدا خەریکە بە دەرهێنان ، بکات ‎٠٠ ئەمانە وەك بنەرەتێك ئیستاکە هۆلێـــکی گـەورەی
دەبێ پەیوەندی لەگەڵ دیکور- زۆر پێویستە ، بەڵام بەداخەوە هونەری نی‌یــە ، دووەم زەوقی
کێش ، رووناکی ، ئارایشت ، ئەو چیروکانەی کە لە هەولێر هونەری خەلك لەئاستی گرنگی‌و

خوشی شانۆدا نی یە ، سێیەم کاربەدەستان بەهێ پێویست بایەخ بە ژیانی هونەری نادەن بەتایبەتی شانۆیی ‎٠

● هەروەها هونەرمەندهاشم لە وەڵامی پرسـیاریکی‌تری « هاوکـاری » سـەبارەت بەمەسەلەی ئافرەت‌و شـانۆ ووتی :

دەتوانین بڵێین ، ئافـرەتی ئافرەتی‌کورد بەگشتی (مەبەستم خوێندەوارەکانە) — لـــە زۆر مەیداندا لەتەك پیاو دەوستن ، ئازایەتیان لێ بەدی دەکـرێ ، بۆ نمونەساڵی ڕابردوو قوتابی‌یە کچەکان زۆر دلێرانە هاتنە سەر شانۆ و مەرجێکی سەرکەوتنی بەرهەمی‌ساڵی ڕابردوو بوبریتی بو لەچالاکی چەند کچێـــکی لێ‌هاتوی ئاموژگەکەمان ‎٠ ئـەم ساڵەش هەمان شـت بەکورتی هەروەکو دەبینی ئافرەتی کورد وا خەریکـــە ورده ورده کۆت‌و زنجیری کۆنەپەرستی دەشکینی و شوێنی سروشـــتی‌و ڕەوای خۆی وەردەگرێ ‎٠

هونەرمەند هاشم زەینل

گۆشەی هونەرو هونەرمەندان

ئەم هونەرمەندە بناسن

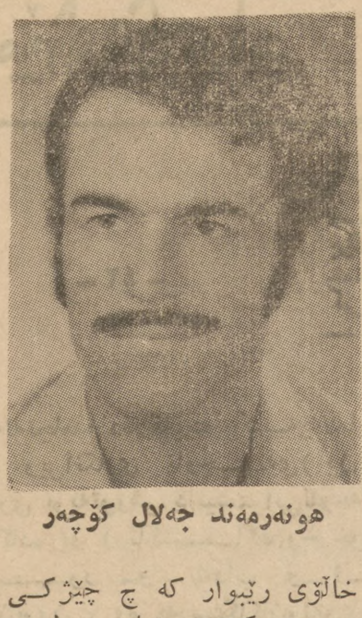

هونەرمەند جەلال کۆچەر

دەمێك بوو لە گـــەڵ گۆرانیەکانی کاك جـــەلال کۆچەر ئەژیام‌و ببـــوومە دۆستێکی گیانی بەگیانی لــە گەڵیانا ‎٠ کاتێ کە بــەم دەنگە خۆش‌و ناسکەی شیعری گۆرانیەکانی لە سەر ئـــەم ئاوازە دڵخۆش کەرانـــەوە ئەکرد بە میوانی هۆشم ئا لـــەم کاتەدا ئەم زانی کـــــەوا هونەرمەند ئەبێ بە چ چاوێـــك سەیری بکرێ لە ناو کۆمـــەلا هونەرمەند ئـــەبێ چ رێزێـــکی لێ بنرێ لە ناو کۆمەڵا ‎٠٠ وەیان با بڵێین کۆمەڵ ئەبێ چ هانێکی هونەرمـــەند بدات بۆ پێش کەوتنی هونەری نـــاو کۆمەڵ ‎٠ **چونکە هەر وەکو هەموومان زانیومانەو ئەیزانین کـــەوا زۆربەی تێکۆشەرانی ناوکۆمەڵەکەمان لە هونەرمەنـــدان‌و ئەدیبان ‎٠٠ هتد) لە نـــاو کۆمەڵی ئیمرۆی ئێمەدا لە ناو گێژاوەی چ ژیانێکی سەخت‌و پر لە ئاژاوەو ئێـــش‌و ئەشکەنجەو بێ حورمـــەتی ئەژین وە بەئاستی زانینـــی خۆیان سەیر ناکرێن لـــە ناو کۆمەڵدا ‎٠**

بەڵێ کاتێ کە لە گـــەڵ کاك جەلال کۆچەرا یەکتریمان ناسی گفتو گۆیەکی کورتم لـــە گەڵا کـــرد دەربارەی ژیانی هونەری ئەم هونەر دۆســـتە بۆم روون بوەوە کە ئـــەم هونەرمەندە ئیستا کە لـــە ئێزگە ی بەغدا لەبەشی کوردی ئیش ئەکات وە ژمـــارەی گۆرانیە تۆمار کراوەکـــانی گەیشتۆتە ٥٨ گۆرانی بـــەو مەرجەی کەوا ماوەی ١٠ ساڵ پترە دەستی بە گۆرانی وتـــن کردوە وە هەروەها وەکو هەموو گۆرانی بێژێکی ئێستا کـــەی کوردستان زۆر گۆرانی هەیـــە کە بۆ تۆمار کردن دەســـت ئەدات بەڵام تۆمار نەکراون ‎٠

ئەم هونەرمەندە کە خـــۆی بە لێ پرسراویکی هونـــەری دڵسوزی ناو کۆمەڵ ئەزانێت هەردەم هەوڵی ئەوەی داوە کە ڕوو لە هەموو چینە کانـــی کۆمـــەڵ بکـــات‌و گۆرانی بۆ هەموو جۆرە کەسێك بڵێت وە کاتێ کە درێژەمان بە بـــاس کردنی هونەرو هونەرمەندانی کورد دا لە ناکاو هاتینە سـەر باسی مقامی (سەفر)و گۆرانی خاڵۆی رێبوار کە چ چێژکـی ڕەسەنی کوردی تیایە ‎٠ لـــەم کاتەدا هونەرمەند پڕ بـــە دڵ خۆشەویستی وڕێزگرتنی خۆی دەربری بۆ هونەرمەندی خوا لێ خۆش بوو کاك ڕەفیـــق چالاك چونکە ئەڵێ ‎٠

بەراسی ئەم هونەرمەنـــدە زانیویەتی چـۆن وە بۆکـــێ گۆرانی بڵێت وە ڕێگایەکـــی تایبەتی ڕەسەنی ژیانی نـــاو کوردەواری گرتوە لە گۆرانـــی وتن داو کاری لەمەو لەسەدەها هونەر دۆستی وەکو مـــن کردوە ‎٠

بەڵام کاتێ کە لێم پرسی کەوا چۆن دەنگی خۆ ڕائەهێنێ لە وەڵاما وتی من ئەم دەنگـە بە دەنگی میللەت ئەزانـم وە پێویستە لە سەر من خزمەتی هونەری میللەتەکەمی پـێ بکەم هەر دەم ئاگاداری بـم وەمنیش هەر وەك زۆربـــەی هونەرمەندانی ئیمرۆ هەمـــوو ڕاهێنانێکی تایبەتیم ووتنەوەی گۆرانیەکانمە لە کاتی بـــێ ئیشی ‎٠ وە هەموو هیـــوام ئاواتم ئەوەیە کە نەقابـــەی هونەرمەندانی کورد دابنرێ وە ڕۆژێك بێ ئەم گۆرانیـــە کوردیانە ‎٠٠ لە فلیمی کوردی تۆمار بکرێن وە ئاواتـــی بچوکیشم ئەوەیە کە منیـــش بتوانم نامیلکەکەم لە چـــاپ بدەم کە ماوەی شەش ســـاڵ زیاترە دام ناوە بە ناوی کۆچە ڕونامەکەی ‎٠

فکرت عزت شفیق

ئۆپەرێت چۆن هاتەکایەوە

محمد توفیق وردی

بیری داهێنانی ئۆپـــرا ، مازوکش) بوو ١٥٩٣ ـ ١٦٤٦ (١٥٩٩ ـ ١٦٧٦) جوانترین دەووترێت ناوی (ئاریـــادا — کەواتە بەو پێیە ئۆپـــرا
یەکەم جار کەوتە کەڵلـــەی وەخۆی ، قوتابخانەی (ئـــاواز ئۆپرای ئەو هونەرمەندە ناوی کاپو)یە ‎٠ — چەند شتێکی گرنگی تێدایە ‎٠
جیوڤانی باردی کە بـــە کۆنت دانان‌و گۆرانی) کردەوە لــە (زیرس)ە لەپاشـــان لەوکاتەدا کە (سیستی) — جوقی موسیقا (٢) نمایش
دی ڤیرنیو ناسراوە ‎٠٠ ئـــەم پاشان (دومینیکو مازوکشی) پارچەیەکی تری دانا بەناوی لەکۆشکی قەیسەری لەڤێنادا — (٣) هەڵبەست‌و گفتوگـــۆ
هونەرمەندە لەشاری فلۆرەنسا هات‌و گەلێ ئۆپەرێتی دانـــا (ئیرکول) هونەرمەندی تریش کاری دەکرد جۆرێکی نوێـــێ — لەگەڵ جوولانەوەی هونەری ،
لە کۆتایی سەدەی شانزەهـــەم مەبەسیشی ئەوە بوو کە ئاوازی ببەین وەکوو : لە ئۆپرای جهانی داهێنا کـــە بەڵام ئۆپریت گەلێ جـــوری

لیفریتری ١٦٢٥ ـ ١٦٩٩وە بلیمەتی لەوە دەرکـــەوت هەیە ئوپەریتی ناوخـــۆو
(سیستی) ١٦٢٨ ـ ١٦٦٩‎٠ ئاڵەتەکانی مۆسیقا یەك جار جیهانی‌و لە هەر شوێنە بــە
سیستی شتی تـــازەی بەجوانی وریك‌و پێکی ئاوازە جۆرێك ئۆپەریت جێ‌بەجـــێ
خستە سەر ئوپرا کە بەگۆرانی کانیان دەردەبڕی ‎٠ دەکرێت ‎٠

لە کۆشکەکەی خۆی تاقـــی کردنەوەی ئۆپەریتی جێبەجێ ئەکرد ، هەر لەگەڵیا شارەزاو هۆنەر دۆستان کۆئەبونـــەوە بۆئەوەی مەیان‌و ئاســـۆیەکی فراوانتر لەجیهانی ئـــەم هونەرەدا بکەنەوەو بتوانن لـــە هونەری (تراجیدیادا) لـــە سنوری تراجیدیا کۆونی یونان تێپەڕن ‎٠

یەکەم کەس کە ئـــاڵای سەرکەوتنی لە ئۆپـــەرێتدا وەدەست هێنا فنسانزو گالیلی باوکی گالیلی مەزن بوو چونکە توانی هێڵێکی سەرەتایی بـــۆ موسیقای نمایشی شانۆگەری دابنێ ‎٠ لەســـاڵی ١٥٨١دا بەناوی (بەراوورد کردنێـــك لە بارەی مۆسیقای کـــۆن‌و نوێ)وە سەرکەوتنێکی مەزنی لەوبارەوە دەست‌کەوت‌و لـــەناو خەڵکا ئەو دوو شاکارە دەنگیان دایەوە ‎٠

لەســـاڵی ١٦٤٢دا (مونتفردی) یەکەم وێنـــەی ئۆپرای هێنایە بەرهەم‌و پاپـــا (کلیمان)ی نۆیەم ئۆپرایەکی داناو لەناو کلێسا جێبەجـــێ کرا ‎٠ ورده ورده هونـــەری ئۆپرا پەرەی ســـــەندو پێش‌خرا ‎٠

شاری فلۆرەنس بەیەکەم مەڵبەندی ئۆپرا دەژمێردرێ بەڵام زۆری نەخایاند ئەو شارە ئۆپرای خستـــەلاوەو (بالێ)ی هێنایەکایەوە ‎٠ ئۆپرا دووبارە لە شاری (ڕۆما) ســـەری هەڵدایەوەو شتی نوێتریش خرایە سەر ‎٠ یەکەم کەســـی لەدەرهێنانی هونەری بەشدار بوو لەو شارە ناوی (فیرجیلیو

هارمۆنیەکان لەگەڵ ووشەکان رێك‌بخات ‎٠ جابۆیە کتێبێـــکی بەناوی(گفت‌وگۆی دەنگدار)ەوە نووسی ‎٠

خێزانی (باربیرینی) کـــە براکانی پاپا ئوربانی هەشتەمن دەورێکی مەزنیان دی بـــۆ سازکردنی ئۆپەرێت لەڕۆمادا‎٠

لەساڵی ١٦٣١دا لەنـــاو تەلارەکانیاندا شانۆیەکی یەك جار مەزنیان ڕێکخست کـــە جێگای (٣) هەزار کەسی تیادا ببێتەوە ئەو شانۆیە پاڵی بـــە (فیرجیلیو)و (مارکـــومارا) وەنا کە ئۆپەرێتی (دال مـــال ئیل بن) بهۆننەوە کـــە (کالـــدیرون) ئاوازی بـــۆ دانابوو کە جۆرێك بـــوو لـــە نمایشی پێکەنین ناوی نرابـــوو (ئۆپرای بوفا) ، ئـــەو بەرهەمە ڕێگای بۆ جۆرێـــك لەئۆپرا خۆش‌کرد کە ناویان نا (کۆمیك ئوپرا) لەلایـــەن قوتابخانەی ناپۆلیـــەوە جێ‌بەجێ‌کرا ‎٠ (باربیرینی) خزمەتێکی زۆری هونەری کرد چونکە جۆری تری لەئۆپـــرا داهێنا بەناوی (هێـــزی جوولێنەر) وە فەرەنساییەکان ئەو چەشنەیان لاســـایی کردەوە ، ئەوەی کە ســـودیکی زۆریشی لێ وەرگرت (لوریتو فیتوری بوو کە بەناوبانگترین ئەدەیب‌و مۆســـیقاژەن بـــوو کە گرنگترین نۆتەکـــانی ناوی (گالاتیا)یە لەســـاڵی ١٦٣٩دا دینابوو ‎٠ لەشاری ڤینیسیا لەئیتالیادا ئۆپـــرا سەری هەڵدایەوە ‎٠ لە هەموو کەسێ بەناوبانگ‌تر لەوشارە (فرانسیسکو کاڤاللی) بـــوو

سەرنجێك دەربارەی کتێبی شەرەف نامە

معروف قەرەداغی

لەم ڕۆژانەدا کتێبـــی ناوبراوم کەوتە بەردەســـت‌و خوێندمەوە کە مامۆستا هەژار لە فارسی‌یەوە وەری گیراوەتـــە سەر زمانی کوردی کە لـــە ساڵی (١٩٧٣)ەوە دەست‌کراوە بە چاپکردنی‌و بەڕاستی تـــا ئێستا ئەمە چەند چەرخێکە کتێبی وا بە نرخ‌و پڕ سود لە روی مێـــژووەو ێـــژەوە نەگەیشتوەتە دەست کـــوردو خوێندەوارانی ‎٠ جارێ لە روی وەرگێڕانەکەی بەم بـــەرزی‌و شیوە جوانەو ریکوپیکیەو بێ کەم‌و کوڕتیەو لە توانای هەمو کەسێکدا نیە ، زاناکـــان بەتێکرایی لەسەر ئـــەوەن (تەرجەمە ـ وەرگێران) لـــە (تالیف ـ دانان) گەلێـــك دیشوار ترە ‎٠ بەتایبـــەتی سەبارەت بە کتێبێـــکی وا گەورە (فارسییەکی) نالەباری ئەو ڕۆژەو سەردەمە کۆنە ‎٠

دووەم ســـوپاسی کۆڕی زانیاریش‌و بەڕێوە بەرانی لـــە سەرشانی هەمو کوردێـــکی نیشتمان‌و مێژو پـــەروەر پێویستە کە ئەرکی چاپکردنـــی بەم شێوە جوانە گرتوەتـــە ئەستۆی خۆی وە کە پێشەکـــی یەکەی برێتیە لە ١٧٦ پـــەڕەو کتێبەکە خۆی ٨٤٠ پـــەڕە هەموشی ١٠١٦ لاپەرەیە .

کتێبێکی وەها بـــەم بارستاییەو بەم قەوارە گەورەیە چەند هەڵەیکی بچوکـــی زۆر بووکەمی تێدایە کەشـــایەنی باس نیەو بەبێ ستونی راســـت‌و چەوتی دەزانرێن ‎٠ لەگـــەڵ ئەم هەموو بەرزی‌و هاوتـــایی ئەم کتێبە بەنرخەدا مـــن ڕەخنەیێکی بچوکم هەیە ‎٠ نەك بەتەنیا لە ماموستا هـــەژار بەڵکو لەو مامۆستا بەریزانەیش شتیان لەسەر نوســـیوە وەك کاك مسعودو ماموستا عـــلاء الدین سجادی‌و ماموستا هیمن‌و دکتور کەماڵ مەزهەر ‎٠

ڕەخنەکەیشم ئەوەیـــە ، ماموستا هەژار لە پێشەکی‌یەکەیدا دەفەرمۆێت ، پیاوێـــکی زاناو دانای گەورەی کـــورد پرسیاری لێ کردم کە مانای شعرێکی خیامم لە فارسی‌یەوە چۆن وەرگیراوەتە ســـەر کوردی ‎٠؟

لە وەڵامدا ووتم : ئەزبەنی من مەبەستم ئەوەیە کـــورد تێ بگەیەنم (خیام) کێیـــەو (چی‌یە) ؟! هەروەها بۆ ئـــەم تەرجەمەیەی شەرەف نامـــەیش هەمان ڕێبازم گرتووە ‎٠

من ئەڵێم مامۆستا وەکـــو هەمان ڕێبازی گرتوە ‎٠ زیاتـــر مەبەستیش دەربرینی زانیـــاری خۆی‌و کوردی زانینی خـــۆی بوە کە بەهەمو کەس بسەلمێنی کـــوردی زانی وایـــش هەیە ‎٠ لەمو شەیە مەبەستم ئەوە نیە مامۆستا خـــۆی پەسەندی کردوە . بەلکـــو مەبەستی راســـتیشی ئـــەوەبوە ڕۆڵەی داهاتـــو ، چاولێ‌کەری ئەو بکەن بۆ فێربونی کـــوردی

ئەم مامۆستایانەیش کـــە سەر کتێبەکەشیان نوســـیوە بیروڕای بـــەرزی خۆیـــان دەربڕیوە گلەی نەلەمان‌و نە لە مامۆستا هەژار ناکـــرێت ‎٠ چونکە خۆیان زانیاریەکانیـــان زیادەو وازەدانن ئێمەو مانانیش ئەو زانیارەمان هەیە ‎٠ ئەڵێنی لە وەلی وایە هەموو کـــەس وەلی‌یە ‎٠ نەخەیر ؟! ئێمـــەو مانان کۆڵی سوارین لەهەمـــو شوێن‌و جێگایەکدا توانـــای تاودانمان نیە ‎٠ هەتا لـــە هەورازیشدا بەرەوت نـــەبێ سەرناکەوین‌و زوتەنگە نەفەسی دەبینی‌و پەکمان دەکـــەوێت ‎٠ پێویست بۆ مامۆستا هـــەژار لە پلەی یەکەمدا بەم ئەندازە کوردی باوەشی ڕەقی کـــۆن‌و سەختی بەکار نەهێنایە ‎٠ خـــۆ ماشاءاللە خۆی بەچـــکە سۆنەیەوە لە هەمو ئاوێکـــدا مەلەوانەو زۆر شـــارەزای زاراوەی هەمو لەهجەکانـــە وەکو ئێمەو مانان نیە ‎٠

لەگەڵ ئەو فەرهەنگـــو کەیشدا لە کوتایی کتێبەکەیدا کە لە ڕوپەری ٨١٤وە دەســـت پێ دەکاتە ٨٣٠ نیزیکـــەی ٧٠٠ وشەی مانالیداوەتەوە هێشتا بە بیرو باوەری مـــن‌و هاوزانیاری من بە٧٠٠٠ وشەی تریش نازانرێت ‎٠ چونکـــە کوردیە کەی ئەوەنـــدە ڕەق‌و توند ، بۆیە ئێمەو مانـــان بەبۆنی ئەم جۆرە گـــولە دەپژمین‌و توشی ژانەســـەرو سەراسێ وە بینی‌و سەراسیمە دەمێنین ‎٠ چـــونکە ئەوی ڕاست بێ لە کوردی دا ڕەق‌و کۆن سەرمان سوڕ دەمێنـــی ‎٠ ڕەنگە ماموستا هەژار ئـــەو فەرمایشەی پێغەمەری لەیـــاد چوبێ کە دەفەرمۆێت (کـــلم الناس علی قدر عقولهم) لام وایە مەبەست لە عەقل تەنها هـــۆش نیە ڕەنگە لە وشەی عەقلیشدا (زانیاری) مەبەست بوبێت ‎٠ زانیاری ئیمەیش نزمەو ناگاتە زانیاری ئیوەو مانان (فوق کل ذی علم علیم) بۆیە ئەڵێـــم ئاگاتان لە ئێمەو مانـــان‌و نەوەی داهاتوبێت ‎٠ لەلاییـــکی تریشەوە لەسەر ئەو بـــیرو باوەڕەم کە ماموستا هـــەژاری شاعیری بەناوبانگی کـــورد لەتوانایدا بو وەکو (فردەوس) چۆن شانامەی بەشـــیعر هەڵبەستوە ‎٠ ئەمەیش بەشیعر ئەم شەرەف‌نامەی هەڵبەستایە دیارە کە لەو فکرەوازی هێناوە مەبەستی ئەوەبوە ‎٠ شـــیعر وەکو پەخشان بەجـــوانی مەبەست نادات بەدەســـتەوە بۆیە بەپەخشان بـــلاوی کردووەتەوە تا زیاتر ســـودی لێ وەرگیرێت ‎٠

بەبیروباوەڕی ناتەواوی من ئەڵێم ماموستا هەژارو ماموستا هێمن هەر چەن لەسەر ئـــەو باوەڕەن کەزاراوەی موکریان‌و سۆران یەکن‌و جیاوازێـــکی زۆر کەم تا بیژی تێدایـــە ‎٠ منیش هەمان باوەڕم هەیـــەو لەگەڵیاندام ‎٠ بەڵام ســـەبارەت بە خوێندەوارانی تـــازەو ئیمڕۆی ئێستامان ئەڵێـــم زور پێویستە ئەم شەرەف نامـــەی سەر لەنوێ بژارەیێکی تـــر بکرێت‌و ئەو وشە ڕەقانـــەی تێدایە هەڵی ئاوێرن‌و لـــە جێگای ئەواندا وشەی ڕەسەنی تێدا جێ‌گیر بکرێت ‎٠ نـــەك وشەی دەسکردو تازەداهاتو ‎٠

هەروەها کەمێکیش دەست کاری ئیملاکەی بکرێت ‎٠چونکە لە زۆر شوێندا ئیملاکـــەی لەگەڵ ئیملای تازەو ڕێبـــازی کۆڕی زانیاریدا ناگونجـــێن‌و لادراوە ‎٠

حەقیشمە ئەڵێم ماموســـتا هەژار خۆی ئەوەندە زبانـــە گشتی‌یەکەی کوردی‌و زاراوە- کانی جۆرە بەجۆری شارەزایەو خۆیشی نوســـەرێکی بەرزە نوسینەکەی بەرابەر بە ئێمە (ئینشایە)و سادەو ڕەوان نیە بۆیە لەیەکەم ڕۆژدا هـــاوارم لێ هەڵسا ‎٠ ڕەنگە زۆر لـــە خوێندەواران لـــەم ڕووەوە هاوکاریم بکەن‌لە کۆتاییـــدا لەسەر هەمو کوردێکی دڵسۆزو نیشتمان‌و مێژو وێژە پەروەر فەرزە بە دڵ‌و گیان هەتـــا هەتایە سوپاسی گـــوزاری خێزانی بەرزی شەرەفخـــانی بدلیس‌و ئەوانە بن لەســـەر کوردیان نوسیوە ‎٠ بەتایبەتی ماموستا هەژارو کـــۆڕی زانیاری‌و ئەندامانی بەتیکرایی‌و لایەن گیرانیان ‎٠

Institut Kurde de Paris

کتێبی هاوکاری

میژووی ماد

ا.م دیاکۆنۆف نووسیویەتی
بورهان قانع لە فارسیەوە
کردویە بە کوردی

-٤٢-

لە ئەنجامدا دەرکەوت کە پەلاماری گوتیەکان بوو بە هۆی ویرانکاری ناوچەی (بین النهرین) وەتالآن و دزیو هەژاری بوبەتووشی دانیشتوانی ناوچەکەوە ، شارەکانی (ئاکادە)و (ئاکشاگ)و- خورساگ کالاماو -درو - نپور -و- ئاداب -و- ئوروك -و- لاراك - ویران بوون ، وە پەرستگاکان وئەو وەقفانەی سەربە پەرستگاکان بوون ویران کران (٧١) ، سەرکردەکانو سەروك هۆزەکانی گوتی بەهیچ جۆرێك هەولی ئازادیو خۆش گوزەرانی تەواوی خەلکەکانی (بین النهرین) یان نەئەدا ، تەنیا ئەیانویست لەوکیشوەرەدا هێزو دەسەلات لە دەست سومەریو ئاکادیەکان وەربگرن و خویان بنە جێ نشینی دەسەلاتوفەرمانڕەوای بکەن ، وە لە جیاتی پادشا ستەمگەرەکانی ئاکاد پادشایانی خۆیان لەسەر تەخت دابنیشن ، دیمان کە (ئانریداوازیر) هەولیدا چاو لە (نارام - سوئن) بکاتوە نازناوی ئەوەی لە خۆی نا ، هەروەکو پادشایانی سومەرو ئاکاد - پیشینیانی خۆی - لە پەرستگاکانی سومەرو لەسەر لەوحە نوسراوەکان دانا . (الاثراب) پیشەوای گوتی ئەویش هەندێك نووسراوەی شاهانەی خۆی بەجێ هێشتوە (٧٢) (یارلاگاب)حەوتەمین پیشەوای گوتیەکان رەنگە بێ تێکۆشا بیت تاماوەی ژیانی سەلتەنەتی هەر بە دەستەوە بێت . گەورە پیاوانی گوتی لە زنجیرەی دووەم بەدواوەکوڕەکانی خۆیان بەناوی ئاکادی ناوئەنا . خیروخۆشیان هێنایەوە بۆ ولاتو خەلکی (بین النهرین)یان کردەوە بە خاوەنی مالیاتو ژیانیکی باش(٧٣) . ژیانیان گەڕایەوە دۆخی سەردەمی ئاکادەکانو باشتریش ، بەمجۆرە دەسەلاتی پادشایانی گۆتی بەتەواوی لەناوکۆمەلانی خەلکیدا گونجاو لایەنگیریان ئەکرا(٧٤) .

شێوەی بەریوەبردنی- ئیدارە - کیشوەر کە لەلایەن پادشایانی گوتیەوەدائەنرا زورتر یارمەتی ئەم باری ژیانە تازەیە ئەدا . لەناوگوتیەکانا ئەو کەسانەی کەلێ هاتوو شارەزابوونو ئەیانتوانی ئیشو کاری دەولەت بەباشی بەرێوەبەرن لە دەولەتی شومەرو ئاکادا نەبوون ، لەبەرئەمە پادشایانی گوتی ئیدارەو بەریوەبردنی کیشوەرەکەیان بەرامبەر بەباجو خەراج دایەوە بە گەورەکانی ناوچەکە . لە ژێردەسەلاتی گوتیەکانا چەند زنجیرەیەکی جور بە جۆری ناوچەیی پەیدابوو . لە ئاکاد پادشایانی خویو ناوچەی« دودو » وە « شو - دورول » هەر وەکو پێشو سەلتەنەتیان ئەکرد .(لە ٢١٧٢ تا ٢١٣٧ی پێش زاینی) ، دوای ئەمانەش زنجیرەیەك لە خواروو - لە (ئوردك) دامەزرا . (لە ٢١٤٢ تا ٢١٠٨ی پێش زاینی) شاری - لاگاش - لەوسەردەمەدا بوو بە یەکەمین شانشینی ولاتی سومەر .شوێنەواری ئەو سەردەمەی - لاگاش - کە ماوەتەوە زۆرەوە زۆر یارمەتی میژونووسان ئەدات . سەرەتای رۆژگاری تازە باری سیاسی - لاگاش - ریکەوتی سەردەمی - ئانسی -(ئور - بائو) یان « ئور - بابا » بووە ، کە لەوە ئەچێ هاوچەرخی سەردەمی لە ناوچونی یەکجارەکی ئاکادبوبیت لە دوای (شودورول) . - ئوربائو - پەرستگای زۆری لە - لاگاش - دروست کرد ، وە لەوە ئەچێت سولتانێکی گەورەو دەولەتمەندو بە دەسەلات بووە . وا گومان ئەبرێ کە ئەو لە ژێر فەرمانو رابەری گوتیەکانا دەسەلاتی خۆی بە سەر ولاتی سومەردا سەپاند .

لە دوای مردنی (ئوربائو)دەسەلات لە (لاگاش) کەوتە دەست (گودەئا)ی زاوای ،ئەویش ماوەیەکی درێژ سەلتەنەتی کرد (٧٥) بەتەواوی حوکمی بەشی زۆری دو روبار (بین النهرین)ی ئەکرد. ئەو نەك تەنیا نازناوی (ئینسی لاگاش)ی بۆ خۆیدانا بەلام خۆی بە (شوانێکی رەوشت جوان نە پادشای کیشوەر) ناو نا . وە لە هەمان کاتا هەر وەکو (و.ك شبلیکو) بەرویەکی گەشەوە بە ئەنجامی گەیاندوەو (٧٦)سەلماندویەتی ئەو پادشایەکی سەر بە خۆ نەبووە بەلکوخەرج گوزاری گوتیەکان بووە . بەم جۆرە نەك هەرتەنیا لە (لاگاش) (٧٧) بەلکو لە «ئور»یش گەلێك ساختومانی گەورەو بایەخداری کردەوە ، لە عیلام کریکارو لە کەناری خلیجو بەشی ناوەراستی فوراتو ژورووی سوریەوە وەستای بیناسازی هێنا . ئەمە خۆی ئەوەئەگەیەنێت کە زۆر بە دەسەلات بووە وە لە سەرزەمینێکی زۆر فراواندا فەرمانی ئەرۆیشت وە لە کیشوەرەکەدا ئارامی بە تەواوی جێگیر بوبو .

باس کردنی ئەم باسە تەنیا لە بارەی تواناو دەسەلاتەوەیە (گودەئا)وەنەبێ تەنیا سەر بە گوتیەکان بوبێت بەلکو بە تەواوی حاکمێکی دەست نیشاندەی ئەوان بووە لە ناوچەی (بین النهرین)دا . ئەم باسە لە کاتی (ئور - بائو)و (ناماخانی)جێ نشینی (گودەئا) (کە ئەو هێشتا زاوای - ئور - بائو -بو) سەلمندراوە .

لە دوای ئەم سەردەمەفەرمانو دەسەلاتی دو روبار (بین النهرین) لە دەستسولتانەکانی (لاگاش) دەرچو بەو جۆرەی - کەدیمان -گوتیەکان شێوەی ئیدارەو بەریوەبردنی کیشوەرەکەیان بە هۆی گەورەکانی ناوخۆوە نەگۆری ، گوتیەکان تا تەواو - ماویتی -

---

لێکۆڵینەوە و ڕیپۆرتاج

ئاوێستا

محەمەد ئەمین هەورامانی
لە کتێبی - زمانی ئاوێستاوە
کردوویەتی بە کوردی

دوو جۆرە ئاوێستای دەسنووس هەن :

١ - تێکستە سادەکان ، یا خود (نیو پیترسیان سادە) ، ئەم تێکستانە ، زیاتر روو بە خزمەت گوزاری دینی ، دەڕۆن ، وە پێك هاتون ، لە : (تەنها یەسنە ، یا خود پێکەوە نانی هەندێ پارچە لە پارچەکانی یەسنە و وێسپڕات و ڤێندیداد ، بە پێی بڕوایێ کە فرمانی ئایینی داویەتی) .

٢ - ئاوێستای پالەوی (پالەوی فارسی نوێ) یا خود (نیو پیرسیان پەهلەڤی) لە

دەنگ و باسی

گەڵ روو نووسی هەندێ لە پارچەکانی ئاوێستا ، کە وەرگێڕاونەتە سەر زمانی فارسی ناوەڕاست وە ڕازاوەتەوە بە پەراوێز و داوێنی ڕۆشن کەرەوەی زۆرەوە .

لە کوێ مەختووتەی (ئاوێستا) هەیە ؟؟

ئاوێستای دەسنووس بە چەند جۆرە کۆمەڵێك لە : ئەوروپاو هیندستان پارێزگاری کراوە ، لە یەکیەتی سۆڤیەت لە کتێبخانەی «سالتیکۆڤ سکێدرن » را هەندێ پارچەی ئاوێستا هەیە ، ئاوێستای دەسنووسی گران بەهای نایابی تایبەتی لە (کۆپنهاگن) هەڵگیراوە . وە لە (ئۆکسفورد) و (لەندەن)یش دا هەیە .

چاپی فۆتۆپرینتی ئاوێستا دەسنووسەکەی (کۆبنهاگن) بە وێنەیەکی ئەو تۆ زۆر بووە کە دەس هەموو پشکێنەر و دۆست بە ئاوێستایەك دەکەوێ .

دیراسە و لێکۆڵینەوەکانی ئاوێستا :

یەکەم کەس کە توانی پاڵ بەزانستیی ئەوروپاییەوە بنێ بەرەو ئاوێستا ، زانای فەرەنساوی : (ئەنکیتل دوپرێ) بووە . چوونی ئەم زانایە ، بۆ هیندستان ، وە تێکەڵاو بوونی لەگەڵ خەلیفە ئایینییە زەردەشتییە گەورەکاندا ، وە نووسینەوەی دەسنووسەکان ، توانی بۆ خۆی رازێکی پڕ هات و نەهات ، بنیات بنێ .

مامۆستا ئەنکیتل ، لە ساڵی (١٧٧١)ی زایین ، توانی یەکەم وەرگێڕانی ئاوێستا کە کردبووی لە چاپی بدات ، کە بریتی بوو لەوەی کە خەلیفە پارسییەکان چییان بۆ گێڕابووەوە . ئەم دەس پێشخەرییە ، هەر ئێجگار کاریگەر بوو ، وە بوو بە هۆی زیاتر حەز کردن بە ناسینی ئاوێستا ، وە پەرەسەندنی لێکۆڵینەوە دەربارەی ئاوێستا و زمانی ئاوێستا ، وە بە تایبەتی لە لایەن ئەو زمانناسانەی کە لێکۆڵینەوەی بەراوردی زمانەهیندۆ - ئەوروپاییەکانیان کرد بو بە پیشە .

ئەو پشکێنەرە لێکۆڵەرە بەراورد کەرانەش ئەمانەن : (ئێف . پۆپ) و (ئاڕ . راسك) و (ئی . بڕنەوف) و هەندێ تریش ...

بۆ لێکۆڵینەوە و توێژهەڵدانەوە لە هەندێ شتی پەناواکی (ئاوێستا) ، دووڕێگا گیراوەتە بەر (بە تایبەتی لە نیوەڕاستی چەرخی نۆزدەهەم دا) :

یەکەم : قوتابخانەی تەقلیدی :

پاڵەوانانی ئەم قوتابخانەیە ، ئەمانەن : (ئێف . سپایگل) وە (ئێف جۆزێت)ە ، ئەمانە ، پەنایان بردە سەر ئەو پەراوێزو داوێن و روشن کەرەوانەی کە بە زمانی فارسی ناوەڕاست نووسرابوون و سەر ئەدەبی (زەردەشتی)یش .

دووەم : قوتابخانەی نوێ ، کە ئەویش قوتابخانەی لێکۆڵینەوەی بەراوردی مێژوویی یە .

بەناو بانگترین پاڵەوانی ئەم قوتابخانەیە ، مامۆستا : (ئاڕ . ڕۆس) و هەندێ ترن . ئەم قوتابخانەیە لە بەر ڕۆشنایی لێکۆڵینەوەی بەراوەر دییەوە دەر کەوتوە ، وە بە تایبەتی بە هۆی ئەو بەڵگەوڕۆشن کەرەوانەی ، کە بە بڕوا نامەی هیندی کۆنەوە رازابوونەوە .

سوود بەخشی و بێ سوودی ئەو ڕێگایانە :

زۆری سوود و کەمی بەریەکە لەو ڕێگایانە ئاشکرایە : خۆ بەستنەوە بە تاکە ڕێگایەکەوە ، وەك ڕێگای تەقلیدی ، زیاتر روو نانە بەرەو ناسینی روحی ئاوێستا ، لە گەڵ ئەمەش‌دا ، مەترسی هەیە ، کە ئەویش ، پات کردنەوەی ئەو هەڵانەیە ، کە لە کاتی نەقڵ کردن‌دا روویان داوە و جێ گیر بوون ، سەرەڕای ئەو ڕۆشن کردنەوەو رازاندنەوەی ، کە بە زمانی فارسی ناوەڕاست ، ئاوێستای پێ ڕازاوەتەوە ، لێکۆڵینەوەی تەقلیدی هێشتا بێ خەوش نەکراوە .

ڕێگای لێکۆڵینەوەی بەراوردی مێژوویی ، لە تواناییدا هەیە ، کە بڕواتە ناخی ناخەوەی ڕێزمانی زمان ، هەروەها لە توانایدا هەیە ، کە زۆر لەو هەڵانە ، کە لە رووی نەزانین و هەڵەوە روویان داوە ، دەریانخات و راستیان بکاتەوە (ئەو هەڵانەی کە بە هۆی گوێزانەوەی تەقلیدییەوە کراون) .

بە هۆی لێکۆڵینەوەی بەراوردی مێژوویی یەوە ، تێکست تێ گەیشتن بە تەواوی ئاسان ناکرێ ، چونکە ، ئەم ڕێگایە ، لە توانایدا نییە بە تەواوی و ڕێك و پێکی واتا (مانا) ڕۆشن بکاتەوە .

تێکەڵاو کردنی هەر دوو جۆرە ڕێگاکە ، وە بە شێوەیەکی سەرکەوتوو ، لە دەوروبەری چەرخی نۆزدەیەم‌دا دەستی پێ کرد و سەری دەر هێنا . لێرەدا ناوی مامۆستا (کەی . کێڵندەر) لە پێشەوەیە ، چونکە تێکستە پڕ ڕەخنەکەی کە دەربارەی ئاوێستایە ، ساڵی (١٨٨٦-١٨٩٢) هێشتا باڵا دەستی بۆ پەیدا نەبوە .

مامۆستا ، (جەی . دار مێستەر) ، وەرگێڕانێکی تەواوی ئاوێستای کرد و سەرەڕای ئەوەش لێدوانێکی زۆریشی لە سەر نووسی (١٨٩٢-١٨٩٣) هەر وەها لە لایەن (ئێچ هابسکمان) و (دەبل یو - جاکسۆن)یشەوە .

گرنگترین و گران بە ها ترین تا ئێستە ، لە لایەن مامۆستا : (سی . ئێچ . ئاڕ . پارثۆلۆمی)یەوە کراوە ، کە ئەویش « زمانە ئێرانییە دێرینییەکان » : (ئەڤێستان ئەن ئۆلد پێرسیان لەنگویج) وە (ئۆلد ئێرانیان گلۆسەدی) . ئەم جۆرە لێکۆڵینەوەی مامۆستا (پارثۆلۆمی)یە ، دەنگێکی ئێجگار گەورەو فراوانی لە دونیای لێکۆڵینەوەی ئاوێستادا دایەوە وە تاوەکو ئێستاش وا دەدرێتە قەڵەم کە بە بە نرخترین هۆ و بەڵگەی نایاب ڕازاوەتەوە .

زوربەی تەنگ و چەڵەمە و شتە پەناواکییەکانی ئاوێستا لێیان کۆڵراوەتەوە و ڕۆشن کراونەتەوە : لە ئەڵمانیاوە ، لەلایەن مامۆستا : (ئێچ . ڕێچلت) و (ئێچ . جەنگەر) و (جدی . هەرتل) و (ئێچ . هەمبەغ) . وە لە فەرەنساوە لە لایەن مامۆستا : (ئی . بینڤین) و (جدی . دۆفرێل) و (جدی . دۆنش) ، وە لە ئینگلتەرە ، لە لایەن مامۆستا : (دەبل یو . هەنینگ) و (ئێچ . بەیلی) و (جدی . گێرشفج) . وە لە پۆلەندە مامۆستا : (ئای . کۆری لویز) ، وە لە وڵاتە ئەسکەندنافییەکان ، مامۆستا : (ئەی . کریستنسن) و (کەی . باڕ) و (ئێچ . نایبرگ) وە لە هیندستان مامۆستا : (ئەنکلەسریا) و (تاڤاریا) کە لە ئەڵمانیا ئیشی دەکرد ، وە لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا : (ئەی . ئەی . فریمان) ، (ڤی . ئای . ئەبەیف) وە (ئی . ئی بێرتلز) لە یەکیەتی سۆڤیەت .

١٧-١٨

بیلینسکی ڕەخنەگرو مرۆڤ

ڕەفیق سابیر
ئامادەی کردووە

ڕێبازی ڕیالیزم لە ئەدەبی روسیدا شان بە شانی بزوتنەوەی دیموکراتیو شۆڕشگێری لەو وڵاتەدا گەشەی ستاندووە . نووسەرانو هونەرمەندانی سەدەی نۆزدەیەم دەورێکی گەورەیان بووە لە پێشخستنی ئەم بزووتنەوەیەداو ، لە ڕێگا خۆش کردن لە بەردەم تێکۆشانی گەلانی روسیادا لە پێناوی ژیانێکی باشتردا .

بیلینسکی (١٨١١ - ١٨٤٨) یەکێکە لە چالاکترینی ئەو نووسەرو ڕەخنەگرانەی دەورێکی گەورەو شۆڕشگێرانەی گێراوە لە هاندانو هوشیار کردنەوەی جەماهیری گەل بۆ وەستان دژی ڕژێمی کۆیلایەتی ئەو سەردەمەو ، لە بڵاوکردنەوەی گیانی دیموکراتیەتو چەسپاندنی ڕێبازی ڕیالیزم لە ئەدەبی روسیدا .

ئەگەر چی بیلینسکی لە سەرەتای لاویدا فەلسەفەی هیگل کاری تێ کردبوو هەندێ ڕای ئایدیالیستانەی لا چەسپاند بوو ، بەلام ئەو دەورو بەرەی تێیدا دەژیا وای لێ کرد وردە وردە لەو ڕایانە بتەکێتەوەو بەو چاوە سەیری دیاردە سروشتییەکانو کۆمەڵ بکات کە « بەردەوام لە گۆڕانو پێشکەوتن دان » . وە بڕوای بە تێکۆشانی میللەت پتەو بێتو ، لە پێناوی روخاندنی ڕژێمی قەیسەردا کار بکات . وە نەبێ ئەو گۆڕانە گەورەی لە ژیانی ئەم ڕەخنەگرەدا رووی‌دا شتێکی سەیر بێت بە تایبەتی دوای ئەوەی درندایەتیو کۆنەپەرستی ڕژێمی ئەوسای دەدیتو ، لە نزیکەوە کۆنەپەرستەکانی چاو پێ کەوت کە چەند نا ئینسانانە « پۆشکین »ی شاعیریان شەهید کرد . بۆیە پڕ بە دەم هاواری دەکرد :

« دوژمنم ڕژێمی دەرەبەگایەتیو کۆیلایەتیو چەوساندنەوەیە . دوژمنم ڕژێمی قەیسەرە .. دوژمنم کڵێسایە کە ئەو ڕژێمە بۆ گەنە دەپارێزێت » .

بیلینسکی لە کاتی خۆیدا زیرەکانە ڕژێمی سەرمایەداری هەڵسەنگاند ، ئەگەر چی لەو بڕوایە دابوو کە سەرمایەداری ناتوانێت گیروگرفتە کۆمەلایەتییەکانو ئابورییەکان چارەسەر بکات بەلام بە بەراورد کردنی لە گەل ڕژێمی دەرەبەگیدا جۆرە پێشکەوتنیکی تێدایە . بەلام دیسانەوە سەرمایەداری کۆمەلانی گەل توشی هەژاریو کوێرەوەریو دەردی سەری دەکات بۆیە دەڵێ :

« سەربەستی راستەقینە تەنیا دوای روخاندنی ڕژێمی سەرمایەداری پەیدا دەبێت » . وە بەلای ئەوەوە سەرمایەدارەکان « ئەو کەسانەن کە هیچ ئامانجێکیان لە ژیاندا نییە تەنیا پڕ کردنی گیرفانیانو خواردنی ڕەنجی شانی کەسانی تر نەبێت » .

بیلینسکی لە ئەنجامی ماندوبونو کارکردنی بەردەوامدا و لە ئەنجامی نالەباری ئاوو هەواوە تووشی نەخۆشی سینگ بوو پزیشکەکان داوایان لێ کرد بچێت بۆ ئەلمانیا بەلکو لەوێ چاك ببێتەوە . ئەو نامەیەی لەوێوە بۆ گۆگۆلی چیرۆك نووسی ناردووە « کە لە کۆتایی ژیانیدا بەرەو بیروباوەری کۆنەپەرستانە گەڕاوەتەوە » . بەگرنگترین نووسینێك دادەنرێت لە مەیدانی ڕەخنەی ئەدەبی روسی لە چەرخی نۆزدە هەمدا . لەو نامەیەدا ڕەخنە لەو کتێبە دەگرێت کە بە ناوی « هەڵبژاردە لە نامەی برادەران)ەوە بڵاوکرا بووە و پڕ بوو لە بیرو باوەری کۆنە پەرستانە . لە نامەکەدا بە وردی ئەو قوناخە ناسکەی ئەو ساشی دەکاتەوە کە روسیای پێدا دەرواتو ئەوە دەردەخات کە « روسیا بە نوێژو دوعاو پاڕانەوە رزگاری نابێت .. بەلکو پێویستی بە کەسانێك هەیە کە لە پێناوی هوشیار کردنەوەی گەلدا کار بکەن » .

ڕەخنەگری پێشکەوتنخوازی روس « گیرتسین » ئەم نامەیە بە کارێکی مەزنو داهێنەرانە دادەنێت . هەروەها لینین گرنگی ئەو نامەیە بە نیسبەت بزووتنەوەی شۆڕشگێرییەوە دەردەخاتو - وەك بەڵگە نامەیەك - بە چەکێکی کاریگەری دادەنێت لە تێکۆشانی شورشگێڕیدا بە دەست بزووتنەوەی رزگاریخوازییەوە .

بیلینسکی لە نزیکەوە ئاگاداری ژیانی جوتیاران بوو هەستی بەو چەوسانەوە سەختە دەکرد کە لە ژێر ڕژێمی بۆگەنی قەیسەردا تووشی دەبن وە ئەو دیمەنە دڵتەزێنو فاشستییانەی لە بەر چاو بوو کە بەرامبەر کەسانی نیشتمانپەروەرو ئەندامانی کۆمەڵە نهێنییەکان بەکار دەهێنرا . سەرەڕای پەست

بڕوانە ل ٧

پۆستەی خوێنەران

× کاک ئەلوەند بێگەرد:

هەستی شاعیر سەرچاوەی شیعرە ، شیعریش ئاوێنەی واقیعی دەروونی شاعیرە .. ئەوەش بزانە شاعیرمان زۆرە ئەگەر ببیت بەرێبواری لقیکی تر لە لقەکانی ئەدەب وابزانم زۆرتر ئەتوانی خزمەتی کۆمەلگای کوردەواری بکەیو لە سنوری ژانی کێشو سەرواو سۆزی پێویست وترازوی ئەدەب خۆت رزگار بکەی .

× کاک عەلی بەرزنجەیی :

شیعرەکەتان نیازی شاریاوەی تیا بەدی ئەکرێ .

× کاک نەجدەت عەقراوی :

ئەبوا لەسەر روویەکی قاقەزەکەت بنووسیبایە

× کاک کازم عەبدوڵلا کۆیی :

قسەی خۆمان بێ ریپورتاجەکەت لەسەر بنچی ریپورتاج نەرواوە سەرزەنشتی کردنی (....) بەو جۆرە چارەسەری مەسەلەکە ناکات . دیسان کاکی برای لە ژمارە (٢٤٩) شدا بەناوی (ك . ع) وە وەلامت دراوەتەوە .

× کاک قارەمان :

مەبەستت چیە برا ؟

× کاک قاسم محەمەد کۆیی:

ئەمەندەمان لە شیعرەکانت هەڵبژارد :

شیرینەکەم
دڵداریکم
تینوم .. تینوم
تینوی ماچی تیشکی خۆرم
ئەو خۆرەی تا وەکو ئیستا
قژی خاکە جوانە کەمی
دانەهێناوە

× کاک فەریدون عەلی بەرزنجەیی :

ئەمە دو دێری شیعرەکانتە :

چاوەکانت دەریایەکن
مەلۆی سەرنجەکانمی تیا ئەخنکی
(بەو مەرجەی مەلۆبخنکێ خزمینە) !!

× کاک خالید کەریم شیخانی :

هەر نووسینیکمان بێ بگات ئەگەربلاو نەکرێتەوە وەلامی ئەدرێتەوە ئەو نووسینەی لە بارەی (دزینی وانە) وە ناردووتە جۆری دارشتنەکەی پێویستی بەدەسکاری کردن ئەکرد ئینجا لەبەر ئەوە ببورە .

× کاک ئیبراهیم دڵتەنگ:

کاربەدەستانی پوستەی خوێنەران لەوەلاما سوپاست ئەکەن ئەمەش یەکێك لەو پەندانەیە کە بۆت ناردوین :

- تا باراشیکی لەگەل نەخۆی نایناسی .

× کاک غەفور دڵخۆش

ئیستا باوی ئەو جۆرە پیاهەلدانە نەماوە ، قۆناخێك لەمەوبەر لەسەردەمی لاوی دەرەبەگایەتیا کۆلکە خوێندەوارەکان بە شیعر یەکتریان ئەلاواندەوە .. .. خەلك چۆتە ناو مانگو هەزاران نهێنی سروشت ئاشکرابووە .

× کاک ئاشادو کاک غەمبار :

وەکو خۆتان نوسیوتانە لە ئامۆژگای مامۆستایان لە هەولێر :

ئەبوا لە جیاتی ئەو جیاوازیەی لە نیوان (....؟) دروستتان کردوە هەولی لابردنی جیاوازیەکەتان بدایایە .. روژنامەکانی تر نوسینەکەتان بلاو ناکەنەوە گوناحی ئیمە نیە .

ڕونکردنەوەیەك دەربارەی قزقاپانی عەوالان

خوێنەر کاك (ئارام رەشید) بە هۆی رۆژنامەی هاوکاری بەرێزەوە ویستویەتی شتێك دەربارەی ئەشکەوتی (قزقاپان بزانێت .

لەبەرئەوەی گۆشەی پۆستەی خوێنەران وەلامی پڕ بەپێستی نەداوەتەوە وەتا ئەو برایە بە هەلەدا نەچێ وا ئەم وەلامەی بۆ ئەنوسمەوە . کە شێخ حەسەنی عەودالآن لە کتێبی (باخی عەودالآن) دا باسی کردوە ئەلێ :

« ئەشکەوتەکە وا بە شاخێکی گێچەلەوە لە خوار دێی زەرزێو باخەکانیەوە ئەو ئەشکەوتە بەسەر شاخەکەوە دروست کراوە ، دەسکاری کۆنە بەتەشوێ تاشراوە ،لە پێشەوە هەیوانێکی گەورەیە ، لە شاخەکە کۆڵەکەی لێ هەڵکەنراوە ، وەکو گولێکی گەورەی بەدەست لێ هەلکەنراوە لەگەل هەیکەلی دوو پالەواندا ، لە ناوەوە دوو هۆدەو دالآنێکی تیایە کە هەر هۆدەیەکی جێگای ٢٠ زەلامی تیا ئەبێتەوە بەهۆی پەیژەیەکی ٢٢ پیپلکانەی ئەچیتە سەری . ئەشکەوتەکە ئەکەوێتە بەرامبەر دێی عەودالآنو عائدی مولکی شیخەکانی زەرزیە » .

نەریمان

ڕون کردنەوە

پۆستەی خوێنەران لە کاتێکدا ئەم نووسینەی کاك نەریمان وەکو خۆی بلاوئەکاتەوە ، سوورە لە سەر وەلامەکەی پێشووی چونکە ئەم گوشەیە نوسینەکانی بەپێی لێکۆلینەوەی زانستیو سەرچاوەی راست بەتایبەتی باسە میژوویەکان دەست نیشان ئەکات .. وەئێمە لەبارەی (ئەشکەوتی قزقاپانەوە) بەپێی ئەم سەرچاوە باوەر پێکراوانەی خوارەوە وەلاممان داوەتەوە ، وەدلنیاین لەوە کەوەلامەکەمان راستە .

سەرچاوەکان :

١ - میژووی ماد أ . م دیاکونوف ، تەرجومەکەی کەریم کشاوەرز چاپی فارسی لاپەرەکانی ٥٠٢ - ٥٠٣ دێرەکانی ٩-١٢ ، ١-١٦ .

٢ - نەخشە هەلکەندراوەکانی ئاشور ، سەدەی نۆیەمی پێش زاینی .

٣ - نیگاری (کۆلەکەی - ئەبلسینك - رەش) سالامانساری سێیەم وئەونە خشانەی لەزیوی دۆزرا ونەتەوە (پەراوێزی میژووی ماد) بەشی شەشەم ، لاپەرە ٧٣٩ دێری ١١-١٥ .

پۆستەی خوێنەران

پاشماوەی سەرنجێك لـــە تاریك‌وروون

ا بزانم هەر بە تەنیا شیعرە سیاسی‌یەکانی هێمن یوەدا ناخولێنەوە بەلکو زۆربەی شاعیرەکانمان ئاوان‌و یە هێمن لەوان پێشکەوتووتر بێت لە دارشـتن‌و مەرجی ی شیعردا • وە ئەگەر مەبەستی مامۆستا دلشاد شیعری بیت ، گوایە شیعرەکانی هێمن زۆربەی لەرزوتایانەو خۆ بە دەست شیفاوە ، ئەمەوێ لە کاك دلشاد بپرسم کام ڕەنگی لافیتە بە شیعرە سیاسی‌یەکانی یەوە نەلکاوە ، عیرە مردووەکانمان چ زیندووەکانمان • بالێرەدا بەراورد بکەین لە نێوان شیعرەکانی هێمن‌و شاعیرانی تردا ، تا رانی خۆشەویست لە رایەکانی کاکی نووســـەر بگەن، ە گوێی ئەو بکەین ئەبێت شیعرە سیاسی‌یەکانی زۆربەی ەکانمان تور دەینە دەریاوەو سیاسەت‌و شیعری سیاسی علەت بکەین‌و نەلیین شیعری سیاسی‌مان هەیە • بـــۆ ە (داری ئازادی) یەکەی بێ‌کەس کە بەرزترین شیعرە یەکانی شاعیرەو لە کاتی خۆیا تەقینەوەیەکی گەورە بووە ولاندنی هەست‌و نەستی ڕۆلەکانی گەلی کوردو جـــۆرە جۆشێکی بەخشیوە بـــە بزوتنەوەی شۆڕشـــگێری ەکەمان ، بی‌کەس دەڵێت :

داری ئازادی بە خوێن ئاو نەدرێ قەت بەر ناگرێ
سەربەخۆیی بێ فیداکاری ئەبەد ســـەرناگرێ

اییدا دەڵێت :

نیرو مێ هەر دوو بە جووتە بۆ وەتەن هەوڵێ نەدەن
دووره دەرچوونی لـــە دیلی مەل بە باڵی نافرێ

• • • • • • • •

• • • • • • • •

دۆستی کوردو عەرەب زۆر کۆنـــە تاریخ شاهیده
ناحەزی ڕوو ڕەش لە داخا بایەخەی خـــۆی دادرێ

ئەم هۆنراوە ، دێرەکانی شەقلێکی راپوتی‌یان پێـــوە بریتین لە دروشم‌و لافیتەی وەرگیراو وەکو : « الحریه تسقی بالدماء » (الاستقلال یوءخذ ولا یعطی) دیسانەوە دێری لە جمیل صدقی زەهاوی وەرگیراوە وکراوەتـــە ی :

یرفع الشعب فریقان اناث وذکور
وهل الطائر الا بجناحیه یطیر !(٩)

دێرەکەی دوایی : یشهد التاریخ علی قدم الصـــداقه یه - العربیه •

ئەم هۆنراوەی (بێ‌کەس) نەوتی کلپەی تێکۆشـــانی ەمان بوو لە مانگرتن‌و خۆنیشاندان‌و ڕاپەڕینەکانی • ئەگەر بێ‌کەس نرکەی بێت‌و بڵێت :

پیاو ئەبێ بۆ سەندنی حەققی لە کوشتن سڵ نەکا
هەر بڕۆخێ بەس نیە تاکو نەسێنرێ نادرێ

(هێمن) لەوێ تێپەر ئەکات‌و شۆڕشگێرانە دێتە دەنگ‌و ڕژ نەئەدات‌و ئەڵێت :

توخوونی دوژمنی بەد کارە نابین
کە سووتاوە دەسی ئێمە بە پشکۆ
زمانی ئێمـــە گەر نازانێ دوژمن
دەبێ حالی بکەین ئەو جار بە برنۆ
لە پێشمان دایە دوا ڕۆژێکی ڕووناك
ئیتر ناخورێ هەقی ئێمە بە فیرۆ(١٠)

مەهاباد ٩٤٥

کەمێك وورد بینەوە لـــەم چەند دێرەی (دوا ڕۆژی ك) کە شاعیر بەر لە (بێ‌کەس)یش دایناوە ئەگەینـــە مێ کە (هێمن) پێش بی‌کەس کەوتۆتەوەو شـــیعرەکانی سیاسی‌یەکانی) زۆر باڵاترن لە هی بێ‌کەس‌و شاعیرانی‌تر ئازاری خوا) یەکەی ئەحمەد هەردی کە گۆڤاری بڵێســـە ، کردۆتەوەو ئەم پێشەکی‌یەکی بۆ نووسیوە : « ئەمە یە لەو هەڵبەستە شۆڕشگێرانەی کە لە دەمەی پاشایەتی رماودا گۆرانی سەر دەمی هەموو ئازادی پەروەرێك بوو ، ی بە ســـــۆزی خەباتی خوێناوی هەمـــــوو چینە مانی‌یەکانی گـــەلی پیوەیە کە ئەبێ هەموو کاتێ بـــە ی‌یەوە گۆرانی ڕێگای کاروانی خەباتمان بـــــە ەمەوە بێ »(١١) :

ئازادی خوای کوردین ئێمـــە
شـــورەی پۆلاو بـــەردین ئێمە
پشتی جوتیـــاری زەبوونین
ئـالای بەرزی چوین‌یەك بوونین
شیری دەســـتی لێ قەوماوین
لـــە ڕووی زوڵما هەڵکیشراوین
ئاغا بـــە گزادانی زۆردار
جەردەی گیـــانی کوردی هەژار
خوێن خۆری ئـــەم نیشتمانەن
ئالەتی دەســـتی بێگانەن
ڕوژی خۆی گیانیـــان دەردێنین
تۆڵەی گەلیان لێ ئەسێنین

ئەمەش نموونەی شیعری شاعیرێکی هەڵکەوتووی کورد ی‌یە کە هەمان ڕەنگ‌و ڕوخساری هەیە :

ئەو گەلەی لە خەو ڕاستی بۆتەوە
نابەزێ لـــە ڕێی ئەم ژیانەدا
قاچی ڕۆڵەکەی گـــەر بە کۆتەوە
هەڵوەرێت لـــە ناو بەندیخانەدا

ئایا کاك دڵشاد چ جۆرە داهێنانێك‌و بەهایێکی هونەری ی لە هۆنراوە سیاسی‌یەکانی بێ‌کـــەس‌و هەردی‌و دڵزارو زو دیلان و شاعیرانی‌تر ، هێمن لەم نیعمەتە بێ بەشەو ، بزی شاعیرەکانی دەوری خۆی ناوەستێت •

هێمن لـــە شیعرە کۆمەلایەتی‌یەکانیشی لـــە پێشەوەی رەکانمان وەستاوەو شارەزایانە چارەســـەری دەردەکانی ڵی کردووەو بەهرەی شیعری خۆی لە گەل بیروباوەڕی کەوتنخوازانە تێکەڵاو کردووە ، کە ئەو هەلە شاعیرەکانی ستانی عیراق دوور بن لەم جۆرە بیرو باوەڕانە وەکو لە وویژی کچ‌و کوڕ)دا دەرئەکەوێت ، کوڕ :

دیدەگیان کچی کوردی ژیکەلـــە
داوێنی پاکت دوور بێ لـــە پەلە
(لینین) ڕابەری مالی چارشێوا
تۆ هێشتا حەپسی‌لە ژێر چارشێوا
لە گوێن (ژاندارك) هەستە وەك مەردان
دوژمن وە دەرنێ لـــە خاکی کوردان

بە راوردێك لە گەڵ هۆنراوەکەی (بێ‌کەس) (نەسرین

لاپەرە ٧

لـــەودەمێکە داخت لە دڵمە گیرودەو بەندیت زیان‌و زوڵمە) •

هەر چەند شیعرەکەی هێمن کۆن‌ترە بەلام لە ناوەرۆك‌و فۆرمدا سەر کەوتووترە لە شیعرەکەی بێ‌کەس ، (هێمن)یش نکۆلی ناکات لەوەی کە گۆڤاری گەلاوێژ ڕۆلێکی باشـــی یاری کردو لاوەکانی فێری کوردی خویندنەوە کرد ، لـــە ڕیگەی .ڕوشنبیرانی عیراقەوە چاوی بە شیعرەکانی بێکەس‌و پیرەمێردو ئەحمەد موختارو حەمدی کەوتووە • بەلام شیعرە سیاسی‌یەکانی هێمن بە پێی زروفی ئەو کاتە لە هی شاعیرانی تر نزمتـــر نەبووە ، بەلام لە سەرەوەش مامۆستا دڵشاد بـــە چاوێکی تر شیعرەکانی یەکالادەکاتەوەو خەتێکی زل بە سەر هەموو شیعرە سیاسی‌یەکان دائەهێنێ‌و لە (تاریك‌و روون)دا دەریان ئەکاتە دەرەوە ، چونکە (قسەی کتێبن‌و لافیتەن) ئەبوایە بڵێـــت قسەی ڕۆژنامەن (حکی الجراید) عەرەب وتەنی ، نەك کتێب ، تا ئێستا وا یەکەم جارە قسەی کتێب بکەوێتـــــە بەر داسی نووسەر ، ئەبێ نووسینی کاك دڵشاد شیاوی ئەوە نەبێـــت بچێتە ناو کتێبـــــانەوە ، چونکە نووسینی کتێـــــب سادەو ڕەشۆکی‌یە نووسەرە برژوایەکان زۆر جار گاڵتە بە ڕۆژنامـــە ئەکەن‌و ئەلین قسەی ڕۆژنامەکان ، گوایە قسەکانی وان جورە ئەتەکیت‌و شیوازێکی تایبەتی هەیە ، پایەی سنوور داری خۆی پێوە دیارە ، بەلام وا ئێمە قسەی کتێب ، پشمان بو زیاد بوو ، ئیتر شاعیری بەهرەداری گەورەی عەرەب (المتنبی) زور بـــە هەڵە چووە کە وتوویەتی :

« وخیر جلیس فی الزمان کتاب » واتە چاکترین هۆگر لە دونیادا کتێبە •

هەروەها کاك دڵشاد دەڵێت : تەنانەت بەرامبەر چینـــە زەبوونەکانیش هەڵوێستی لاتەریکی وەردەگرێت‌و دەڵێت :

تا بە داسی دەسی ئەو پالە بە کارەی کورد
درك‌و دالی سەرەڕێ گشتی نەدردێنی دەگریم

هەموو شاعیرێك دەتوانێت بگری ، زوربەشیان دەتوانن خەڵکی بخەنە گریان گەر مەسەلەکە هەر (سۆز) بێت بە تەنیا ، بەلام کەم شاعیر دەتوانێت هەنگاوێك پێش خەڵکە کە بکەوێت‌و رابەر بێت بۆ ژیانێکی بێ گریان‌و چەوساندنەوە »(١٢) •

گریانی شاعیر ، گریانێکی بێ دەسەلاتانەی ڕاستەقینە نیەو ڕاکردنێك نیە لە ژیاندا وەك نووسەر تێی گەیشتووە ، چونکە پێناسەکەی شاعیرو شیعرە شۆڕشگێرەکانی چـــاکترین بەلگەن بۆ ڕەت کردنەوەی ئەو بۆ چوونەی ئەدرێتە پال شاعیر ، وە گەر شاعیرێکی جیهانی ئەمەی بگوتبایە ئەوە ڕووێکی تری وەرئەگرت‌و ئەچـــوە قالبێکی ترەوە • بەلام مادام هێمـــن گوتویەتی ، ئەوە شتێکی ترەو ، مەبەست چەسپاندنی نـــا شاعیریەتی (هێمن)ە لە ڕووی سیاسی‌یەوە • کە چی شاعیریی یۆنانی وەکو (منلاووس لاورس) لە نامەکەیدا بۆ (ناظـــم حکمت) شیعرەکەی مورکێکی مرۆڤایەتی وەرئەگرێت‌و ئەچێتە ریزی شاکارە بە نرخەکانی شاعیرە ئینسانی‌یەکانی جیهان ، لاورس دەڵێت :

پێ‌ناکەنم‌و
هەرگیز پێ‌ناکەنین
هەتا فرمێسکی جیهان نەسرێتەوە
• • • • • • • •
(ناظم) کەسبەی
زنجیرو کۆتەکانمان ئەپچرێنین
ئەی حەلە دێم بو دیدەنیت‌و
بەیەك ئەگەینەوە(١٣)

وە ئەگەر کاك دڵشاد ، وا بزانێت شاعیرەکانی ئەمرۆ ، بە تایبەتی لاوەکانی سنووری شیعری لافیتە داریان شکاندووە ، راستی بۆ نەچووە ، بەلکو ئەتوانم بڵێم کام شاعیری لاو خۆی بە خاوەن بەهرەو داهێنان‌و نوێ کردنەوە دەزانی ، گەر بـــە چاوێکی وورد سەیری شیعرەکانی بکەیت نەبینێ ئەم دیاردەیە بە زەقی خۆمان بۆ دەرئەخات ، بۆ نموونە چـــەند دێرێکی شاعیرێکی لاوی بەهرەدار ئەخەمە بەر چاو ، کە هیچ لایێك نکۆلی لە پێشکەوتنی هونەری شیعری ناکات کە (شـــێرکۆ بێ‌کەس)ەو دەڵێت :

تەنیا لە لوولەی تفەنگا
ئازادی چاوی هەلدێنێ
هەق بانگ ئەدا
تەنیا هەر لە ئاستی چەکا
داگیر کەر ملی کەچ ئەکا(١٤)

ئەم هۆنراوە دروشمێکی سیاسی‌یە ، وتەی ماوتسی تۆنگە کە دەلێـــت :

« لە لوولەی تفەنگا دەسەلاتی ناوەندی سەر هەڵئەدا »
تەنیا هەر لە ئاستی چەکا
داگیر کەر ملی کەچ ئەکا
هەمان مانای یەکەم ئەبەخشێ

وەکو دەرئەکەوێت نووسەر ئەیەوێت وا لە خوێنـــەر بگەیێنێ ، ئا ئەمەیە مەسەلەی ئیلتیزامی شاعیرو پووچـــەی شیعرە سیاسی‌یەکانی ، گەر (هێمن) سیاسی نەبوایە ئێستا شاعیرێکی تر بوو ، وا ئەزانێت هەر تەنیا شیعرە سیاسی‌یەکانی (هێمن) ئەو ڕێچکەیان گرتووە ، نەك شیعری گشت شاعیرەکانمان ، بگرە شاعیرانی گەلی عەرەبیش سەرەرای جیـــاواری واقیعی ڕوشنبیری‌و هونەری‌و ئەدەبی هەر دوو نەتەوە • محمد الجزائری دەڵێت پاش ئەوەی بڕگەیێك لە شیعری شاعیریکی عەرەب ئەهێنێتەوە « ئەم بڕ گەیە زیاتر لە بەلگەییکمان ئـــەدا بە دەستەوە کە شیعری زۆربەی شاعیرەکانی عیراق ســـەرەـ تاییتی‌و شەقلی پەخشـــان‌و ڕاستەو خۆیی‌و لافیتەیی‌یان پیوە دیارە •• شیعرەکانی زۆربەی شاعیرەکانمان بە دوای شورشی چواردەی تەمووزی ٥٨ کە وتبوون‌و هانە هانکیان پیـــــزە نووسابوو و پەیرەوی نووسینی سیاسی‌یان دەکرد »(١٥) •

هەروەها سعدی یوسف دەڵێت : « ڕیبازی ســـــیاسی ئاشکرایە بەلام لە دەرەوەی هۆنراوەدا ، کە کارێکی هونەری‌یە ، ئەمەوێ بڵێم سیاسەت وەك چەمکێك‌و چالاکی‌یەك‌و زەمینەیەك ، هیشتا لە هۆنراوەدا بە شێوەی بیروباوەر خوی نیشان ئەدات ، نەك بە شێوەی ناوەرۆکی هونەرانە ، واتە پەیوەندی نیـــــوان سیاسەت‌و شیعر نەگەیشتۆتە قوناخی تەمسیل کردن »(١٦) •

وە گەر ئەوە باری شیعری سیاسی شاعیرانی عەرەب بێت ئەبێ باری شیعری ئێمە چۆن بێت ، بە تایبەتی ئەو هۆنراوانەی چارێکە سەدەیێك زیاترە دانراون‌و ڕۆڵی خۆیان بینیوەو چونەتە دەفتەری (شیعری کوردی)مان ، وە گەر بە پێی بیروباوەری سەردەم و پێشکەوتن‌و گۆڕانی شـــیعری ئەمرۆ ، هۆنراوەی سیاسی هەڵ سەنگینین ، ئەبێ نەك شیعر ، بەلکو هەموو کە

پاشماوەی : بیلێنسکی

بوونی لـــە قەدەغەکـــردنی هۆنراوەکانی پۆشکین‌و ریلییف‌و بالیجایف ، هەموو ئەمانـــە جۆرە‌قینێکی سەختیان لە دڵی‌دا دروست‌کردبوو بەرامبەر بـــە حکوومەتی قەیســـــەرو داو دەستگاکەی • لە سەر زمانـــی پالەوانی یەکێك لە چیرۆکـــە شانۆیەکانی « دیمتـــری کالنین » ئەو هەستەی خـــۆی دەردەبرێت‌و دەڵێت : « کـــە یەکیکیان باســـی زۆرداری‌و برسێتی‌و کوشت‌و بڕی‌و باسی سەختی ژیان‌و بۆگەنی ڕێژمی بۆ دەکردم •• کە یەکێکیـــان باسی هەموو ئەمانەی بـــۆ دەکردم لە خەمان‌و لە تـــاوان ئاگرم لە سنگی خۆم بەردەدا» •

پالەوانی شانۆگەری دیمتری کالینین کەسێکی بووەوشەیدای سەربەستی‌یەو دژی کە سانی زۆردارو درندە دەوەستێت‌و بە هیچ چەشنێك رای نابێت ناوی « کۆیللە »ی لێ بنێـــن‌و ئەم وشەیە بە پەشـــمێك دادەنێت لە مێژووی وشەدا •

ئەم چیرۆکە شـــانۆی‌یە کە پڕبوو لە بـــیروباوەری پێشکەوتنخوازانەو ڕســـــوا کردنی داو دەستگای قەیسەر ڕەقابە ڕیگەی بلاوکردنـــەوەی نەداو هەرەشـــەیان لـــــە بیلینسکی کرد کە بۆ سیبریای دەنێرن‌یان دەیکەن بـــــە عەسکەر •

بیلینسکی لە ڕێگەی ئـــەو وتارە ڕەخنەی‌یانەی دەربارەی ئەدەب‌و هونەر دەینووســـی چارەسەری گەلێك لەمەسەلە ئەدەبیە ئالۆزو گرنگەکـانی دەکردو لە تێڕوانینێـــــکی پێشکەوتنخوازانەوە هـــەلی دەسەنگاندن •

ڕەخنەگر « هونەر بـــــە بەشێکی گرنگی ڕۆشـــنبیری دادەنێت کە پێویستی بــــە لایەنی جوانی هەیـــــەو ، یارمەتی بە پێن کردنی هەست‌و بیری مرۆڤ دەدات بۆ ئەوەی لە جیهان بگات • هونەرمەـ ندێك‌و زانایەك یەك ڕاســـتی دەخەنە ڕوو ، یەکەمیان لـــە ڕێگای وێنەو پالەوان‌و تابلۆی هونەری‌یەوە ، بەلام دووەمیان بە هۆی بەلگەی گونجـــــاوو شیاوەوە • هونەرمەنـــدە کـــە هەموو کەسێك لێی تێدەگات بەلام زانا کە چەند کەسـێکی کەم لێی حالی دەبێت » •

بیلینسکی لای وایـــــە « ئەدەب بالاترین شـــێوەی هونەرە کە کۆمەڵ ژیانـــی ڕۆژانەی خۆی تێدا بـــــە دی دەکات » چونکە « ئەدەب هەست‌و هۆشی گەلە » •

هەموو ئەو وتارە ڕەخنەی یانەی بیلینسکی بە درێـــژایی سالانی چلەکان نووســـیونی سەبارەت بە نزیك بوونەوەی نووسەرو هونەرمەند لـــــە مەسەلە سەرەکی‌یەکانی ئـــەو

سەردەمەو ڕزگار کـــردنی گەل لە ژێر چەپۆکـــــی چەوسێنەران تەرخان کراوە •

بلخانۆف پێنج لایـــەنی سەرەکی لە بیرواکـــــانی بیلێنسکی سەبارەت بـــــە جوان‌ناسی بە دی دەکات :

١ - هونەرمەنـــد دەبێـــت وێنە بکێشێ‌و شتەکان عەکس بکاتەوە نە ئەسپاتیان بکات •

٢ - پێویستە هونەرمەنـــد ژیان وەك خۆی ڕەسم بکـات • نـــە جوانتری بکـــــات‌و نەبیشێوێنێ •

٣ - ئەو ناوەرۆکەی لـــە بەرهەمێکی هونەری‌دا دەخرێتە ڕوو دەبێ هەست پێ کـــــراو بێت‌و بابەتەکە بە تێرو تەسەلی باس بکرێت • نەك تـــەنیـــا تاکەلایەنێکی بگرێتـــەوە •

٤ - پێویستە شـــێوەو ناوەرۆك وەك یەك بن •

٥ - یەکیتـــی ناوەرۆك‌و یەکتی روخسار دەبێ وەك یەك بن •

بیلینسکی بە دامەزرێنەری ڕاستەقینەی مێژووی ئەدەبـــی ڕوسی دادەنرێت ، ئـــــەو ئەدەبەی خۆی بەســـــەر قۆناخدا دابەشی کـــردووە ، یەکەمیان قۆناخی پێـــــش پۆشکین ، دووەمیشـــــیان قۆناخی پۆشکین‌و گۆگۆل •وە وەك ڕەخنەگرێك بە وردی ئەو ڕێبازە ئەدەبی‌یانەی هەلسەـ نگاند کە ئەو کاتە لە ئەدەبـــی ڕوسی دا هەبوون • وە ئـــەو دەورە مێژوویی‌یەی دەرخست کە ڕێبازی ڕۆمانتیکیەت لـــە سەر هەڵدانی شێوە داهێنانی نوێ‌و ناوەرۆکی دیموکراتی‌یانە لە ئەدەبدا دیبووی • ئەوەشی دەرخست کە ڕومانتیکەکان لە بەر ئەوەی لە واقیـــــع دور کەوتبوونەوە نەیانتوانی لـــــە بنەرەتداو تا سەر چارەسەری تەواوی ئەدەبی ڕوسی بکەن •

بیلینسکی لە گەل ئەوەی کەم ژیاو زور بەیشی بـــــە نەخۆشی‌و خۆشاردنەوە لـــــە دەست پیاوانی قەیسەر بـــە سەر برد ، بەلام گەلێـــك بەرهەمی هونەری ئەلسـەفی وجۆرەها وتاری ڕەخنـــەیی دەربارەی ئەدەبی ڕوســــی‌و ئەورووپی لە دوای بەجێ هێشت وە بە درێژایی ژیانی‌نووسەریکی پـــاك‌و نیشـــتمانپەروەرو تێکۆشەرێکی بە جەرگ بوو لە پێناوی سەربەستی‌و بەختیاری گەلەکەی‌دا هـــەر بۆیە کـــە مرد حکومەتی قەیســـەر نەیهێشت گۆڤارو ڕۆژنامەکان هەوالی مردنەکەی بلاوبکەنەوە بەم جۆرە لە ســـالی ١٨٤٨ (کە سالی مردنیەتی) تـــــا سالی ١٩٥٦ کە تشرنیشیفسکی لە کۆڕیکی ئەدەبی دا هەوالـــی مردنەکەی را گەیانـــدو داوای کرد دەقیقەیەك بۆ گیـــانی بوەستن ، خەلکی بـــــە مردنەکەیان نەزانیبو •

لەپووری نەتەوایەتیمان بسووتینین‌و لە بەر نەبوونی سامانی نەتەوایەتیمان (ڕەق هەڵگەڕیین) •• بۆیە ئەبینین « نووسەرە سوڤیەتی‌یەکان بە پێی نەریتی ولاتەکەیان سەردەم‌و پایـــەی شیعری خۆیان ئەپێون »(١٧) •

ماویەتی

١ - هاوکاری ژمارە (٢٤٣)
٢ - الثقافه الجدیده ژمارە ٦٧ هیمن شاعر الغربه والنضال
٣ - هاوکاری ژمارە ٢٤٣
٤ - آراجون شاعر المقاومه ، ترجمه عبدالوهاب البیـــاتی‌و أحمد مرسی
٥ - حول الصحافه الکردیه : الدکتور عزالدین مصطفی رسول
٦ - تاریك‌و روون : دیوانی هێمن
٧ - هاوکاری ژمارە ٢٤٦
٨ - هاوکاری ژمارە ٢٤٧
٩ - دیوان جمیل صدقی الزهاوی
١٠- تاریك‌و روون : دیوانی هێمن
١١- گۆڤاری بڵێسە ژمارە دوو سالی ٩٥٩
١٢- هاوکاری ژمارە ٢٤٤
١٣- رساله الی ناظم حکمت : عبدالوهاب البیاتی
١٤- ڕوانگە : ژمارە (٢) سالی ٩٧٢
١٥- ویکون التجاوز : محمد الجزائری
١٦- طریق الشعب : ژمارە ٧٧٨ سعدی یوسف : حریـــه الابداع الفنی قضیه ملحه
١٧- کشف المضامین البرجوازیه فی الشعر : محسن الموسوی •

پاشماوەی کانزای زێڕ

(١٥٠٠) هەزارو پێنج ســـەد کەسی پشکنەر دەستیان کرد بە تەتەلەکـــردنی ئاوی ڕووباری کلۆندایك‌و بەدوای وردە زێڕدا دەنەڕان‌و عەودال‌بوون !• لەم سەدەیەی ئێمەش‌دا کەبەسەدەی ئەتۆم ناو دەبرێ زێڕ هـــەر بەنرخ‌و شوێنی بەرزی خـــۆی پاراستوە ، ئافرەتان‌و کچـــان گوارەی زێڕ لە گوێ دەکـــەن‌و سەروسنگیان‌بەزێڕ ڕازانۆتەوەو پەنجەو مەچەکیان بەئەنگوستیلە و بازن جوان‌کردوە ، هـــەروەك چۆن سۆمەرییەکان پێش پێنج هەزار سال کردوویانە •

کڵێسە کاسۆلیکیەکان لـــە زوربەی وولاتانی جیهـــــان‌دا شوێنە ئایینیەکانیان بە زێڕی خالیس ڕازاندۆتەوە •

ئوناسیسی یۆنانی کەیەکێکە لەهەرە دەولەمەندەکانی جیهان‌و میردی جاکلینە بێوەژنەکـــەی جۆن‌کەنەدییە دەسکی‌دەرگاکانی ژوورەکانی تەلارو قیەلاکـــانی‌و گەرماوەکانی هەمووی زێڕن • هـــــەر بەزەبری زێڕیش بوو جاکلینی قۆستەوە !!•

تاجی شاژنی بەریتانیـــاش لەزێڕە •

لەژاپۆنیش گەرماو هەیە کە حەوزی ئالتونی تیادایەو هـــەر دەقیقەیەك تیادا دوو دۆلار زیاتر دەسێنن ، لەگـــەل ئەوەش‌دا ئەوانەی ئارەزوو میزاجیـــــان ئالتوونیە بەڕیز دەوەستن بۆ ئەوەی لەوحەوزەدا مەلەبکـــەن‌و خۆیان بشۆن •

لەگەل ئەوەشدا کەماوەیەکی زۆریش بەسەرچوە ، بـــەلام ئەمەریکاییەکان هەر بـــەدوای زێڕدا عەودالن‌و دەگەڕێن ، لـــە کۆتایی هەمو هەفتەیەکدا بـــە هەزاران لە ئەمەریکاییەکـــــان دەچنە (ڕۆکی ماونتێن) بەهەموو کەرەســـەو ئەســـبابێکەوەو بەبێژنگ‌و جزمەی لاستیکەوە ، بە باوك‌و کوڕودایك‌و کـــچ‌و نەنك‌و باوە پیرەوە لـــەئاوی ڕووبارەکاندا بۆ ئەو کـــانزا زێڕە سیحراویە دەگەڕێن •

لە سێ بەش دوو بەشـــی زێڕی جیهان لـــــە خوارووی ئەفەریقا دەردێت کە لەچـــوار ســـەد هەزار (٤٠٠٫٠٠٠) کرێکار پتر تر لەکانەکانی زێڕدا لەقوولایی زیاتر لە (٣٨٠٠ م) سێ هەزارو هەشت ســـــەد مەترو لە هەوایەکی گـــەرم‌و پەستدا کەپلەی گەرما تیـــادا

دەگاتە پەنجا پلە بۆدەرهێنـــانی زێڕکار دەکەن ، کە لە هەندی پێچ‌و پەناو شوێنی تەســـك‌و تروسکی کانەکان‌دا کـــەنزمن کرێکارەکان ناچارن لەســـــەر چۆك کاربکـــەن چونکـــەماوەی وێستان بەپێوەیان نیە •

ئیستاکە لە گیتی‌داو لەسەر ڕووی ئەم زەمینە تیکرا (٧٧) هەزار تەن زێڕ هەیە کــە زورـ بەیان لەعەماری بانقەکانـــدان تاکو بارستایی پارەی کاغـــەزو کانزای تری پێی ڕابگـــرن‌و ڕاستبکەنەوە • جگە لەوەی لە سندووقی زێڕو مجەوهـــەراتی ژنە دەولەمەندەکانـــدا زۆرن • دەگێڕنەوەو دەڵێن گوایا ئـــەم هەموو زێڕەی کە لە سەر زەمین هەیە گەر بتوێنرێتەوەو وێنەی شەش گۆشەیی لێی دروســـت بکرێت درێژاییەکەی کە لـــە شانزە مەتر زیاتر نابێت !

گەورە ترین خەزنەی زێڕ کە ئێستاکە لە ژێر زەمین داهەبێت لە شەقامەکـــانی (مانهاتن)ەو لە ژێر زەمینەکانی فێـــدیرال ڕێزیزف بانقەکـــە (١٢٦٠٠) دوانزە هەزارو شەش سەد تەن زێڕی تواوەی‌کە لەوێنەی سکەدا کە هەریەکـــەی بیستو پێنـــج لیرەیە تیادایە ، کەئـــەوەش ئیحتیاتی پارەی هەشتا دەولەتە لەدەولەتەکانی جیهان •

ئەوەی شیاویی باسە ئەوەیە کە پزیشکانی ددان لە هەموو جیهان دا سالی (٧٥) حەفتاو پێنج تەن زێڕ سەرف دەکەن بۆ پڕکردنـــــەوەو دروست‌کردنی ددان • هەروەها لەپیشەسازی ئەلەکترۆنی‌دا ئەوپەتەی کـــە بەدەوری خول خولۆ کەکـــانی کۆمپیوتەرەکەیدا دەپێچێت لـــە زێڕە •

دەزگای‌ئاسمانی ئەمەریکاییش ئەوپیاوانەی کە دەیان‌نێرێت بۆ ئاسمان ئەو کلاوانەی‌کەدەیکەنە سەریان بە تویژێکی تـــەنکی ئالتوونی داپۆشـــراون بـــۆ پاراستنیان لەتیشکی ڕۆژ ، هەروەها ئەوپەتانەی کە پیاوانی ئاسمانی خویانی پێـــــوە دەبەستنەوەو لە کەشـــتیە ئاسمانیەکاندا دێنە دەرەوەو لە ئاسماندا مەلەدەکەن‌و دەسووڕـ ێنەوە ئەوانەش بـــە پەتی زێـر پێچراون •

ئەمە بوو باسێکی کورتی زێر تکام وایە پارێزراوبیت لە زێڕو لە مەکری زێڕ پەرستان •

پاشماوەی : ڕۆژێـــکی

یخوازی کورد لە خوێـــن‌دا نوقم‌کا ، بەلام نەیتوانی ئـــەو جوولانەوەیە بنە بڕ بکـــــاو خەباتی ڕەوای گەلەکەمان بـــە یەکجاری بوەستێنێ • لـــە بەیاننامەی حیزبی دیموکراتی کوردستان کە مانگی ڕەزبەری سالی ١٣٤٧ی هەتاوی بـــــە بۆنەی پەلاماری درندانـــەی لەشکرو ژاندارمی حکوومەتی تاران بۆ سەر کوردســـــتان بلاوکرایەوە گوترابـــــوو : « کوردستانی ئێران بە زیاتـــر لە چوار میلیون کە ســـــەوە دەولەمەندترین ناوچەی ولاتە، بـــەلام ڕێژیمی شـــــاو سیاسەتی جیاوازی دانان بـــە ئانقەست کوردستانی لـــــە دوا کەوتوویی‌دا هێشتۆتەوە • حکوومەتی تاران لە جیـــاتی مەدرەسەو دەرمانگاو ئێستاش پاش تێپەڕینی ٢٩ سال بـــە سەر جوولانەوەی دیموکراتـــی مەهاباد دا ئەو ئامانجانەی کە بـــوون بە هۆی پێك هاتنـــی کۆماری مەهاباد هـــــەر وەك خۆیان ماون‌و ویســـــت‌و داخوازەکانی گەلی کورد لـــە کوردســـــتانی ئێران وەدی نەهاتوون •

نەخۆشخانەو کارگـــــەی پیشەسازی‌و بووژاندنـــەوەی ئابووری‌و میکانیزە کـــردنی کشت‌وکال ، سەربازخانـــەو فڕۆکەخانەی عەسکەری لـــە کوردستان دروست دەکا • سیاسەتی بێ بەش کـــردنی گەلی کوردی لە خوێندن بــــە زمانی زگماك گرتۆتەپێش • زوڵم‌و زۆرو کوشتن‌و ڕاونانی

نەتەوایەتی لە نیوەی دووهەمی سەدەی بیستەمدا ڕێبـــازی سیاسەتی دیکتاتۆری ڕێژیمی شایە •

هۆیەکانی پەیدا بـــوونی جوولانەوەی دیموکراتی مەهاباد نەك هەر لە نێو نەچوون ، بەلکوو بە هێزترو بەر چـــاو تریش بوون • گەلی کورد لـــە کوردستانی ئێران دەرســـــی بە نرخی لە شکانی جوولانەوەی مەهاباد وەرگرتوە •گەورەترین دەرس ئەوەیە کە بە بـــێ ڕێکخراوی شۆڕشگێر ، بە بێ تیئـــوری‌و بیروبـــاوەڕی شورشگیری ، بە بێ یەکێتی‌و هاوکاری دەگەل هێـــــزە نیشتمانی‌و دیموکراتیەکـــانی ئێران ، بە بێ دیاری کـــردنی دۆست‌و دوژمن لە مەیـــدانی نێو خۆو جیهانی دا ، گـــەلی کورد ناتوانێ بە مافی ڕەوای نەتەوایەتی خۆی بگاو لـــــە خەباتی ڕزگاریخـــــوازی‌دا ســــــەرکەوێ •

گەلی کورد لە کوردستانی ئێران ئێستاش لە ژێر ســــەر نێزەی سازمانی ئەمنیەت وزوڵم زۆری نەتەوایەتی ڕێژیمـــی شادا یادی ٢٩ ســــالەی دامەزرانی کۆماری مەهـــاباد دەکاو جارێکی‌تر دەگەڵ گیانی پاکی شەهیدانی کۆمـــاری مەهاباد پەیمان تازە دەکاتەوە کە تا سەرکەوتن بە ســــەر دوژمن‌داو تا وە دەســـت هێنانی مافی ڕەوای نەتەوایەتی خۆی ڕیگای خەبات بەرنادا خوێنی پاکی شەهیدانی گـــەلی کورد و گەلانی ئێران هاندەری

گـــەلی کوردو جیـــاوازی خەبات و تیکۆشانە •

تەلەفۆنی دوا ڕۆژ

بەم زووانە قسە کــەر ئەتوانێت ئەو کەســە ببینێت کە تەلەفۆنی لە گەڵا ئەکات وەك بڵێی هەردووکیـــان پێکەوەن و لە یەك ژووردان ، بە بە سەدان میلیش لێك دووربن وا ئێستا ئەم تەلەفۆنە تاقــی کراوەتـەوەو دوورنیە بـــەو زووانە بگاتە زۆر شوێن ، وەك لەم دوو وینە دا دەرئــــە کەوێت ٠٠

سووتاندنی لاشەی مردووان

سۆمەرست مۆم بەرلە مردنی ڕای سپاردبوو کە مرد لاشەکەی بسوتێنن، پیاو لێرەدا ئەپرسێت بۆچی مۆم سوتانی لاشەکـــەی خۆی پێ پەسند تربوو لـــــە ناشتنی ؟، لەگەلـــەوەش پاش سوتانی خۆلە میشەکەیان ناشت چ نهێنی یەکە ئەمرۆ زۆرکەس لە ئەوروپا هەرچەندە گـاورن و بروایان بەنا شتن هەیە لـــــە سەرەوەش داوا ئەکـەن لاشەکانیان بسوتێنن ، ئەم نەریتەش لە نیوان نووسەران و روشــــن بیران دا بلاوبۆتەوە ٠ لە سالی ١٩٤٦ دا نووســەری ئینگلیزی بەناوبانگ هـ٠ج٠ ویلز کـــە پیاوێکی زاناو بلیمەت بوو ، بە خەیالە پیت و فراوانەکەی زۆر شتی باس کـــرد بوو پیش زانایەکان کەوتبۆوە لە مەیدانی داهێنان و زانستی دا ، کەچی لە سەر داواکردنی خۆی لاشەکەیان سوتاند٠ وا دەرئەکەوێت بەر لە سەرەتای مێژوو ناشتن وســـوتان هەبووە ، زانایانی شوینەوار ، زۆر شوینە واری سوتانیان دۆزیـیەوە ، مروڤی کۆن بڕوای وابووە کە یەکێ مرد گیانی لەلەشی جیا ئەبێتــەوەو ئەکەوێتە ژێر باری تارمایی شەر هەربۆیەش مردووکـــــانی ئەسوتینران٠ مێژوو زۆرشتمان بۆ ئەگێڕێتەوە کە میللـــەتانی کۆن نا شتنیان نەزانیوە ، هەر لە کۆنەوە مردوو ســوتێنراوە تەنیا میسری یەکۆنە کـــانو عیبرانی یەکان و چینی یەکان نەبن ئەوروپاو ئەمریکاش هەرلــە سوتاندو خۆلەمیشەکەشیان لە ڕووباری جەنجیز کرد ٠

جوولەکەکان مردووەکانیـــان سەرەتای سەدەی بیســـتەمەوە دەناشت ، کـــە ئایینی عیساش لەبەر نەبوونی جێگا بەتایبەتی هاتگاورەکان پەیرەوی ناشتنیان لە شارەگەورە کاندا دەستیان کردوو دوابـــــە دوای ئەوانیش کردووە بەسووتاندنی مردووان، موسولمانەکان کە مردوو لەگۆر هەندی کەسیش وای لێـــــك ئەنێن ، بەلام هیندۆسی یەکـــان ئەدەنەوە کە سوتاندن لەناشتن مردوو ئەسوتێنن بۆ نموونـــە ڕاستترە لەبەر مەترسی بـلاو کە نەهرۆ(١)) مرد لاشەکەیان بوونەوەی دەردو بەلا ٠

(١) بەم شێوە لاشەکـــەی(نەهرۆ) یان سوتاند ، پاش ئەوەی گیشەیەك داریان لەسەرکەلەکەکردو ، ئاگـــریان تێ بەردواو بوو بە خۆراکی ئاگر ٠

لە گۆڤاری – العربی –
بە دەستکاری یەوە وەرگیراوە

فەرهەنگی زانیاری

کۆمەڵەیێکی سوشیالیستی بەناوبانگی ئینگلیزی یە ، لـــە ســـالی ١٨٨٣ – ١٨٨٤ دا دامەزراوە ، ئەندامەکانی نووسەر و فەیلەسوفی گەورەی بەریتانی بەرناردشۆو ســیدنی ووب و ئەدوارد پیس و هـ٠ج٠ ویلـــز وهی تر بوون ، ئامانجی ئـــەم کۆمەلە بریتی یە لەبنیـــاد نانی کۆمەل لەســـەر بنچینەییکی ڕادیلانە ، ناوی کۆمەڵەکە لـــە ناوی سەرکردەی ڕۆمـــانی جەنەرال ٠ فابیوس ونکتاتور وەرگیراوە ، ئەم ســـەرکردە ڕومانی یە هیچ پەیوەندی بـــەم کۆمەلەوە نیە بەلام لەبەر ئەوەی بە سوپاییـــکی بچووك توانی سوپاییکی گەورە بشــــکێنێ ناوەکەی ئەویان بۆ کۆمەلەکـــە پەسندکرد ، گەرچی فابی یەکان ژمارەیان کەم بوو بەلام بەسەر بەرهەلستەکانیان دا زال بوون هەرچەندە ژمارە شیان لـــەوان پتر تر بوو ٠ لە ســالی ١٨٨٩ فابیـــەکان تیئۆری سوشیالیستانەی خۆیان بلاوکردەوە کە لەلایەن بەرناردشۆوە نووسرابوو پاش بەرناردشۆ و نوێنـــەری کارگەرانی بەریتانیا سەرکردەی ناودار ڕیچارد کروسمان چەند مەسەلەیەکی تری تیئۆری خستە سەر بیروباوەرەکانی شۆ ٠٠٠ فابی یەکان لەو باوەڕەدان کە ڕژیمی سوشیالیستی بەرەبەرە بە پێی گۆڕانی کۆمەلایــەتی و بەرێگەی دیموکراتی یانـــەی پەرلەمان دێتە دی ٠

رۆژنامەی ژیان (٣٠١) ڕۆژی (٢٣ تشرینی دوهەم سالی ١٩٣١) بلاوکردەوە ٠

شوکردنی کچی خەلیفەی مخلوع

(درشاهوار) کچی خەلیفـــەی مخلوع عبدالمجید شوی کردبە (الملك) برای نظامی حیدر آباد ٠ ومراسیمی عقد زواج لە (نیس) أجرا حضوری شوکت علی و جناب عثمان زعمای هندو بە ژن و میرد حرکت ئەکەن بۆ حیدرآباد ٠

ئارام :

خەلیفە خلع کرا ٠ خان (امتیـــازات)ی نظام حیدرآبادو راجەکـانی هندستانی گۆرکرد ٠ دنیا هیلاسلاسی نەمـا هات هاتە سەرکابرای ئـەودیو خۆشمان ٠٠ پیاو هەر هەموشتێك ئەبینێ (عین شوف) ٠

سەگەکانی ئەمەریکا لە کارگەرەکان تێر ترن !!

ئێستا نزیکەی ٦٠٠ دینار سەرف ئەکریت لە سەگەکانی ئەمریکا ، لە ١٨ ملیون خیزان سەگ بەخیو ئەکەن ، نزیکەی ملیۆن دینار سەرف ئەکرێ خۆراکی سەگەکـــان ملیۆن دیناریش مەسروف بەیتالی و بایەخدان و خزمەت کردنی یانە ٠٠

قسەی فنك

پاڵەوانی پیاز پاکردن

● ئافرەتێکی ئینگلیز کـــە ناوی (دوروســـی بیرتون)ەو تەمەنی ٤٢ ساڵە بە چاوی پڕ لە فرمێسك بلاوی کردەوە کـــە ژمارەیەکی بێ ئەندازەی نوێی تومار کرد لە پیاز پاك کردن دا لەماوەی دوو سەعات توانیویەتی ٢٨ کیلو پیاز پاك کات ٠

● پیاوێك سەیری بیرەکەی ماڵی خۆیانی کرد وینەی خۆی لە ناو دی ، گەڕایـــەوە لای خیزانەکەی و پێی گوت : بیرەکە دزێکی تیایە ! کە ژنەکەی هات و سەری لە بیرەکە خوار کردەوە گوتی : بە خوا ڕاست ئەکەیت ژنێکی بێ ئابرووشی لەگەڵایە ٠

کورت و پوخت

بە پیاوێکی دەولەمـــەندیان گوت کە لە سواری فرۆکـــــە ئەترسا : کە مردن هـــــات ناگەرێتەوە ، سەعاتی مردن لـــە هەر شوینێك بێت لێ ئەدات ٠ جا گەر لە ڕێگا بێت یا لە دەریا بیت یا لە فرۆکـــــە دابیت ٠ دەولەمەندەکە وەلامی دانـــەوە وگوتی : من لەگەلتانم ، هیچ گومانم نیە لەم قسانە ، بەلام من لەوە ئەترسم کاتی لـــــە ئاسمانابم و ســـەعاتی مردن لێ بدات نەك بانگی من کات بەلکو فرۆکەوانەکە بانگ کات ٠!!

زوو لە خەو هەڵسان

پیاوێك دیتی کورەکەی زۆر ڕۆژ درەنگ لە خەو هەلدەسێت بەیانی یەك هاتە لای و پێی گوت: ڕۆلە بەیانی یەکی زوو پیاوێـك لە خەو هەل دەستی لە ڕێگـا داکیسەیێکی پڕ لیرە ئەدۆزێتەوە

کورەکە وەلامی ئەداتـــەوە : هەبێ و نەبی ئەوکیسەیە هی ئەو کەسەیە کە زوو لە ماڵــــەوە دەرچووە ٠!!

قسەی بـــەجێ

شەوێك کوێرێك چرایـــەکی هەلگرتووەو بەرێگا دا ئەڕوات،

چاو ساغێك خۆی لێ ئـــەدات و پێی ئەلێت :

بەراستی سەیرەتۆ کوێریت و کەچی چراشت بەدەستەوەیە !!

کوێرەکـــە گـــــورج وەلامی ئەداتەوەو ئەلێت : ڕاستە بەلام

من لەترسی دڵ کوێرەکان هەلم گرتووە ٠!

دیمەنێ لە کوردستانەوە

بە شەوی تاریك تۆم لای بەتای
شەوم دەدیتـــــە ڕۆژێکی ڕووناك
لە بیرت ناکـــەم تاوە گۆڕ ژێر گڵ
گەرچی دوو گیانین ئەژین بەیەك دڵ

کاظم عبدالله کۆیی

سەرنجی خۆت تاقی کـــەرەوە

گەر سەیری ئەم دوو وێنـــەبکەیت وا ئەزانیت کە هەردوو کیان یەك وێنەن ، بەلام گـــەرلێیان وورد بیتەوە ئەبینــــی هەردووکیان لە هەندێ شـــتالەیەك ئەچن و لە هەندێکی تردا جیاوازن ، لێرەدا ئەمانـــەوێ بەکەمی حەوت شتی جیاواز لە نیوانیان دا بدۆزیتەوە ، جگە لەهەلەییکی تایبەتی کە لە هەردوو وینەدا دەرئەکەوێت ، کە ناشێ شتی وا ڕوو بدات چ لە ڕووی شێوە چ لە ڕووی بابەت ٠

خوێنەری خۆشت لەگـــەڵ شیکار (حل)ەکـەت ئـــەم کۆبۆنـــەی خوارەوە بخە ناوزەرفێکەوە وناوی خـــۆت وناونیشانی تەواوی خۆتمان بۆبنێرە ٠ هەرکەسێ لەم پێشبرگە دا سەرکەوێت خەلاتێکی بەنرخی پێشکەش دەکرێت ٠

کۆبۆنی پێشبرگەی هاوکاری
ژمارە (   )

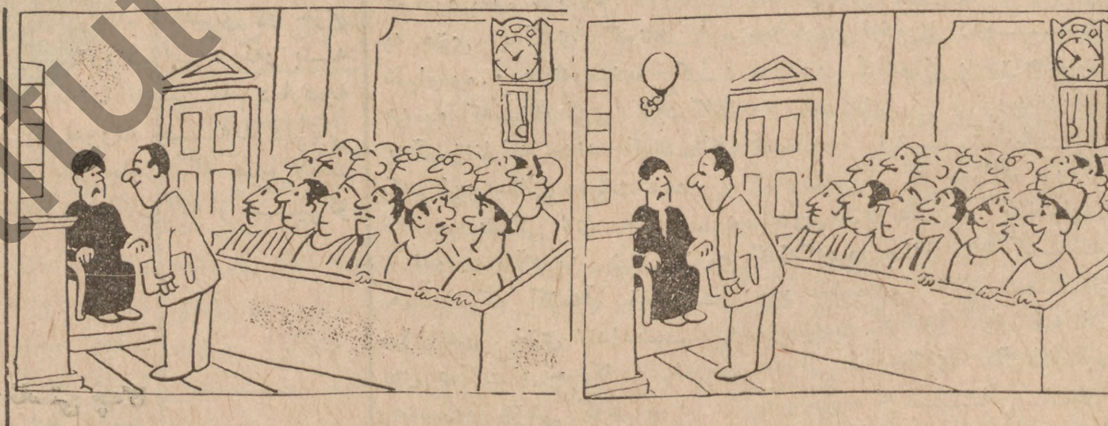

ئەقڵی منالان

منالێك کە تەمەنی هەشـــت ساڵ ئەبوو ، گیرۆدەی شوخی و جوانی دەستە خوشکەکەی خۆی ببوو کەهەردەم پێکەوە یاری یان ئەکرد ، منالەکە زۆر حـــەزی ئەکرد گیژۆلەکەی لەدەســـت نەڕوات وبۆ ئەوبێ ، داوای لێ کرد کە شووی پێ بکات ٠ بەلام کچەکە گوتی ئەوەی کە تـــۆ ئەتەوێت هەرگیز جی بـــەجێ نابێت ٠ چونکە بنەماڵەی ئێمە لە خزمان نەبێ ژن ناهێنـــن و کچ بە شوو نادەن ، هەربۆیەش دایکم شووی بە باوکم کردووەو داپیرەم بە باپیرم و مامۆژیشم بە مامم !!

نـاو : ________
ناونیشان ________
کۆبۆنی هاوکاری ژمارە (   )

بۆوایە ...؟؟

● **حاجی قادری کۆیی دەڵێت:**

تۆ خۆش دەبەزی ئەســـپی
بەزینت پێیە
من ناگــەمە تۆ ئەســــــپی
بەزینم پێیە ٠

● **گۆران دەڵێت :**

کەی تۆم دیوە ،کەی ئەتناسم
کەی کەی کەی ؟!
دڵداری چی ؟ ، پەیمانی چی؟
حەی ، حەی حەی !

● **شیخ رەزا دەڵێت :**

بۆ کەرێ ئیعلانی حەربی کرد
لەگەڵمان شیخ حەسەن
سەیری کەن یاران چ گۆبە
ندێکی گێڕا ئەم کەرە !!

● **پێشنیان گوتوویانە :**

زستانان ئاگـــرو ئەز
بەهاران مالات و پەز
هاوینان باغـــات و ڕەز
پاییزان یاری نـــەبەز

●

بانیکەو دوو هــەوا

گۆشەی منالان

نووسینی : ل٠ن – تەلستوی
شکریە ڕەسول لـە ڕووسی یەوە کردوویە بە کوردی

دوو هاوڕێ بەناو دارستانیکا ئەڕەران ٠ ورچێك لەسەر ڕیگا کەیان پەیدابوو ٠ یەکێك لە دوو هاوڕێ کە چووە سەر درەختێك وخۆی پەنا دا ، بەلام ئـــەوی تریان لە سەر ڕیگاکە مایەوە ، خۆی دا بەزەوی یا وەك مردوو هەناسەی لەخۆی بڕی ٠ کـــە ورچەکە لێی نزیك بۆوە وبۆنی کرد بینی هەتا هەناسەش نادا، ورچە دیمەنی کورەکەی بینـــی وای هەست کرد کـــە مردووەو لێی دوور کەوتەوە ٠

کاتێ ورچـــــە ڕویشـــت ، هاوڕێکەی لە درەختەکە هاتـــە خوارەوەو بە زەردەخەنەیەکەوە لێی پرسی :

« ورچە چی پێ وتی ؟! »

کورە وەرامی دایەوە :

ورچە پێی وتم هەرکەســــی هاوڕێی خۆی لە کاتی تەنگانەدا بزرکات مروڤێکی خراپ و بەدە٠

هەرجارەی نوسینێك ●●●

مردنی هونەرمەندێك ، کەمێ لەمردنی خـــەلکی جیاوازە ، هەندێك لەو باوەڕەدان کـــە هونەرمەند پاش مردنی چاکتر نرخی هەل دەسینگرێ وپایەی شیاوی خۆی وەردە گرێ ، ئەگەرچی ئەمەش وابێ ، هونەرمەند وەك هەموو مروڤێکی تر حەز بەوەدەکا بە چاوی خۆی ئەو نرخ و پایـــــە یەببینێ و (بەردەست) بەقەرزنەگۆڕێتەوە لە لایەکی تریشەوە ئەمرۆ گەلی دیمەن و ڕوواڵەتی سەیر دەبینین ، جاری واهەیە ئەوپارەو هەول و وەرەنجەی لە ئاهەنگ و یادکردنەوەو پەیکەر تاشـــــین و چاپ و بلاوکردنەوەی میراتەکانی هونەرمەندیکا خەرج دەکرێت دەریایەکە تەنیا ئەگەر کابرا لە ژیانیدا چـەند دلوپێك لەو دەریایە دەست کەوتایە ، گەلی دڵنیاو بـــە ئارامی دەژیا ٠ جاری واش هەیە ئەو دەبدەبەو پایـــــە بەرزەی هونەرمەندێکی بەناوبانگ وئەستیرە بلند هەیبووە مرد پەردەی بیر چوونەوەی بەسەر دا دەدرێت و ناوی وبەرهەمەکانیشی وەکـــــو عەنتیکەیەك زۆر زۆر لە مۆزەخانەدا دەلاقەیەکی بۆ دەکرێتەوەو هیچی تر ٠

جیاوازی مردنی هونەرمەند لەگەل خەلکی تر بەدای من لـــەو پەیوەنـــدی یە نەپچڕاوە دایە کـــە لە نێوان ژیان و پاش مردنی دا وەکو پردێکە هەمیشـــە مایەی بەرچاو ڕوونی و نزیك بوونە وەیە ، چونکە گرێك ئەگەر هونەرمەند توانی و بۆی ڕەخسا بەشێوەیەکی پتەو دایبگرسێنی و نەوتەکەی لـــە ژیان و سروشتی ئـــەو سەردەمەدا کۆکردەوە کە تیا ئەژی و بۆ ڕووناك کردنەوەی پێش چاوی ئەو زوربەگەلەی دوا ڕوژی پێشکەوتن هەموو ئەوانە لەکلپە دابوو ، ئیتر کە مردیش ئەوگڕە هـــــەر دەمێنێ و هەرهەمان دەوز دەبینێ کە خۆی لە ژیاندا بوو کەگۆرانی بیژدەمرێت مۆسیقاو گۆرانی یەکانی ، کە نیگارکێش دەمرێت تابلۆو وینەکانی ، کـــە شاعیر دەمرێت هونراوەکانی ، کە چیرۆکنـــــووس دەمرێت چیرۆك و شانۆیی یەکانی هەر هەمان گەوهەرن کە دلی خــــەلك وخاوەنەکەیان خۆش دەکرد ، خەرمانێکی هەمیشە پێیان بەردەوامی ژیان و کردگار ئەگەیەنن ، ئیتر خاوەنەکەیان مابێت یا نەمابێت ، ناسراوبێت یانە ناسراوبێت ٠

کەواتە گرنگ ئەوەیە هونەرمەند بزانێ و بـــۆی برەخسێ کە بزانێت چ گڕێك هەل دەگیرسێنێ کە لـــە دوای خویدا بەجێی دەهێلێ ٠

– هونەر دوستێك –

سالی جیهانی ئافرەتان

دروست کردنی هونەرمەند سلیمان شاکر

ژمارەی سپـــاردن بەکتیبخانەی نیشتمانی
١٥٦ی سالی ١٩٧٤